İLHAN TARUS

YEŞİLKAYA SAVCISI

roman

VARLIK YAYINLAR

Vazifeme bu sabah saat dokuzda başladım. Hükûmet konağındaki Savcılık odasındayım. Başkâtip Haydar Bey az evvel, geceniz hayırlı olsun diyerek, çıktı, gitti. Ondan yarım saat evvel de Kaymakam Bey, Tahrirat Kâtibi, Avukat Atıf Bey ayrıldılar. Hepsi iyi, hoş insanlar. Rahatımı temin etmek için ellerinden geleni yaptılar. Kimisi portatif karyolayı, kimisi yatak yorganı, ötekiler de kahve, çay takımlarını getirdiler.

Saat gece yarısına yakın olmalı. Aşağı avluda, kaldırım taşları üstünde hapishane nöbetçisi geziniyor. Tok tok ses çıkarıyor postalları.. Onun ötesi derin bir sessizliğe gömülmüş. İçerlek, dar penceremin öbür tarafında üç beş ışık görünüyor. Onlar da titrek, ölü gözü gibi. Bütün kasaba uykuya dalmış.

Ceketimi çıkardım. Köşedeki saç soba sönmüş ama, odanın sıcaklığı yerinde. Masamın üstünde iki gözlü, küçücük bir yazı takımı var. Pembe boyalı, uçları yeni takılmış iki yazı kalemi, tahta bir tampon, parlak çanlı bir zil.. Düğmesini çevirince, ince, cırlak bir ses çıkarıyor bu zil. Göğsümün üstünden ağır bir taş kalkmış sanki. Sabahtanberi, belki üç yüz kişi ziyaretime geldi. Esnaf, ilerigelenler, memurlar, çeşitli halk takımı.. Hükûmet konağının hemen kapısı dibinde, daracık bir barakada kahvecilik eden Tayfur Ağa kahve taşımaktan bir hal oldu. Bir aralık kulağıma eğilerek nasihatte bulundu:

— Nâpacan Bey, dedi, buncacık ehaliye kahve, çay yetişir mi? Birer cağara ver, kâfi..

Ama yanımdan kahve veya çay içmeden ayrılan olmadı. Hepsine kendi elimle, Ankara'dan getirdiğim

ciğaralardan da ikram ettim. İçmiyenler de aldılar, sarıklarının arasına, göğüs ceplerine soktular:

— Yadigâr olarak saklarız, dediler.

Ankara'da kendi kendime verdiğim sözü tutuyorum. Kalın defterimi açtım, parlak uçlu kalemlerden birini aldım. İlk sayfasını böylece dolduruyorum. Kısmet olursa sonuna kadar aksatmadan tutacağım bu defteri.. Biraz çocukça gibi görünüyor bu hareket bana.. Ama olsun. Hayatımda yeni bir dönem başlıyor. On beş, on, altı yaşlarında da böyle bir defter tutmuştum. Bavulumun dibindedir şimdi.. O deftere başlarken neler düşündüğümü pek hatırlamıyorum. Baş tarafına yazmak da aklıma gelmemiş. Herhalde bugün, bu defterin başında duyduklarımın, düşündüklerimin binde birini bile o vakit duymamış, düşünmemişimdir.

Göğsümden kalkar gibi olan taş, acaba salt ziyaretçilerin verdiği yorgunluk muydu? Sanmıyorum. Ankara'dan trene bindiğim dakika kondu bu taş üstüme.. Şu dakikada belki biraz hafifledi ama, tüm yokolduğunu iddia etmiyeyim. Daha işe elimi sürmedim. Yıllardır kafamı yoran meselelerin kenarına bile yaklaşmadım. Ama ne de olsa bu masanın başına oturdum. Şaşırmadım pek öyle.. Yabancıların yanında hemen yüzüme doğru fışkıran kanım, pek öyle rahatsız etmedi beni.. Vakit oldu, odamda on kişiden fazla insan birikti. Hepsiyle ayrı ayrı konuştum. Hepsine cevaplar verdim. Birçoğuna kasaba hakkında sorular sordum. Gülmediler bana. Arada iki kişinin, uzun siyah sakallı, lâta giymiş bir ihtiyarla, daha genççe birinin fısıldaştıklarını, ihtiyarın ötekine:

— Ne de gençmiş.. Allah yardımcısı olsun.. dediğini duydum ama, olsun. Genç olmak ayıp değil. Hem bir ay oluyor, bıyık da bıraktım. Diplomayı aldığımız günün akşamı, yatakhanedeki aynaya baktı-

ğım zaman, birkaç saat içinde, birkaç yaş birden büyüdüğümü hayretle görmüştüm. Şu dakikada içimde gene aynaya bakmak isteği belirdi. Ama etrafta ayna yok, maalesef.

Dün kşam, ezan vakti vardım kasabaya, Bağlıkların orada karşıladılar beni.. Nereden haber almışlar bilmem. Alaca karanlığın içinde bir yirmi beş kişi kadar seçtim. Hükûmet konağındaki odama gerekli eşyaları koymuşlar. Evine dâvet eden çok oldu ya, gitmedim. Zaten onlar da tahmin etmişler bunu.. Çabucak ayrılıp gittiler. Öyle bir uyku uyumuşum ki, sormayın.. Üç gün, üç gece sürdü tren.. Fevzipaşa'dan buraya sekiz saatlik de araba yolculuğu.. Turşu gibi olmuşum. Sabah erkenden kalktım. Askerlik Şubesinin yanında bir musluk aralığı var. Orada yıkandım, temizlendim. Sonra gelip yerime oturdum. Mübaşir Kâzım efendi çay getirdi.

Boş lâflara daldım galiba.. Şu dakikada mes'ut muyum acaba? Buraya doğrusunu yazmalı. Günün birinde okuyan olur belki.. Bir çocuğum olur, o okur. Dostlarım, akrabalarım okur. Kimbilir, belki basılır da, daha kalabalık kimseler okur. Onların karşısında yalan veya eksik birşey yazmak istemem. Kim ne derse desin, bu defterin ilerde önemli bir rolü olacağına dair içimde tuhaf bir duygu var. Çocukluk mu dersiniz? Bilmem.

Şu dakikada mes'ut bir insan sayılabilir miyim ben? Evet, sayılabilirim. Neden? Bir defa, yıllardır gördüğüm rüya gerçek oldu: Cumhuriyet Savcısı oldum. Hem de yirmi bir yaşında. Bugün beni ziyarete gelen eski Savcı Hüseyin Bey, tam elli beş yaşında. Buranın yerlisi. Avukatlık yapacakmış, biraz para sahibi olmanın yollarını arıyacakmış. Öyle dedi. Beraber çalışacağımız Yargıç Veli Efendi de altmışlık var. Belki daha fazla. Ak sakallı, eski kadılardan. Bana evlâdım diye hitap ediyor. Hoş bir adam. Lâf

arasında dert de yandı biraz.. Yeni kanunlarla başı hoş değilmiş. Hele bu frenk harfleri, işleri tüm aksatmış. Pembe dudaklarının arasında inci gibi bir sıra bembeyaz diş görünüyor. Tatlı bir adam.

Ama saadetim yalnız genç yaşta, böyle önemli bir işin başına geçmekten doğmuyor. Meselâ kaymakam da olabilirdim. Doktor d aolabilirdim. Dahası var. Âmme Hukuku Hocamız Mustafa Şeref Bey, imtihanların son günü vazife ile Avrupa'ya gitti. Bana, kâtip olarak beraber gitmemi teklif etti. Hariciyede bir vazifeye tâyin ettireceğini, bu seyahatte birçok memleketleri görmek fırsatını elde edeceğimi söyledi. İstemedim:

— Cumhuriyet Savcısı olmak istiyorum hocam! dedim. Bıyık altından güldü:

— Sen bilirsin, dedi.

Fakültenin başı, Devletler Hukuku Profesörü Cemil Bey, yakında açılacak Avrupa imtihanlarına girmemi istedi. Kazanmam için elinden geleni yapacağını söyledi.

— Senin ilerde büyük bir adam olacağından eminim, diyordu, gel vazgeç şu adliyeden. Burada savcı, yargıç olacak adam nasıl olsa bulunur. Sen, Allahın bahşettiği zekâ ve istidattan faydalanmaya bak!

— Teşekkür ederim hocam, dedim, ben savcı olmağa karar verdim. Eğer kader yardımcım olursa ve hak da kazanırsam, adliye mesleğinde de ilerlemem mümkündür.

İkisi de biraz kırıldılar. Anlıyamadım doğrusu, bu büyük, bu şöhretli hukuk bilginlerinin nazarında adliye mesleği neden ötekilerden daha küçük, daha önemsiz sayılıyor?

Birkaç arkadaşımız şimdi Avrupa yolundalar. Aksi gibi pek iyilerine nasip olmadı bu devlet.. Çoğu ezberci, basmakalıp zekâlı, zayıf şahsiyetli arkadaş-

lar.. İnşallah batı medeniyeti onlara yeni bir zihin kuvveti, yeni br benlik bağışlar.

Ben rüyalarımın gerçek olduğunu dünya gözüyle gördüm ya, yeter.

Yarabbi, Ankara istasyonu ne kalabalıktı, hareketimiz günü. Bu taraflara doğru gelen otuz iki kişi idik. Diplomalarımızı aynı günde almıştık. Atatürk İstanbul'da idi. Birkaç gün onun avdetini bekledik. Geldi, bizimle birlikte resim çektirdi. O unutulmaz söylevlerinden birini daha dinletti bize... İstasyonda, belli saatte, devletin son hediyesi olan jaket ataylarımız ve melon şapkalarımızla, buluştuk. Başvekil ile öteki vekiller, birçok mebuslar, bütün hocalarımız bizi geçirmeğe gelmişlerdi.

Yolculuğun ilk günü ve ilk gecesi, anlatılamıyacak bir sevinç içinde geçti. Ertesi günden itibaren birer ikişer ayrılmağa başladı arkadaşlar... Adana'dan sonra dört kişi kaldık. Fevzipaşa'ya, bir geceyarısı indim. Daha ilerilere giden arkadaşlarımı elimde bavulla, uğurladım. Trenin düdüğü, bir kaç dakika sonra, dik yarmanın arkasında boğuldu, kayboldu.

Rayların arasında, çoraplarıma kadar çıkan soğuk, yapışkan bir çamur deryasının ortasında idim. Etrafıma bakındım. İstasyon binasındaki titrek kandil sönmüştü. Gerilerde, epeyce arkada, geniş camlar üstünde beyazımsı ışıklar titreşiyordu. Rayların arasından koşarak, iki kişi geçti. Bakmadılar bile bana.. Anlıyamadığım bir dille konuşuyorlardı. Galiba kürtçe. Işıklı camlara doğru yürüdüm. Burası gazinomsu bir yerdi. İki çırak, saplı süpürgelerle yerleri temizliyorlardı. Geri tarafta, dar bir masanın başında ayakta duran iriyarı bir adam, birdenbire gözlerini bana doğru çevirdi. Çıraklardan birine işaret verdi. Çocuk koştu, geldi:

— Birini mi aradınız meyim? dedi.

— Şimdi trenden indim de..

— Trenden inmiş, ağa... diye başını çevirip bağırdı. Masa başındaki adam bize doğru yaklaştı, ışıktan kamaşan gözlerini yüzüme doğru uzattı:

— Buyurun içeri ağabey, dedi bir kahve için!

— Teşekkür ederim. Galiba kapıyordunuz..

— Canım, ne olur ki? Bir Tanrı misafiri gelmiş dükkânımıza... Yarım saat sonra çıkarız, ne var ki? Hele buyur içeri..

Elimden bavulu alıp çırağa verdi. Ocakçıya seslendi:

— Bize birer demli çay yap, Osman!

Gazinonun içi soğuktu. Önüm sıra yürüyen adamın ayağında siyah bir şalvar vardı. Şalvarın hemen bittiği yerde parlak, rugan yemeniler görünüyordu. Ceketi çizgili, koyu, kahverengi.. Siyah bıyıkları burulmuş, yanaklarına doğru kalkmış. Kömür gibi gözleri, fıldır fıldır oynuyor.

— Hele buyur şuraya..

Karşılıklı oturduk.

— Nereden nereye ağabey? dedi.

— Ankara'dan geliyorum. Yeşilkaya'ya..

— Ne iş için?

— Cumhuriyet Savsıcıyım!

— Ne dedin?

Sonra birden toparlandı:

— Kusura bakma beyim, dedi, pek gençsin de, şaşırmışım birdenbire.. Hani biz sakalsız müddeiumum da görmedik, hâkim de görmedik.. Kaymakam da görmedik, Malmüdürü de görmedik. Hele koşun ulan, çaylarımızı getirin... Gel oğlum sen buraya.. Git şimdi Memo'nun evine.. Kaldır keratayı yatağından...

Birden bana döndü:

— Herhal açsındır Müddeumum bey, dedi, iki lokma bir şey hazırlattıralım sana...

— Zahmet etmeyin, dedim, akşam yemeğini trende yedik. Ama mümkün olursa yatacak bir yer..

— Yok ama, bak.. Bizi yabancı sayarsan darılırım vallah.. Elbet yatacak yeri de hazırlatacağız. Ama hele bir iki lokma bir şey...

— Yemin ederim ki karnım tok. Eksik olmayın!

— Ama bak, gücenirim sonra... Vallâh mı?

— Vallâh tokum.

— Peki öyleyse.. Hadi koş oğlum, Zaferi Millî oteline... En temiz odasını açsın, o Ökkeş olacak soyka... Yeşilkaya Savcısı bey yatacak, yarım saatedek hazır olsun diyor ağam, de... Hadi, yallah!

Gülerek yüzüme bakıyor, durmadan bir şeyler soruyordu. Yeni bir hayatın şartları içine düştüğümü bana ilk defa bu adam anlattı. Konuşması, giyinişi, ikide bir meydana vurduğu düşünüşü, görüşü, benim bildiğim insanlarınkinden bambaşka idi. Yabancı bi memlekete geçmişim gibi geldi bana. Bu beyaz ışık da gözlerimizi rahatsız edip duruyordu. Tavanın köşeli kubbe gibi yükselen ortalık yerine, koskocaman bir lüks lâmbası asmışlardı.

Geceyi bit korkusu içinde geçirdim. Halbuki temiz bir odaydı. Leğen ibriği bile vardı. Sabah erkenden kapımı tıkırdattı otelci:

— Araba hazır beyim, dedi.

Araba işini de gazinocu becermişti. Kendisi de dükkânının önünde bekliyordu. İlle inmemi, demli bir çayını daha içmemi istedi. Kapının dibinde hazır duran iki kavunla bir sepet üzümü, bütün ısrarlarıma rağmen, yaylının arkasına yerleştirdi:

— Yolda yersin diyordu, hem eğlence olur, hem de için serinler... Bizim buralarda daha iki ay yazımız var...

Temiz bir gazete kâğıdına sarılı, irice bir paket de kondu sepetin üstüne. Gülüyordu:

— Kurban olam, ses etme! Fevzipaşa'nın kebabı meşhurdur. Gerçi yarıyol durağı Filizli'de de kebap mebap vardır ama, keçi etidir. Dokunur sana... Oca-

ğın kenarına koydurur biraz arabacı... Afiyetle karnını doyurursun.

Tam arabaya atlıyacağım sırada gazinonun kapısında iki kişi belirdi. Gazinocu:

— Hah, diye bağırdı, rastgeldi bu işte... Sana iki arkadaş da çıktı. Ula, nirden çıktınız karşıma böyle? Beş dakika sonra hava alacaktınız. Bakalım, sizin müddeumum bey, izin verirse, atlarsınız yanına. Ha? Ne dersin beyefendi?

— Beyler de Yeşilkaya'ya mı gidecekler?

— Efendim, takdim edeyim, kusura kalmayın, geç bile oldu hani... Efindim, Yeşilkaya'nın menşur sarrafı Rüştü bey bilâderimiz..

Eliyle yanındakilerin gencini, altın dişlisini işaret ediyordu. Adam yarı yarıya açık ağzının şıkırtısiyle iki adım attı, elini uzattı, iki kat eğildi:

— Hoşgelmişsin beyefendimiz, safalar getirmişsin.

Gazinocu alaylı alaylı ötekine baktı. Bu, siyah çenber sakallı, çok kısa boylu, yanaklarının derisi mor mor çizilmiş biriydi:

— Bu da Yeşilkaya'nın yeğâne kebapçısı Ejder Efendi... Ama beyim, keçi eti kullanır. Dikkat etmezsen, yandığın gündür. Sizin barsaklarınız kaldırmaz keçi etini... Geçtim, hasta olursun...

Ejder Efendi dudağının kenariyle gazinocuya çıkıştı:

— Sus it, dedi, sabah sabah günaha sokma beni.

Sonra yüzünü acele değiştirdi, yanaklarını oynattı, gözlerini kısarak yanıma kadar sokuldu:

— Hoşgelmişsin müddeumum bey, dedi, doğrusu gözümüz yollarda idi. Üç ay var, ha geldi, ha geliyor diye, bekleşip duruyorduk. Yeşilkaya ahalisi bayram eder gayrikin...

İkisinin de dostça ellerini sıktım.

— Hadi buyurun, evvel Allahın izniyle, sular kararlığı sıra kasabadayız beyim, dedi.

Sonra arabacının yüzüne baktı:

— Şayet arabıcımızın yüreği pek, hayvanlarının nalı da acar ise? İlk defa olarak arabacının yüzüne baktım. Bu taraflıların dişleri hep sağlam galib... Biraz kirlice, ama otuz ikis de yerli yerinde... Gülüyordu:

— Hele atla Rüştü ağa, hele atla bakalım... Görürüz saçımız ak mı, kara mı? Siz toza dumana dayanın ondan evvel...

Gazinocu anlatıyor:

— Tren yolu yapılıyor bey, dedi, iki yıldır yollardan geçilmez oldu. Göreceksin, dağ taş amele dolu... Bulut gibi toz kalkıyor gökyüzüne... Biraz rahatsız olacaksınız ya, aldırmayın gayri.. Dediklerine göre, önümüzdeki baharın, kara pampuruyla gidip geleceğiz bizim büyük köye..

— İnşallah, dedim.

Atladım arabaya... Arka tarafa yastık koymuşlardı. Yerdeki kıl abanın üstüne de kırmızılı, mavili bir halı serilmişti. Gazinocu arabacıya tenbih geçiyordu:

— Halı ile yastık, bir de üzüm sepeti sana emanet. Kerim ağa, dönüşün ya buraya, yahut da eve bırakıverirsin!

— Merak etme!

Arka tarafa oturmak istemedim. Sarrafla kebapçı ısrar ettiler. Gazinocu da alaya boğdu işi:

— Onların kıçı alışkın değildir bey, dedi, saman üstünde gide gele, gide gele, nasıl tutmuştur. Nideçen sen, otur, yaslan şöyle... Oh... Arasıra beklerim müddeumum bey. Hele tren işlemeye başladıynan, haftada bir sarkıver buralara... Yeşilkaya nahiyesinde bulamazsın bizim gazino gibisini...

— E... Hadi sağlıcakla kalın!

— Uğur ola, uğur ola, müddeumum bey... Allah yolunuzu açık etsin. Uğur ola Rüştü efendi... Bizim işi unutma... Bankacının oraya bırak, ben aldırırım. Sen belki köylere çıkarsın...

— Olur... Olur... dedi sarraf. Kebapçı yan pencereden elini çıkarmış, gazinonun önünde biriken kalabalığı selâmlıyordu.

— Hadi oğlum, açın eşkinleri! diye bir haykırdı arabacı... Sonra bize dönerek:

— Uğurlar olsun ağalar, dedi.

— Sana da!

Demiryollarını sarsılarak aştık. İki keçeli barakaların arasından hızla geçtik. Dalları ayva, şeftali, nar hevenkleriyle yüklü ağaçların birbiri içine girip karıştığı koyu gölgeli, diz boyu tozla dolu yolda, dolu dizgin ilerlemeğe başladık.

— Şapkanızı çıkarsanız iyi olur savcı bey, dedi sarraf, başınıza bir mendil bağlayın... Biz böyle yaparız yollarda... Serinlik verir. Toz da pek işlemez...

Üçümüz de öyle yaptık. Arabacının başında bezden yapılmış, yanlarda kulakları sallanan, acayip bir başlık vardı.

— Birazdan çekerim kulaklıkları, diyordu, toz moz işlemez gayri bir yerime...

Yazıya çıkan keçi, koyun sürüleri yolun iki tarafına kaçışıyorlardı. Çobanlar sopalarını kaldırarak bizi selâmlıyorlar:

— Uğur ola! Uğur ola! diye sesleniyorlardı.

Konuşmuyorduk. Sarrafla kebapçı yan oturmuşlardı. Ağaçlıklı yol bitip de iki taraf alabildiğine genişleyince, arabacı da yarım geri döndü. Dizginleri yaylının pervazındaki ağaç çiviye geçirdi. Belinden beyaz teneke bir tabaka çıkararak cigara sarmağa başladı.

Kebapçı, ikide bir başını çeviriyor, dikkatli dikkatli yüzüme bakıyordu. Arabacının tabakasını gö-

rür görmez ceketinin cebine el attı, bir serkldoryan paketi çıkarıp açtı, uzatı:

— Hele bir tellendir, müddeumum bey, dedi.

— Ben pek tiryaki değilim ama, hatırınız için bir tane alayım. Sarraf kibriti çakarken:

— Yolda gider, dedi, bekârsınız, değil mi?

— Evet, dedim.

Gözgöze geldiklerini de farkettim. Sarraf gülüyordu:

— Bizim orası bekârlara göre değildir pek, dedi, ama daha iyi be savcı bey, vallâhi daha iyi.. Evlilik mi, aman Allah! Bir sürü çoluk, çocuk. Doyurması bir yenden, okutması bir yandan... Ha, Ejder?

Kebapçı başını sallıyordu:

— Pek bilmem ilerisini, dedi, bir bakarsın evlilik iyi... Bir de bakarsın bekârlık. Ama müddeiumum bey daha çok genç... Elbet Hak Taalâ bir hayırlısını ihsan eder.

Sarraf gülüyordu:

— Tenezzül buyururlarsa evlendiririz savcı beyi bizim oradan... Elimize kolay kolay geçmez bir daha böylesi...

— Niçin? dedim.

— Doğrusu istersen, biz yılgınız memurlardan, dedi, hemen şekvaya başlamak gibi olmasın ama, eski zamanın memurları bize çok çektirdi. Ama çok...

— Ne gibi?

Sarraf, Ejder efendinin gözlerinin içine bakıyordu. Birden sustu. Başını yazıya doğru çevirdi. Kebapçı:

— Efendim, dedi, bizim Rüştü efendi biraz huyludur. Nasıl demeli, haksızlığa falan gelemez pek... Rahmetli babacağızı onu vilâyet mekteplerinde okuttu. Dünyayı anladı, gördü de, tahammül edemez öyle şeylere....

— Hakkıdır, dedim, devlet baba memurları, mil-

letin işini görsünler diye tâyin eder. Onun için maaş verir...

— Eeeee... Orası öyle ama, gel bir de bizimkilere sor... Neyse beyim, şimdiden başını ağrılmıyalım senin.... Elbet göreceksin, anlıyacaksın. Bol bol dert, kasavet dinliyeceksin. Allah yardım eder de, kalbini bozmazsan...

Sarraf hızla başını çevirdi:

— Ejder, gene başladın saçmalamağa...

— Niçin saçmalıyacakmışım? Yalan mı? Yürek pekliği, başta gelen iş.

— Bırak şimdi canım... Bize mi düştü kasabanın düzenini düzene sokmak?

— Ya sen, şikâyete bulaşıverdin ya?

— Kestik işte... Kapa ağzını. Sonra bana döndü. Yüzünün en tatlı tarafiyle:

— Hoş gör savcı bey, dedi, talih bizi seninle birkaç saat yanyana düşürdü. Cahillik işte... Hemen derdimizi açalım deriz. O da, ben de... Vallah bir kastımız yoktur. İnan buna hani..

— Canım niye telâşlanıyorsunuz? Konuşuyoruz işte. Yol boyu, sizden kasabanın gidişatı hakkında bilgi edinirsem, ben de memnun olurum.

— Öyle ama, bizden olmasın işte... Bizden gelmesin... Tefe koyup çalarlar sonra, topun ağzına bağlayıp uçururlar bizi.

— Acayip!

Arabacı önüne bakarak mırıldandı:

— Dertliyiz biz beyefendi, dertli... Ama yeri, sırası değil hani...

Güneş iyiden iyiye yükselmişti. Fevzipaşa'nın koyu, sık yeşilliği, şimdi arkamızda, zorla yetiştirilmiş iri bir saksı heybetiyle, gittikçe küçülerek, uzaklaşıyor, kayboluyordu. Arabanın yan pencerelerinden görünen uçsuz bucaksız, cansız insansız yazı, ağır bir silindirin altından yeni çıkmış gibi, esneyip du-

ruyordu. Uzaklara, tâ ilerlerde, eğilip kalkan, insan gibi, insana benzer şeyler vardı. Köstebek yuvalarını andıran, sık sık, birbiri ardınca uzanıp giden tümsecikler olmasa, bir toztoprak denizi ortasında yüzdüğümüzü hayal edebilirdik. Dört tarafı açık olan yaylının içinde cigaralarımızın dumanları kıpırdıyor, dalgalanıyor, neden sonra arkadan çıkıp kayboluyordu. Sabahın, erken saatlerinden henüz uzaklaşmamıştık. Ama hava, bu sonbahar sabahında, ezici yassıltıcı ağırlığını sırtımıza bindirmişti sanki... Şakaklarımdan akan terleri durmadan siliyordum. Mendil, bir saat içinde, simsiyah kesildi. Başımdakini çıkardım, onu kullanmağa başladım.

Sarraf, gözlerini hayvanların üstünden ilerlere kaydırmış, düşünüyordu. Kebapçı Ejder efendi ise, hareketimizden beri durmadan sürdürdüğü işi, yüzüme bğakıp bakıp gülümseme işini elden bırakmamıştı hâlâ... Artık gözlerimiz rastlaştıkça ben de ona gülüyordum. Birkaç defa belini doğrulttu, dudaklarını oynattı. Sonra hiçbir şey söylemeden vazgeçti.

Hayvanlar, arabacının ikide bir tekrarladığı nağralara kulak kabartarak, boyunlarındaki çıngırakları öttürüyorlar, bu yola, hep böyle açık eşkinle, sonuna kadar dayanacaklarını sanki bana göstermek istiyorlardı. Sessizliği yırtmak için:

— Hayvanlarının maşallahı var, dedim.

Arabacı uykudan uyanırmışcasına silkindi:

— İyidirler beyim, dedi, bizim işimizi görüyorlar işte... Çoluk çocuğun nafakası onların nallarına bağlı. Nideceksin, bizimkisi ömür sürüklemek..

— Niye canım? Sanki bizimki pek mi matah?

— A... Beyim... Allah çoğundan versin. Bak, bu yaşta büyük mesnede çıkmışsın. Senin gönlün gani de, ondan söylersin böyle...

— Yanılıyorsun, dedim, ben şimdi bu yükün altından nasıl kalkacağım diye düşünüyorum. Dışar-

dan bakınca parlak görünür. Ama o sandalyenin üstüne oturur oturmaz, omuzlarıma çökecek yükün ağırlığını şimdiden hesaplıyorum da, içim umutsuzlukla doluyor.

Arabacı hayretle başını çevirdi:

— Sahi mi söylüyorsun bey?

— Ne sandın ya, arabacı dayı? Ne sandın sen? Bak, Fevzipaşa'dan bu tarafa, daha iki saati doldurmadık. Üçünüz de ciğerlerinizin bütün kuvvetiyle ah çektiniz. Belli ki soluklarımız dolu... Göğsünüz dolu... Söylemediniz, hatır saydınız, o başka... Ama ben anlamıyor muyum? Mekteplerde boşuna mı kafa patlattık sanırsınız? Hep memleketin halini düşüne düşüne okuduk biz... Gördüğümüz, işittiğimiz bir yana, okuduğumuz, kafa yatırdığımız bunca dert var... Biz bunlarla uğraşmağa, mücadele etmeğe, çıktık. Başarabilecek miyiz? Üstesinden gelebilecek miyiz? Yoksa çekilip toza toprağa mı karışacağız? Allah bilir artık orasını...

Sarraf Rüştü başını kaldırmış, gözlerini yüzüme dikmişti. Kebapçının dudağındaki gülümseme silinmişti. Elimdeki kirli mendili gömleğimin yakasının içine soktum. Arkamdaki yastığı düzelttim. Arabacıya doğru eğildim:

— Genciz, biz, acemisiyiz işlerin... Memleketin de acemisiyiz. Okuyanlar, hep büyük şehirlerden çıkıyorlar. Rastgele bir memleket parçası, bir iç Anadolu parçası gördüysek, ne âlâ! Okuyoruz, belliyoruz, yutuyoruz her şeyi... Ama niçin yapıyoruz bunu? Pek de bilmiyoruz. Çünkü bu bilgilerimizi, edindiğimiz kuvvetleri sarfedebilmek için, asıl yakından tanımağa mecbur olduğumuz bir şey daha var: Memleketin derdi!. Biz biliyor muyuz memleketin derdini? Yooo... Şöyle böyle bir şeyler var zihnimizde... Küçücük, yarım yamalak bir şeyler... Edindiğimiz o koskoca kuvveti, bu küçücük memleket derdi üstüne

giydirmeğe çalışacağız. Aslında, dert, bizim bilgimizin yüz bin misli, milyonca misli büyük. Ama bilmiyoruz ki? Bana düşen şimdi... Evet, bana düşen...

Atın biri tökezledi, az daha kapaklanıyordu.

— Deh ulan, koca domuz sen de, diye haykırdı arabacı, gözün kör oldu gayri... Baksana önüne, sakar kerata! Diksene kulaklarını tırnağının ucuna! Lâf mı dinlersin yoksa sen de, bizim gibi... Belki daha iyi anlarsın ya... Çünkü nah kafa bizde... Meşe odunuyuz biz... Kütük gibi gelmişiz dünyaya, kütük gibi gideceğiz... Ama sen gene kulak verme buraya... Önüne bak... Bir daha tökezliyeyim deme, inerim kulağının tozuna kamçıyı... Ha bakayım... Deeeeyyytt...

Sonra bana döndü:

— Kusura bakma beyim, dedi, ben böyle konuşurum bunlarla arasıra... Ağzının balını kestim, hoşgör... De beyim, anlat gene... Hoşuma gitti konuşman...

— Ne anlatacağım, dedim, anlatmakla iş biter mi ki? İşte öyle...

Kebapçı gözlerini kırpıştırarak kekeledi:

— Affet bey, dedi, cahiliz biz, aklımız ermez pek hükûmet işlerine... Onun için bir pot krarsam, kusuruma bakma. Yolculuk hali işte... Konuşa konuşa gideceğiz.

— Tabi canım, ne demek? Hep arkadaşız burada. Hem arkadaş da kalacağız. Yoksa kasabada beni unutacak mısınız?

Sarraf telâşla:

— O nasıl söz, savcı bey? Sen kabul ettikten sonra, biz canımızı veririz senin uğruna... Hem vallâhi canımızı, ırzımızı, malımızı..

Kebapçının dili dolaşıyordu:

— Ne demek? Sen tenezzül ettikten sonra, alimallah yoluna kurban oluruz... İlle velâkin...

— Ha... Söyle bakalım. Ama açık açık... Dobra dobra... Bildiğim kadar, ben de karşılığını vermeğe çalışayım.

— Yok... Hani demek isterim ki... Meselâ... Sen yapacağın işi bilmezmiş gibi konuştun da...

Sarraf homurdandı:

— Ama sen de Ejder..

— Bırakın söylesin, dedim, evet Ejder efendi?

— Bir halt işlersem bağışla diye, peşin peşin kilim serdim önüne. Niye paylarsın beni, be Rüştü efendi? Cahiliz dedik. Eşşeğiz dedik. Hayvanız dedik. Daha mı yâni? Daha mı? Ağzımızı açmıyalım isterseniz...

— Sen söyle, Ejder efendi, ben dinliyorum. Müsaade et Rüştü bey!

Kebapçı iki elinin beş parmağını birbiri etrafında çeviriyordu. Başı önüne eğilmişti. Sarrafa içerlediği belliydi Birkaç dakika sustuk. Sonra gene ben açtım lâfı:

— Evet, Ejder efendi...

Başını kaldırdı, yüzüme baktı. Sarraftan yana olan sol gözü de, ona doğru acele kaydı, döndü. Sonra:

— Anlıyamadım, gitti, dedi. Söyliyeceğim. Sen bana anlat. Anlat ki ben de bileyim.

— Buyrun Ejder efendi!

— Sen diyorsun ki, çok şeyler biliyoruz. Gel gelelim memleketin derdini bilmiyoruz.

— Evet. Yahut ona yakın bir şey. Doğrusu, sizin derdinizi tam olarak bilmiyoruz. Daha uzun zaman da bilemiyeceğiz. Halbuki...

— Tamam! Burasını iyice kavradım. Peki, memleketin derdini iyice öğrenmeden, ne diye icazet verirler medreselerden size?

— Medrese dediğin yerlerde memleketin derdi okutulmaz, Ejder efendi.

— Ya?

— Uluorta bilgiler verilir bize. Bütün dünya insanlarının derdi, birbirinin tıpkısıymış gibi, bütün dünya okullarında hep birbirinin aynı şeyler öğretilir.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Elbete ya... Gerçi bütün dünya insanlarının birbirine benzer dertleri yok değildir. Meselâ hastalıkların çoğu böyledir. Ama bir de, salt bir memlekete, salt bir yurda mahsus dertler vardır ki, işte onları bilmeyiz.

— Niye okutmazlar bunları?

— Çünkü okutanlar da bilmezler...

— Hadi canım... Alay geçme benimle...

— Vallah diyorum. İnan bana. Bizim memleketin meseleleri, girdisi çıktısı, henüz anlaşılmamış daha... Bilinmemiş... Şehirliler, bizi okutanlar, okullarda okuyanlar, topu toprağı, bilmezler kasabanın, köyün acısını..

— Eeee?

— Say ki, bizim elimizde dünyanın çaresi var. Dünyanın ilâcı var. Ama şehirlinin aklının erdiği, bellediği, bildiği ilâçlar bunlar... Bakalım içerlerdeki dertlere yararlı mı? Belki de değil. Ama bunu düşünen yok şimdilik...

— N'olacak sonra?

— Elbette elimizi, kolumuzu bağlayıp oturmıyacağız. Kasabanın, köyün derdini, bizim şehirli ilâçlarına uydurmağa da çalışmıyacağız. Yapacağımız ilk iş, vardığımız yerlerde halkın acı duyduğu, ıstırap çektiği, istemediği, tiksindiği, iğrendiği şeyler nedir, onları bulmak, anlamak. Sonra dağarcığımızdaki ilâçları, bilgileri ortaya dökmek.

— Desene, bir boy daha okuyacaksın bizim orada...

— Çaresiz okuyacağım. Çalışacağım, öğreneceğim....

— Sonra?

— Sonra senin istemediğini yapmamağa, yaptırmamağa uğraşacağım. Asıl çalışma, çatışma ondan sonra başlıyacak.

Sarraf gözünü kırpmadan yüzüme bakıyordu. Hayır, ağzıma... Ağzımın içine girecekmiş gibi dinliyordu. Sözün burasında bir kıpırdadı, çeki düzen verdi zihnine... Usturupluca konuşmak istediği apaçıp anlaşılıyordu:

— Doğrusunu istersen, ben senin gibi memur görmedim, müddeumum bey, dedi, bizim bildiğimiz yargıçlar, savcılar, birtakım kanunları açarlar, suç işliyenleri karşılarına alırlar, ceza keserler, geçerler öteye... Öteki memurlar da öyle... Jandarma yüzbaşısı öyle.. Şube Reisi öyle... Öyle oğlu öyle... Biz bu çeşit lâfları senden işitiyoruz, ellehem...

— Hayır, ben de ötekiler gibi basmakalıp iş yapmıyacağım demiyorum. Mutlaka söylediğim gibi yapacağım diyemem. Bunu kimse diyemez. Çalışacağım diyorum. Yoksa kolay mı? Bu kadar yüzyıldık bir yurdun katılaşmış, kanıksanmış, dertlerini, bir tek savcının ayıklayıp temizlemesi, mümkün değil elbette... Bu, uzun, yorucu bir iş.. Elbirliğiyle yapılacak, başarılacak bir iş... Ne varki gönlüm, bu yoldan gitmek ister... Öyle meseleler vardır ki, dünyanın cezasını versen, bütün milleti cezaevlerine tıksan, gene hallolmaz, gene savmaz. Cezaevinden ilk çıkan değilse, ikincisi, üçüncüsü, gider, aynı suçu işler. Mesele, o suçun işlenmesine yardım eden şeyleri bulmakta. Onları görüp temizlemekte...

— Nasıl mesele, dedi Sarraf.

— Meselâ kız kaçırma suçu, tarihin yazdığı günden beri, bu memlekette işlenir. Yalnız büyük kızların, aklı başına gelmiş kızların kaçırılması olsa, ney-

se gene... Küçük kızlar kaçırılır. Ne diye kaçırılır? Çoğu evlenmek için. Çünkü bu memlekette on dört, on beş yaşında kız, evlenme çağına girdi sayılır. Hattâ daha küçüğü, Meselâ benim annem, on üçünde evlenmiş. On dördünde de beni dünyaya getirmiş.

Kebapçı:

— Hay ömrüne bereket, dedi, benimki de öyle...

— Gel gör ki kanunlar, on üç yaşında bir kızı kaçırana ağır ceza verilmesini emrederler. Sen istediğin kadar yaz cezayı... Suçun sayısını bir tek indirebilirsen, ben buradayım.

Kebapçı güldü:

— Öyleyse yaşadı bizim delikanlılar...

Sarraf bastı kahkahayı:

— İşte bizim Ejder efendinin anlayışı...

— Değil öyle, Ejder efendiciğim, değil öyle, ben de kanunun verdiği cevayı yerine getirmeğe çalışacağım. Elimden başka şey gelmez.

— Ne anladık öyleyse?

— Sen bir şey anlıyamazsın bundan... Senin oğlun da, kardeşin de bir şey anlıyamaz. Ama bunun gibi dertleri, meseleleri çöze çöze... Ayıklıya ayıklıya... Bula tanıya... meydana çıkaracağız. Ta ki, bizim şehirlerin değil de, bizim köylerin, bizim kasabaların içine doğru, ruhuna doğru varalım. Görelim, oralar da neler var? Neleri ister, neleri istemez bu millet? Neleri sever, neleri sevmez? Nelerden iğrenir, gocunur, nelerden hoşlanır, kıvanır? Anladın mı?

— Ama bırakmaz ki sizin şehir kanunları gene...

— Bırakır belki de... Meselâ kan gütme ile adam öldürmenin, basbayağı adam öldürmeden çok daha kötü olduğunu nasılsa sezmişler, şehirliler... Daha ağır ceza kesmişler bu gibi suçlara..

—Eeeee?

— Buna göre, buna benzer şeyler çok... Hem pek çok... Başka memleket ahalisi için, o ahalinin olu-

şuna, gidişine göre kesilmiş olan cezalar içinde, bizim memleket için azaltılması lâzımgelenler var meselâ...

— Var ya... Demin söyledin örneğin... Kız kaçırmak...

— Bilmiyoruz ki? Bilemiyoruz. Biz şehirliler bilemiyoruz. Merak da etmemişiz. Yalnız ceza işinde mi? Çift çubuk işinde de, geçim işinde de bilmediğimiz şeyler var... Pek çok var... Vergilerde, toprak işlerinde, hudut işlerinde... Kıyamet kadar...

Kebapçı dişlerini göstererek sırıttı:

— Sormak ayıp olmasın ama, size ne diye öğretirler bu faydasız şeyleri, Allahını seversen?

— Hepsi faydasız değil. Belki hepsi faydalı. Ama eksik... Çok eksiği var. Bizim memleketin gerçeği eksik...

— Süphanallah... Aklım yattı mı ne bu işe, sarraf efendi? Öyle ya... Biz bize yarayanı bilmezsek, çekiver firengin, yahut da şehirlinin uydurduğu çarelerin kuyruğunu... Değil mi? Ha? Değil mi öyle, Rüştü efendi?

— Bilmem Ejder...

— Bilmezsin ya... Seni köftehor seni... Geçen yıl, o tiyatoracı kızı sırtlayıp bağ evine sürdüğün zaman biliyordun ama.... Mahkemede torba dolusu lâf ettin diye işittiydik. Kim ne karışır demiş, müddeumum bey, mahkemede... İşte bu söylemiş..

Sarraf çıkışmak istedi:

— Dur şimdi, bırak gevezeliği...

— Niye duracakmışım? Kim karışır işime demişsin... Parasını verdim, kızı götürdüm. Kendi de razı şimdi.. Baştan şikâyetçi olduydu ama, şimdi sorun, bir sorun bakalım.. demiş. Bir de sormuş hâkim kıza... Kendi rızamla gittim demez mi? E, akan suların durması lâzım. Lâzım ama, savcı bey açmış ağzını, yummuş gözünü... Para ile kandırmış, kabul

etmem demiş. Hukuku umumiye var demiş. Paçasını kurtarıncaya kadar akla karayı seçti buncağız..

Sarrafa baktım.

— Doğru, dedi, şimdi ilk ağızda yüz karamızı ortaya çıkardı ama, dediği doğru hani... Delikanlılık iş te... Oldu bir kere...

— Olur böyle şeyler, dedim...

Cesaretlendi:

— Yok ama, dedi, aklımızın ermediği şeyler çok, savcı bey... Dediklerin doğru senin. Af buyur, sizin demek istedim. Orospu, dükkânın önünden çalım satarak geçer. Hırsız memur, kabadayılık satar. Dolandırıcı, ağzını, açtı mı, senden fazla bağırır. Kanun da onları korur. Orospuya adiyle, saniyle çıkıştın mı, tıpkı benim ailem gibi, mahkemeleri ayağa kaldırır. Hakkını ister... Dolandırıcının suratına suçunu söyledin mi, tıpkı namuslu insanlar gibi hak peşinde koşar. Hırsız memura "sen bir tavuğa bile tenezzül ediyorsun" dedin mi, sürüklerler mahkemeye, sonra mapusaneye... E, bizim aklımız ermez doğrusu bunlara...

— Ama memura söylediğin sözü ispat edersen, cezadan kurtulursun.

— Canım, bilmiyor muyuz sanki? Bunu da Hazinenin kârı için koymuşlar. Hani, bahane ile, belki bir Hazine malı kurtulur diye. Yoksa onu da bağışlamazlardı. Hem olur mu öyle, sen Mahmut'un parasını çaldın deyince, söz anlatamazsın... Mahmut da gelip söylese, gene dinlemezler... Ama sen devletin kasasını soydun deyince, gel bakalım, neymiş bu iş, anlat derler... Adalet mi bu yani?

Arabacının sesi tekrar duyuldu:

— Hele o iltimaslar... Korumalar... Hele o hükûmetin kuvvetini para ile satmalar...

— Ne gibi meselâ? dedim.

— Ağalar daha iyisini bilirler...

— Ne demek istiyor bu, Rüştü bey?

— Bilmiyorum. Neyse canım, başınızı ağrıttık sizin de... Deh de bakalım ağa... Deh de... Güneş tepemize bindi artık...

Bir müddet sustuk. İçime bir sıkıntı basmıştı. Derimin bütün mesamatı tıkanmıştı sanki... Bunun, anlatılanlardan mı, yoksa havadan mı ileri geldiğini bilemiyordum ama, herhalde havadandı. Memleket dertlerinin insanı gırtlağından sıkacak derecede rahatsız edeceğine inanamıyordum.

— Bir su başı filân yok mu?

— Ne gezer, dedi arabacı, kasabaya dek, bu yazı böyle uzar gider işte... Birazdan tren yoluna çıkacağız. Ameleler ney, belki oyalar zâtınızı.. Su isterseniz...

Elini altına doğru götürdü. hafifçe kalkıp çam ağacından bir çapçak çıkardı. Susamamıştım ama, başıma dikip birkaç yudum içtim. Sonra kavunlar aklıma geldi. Uzandım, çektim birisini... Sarraf atıldı. Belinden söğüt yaprağı bir bıçak çıkarıp yardı kavunu ortadan... Ateş gibi sıcaktı ama, tatlıydı.

Uzakta bir yamaç görünüyordu. Tepesine doğru birkaç ağaç vardı ama, tüm sırt, kızıla çalar renkte toprakla sıvanmıştı. Yarın öbür tarafından kamyonlar hızlı hızlı ilerliyor, kireç ocağı gibi açılmış yassı yere gelince duruyorlardı. Orada boşaltılıyordu kamyonlar galiba... Eteklere doğru karınca gibi insan kaynaşıyordu. Bizim yol biraz basık olduğu için derenin alt tarafını göremiyorduk. Beş on dakika sonra güneşte, parlayıp giden rayları, iki tarafa yığılmış, çakıl dağlarını gördük. Belli aralıklarla, travers sıralanmıştı. Asıl buralarda insan kıyanaşması görülecek şeydi. Yavaş yavaş, derin bir mağaranın içinden geliyormuşçasına, uğultular, çığrışmalar başladı. Sarraf:

— Altıncı kısım şu yandaki yarmadan başlıyor, dedi. Bizim kasabanın hemen ilerisine kadar uzanı-

yor. İki bin beş yüz işçi çalışıyor diyorlar, bu kısımda... Doğrusu Yeşilkayamız için tren yolu, daha kurulmadan para getirir bir şey oldu...

— Elbette

— Ali ağa bir bakkaliye açtı, savcı bey, göreceksiniz ya, Adana'da da emsali azdır...

— Kim bu Ali ağa?

— A... Size açmadılar mı Ali ağanın lâfını?

— Dün gece Fevzipaşa'daki otelcided işittim adını, ilk defa... Yatağımı yaparken söyledi. Ali ağa sizin için yer hazırlamıştır dedi.

— Tabii hazırlamıştır.

— Canım, biz şunun bunun hazırladığı yere mi ineceğiz bakalım?

— Çaresiz, savcı bey...

— Allah Allah...

— Kasabaya bir memur gelsin de Ali ağaya misafir olmasın bu görülmemiştir. Hem de çoluğuyla, çocuğuyla... İstediği kadar kalır.. Sonra ev tutar, gider.

— Peki, bu Ali ağa çok mu zengin?

— Karun kadar... Şimdi anlatması zor olur, savcı bey, iyisi mi, gider, gözünüzle görürsünüz... Hem öyle katakullü için falan değil. Ali ağanın böyle şeylerle pek ilgisi yoktur...

— Ya niye bu külfet?

— Yeşilkaya'nın şerefi için... Yeşilkaya denildi mi, Ali ağa gelir herkesin aklına... O, memurun yerinden hareket ettiği günü de, saatı da bilir. Ona göre hazırlık yapar. Kasabada döşeli, dayalı, tam dört evi vardır. Birinde, köyden indikçe kendi oturur. Ötekiler misafirlere mahsus... İçinde ahçısı, uşağı, seyisi ile beraber... Binek atı, radyosu, gramofonu...

— Demek memurlar da geçip otururlar eve, ha?

— Ne memuru beyim? Mebuslar, büyükler... Va-

lisi, jandarma kumandanı... Herkes... Bilirler Ali ağanın bir gizli maksadı olmadığını...

— Asıl nerde oturur?

— Kendi köyünde.

— Köylü mü Ali ağa?

Arabacı arkaya döndü, üçü birlik olup gülüşmeğe başladılar. Ejder efendi keyifli keyifli:

— Heye, köylü, dedi. Ali ağa köyü, tüm onundur...

— Nasıl tüm onun?

— Basbayağı... Çatılariyle, tarlalariyle... Hayvanı, insaniyle, tüm onun malıdır köy... Adı üstünde canım, anlayıver. Ali ağa köyüdür orası... Devletin kütüğünde öyle yazılı...

Yol, raylara doğru yaklaşıyordu. İşçiler öğle paydosuna girmişlerdi. İkişer, üçer, tümseklere, traverslere çökmüşler, kırmızılı, mavili mendillerini önlerine sermişlerdi. Yanlarından geçerken bize el sallıyorlar:

— Uğur ola! Uğur ola! diye bağırışıyorlardı. Yol boyunca irili, ufaklı tahta barakalar kurulmuştu. Bunların küçücük pencerelerine yığılan işçiler öteberi almağa çalışıyorlardı. Gürültüden kimsenin kimseyi dinlediği, duyduğu yoktu.

Sarraf, kolunu uzattı, parmağiyle, bir boydan bir boya, dereyi işaret etti:

— Bu barakaların çoğu Ali ağanındır beyim, dedi. Eğer onun adı yoksa, mutlaka bir kulunun, akrabasınındır. Yahut da ortağınındır...

— Bu Ali ağanız, benim merakımı çekmeğe başladı, dedim.

— Daha dur, savcı bey, daha dur, ama şaşırma. Bizim orada şaşırmak olmaz.. Adam bir bakkaliye açtı kasabaya, e göresiniz neler var.. Radyo mu istersiniz, gramofon mu, içkilerin çeşidi mi? Kuş sütü yok, kuş sütü... Buzlu bira kasalarla.. Viski mi ne-

dir, o pahalı içkiden, istersen bir tahtada yüz şişe kaldırabilirsin.

— Viski mi? Demeyin allahınızı severseniz?

— Sen ara orada beyim, domuz sucuğunu, tütsülü sığır etini, kokmuş balık cenazesini.. Sen ara orada, davul tozuyla minare gölgesinden başka her ne ki canın çekerse... Yalnız paran olsun...

Sarraf, parmaklariyle para işareti veriyordu:

— Mangırın olsun, salt! Ali ağa, camiden çıkar çıkmaz, keyif için dükkâna koşar, çeker koltuğunu, oturur. İstanbul'dan getirdiği, o milleti belirsiz iki tezgâhtar, leş gibi domuz eti satarlar gözünün önünde de, bana mısın demez...

Yolun ortası kalabalıklaşmıştı. Arabacı dizginleri kastı. Ellerinde birer kara somun parçasiyle, işçiler, yolun üstünde sallanıp duruyorlardı. Bazısı bize şöyle bir bakıyor, bazısı gülümsüyor, kimisi de ellerini havaya kaldırarak sesleniyordu. Sırtlarında beyaz Amerikan bezinden ama kül rengine, karaya çalan lekelerle dolu, göğüsleri bellerine kadar açık gömlekler vardı. Ayaklarında kıllı dizlikler, potur bozması, şurası burası parçalanıp sarkmış aba pantalonlar... Bu pantalonların pek çoğu avak bileklerine kadar uzanmış. Daha kısa olanların yırtılıp koparılmış olduğu belli... Yırtıklardan, çoğunun iç donu giymediği anlaşılıyor. Giyenlerin bazılarının donları bembeyaz... Çoğunun morumsu...

— Kaçar para gündelik alırlar? dedim.

Sarraf bu işi iyi biliyordu:

— İlk topladıkları sıra, yirmişer kuruş madenî, diye ilân etmişlerdi. Bizim buralarda çokluk madenî para geçtiğini duymuşsunuzdur.

— Söylediler...

— Köylük yerlerdendir bunların çoğu... Kâğıt parayı pek bilmezler. Sonra sonra alıştılar. Şimdi

kumpanya birer lira veriyor. Daha eskilerine, ustacalarına birer buçuk...

— Az değil mi, Rüştü bey?

— Pek değil beyim. Çoğu çulsuz, azıksızdır bunların.. Demiryolunda olmazsa ağanın yanında çalışacak. Onu da alamıyacak.

— Bedava mı çalışırlar ağaların yanında?

— Yimeliğini verir ağa... Bütün bir yıl, kıt kanaat yaşıyacak kadar. Kimi zaman da toprağın bir kısmını ırgada ayırır. Artık oradan ne çıkarırsa. Çoğu geçinemez, kara kış ortasında çoluk çocuğuyla aç kalır. Bereket Çukurova'daki çapa işine..

— Çapaya da gidiyorlar demek..

— Giderler beyim.. Mart dedi mi, yorganını omuzlayan ovanın yolunu tutar. E, uzak yoldur hani.. Çoğu zaman karı, kız, kızan, birlikte yola çıkarlar. Yalınayak, omuzda, sırtta kundaklar, ellerde sepetler, çıkınlar, düzülürler yola... Şenlik olsun diye sekiz on tanesi, yirmi otuz tanesi birden hareket ederler... Yol, sıkı gidişle, üç günden fazla sürer. Birçoğunun azığı da kısadır. Geçtikleri köylerde dilenmeğe başlarlar... Yol ağzı köylükler da alışıktır buna.. Kenarda, köşede kalmış, kurtlu, küflü bulguru, buğdayı dökerler önlerine... İlk fırsatta ateş yakıp tencereleri vururlar. Karınlarını tıka basa doldururlar. Sonra türkü söyliyerek koyulurlar yola...

— Çapadan paralı dönerler mi bari?

— Çoğu zaman eli boş dönerler. Pek sıkı davranmanlar, ya da çoluk çocuk beraber gidenler, beş on kuruş arttırırlar. Lâkin para ney getirmezler köye. Ceyhan'dan, Adana'dan çaput alırlar, biraz şeker, biraz boncuk alırlar. İp alırlar, nebileyim neler alırlar...

— Dönüşün gene yaya mı?

— Elbet... Zaten trene binseler, yolun ancak çeyreğinde ayakları yerden kesilir. Sonra gene ya-

yan... İyisi mi, tren parasını daha iyi yerlere sarfederler. Daha iyi yer dediğim de, çoğu defa ilâçtır, yakıdır, doktordur... Hep hastalanırlar oralarda... Sıcağa dayanamazlar. Sıtma, kırar geçirir bu zavallıları... Genç delikanlılar, gelinler, sırtta gelirler geriye.

— Sırtta mı?

— Sırtta ya..

— O kadar uzun yol...

— Ya beyim... Dahası var. Çoğu ayılamaz hastalıktan bir daha.... Kıkırdar gider... Üç kuruş için altı, yedi kişilik ev halkı kalkar ayağa... Varır, çalışır. Dönüşte ya iki, ya da üç eksikleri vardır. Yolda kalanlar da caba... Dönenlerin talihi varsa ertesi yılın çapasına hazırlanırlar...

— Çetin desene, sizin buralarda hayat?

— Çetindir beyim...

Kebapçı, arabacıyı dürttü. Barakanın birinin önüne kavun, karpuz yığmışlardı.

— Getir oğlum bir karpuz bize...

— Var burada Ejder efendi.. Bırak canım, dedim.

— Yok bey.. Onlar sizin.. Kasabada yersiniz afiyetle...

— Bırak yahu... Bırak oğlum... Al şunu kesiver bakalım... Şurada nevalemiz de olacak. Karnımız acıktı değil mi? Açalım bakalım paketimizi...

Araba yürüdü. Dere boyunca ağır ağır ilerledik. Arkadaşların da hazırlıkları varmış. Peynir diye beyaz bir kalıp çıkardılar ortaya... Katı, zakkum gibi tuzlu... Sarraf gülüyordu:

— Bizde zenginin, fakirin, baş katığı budur müddeumum bey, alışırsınız siz de..

Arabacı da arkaya döndü. Dizginleri kucağındaydı.

— Şu kalabalığı geçelim, ilerde bir torba takalım, müsaade edersiniz... Bir ağaç altı vardır. İsterseniz yarım saat kadar da kestirirsiniz...

— Yok canım, dedim, arkadaşları bilmem ama, ben alışkın değilim. Biz de nefes almış oluruz... Gölgelikte uzanırız az buçuk...

— İyi olur beyim, dedi arabacı, yabandan gelenlerin dizleri dayanmaz bu meretlere..

Gerçekten ayaklarımı kâh uzatmış, kâh kısmış, bir türlü rahat edememiştim. Arasıra altıma alıp namaz kılar gibi de yaptım. Olmadı. Galiba yol araçlarının en rahatsızı, bu yaylılar...

Sıska bir top ağacın altında hayvanlara yem verdik. Uzanacak gölge yoktu pek. Ama iyi oldu bu duruş... Sağa, sola gezindim. Dizlerim açıldı biraz. Hem önemli bir keşifte de bulunduk orada... Arkadaşlar yer değiştirdiler, ben kapıdan bacaklarımı sarkıttım. Tekerlekten korunmak için epeyce dikkatli olmak lâzımgeldi ya, eskisine göre çok fark vardı arada, çok...

Yazıya daldık. Kuytu pencerenin dibinde mor bir ışık görünmeğe başladı. Bizim defter epeyce eğliyecek beni galiba... Çok istiyorum sık sık yazmak... Bakalım, fırsat bulabilecek miyim? Uykum hiç yok.. Yeni bir dünyaya doğmuş gibiyim. Acaba yarın neler olacak? Kimleri göreceğim? Neler konuşacağım? İçimde birşeyler yapmak; "ben geldim, artık buradayım, yanınızdayım!" demek için müthiş bir istek var. Bu küçücük yurt köşesinde yaşıyan insanların yüreklerine hakkın emniyetini, adaletin emniyetini sokabilecek miyim acaba? Eğer sokamazsam, ömrümün sonuna kadar bahtsız bir insan gibi yaşıyacağım. Dünyaya gelişinden hiçbir fayda doğmamış, varlığıyla yokluğu arasında hiçbir fark olmıyan, zavallı bir insan gibi..

Yatıyorum artık.

24 İlkteşrin

Anlıyorum ki, defteri her gün elime almam mümkün olmayacak. Vakit darlığından değil bu. Vaktim var. Hem de çok. Haftada üç gün mahkemeye çıkıyoruz. Cezaevinde dört tane hükümlü ile iki tane tutuklu var. Hükümlüler yaralamaktan, sövmekten, kısa cezalara çarptırılmışlar. Hiçbiri, temyiz bile etmemiş dâvasını... Tutuklular da eşkiya imiş. Cezaevi hükûmet konağının altında, ön tarafı kalın, tahta parmaklıklarla örtülü, içerlek üç göz odadan ibaret. Arka tarafında taş duvarla çevrilmiş bir bahçesi var. Kenarda helâsı. Adamlar, çukuru pek derin olmayan bu helâyı, beş on günde bir, temizlerlermiş. Dün gene bu iş yapıldı. Hükûmet konağını koku bürüdü. Kaymakam bu işe bir şekil verilmesi gerektiğini söylüyor ama, sorgu yargıcımız Abdullah Beyin dediğine bakılırsa, iki yıldır hep bunu söyler de, başka bir şey yapmazmış.

Geldiğimin üçüncü günü cezaevini dolaştım. Hükümlüler hep ayağa kalktılar:

— Hoş gelmişsin Müddeumum bey, dediler.

Yirmi yaşında var yok, sarı yüzlü, kadın gibi beyaz elli ayaklı bir delikanlı, elimi kapıp öptü. Kız kaçırmaktan dört aya hüküm giymiş Kız da gönül rızasiyle kaçmış ama, babasından korkusundan bir şey diyememiş. Evlenmek için de can atarmış.

Tutuklu olan iki kişi dikkatimi çekti. Dik dik insanın gözlerinin içine bakıyorlar. Bellerinde kayıştan tütünlükler var. Sakalları kara kara uzamış. İlk mesele, bunların yüzünden çıktı. Evrakları daha jandarmadan gelmemiş. Yüzbaşı soruşturma yapıyormuş. Bunlar on beş günden fazla, cezaevinde bekleşiyorlarmış. Sorgu Yargıcı Abdullah Bey:

— Bunlar nazarettedir, dedi, bize intikal edince

tevkif kararı vereceğiz.

Şaşırdım, kaldım:

— Nasıl olur, dedim, burası nazarethane mi? Yoksa devletin cezaevi mi?

— Jandarma dairesi harap bir bina. Çok adam kaçtı şimdiye kadar... Bu herifler de azılı cinsinden. Kaç yıldır haraca kesmişler köyleri..

— İyi ama, cezaevinde tevkif kararı verilmeden adam tutmak bir suç. Suçu işleyen de ben oluyorum.

— Bilmem artık orasını, Savcı bey..

Hemen jandarma komutanına telefon ettim. İki suçluyu derhal jandarma dairesine aldırmasını istedim. Ik pık etti. Kaymakama gidip dert yanmış. O da bana telefon etti.

— Olmaz beyefendi, dedim, şimdi bir müfettiş gelse de, cezaevine el koysa, kanuna aykırı adam hapsetmekten beni muhakeme altına alırlar.

Gardiyan Ökkeş'i de çağırttım. İki saate kadar bu iki adamı jandarmaya teslim edeceksin, bir dakika geçirirsen senin hakkında kovuşturma yaparım, dedim.

Bu, Ökkeş, öyle bir tip ki, üzerinde, sayfalarca yazı yazılsa, tam tamamına anlatılamaz. Gözü kulağı belirtilemez. Çok uzun boylu, çok şişman, ama o kadar da yavaş, sessiz, hemen hemen korkak bir adam... Benimle konuşurken gözlerini kaldıramaz. Nefesi, soluğu kesilir sanki... Hakkında bir sürü de dedikodu var. Belki on kişiden işittim. İçerdekilerin erzakını ucuz fiyatla satın alırmış, götürüp okutumuş. Geceleri kimi hükümlüleri para mukabili salıverirmiş. Şafakla beraber dönerlermiş onlar da geriye... Kadın cezaevinin gardiyanı Hüsnüye hanım da, bunun kızkardeşi. Ellilik bir kadın. Buralı değil bunlar... İzmit taraflarından göçmüşler... Hüsnüye hanım, akça pakça, temiz bir başörtü takmış, düzgün konuşan biri... Vazifesi, iki gözden ibaret evinin bir gözüne, ayda bir

düşen kadın tutukluları sokmak. Sırası gelince salıvermek. Bugünlerde Leylâ adlı, yirmibeş yaşlarında bir kadın tutuklu var içerde. Komşusunun tavuğunu almış. Köylü karısı ama, kaşı gözü yerinde. Bana bir gülümseyiverdi sormayın...

Ökkeş, iki saat değil ya, akşam tatiline yakın, derden kandilli temenna çakarak, girdi odaya...

— Emrini yerine getirdim beyim, dedi, eşkiyaları aldılar jandarma dairesine...

— İyi ettin. Hadi bakalım, git şimdi... Ama dur, Ökkeş efendi, sen geceleri pek yatmazmışsın içerde... Bunun tehlikeli bir şey olduğunu bilirsin. Bir firar hâdisesi falan olursa, yandığın gündür.

— Estağfurullah, beyim... Affedersin, beyim... Haşa, sümme haşa, beyim.. Ben içerden ayrılmam beyim... Salt gündüzleri, bir iki saat kardeşimin evine giderim. Kestiririm, beyim... Hani geceleri pek uyku uyumam, beyim.. Vazife, beyim...

— Bak, dikkatli ol. Bizim vazifemiz ağırcadır. Bunun bunun lâfına bakmağa gelmez, Ökkeş efendi. Şeytana kıl kadar uyduk mu, hapishane burnumunun dibindedir. Atıverirler içeri bizi... İyice duydun mu lâfımı?

— Duydum, beyim... Sağ ol, beyim...

Gene etekliyerek geri geri çekildi, çıktı.

O gecenin bilmem hangi saatinde, (hâlâ bir saat dinemedim, ne ayıp değil mi? İlk maaşımdan alacağım bir tane) şeytan beni dürttü. Acele kalktım, giyindim, sundurmaya çıktım.. Hükûmet konağını daha anlatmadım size... Bütün odaların önü, boydan boya, üstü kapalı, ön tarafı açık, tahta parmaklıkla çevrilidir. Tam ortadan, üst kattan bahçeye uzun bir tahta merdivenle inilir. Cezaevi bu merdivenin arkası, yani hükûmet konağının alt katıdır.

Parmaklıktan uzanarak baktım. Bir mırıltı gel-

di kulağıma. Jandarma ile içerdekiler konuşuyorlar. Kulak verdim. Birisi şöyle bir şey söylüyordu:

— Biri yapar, biri bozar... Biz de şaştık vallah..

Jandarma olduğunu kestirdiğim ötekisi, daha alçak bir sesle:

— Benden de al o kadar, hemşeri. Bu yeni gelen savcı, epeyce dayatıyor yüzbaşıya... Ama çocuk canım, çocuk... Gözünü yıldırırlar ellehem...

— Niye yolladı bizi karakola öyleyse... Sopa yedirmek için mi? Başçavuş istedi, yüzbaşı emir verdi, çektiler, aldılar ikimizi de...

— Kime emir vermiş yüzbaşı?

— Na bu tüysüz müddeumuma.

— Hadi geç kardeşim... Hadi geç. Savcı onun büyüğü be... Nasıl emir verirmiş ona... Hem acar da birşey... Geçen akşam bizim Ahmed şuracıkta direğe dayamış başını, kestireyim demiş biraz... Yavaşçacık inmiş merdivenden... Burnuna dokanmış. Deli gibi olmuş çocuk. Bir daha seni böyle görürsem, karışmam bak, demiş, uçuru veririm havaya. Ama sonra gönlünü de almış. Cigara vermiş. Başçavuş diyordu dün... İşimiz var bu çocukla diye...

Yavaşçacık indim gene merdivenleri.. Dapduru ayaklandı ikisi de... Parmaklığın iki tarafında muhabbete dalmışlar.

— Aç oğlum şu kapıyı, dedim...

Açtı, gardiyan kendi aralığında uyuyordu. Hepsi uyandılar. Baktım, eşkiya dedikleri iki kişi de aralarında...

— Siz jandarma dairesinde değil miydiniz?

— Akşamdan sonra gene buraya getirdiler beyim bizi...

— Ökkeş, efendi, ne demek bu?

Gardiyan başını önüne eğdi, ses çıkarmadı. Nöbetçiye döndüm:

— Oğlum, bu iki adam kanuna aykırı olarak hapsedilmişler. Aç kapıyı, çıkıp gitsinler..

Jandarmanın gözleri titrek lüks kandilinin ışığı içinde, mıdır mıdır yandı. Silâhını omuzunda sarstı, güzeldi:

— Aman efendim?

— Aç kapıyı diyorum sana!

Sonra öteklere döndüm:

— Buyurun dışarı! Serbestsiniz!

İkisi de, mezar taşları gibi, kakılıp kalmışlardı oldukları yere. Sertçe tekrarladım:

— Hadi, buyurun! Çabuk! Çıkın buradan!

O sırada gözüm parmaklığın öte tarafına gitti. Birkaç kişi vardı orada... Az sonra yüzlerini tanıdım: Kaymakam bey, Jandarma Yüzbaşısı, Başçavuş..

Kaymakam tereddüt içinde mırıldandı:

— Affedin bu seferlik. Savcı bey, dedi, bir kabahat işlemiş başçavuş.

— Dinlemem Kaymakam bey, dedim, bu adamlar kanun nazarında usulsüz hapsedilmişlerdir. Hem de benim mesuliyetim altında olan cezaevinde.. Jandarma kuvveti, suçluyu tutmaktan ve adalete teslim etmekten âciz değildir.

Sonra hâlâ şaşkın şaşkın yüzüme bakan iki hayduda döndüm:

— Daha burada mısınız?

Tereddüt içinde yere eğildiler, şiltelerinin başucundaki çıkınlarını topladılar. Kenarda duran cigara paketlerini, ağızlıklarını ceplerine soktular. Bunları yaparken gözleri hep bendeydi. Sonra yan yan kapıya yaklaştılar. Orada birer saniye duraklayıp kaymakamın, yüzbaşının suratlarına baktılar. Yavaş yavaş karanlığın içine doğru yürüdüler.

Yüzbaşı başçavuşa döndü:

— Çabuk, yakalayın!

Ötekilerin ayak sesleri uzaklaşıyordu. Birkaç

saniye içinde hükûmet avlusunda bir patırtı koptu. Yüzbaşı tabancasını çekmiş, haykırarak koşuyordu. Kaymakam ortadan yok olmuştu.

— Yakalayın! Tutun! Koşun! diye sesler geliyordu ilerden...

Gardiyana döndüm:

— Her dakika buradayım. Kanunun tanıdığı sayı dışında bir kedi bile görürsem, sonunu sen düşün! Bunun hesabını da yarın görüşürüz.

Ertesi gün kasaba, fırtına yemiş bir deniz gibi, çalkanıyordu. Halk birbirine girmişti. Kaymakamın, jandarma yüzbaşısının önünde iki eşkiyayı salıveren savcıyı kimisi yeriyor, kimisi göklere çıkarıyordu. Bana kadar gelen havadisler o kadar karışıktı ki, hiç kulak asmamağa karar verdim. Sorgu yargıcının mütalâa için verdiği bakarak bir dosyayı önüme çektim, okumağa başladım.

Oda kapısı gıcırt diye açıldı. Mübaşir Kâzım efendinin sırıtkan yüzü:

— Ne o, Kâzım efendi?

— Hiç bey, şöyle bir baktım.

— Ne demek, baktım?

Çekinerek girdi içeri... Kapıyı örttü. Her zaman yaptığı gibi, sağ elinin parmaklarını bir araya toplıyarak, bana doğru uzattı:

— Allah senden razı olsun bey, dedi, bütün millet dua ediyor.. Ah, beyim ah... Bu cezaevi neler gördü şimdiye dek, neler...

— Neler gördü?

— Başçavuşun keyfi istedi, para çıkmadı diye, günlerce adam yatırdılar içerde... Şahitler on saatlik köyden gelip yazıcı Mevlût'a ifade verecekler diye, adam yatırdılar içerde...

Suçunu ikrar etmedi, yalan söylüyor diye, adam yatırdılar içerde... Cezaevi defterinde üç kişi kayıtlı iken on beş kişi yattığı çok oldu bey... Çok oldu..

— Peki, savcı ne yapıyordu o sıra?

— Hiçbir şey, beyefendi, hiç bir şey...

— Aklım almıyor benim doğrusu... Verilmiş sadakaları varmış, benden evvelki savcıların... Yoksa güme gitmeleri işten bile değildi.

Mübaşir, pencereye doğru baktı:

— Ali ağa geliyor bu tarafa doğru... Bana müsaade beyim... Ver elini öpeyim...

— Bırak şimdi Allahını seversen... Hadi git... Hâkim bey bekler seni.

O çıkarken Ali ağa göründü kapının önünde... Size Ali ağayı anlatmadım henüz. İşte gene siyah sakalını oynatarak gülüyor:

— Maşallah efendimiz, maşallah... Müsaade var mı?

— Buyurun Ali ağa... Buyurun...

Peşinden hiç ayrılmıyan iki delikanlı, kapının dışında çömelip oturdular. Ali ağa masamın önüne kadar geldi, ikiye bükülerek elini uzattı:

— Mübarek elin ver bakayım oğlum, dedi, sevap bulaşsın bize de...

— Estağfurullah efendim.. Asıl bize..

— Rica ederim, rica ederim. Şehrin havası, güneşi sizinle iftihar ediyor bugün.. Şükür yaratan, gönderen Tanrıya... Var olsun okutan, büyüten, yetiştiren diye..

— Hele buyurun Ali ağa şöyle... Ne olmuş ki?

— Aman, cânım efendim.. Bu ne tecahül? Ama haklısınız. Sizin gibi bir cevherin nazarında bu gibi işler, lâşeydir efendim, lâşeydir...

— Ali ağa, biliyorum ne demek istediğinizi... Ben sadece vazifemi yaptım. O kadar. Bunda büyütülecek taraf göremiyorum. Cezaevinden mesul olduğum için böyle yapmak zorunda kaldım.

— Allah sizi başımızdan eksik etmesin efendimiz. Allah ilelebed yanımızda, başımızda muammer et-

sin sizi... Vallahi savcı beyefendi, içimize bir rahatlık doğdu bugün... Bir huzur doldu sinemize, bağrımıza... Var olun!

— Rica ederim Ali ağa, teveccühünüz var olsun. Ama artık başka şeylerden söz açsak...

— Olur efendim... Olur efendimiz... Başka şeylerden söz açalım... İsterseniz ben açıvereyim sözü... Şöyle havadan, sudan...

— Hah, tamam. Nasıl gidiyor işleriniz?

— İşlerimiz.. İşlerimiz... Bizim işimiz ne ki, savcı bey? Sürüklenip duruyoruz işte... Fâni dünya... Gel geç dünya... Uğraş da uğraş. Didin de didin..

— E siz gençsiniz, işiniz gücünüz de genişçe... Yorulacaksınız tabiî... Allah afiyet versin hemen...

— Doğrusunu istersen, bıktım savcı bey, bıktım, usandım. Hani bir, şu ağır yükü, bir kenara deviriversem de, başımı alıp gitsem derim.

— Nereye meselâ?

— Gözümün gördüğü yere... İstanbul'a... İzmire... Ankara'ya...

— Acaba oralarda yaşıyabiliecek misiniz, Ali ağa?

— Ne demek efendimiz? Gittik, gezdik, gördük. O ne kâşâneler efendim, o ne bahçeler, parklar, çarşılar.. O ne hatunlar, tazeler efendim.. Yaşıyorsunuz efendi oğlumuz, vallahi yaşıyorsunuz oralarda... Kimbilir bizim küçük kasabamızda ne kadar sıkılıyor yüreciğiniz... .

— Hiç sıkılmıyorum şimdilik...

— Sanmıyorum... Sanmıyorum... Bizimkisi hayat mı, ey savcı bey? Hayat mı bizimkisi, Allahını seversen? Söz aramızda, derya gibi zevk, saadet orada durup dururken, bizler burada küçücük, edna, yalancı birtakım sevdalarla gönül avutmağa çalışıyoruz.

— Siz de böyle söylerseniz...

— Ben herkesten beterim, savcı bey, tallah her-

kesten beterim. Hani şöyle ufak tefek, okumuş yazmış bir hanım kız olsa... Üç gözlü bir de yuvam... Şekerim, kahvem, azığım... Vallah hepsini teper, geçerim... Gülüyorsun, biliyorum duyduklarını... Belki topu doğru değildir ama, çoğu essahtır. Yeni gelenlerin kulağına hemen üflerler bunları...

— Fena niyetle değil elbet..

— Yooo. Fena niyetle değil. Severler bu fakiri... Ama ballandırırlar biraz da... Köydeki odalıklardan söz açarlar. Kasabadaki müştefrişelerden bahsederler. Sonu uzar artık... Kasabaya yabancı gelin düştü mü, sözüm huzurdan dışarı, lâf çıkarırlar, beyefendimiz... Türlü düzen kurarlar... Eh... Ahalinin işi yok... İşi olsa da dedikoduya daima vakit bulur... Böylece dillere destan olarak yaşar dururuz.

— Allah afiyet versin. Ali ağa... Namusa, haysiyete dokunur tarafı olmadıktan sonra, söylenenlerin kıymeti yok pek... Yeter ki...

— E... o da oldu, oldu ya, çabuk foyası meydana çıktı deyyusun... Neler gördük biz bu yakalarda, neler, efendim... Neler de neler...

— Oldukça meraklı bir hayat yaşadığınızı sak lamağa lüzum yok, Ali ağa...

— Meraklıdır... Tiyatora gibi meraklıdır, efendi oğlumuz.. Gel gör ki, uydurmadır çoğu...

— Hayır, doğru olan kısımlar...

— Sen halis bir çocuksun. Bir bakışta anladım zaten... Hani ilk ziyaretimde... Yoksa bu sözü söyletmezdim kimseye... Söyletmedim de...

— Bir kusur mu işledim yoksa?

— Yooo, hayır. Estağfurullah! Kusur işlemek, biz cahillerin harcıdır. Söylemek istediğim, doğru olan kısımlar dedin de...

— Evet?

— Ömrüm boyunca başkasının hususi hayatına dair, tek kelime etmedim ben.

— Affedin... Aramızdaki samimiyeti düşünerek..

— Aramızdaki samimiyetin, ikinci görüşmemiz sona ermeden, bu derece yayılmasına razı değilim, muhterem efendimiz... Razı değilim. Ama velâkin, sizin yüzünüzde peygamber efendimizin, cihanı tutan nurundan izler farkettim. Yolunuzda öl denilse ölürüm. Bu itibarla konuştuklarımızın temiz kısımlarını hayatımın sonuna kadar hatırlıyacağım. Diğer kısımların da söylenmemiş sayacağım. Müsaadei devletleriyle...

— Aman efendim, darıldınız mı yoksa?

— Estağfürullah... Ne haddimiz bizim, efendiciğim? Size darılmak elimden gelir mi bakalım?. Sağlıcakla kalınız beyefendi oğlumuz... Allaha emanet olunuz.

— Bir kahvemi bile içmeden...

— Her zaman içeriz kahvenizi... Eksik olmayın efendimiz.. Hu!

Ağır ağır kapıdan çıktı. İki adamı hemen ayaklayıp arkasına takıldılar. İşlemeli, parlak kilis ipeğinden, dizlerine kadar inen sakusunu savura savura merdivenleri indi.

Tahrirat Kâtibi Yetim efendi ile maliyeden bir memur, karşı tarafta odalarının önüne çıkmışlar, Ali ağayı selâmlıyorlardı. Elini salıyarak onlara iltifat etti. Sonra merdiven altına doğruldu. Daha fazla bakmadım, geri dönüp yerime oturdum. Ama Kâzım efendi derhal haberi getirdi. Cezaevindekilere beşer lira para dağıtmış. Parmaklığın arasından elini de öptürmüş, hepsine...

İçimde bir eziklik vardı. Nasıl insan, bu Ali ağa? Hain, âdi bir herif.. Yapmıyacağı iş yok. Bunu ilk görüşte anlamıştım zaten... Herkesi korkutmuş, yıldırmış.. İşini çevirmek için para saçmağa da hazır, adam vurdurmağa da... Benim bile içimde bir korku yarattı. Havır, korku dememeli buna. Tiksinti de değil. Ben hiçbir şeyden korkmamağa karar verdim.

Tiksinilecek bir adam da değil. Bütün mevcudu dört jandarmadan ibaret merkez karakoluna karşılık, Ali ağanın yalnız kasabada yirmi kişilik muhafızı varmış. Haftanın ancak bir iki gününü burada geçirdiği halde.. Bağ evini geceleri altı silâhlı, fırdolayı beklerlermiş..

Bu adamla karşılaşmadan Yeşilkaya'da savcılık yapmak acaba mümkün olacak mı? Hiç sanmıyorum. Kaymakam, baba bir adam. Geçen, odama gelmişti. Ali ağanın lâfı açıldı.

— Ben de istiyordum, bu adam hakkında size biraz bilgi vermeyi, dedi. Tehlikeli bir vatandaşımızdır. Hayır, ve şerri, müsavi miktarda kullanır. Zehir ve panzehir, onun avucunda, dirhemi dirhemine, hesaplıdır. Hangisini kullanacağına çabucak karar verir. İki kuvveti arasındaki fark, birinin açık, ötekinin gizli olmasıdır. Hayrı açık, hem lüzumundan fazla açık işler. Şerri, kapalı, hem akıl sır ermiyecek tarzda kapalı tatbik eder. Şu halde. ferah ferah, tehlikeli adamdır diyebiliriz. Öyle değil mi? Eğer kabul buyurursanız.. Benim bir ağabey olduğumu, daha çok tecrübe, daha çok görgü sahibi olduğumu kabul buyurursanız, yaklaşmayın derim bu adama... Biz memur kişileriz... Yarın kaldırırlar, memleketin öte başına atarlar bizi... Ne Ali ağa kalır, ne de Veli bey... Bilmiyorum, siz ne dersiniz bu görüşe?

— İyi ama Kaymakam Bey, dedim, Ali ağanın parmağı sık sık bazı suçlara karışırmış. Hattâ adam öldürme gibi ağır suçlara da... Çekinmezmiş diyorlar adam öldürtmekten... Bu takdirde, nasıl vazifemi ihmal edebilirim?

— İşin tatbikat tarafını idare etmek, artık sizin dirayetinize kalmış. Benim vazifem, hem de kardeşçe vazifem, onu bir memur, bir idareci gözüyle görmek, mümkünse, size de göstermek. Üst tarafını bildiğiniz gibi yaparsınız...

Düşünüyordum. Yemeğe de çıkmadım o gün... Kalem odasına gittim. Zabıt kâtipleri, öğleyin orada yerler yemeklerini... İki lokma atıştırdıktan sonra, hemen dosyalarına sarılırlar. Akşam lâmba ile de çalışırlar, geç vakitlere kadar.. Başkâtip sık sık yoldaşlık eder onlara... Onun da işi çoktur... Gittim, oturdum yanlarına... Duruşumdan anladı Başkâtip işi... Kurnaz, zeki bir adam bu da... Yeleğinin cebinde kuruş gibi altın taşır. Kahvede, lokantada para verdirmez kimseye... Kasabaya geldiğimin ikinci günü yanıma sokuldu, dostça:

— Para lâzım mı beyim? dedi.

— Yok, Haydar bey, teşekkür ederim. Şimdilik var...

— Bende daima emanet para bulunur, müddeumum bey, aybaşına kadar takdim edeyim birkaç altın... Maaşınızı alınca ödersiniz. Memuriyet hâli, hep başımızda..

— On liranız varsa, verin bari..

— On lira, kâğıt para mı? Yoksa...

— Kâğıt... Kâğıt...

— On kâğıt ne kelime beyim... Allahınızı severseniz, siz de... Buyurun size on altın...

— Rica ederim, istemem... İstemem... Alın bunları...

— Ben de rica ederim. İlerde ödersiniz. Şimdi sizin ihtiyaçlarınız çokçadır. Her şeyi yeniden düzeceksiniz. Bakın, ev de aratıyoruz size... Kalsın... Nedir ki?

Masanın üstüne dizdiği altınlara bakıyordum. Bir maaşımdan fazla tutuyordu. Ev eşyası adına, bir denk yatağımla tıraş takımımdan ve beş on kitaptan başka şeyim yoktu. Anneciğim çok şeyler koymak istedi bavula ama, razı gelmedim. Hepsini çıkarıp attım. Tek başıma bir ev açmak ne demek? Kırk yıl hükûmet konağında da yatamam ya...

Altınları, Başkâtip odadan çıktıktan sonra aldım. Uzun uzun baktım. Sonra beşini cebime atıp beşini ona götürdüm:

— Şimdilik bu kadarı yeter. Teşekkür ederim, sonra lâzım olursa gene alırım, dedim.

Sık sık, uğrarım odalarına... Kalem işlerini öğrenmek isterim ama, belli etmem. Başkâtip yüzüme baktı:

— Nasılsınız beyefendi? dedi.

— İyiyim başefendi, biraz başım ağrıyor da... Canım bir şey istemiyor...

— Doktora haber edelim mi?

— Yo.. Yo. Her zamanki şey.. Ne yapıyorsunuz bakalım?

— Uğraşıp duruyoruz işte, mahkemenin işi biter mi? Biraz evvel Ali ağa vardı yanımızda, ellehem..

— Evet. Ziyarete gelmiş.

— İyi adamdır Ali ağa... Ama pek yüz vermeğe gelmez, bey... Siz bizden elbet daha iyi anlarsınız ama, ne de olsa bizim kırk yıllık hemşerimiz... İkide bir işlere karışmağa çalışır.. Vakitli vakitsiz hâkimi, sorgu yargıcı ziyaret etmek ister. Pek yüz vermezler onlar...

— Koğacak değilim ya, babam yaşında adamı?

— Havır, onu demek istemedim. Tersine konuşkan adamdır tatlı adamdır. Ama....

— Ama?

— Yılan gibidir. Sokuverir insanı.. Dört, beş yıl evvel, eski sorgu yargıcı Halim beyle bir takıştılar.. O da genci sizin gibi, Allah selâmet versin, babasını dinlemezdi. Bir adam yırmışlandı Helete köyünde.. Halim bey gittiydi tahkikata.. Vilâyetten doktor gelinciye kadar ölü bozulmuş. Ali ağa da kaldırtmış ölüyü yerinden. Hafifçe gömdürmüş.

— Helete ile Ali ağanın ne alâkası var?.

— Yakındır köyüne Helete... Nerde bir mesele çıksa, koşar oraya Ali ağa..

Düşünüyordum. Yemeğe de çıkmadım o gün... Kalem odasına gittim. Zabıt kâtipleri, öğleyin orada yerler yemeklerini... İki lokma atıştırdıktan sonra, hemen dosyalarına sarılırlar. Akşam lâmba ile de çalışırlar, geç vakitlere kadar.. Başkâtip sık sık yoldaşlık eder onlara... Onun da işi çoktur... Gittim, oturdum yanlarına... Duruşumdan anladı Başkâtip işi... Kurnaz, zeki bir adam bu da... Yeleğinin cebinde kuruş gibi altın taşır. Kahvede, lokantada para verdirmez kimseye... Kasabaya geldiğimin ikinci günü yanıma sokuldu, dostça:

— Para lâzım mı beyim? dedi.

— Yok, Haydar bey, teşekkür ederim. Şimdilik var...

— Bende daima emanet para bulunur, müddeumum bey, aybaşına kadar takdim edeyim birkaç altın... Maaşınızı alınca ödersiniz. Memuriyet hâli, hep başımızda..

— On liranız varsa, verin bari..

— On lira, kâğıt para mı? Yoksa...

— Kâğıt... Kâğıt...

— On kâğıt ne kelime beyim... Allahınızı severseniz, siz de... Buyurun size on altın...

— Rica ederim, istemem... İstemem... Alın bunları...

— Ben de rica ederim. İlerde ödersiniz. Şimdi sizin ihtiyaçlarınız çokçadır. Her şeyi yeniden düzeceksiniz. Bakın, ev de aratıyoruz size... Kalsın... Nedir ki?

Masanın üstüne dizdiği altınlara bakıyordum. Bir maaşımdan fazla tutuyordu. Ev eşyası adına, bir denk yatağımla tıraş takımımdan ve beş on kitaptan başka şeyim yoktu. Anneciğim çok şeyler koymak istedi bavula ama, razı gelmedim. Hepsini çıkarıp attım. Tek başıma bir ev açmak ne demek? Kırk yıl hükûmet konağında da yatamam ya...

Altınları, Başkâtip odadan çıktıktan sonra aldım. Uzun uzun baktım. Sonra beşini cebime atıp beşini ona götürdüm:

— Şimdilik bu kadarı yeter. Teşekkür ederim, sonra lâzım olursa gene alırım, dedim.

Sık sık, uğrarım odalarına... Kalem işlerini öğrenmek isterim ama, belli etmem. Başkâtip yüzüme baktı:

— Nasılsınız beyefendi? dedi.

— İyiyim başefendi, biraz başım ağrıyor da... Canım bir şey istemiyor...

— Doktora haber edelim mi?

— Yo.. Yo. Her zamanki şey.. Ne yapıyorsunuz bakalım?

— Uğraşıp duruyoruz işte, mahkemenin işi biter mi? Biraz evvel Ali ağa vardı yanımızda, ellehem..

— Evet. Ziyarete gelmiş.

— İyi adamdır Ali ağa... Ama pek yüz vermeğe gelmez, bey... Siz bizden elbet daha iyi anlarsınız ama, ne de olsa bizim kırk yıllık hemşerimiz... İkide bir işlere karışmağa çalışır.. Vakitli vakitsiz hâkimi, sorgu yargıcı ziyaret etmek ister. Pek yüz vermezler onlar...

— Koğacak değilim ya, babam yaşında adamı?

— Havır, onu demek istemedim. Tersine konuşkan adamdır tatlı adamdır. Ama....

— Ama?

— Yılan gibidir. Sokuverir insanı.. Dört, beş yıl evvel, eski sorgu yargıcı Halim beyle bir takıştılar.. O da genci sizin gibi, Allah selâmet versin, babasını dinlemezdi. Bir adam yırtmuşlardı Helete köyünde.. Halim bey gittiydi tahkikata.. Vilâyetten doktor gelinciye kadar ölü bomulmuş. Ali ağa da kaldırtmış ölüyü yerinden. Hafifçe gömdürmüş.

— Helete ile Ali ağanın ne alâkası var?.

— Yakındır köyüne Helete... Nerde bir mesele çıksa, koşar oraya Ali ağa..

— Allah Allah..

— Halim bey kızmış. Delilleri yok etmekten A ağa hakkında kovuşturma yapmağa girişti. Vurula kim vurduya gitti, ondan geçtim, iki tane müfetti geldi Ankara'dan.. Halim beyi sıkıştırmağa başlad lar. Yakayı zor kurtardı biçare adam.. Yalnız, sürdü ler şark taraflarında bir yere... Neydi orası? Tuzlu ca mı ne.. Ya, beyefendi? Ali ağa böyledir işte..

— Bakalım, benim yanımda da borusunu öttü rebilecek mi?

Başkâtip başını kaldırdı, dikkatli dikkatli yüzü me baktı. Kâtipler de, kalemleri kâğıdın üstünde, o madık bir şey söylemişim gibi, şaşkın şaşkın, ban bakıyorlardı.

Belki çeyrek saat, kimse konuşmadı. Sonra kalk tım:

— Gidip şu iri dosyayı ele alayım dedim, dünde beri hakkından gelemedim bir türlü...

Üçü de ayağa kalktı. Mübaşir kapının dışına di kilmiş, cigarasını tüttürüyordu. Hemen toplandı, a vucunda sakladı cigarayı, yol verdi.

Bir türlü kafamı toparlıyamıyordum. Sokağa ç kıp biraz dolaşayım dedim. Çarşı kalabalıktı. Al Ağa'nın bakkaliyesi karınca yuvası gibi kaynıyordu Bir çok da yabancı müşterisi var buranın.. Hat boyun da çalışan İsveçli mühendisler, ustabaşılar, sonra bun ların karıları, çocukları.. Hep dolışurlar Ali ağanı dükkânına.. Geçende belediyenin önünde kadınlarda birine rastladım. Gerdanını, omuzbaşlarını meydan da bırakan, siyah, parlak setenden bir blûz giymişti Ayaklarında hafif sandallar. Kısacık bir sarı etek Alışmışlar burahlar, bu çeşit manzaralara... Oysa k gündüzün, tek bir sokaktan ibaret çarşı içinden, te yerli kadının geçtiğini göremezsiniz. Aşağı mahalle deki gezmelere gitmek için, tâ kale dibine çıkarla oradan dik aşağı vururlar.. Yol, belki üç misli uzar

Ama memurlar söylüyorlar, on yaşını aşmış bir kız çocuğu dahi görmemiştir bu çarşı, diyorlar..

Sarraf Rüştü efendi, camekânının akasında, alçak bir sandalye üzerinde, yemeğini yiyor. Beni görünce hemen ayağa kalktı:

— Buyurun, bir kahvemizi için beyefendi, diyor..

— Teşekkür ederim Rüştü Bey, şöyle bir dolaşacağım..

Onun yanındaki dükkân, muttaf İbrahim efendinin... Bir oğlu var, Ankara Hukuk Fakültesinde okuyor. Geldiğimin ertesi günü ziyaretime geldi. Sonra babasının dükkânına dâvet etti beni.. Çay içtik. Ak sakallı, temiz yürekli bir adam bu, İbrahim efendi... Yüzüme baktı, baktı da:

— Acap evlâdım da senin gibi büyük bir adam olacağı günleri görebilecek miyim? dedi.

— Elbet göreceksin efendi amca, dedim, iki yıl daha sabret!

Çipil gözlerinden iki damla yaş aktı. Sonra bu gözleri, anlatılamıyacak bir ılıklıkla, oğluna çevirdi. O anda iki uzun kolun, bu sevimli delikanlıyı sıkı sıkı sardığın, sonra iki ateşli dudağın o genç alnın orasına hasretle yapıştığını görür gibi oldum.

İhtiyar elini salıyor, tezgâhının başından.. Dükkânı, dibe doğru, derin, çok derin.. Karanlıklar içine kayboluyor, sonra gene ortaya çıkıyor.. Selâmlaşım, yürüdüm. Kebapçı Ejder, dumanlar arasından gülüyor:

— Müddeumum Bey.. Müddeumum bey..

— Merhaba Ejder efendi..

— Buyur, bir kebabımı ye, Allahasen.. İyi bir kazanç geçti elime.. Ağzına lâyık.

Yürümeğe devam ettiğimi görünce sesini yükseltiyor, ısrar ediyor:

— Allahını, dininı seversen gel.. Kırma bu fakiri.

— Bugün canım istemiyor Ejder efendi, inşallah akşama!

— Kalmaz akşama be beyim, vallah kalmaz akşama..

— Kısmet artık.. Hadi eyvallah..

Oysaki, sabah akşam kebap yiyorum burada... Hep keçi eti.. Kimi günler Kâzım efendi fırında türlü yaptırıyor. Kimi günler gazocağında yumurta, pirzola falan.. Çekiniyorum da doğrusu.. Savcılık odasının yağ kokması, ne demek? Artık bir ayak evvel bir ev bulup taşınmalı.. Çok zor oluyor böyle..

Kahveci Durmuş'un dükkânının önünde, Belediye Reisi, Avukat Atıf bey, dâvavekili Mehmet bey, birer sandalye atmışlar, oturuyorlar. Yaklaştığımı görünce, evvelâ dâvavekili Mehmet bey ayağa kalktı, buyur etti. Biraz daha yaklaştım. Belediye Reisi ile Avukat da kalktılar.

— Buyursunlar efendim, dedi Reis, ne taraflara böyle?

— Rica ederim, rahatsız olmayın.. Şöyle bir dolaşayım dedim..

— Şöyle buyurun Savcı Bey.

— Bilmem ki otursam mı? Saat de yaklaşıyor gibi..

Reis gülüyordu:

— Adam, siz de saatlere pek bağlısınız canım.. Hele otur, iki tek lâf atalım beyefendi.. Yüzünüzü gören cennetlik âdeta.. Hep iş, hep iş.. Doğrusu, bir ayak evvel daireden kurtulup bir eve taşınmanızı herkeş can ve gönülden özlüyor. Gidip gelirken olsun mübarek yüzünüzü görelim diye..

— Teşekkürler ederim efendim, ama bu benim kabahatim değil, Reis bey.

— Canım efendim, böyle yerlerde pek düşülmez işlerin üstüne. Pek devam saati falan da kaale alınmaz.. Götürü gider, böyle sapa yerlerin işleri.. Ama siz gençsiniz.. Devlet hizmetine yeni girmişsiniz, ne de olsa ilk şevk, ilk heyes...

— O da var beyefendi, o da var..

Avukat Atıf, bir tutamı daima dudaklarının arasında duran pos bıyıklarını sıvazladı, sandalyesinin üstünde öne doğru büküldü:

— Doğrusu, Savcı beyin çalışmasına, bilgisine hayranız, Reis Bey.. Kısacası, görmedik böyle savcı.. Allah memleketimize bu günleri de gösterdi. Bin şükürler olsun.

— Rica ederim, beni utandırıyorsunuz..

— Yooo.. Müddeumum bey. Lâf dinlemem bu hususta. Öyle gördük, öyle söyleriz. Bizde gizli kapaklı iş yok. Dobra dobra konuşmamızı da af buyurun. Yerliyiz biz. Kaba, saba yürü gideriz. Ulu orta konuşuruz. Adalet uğruna, hak ve hakkaniyet uğruna, nefsinizi, istirahatinizi feda edercesine çalışmanız bizleri hayran bırakıyor doğrusu.. Gece, geç vakitlere kadar ışığınızın yandığını görüyoruz da, iftiharla göğsümüz kabarıyor. Geçen, bizim refika, sabaha dek uyumazmış, öyle işittim, diyordu. Ne sandın ya, dedim, şimdiki gençler böyle işte.. Memleket işleri uğrunda rahatı, keyfi bir yana bırakıyorlar. Var ol beyim var ol.. Allah seni devlete, millete bağışlasın.

Belediye Reisi, yarısı Türkçe, yarısı da Kürtçe, karşılık verdi bu söyleve:

— Seçtik de istedik Ankara'dan, dedi, bize iyi bir savcı yollayın diye membuslara ney tenbih geçtik. Elbette bizim istirhamımızı boş çevirmiyeceklerdi.

— Vallahi, bana sorarsanız, henüz bir şeycikler yapmadığımı söyliyebilirim. Eğer halkın işlerini günü gününe, isabetli bir şekilde görmek gelirse elimizden, ne mutlu bize.. Aldığımız maaşı hak ediyoruz demektir. Üst tarafını sizlerin iltifat ve teveccühü şeklinde kabul etmek zorundayım. Çok teşekkür ederim.

Dâvavekili Mehmet, iri taş gözlüklerini düzeltiyordu. Bir yandan da, sanki başkalarına anlatıyormuş gibi mırıldanıyordu:

— Vallahi Reis Bey, bir gel de, gör mahkemenin halini.. Kürsünün arkasındaki o kitap, dosya mezbeleliği temizlendi. Bodrumda duran sıralar meydana çıkarıldı, şubenin yazıcılarına tamir ettirildi, salona kondu. Eskiden iki tarafın oturacağı yerler bile tam değil iken, şimdi on kişilik tertemiz dinleyici yeri var. Sonra efendim..

Avukat Âtıf kesti onun sözünü:

— Neydi, o konağın koridorlarını dolduran akşamlara kadar bekleşen halk.. Doğrusu, biraz bizim aleyhimize oldu ama, memnunuz. Razıyız. Hâkimler, evvelâ bizi alırlardı. Sonra köylünün işlerine bakarlardı. Şimdi tersi.. Evvelâ köylülerin dâvalarına bakılıyor, sonra bizlerin..

Maksadı anlıyordum ama, anlamamazlığa geldim:

— Efendim, köylüler uzak yerlerden geliyorlar. Akşama kadar, ha çağrıldık, ha çağrılacağız diye bekleşiyorlar. Sefil oluyorlar. Geç vakit yola çıkamadıkları için, bir gece daha hanlarda kalıyorlar. Bir sürü masraf, bir sürü zahmet.. Rica ettim Yargıçlardan, iyi karşıladılar onlar da.. Böyle düzene soktuk işleri.. Sizler, nasıl olsa buradasınız. Beklemeğe mecbur da değilsiniz. Daha olmazsa yazıhanenize odacıyı, mübaşiri, koşturur, çağırtırız.

Âtıf kanmıyordu:

— İyi ama beyefendi, bizim müşterilerle uğraşacak vakte de ihtiyacımız var. Mahkemedeki işlerimizi bitirmedikçe, daima tedirgin oluruz. Tetik üstünde otururuz. Bir tarafa ayrılamayız, uzaklaşamayız yazıhanemizden...

— Eeee.. Köylülerin derdi yanında, bunlar hiç kalır, Âtıf bey... Hiç kalır. Öyle değil mi?

— Öyledir! demedi kimse... Hattâ belediye reisi bile... Sonra lâf değişti. Dedikodu başladı.

Nerede iki satır konuşsanız, nerede iki insan yü-

i göreyim deseniz, mutlaka mahkeme konusu açılır, eşilkaya'da... Mutlaka ama.. Mahkemede işi olmıan pek bulunmaz. Hiç olmazsa işi olanlarla yakınan ilgili olmıyan! Şöyle bir şey söylenebilir: Duruşa günleri, kâtibin diziden alıp çıkardığı her dosya, muhakkak, ama muhakkak, bir kaç yüz kişinin armak izi vardır. Bu izlerin kimisi gerçek, kimisi ayalî, kimisi de dış kapının mandalı şeklinde kopuk, üzensiz, yapmadır. Bir mahkeme dosyasiyle, ilginmeyi, ilgi kurmayı buralılar, bir çıkar meselesi eya bir şeref meselesi sayıyorlar.

Sorgu Yargıcı Abdullah öteygün diyordu ki:

— Şaşırıyor insan vallahi.. Bir hudut kavgasına bakıyorsunuz, üç yaralı, bir ölü, hadi hadi, dört veya beş de şahit.. Aradan birkaç gün geçiyor, selâmüaleyküm diyerekten bezzaz Arif ağa içeri giriyor. izim ev sahibinin ağabeysi, saçlı sakallı adam. Buur ediyorsunuz. Kem kümden sonra, hani, diyor şu udut meselesinde yaralanan yok mu, benim ortakmdır. Hep hücum ederlerdi ona zaten.. O, Murat ocak irezil, bıldır bir paslı tüfek almış eline, çıkmış yolunun üstüne... Küçük kardeşini de bizim bacağa yollamıştı. Bacanak, biraz cebincene adamdır. arnını dumanla doldururum, bak söylemedi demein sonra, diye, bir atıp tutmuş piç, savulup gitmiş. imdi kavga ney derken, bu it sürüsünün geçmişle kapak altı kalırsa, hak hakkaniyet bozulur. Aman eyim, dikkatli ol.. Geçtim, o kadar para döktük oraya..

O gider, celep Rıza gelir. Açar ağzını, dinlemee mecbur kalırsın. Neden mi? Karısı ile bizimki ınciğer kuzu sarması oldular. Kapı karşı komşu... ece demez gelirler, gündüz demez gelirler. Bizim atun da yapayalnız, bu el memleketinde.. Merhabaız var, sizin anlıyacağınız. Eeee.. Kardeşlik der,

işine karışmak istemem ya, kulağını bir bükeyim, de dim. Sen gene bildiğini oku, karışmam, devlet, hükû met işine... Ama o hudut işinde, elinde silâhla yaka lanan çocuk yok mu, daha altı ay olmadı, gece ağı dan dönerken kasığından bıçak yedi. Duyurmadıla jandarmaya. Kapattılar. Dünyanın adamı aracı oldı Bıçak kâr etmeyince, gece karanlığında camına kur şun sıktılar. Gene kapatıldı mesele.. Ama kulağın üflemişler, vuracaklar harman yerinde seni, demişler Oğlancağızın içini kaplamış bir kuruntu. Babası, ağa sı önüne geçememiş. Patırtı koptuğu günde, silâh yanıbaşındaymış.. Durur mu delikanlı? O dursa, öte kiler durmıyacak. Hepsi silâhlıymış. Beriki evvel dav ranmış, mesele bundan ibaret. Hadi kal sağlıcakla Evrakı okurum, tekrar, tekrar, ilmik ilmik ederim Şahitleri, suçluları bir bir daha, bir bir daha dinle rim. Bal gibi pusu.. Bal gibi taammüt.. Bal gibi 45 nci madde! Ama insanın içine kuruntu girdi mi bi kere, çıkmaz. Öldürsen çıkmaz..

İhtiyar hâkimimiz de şikâyetçi.. Hizmetinin otu yedinci yılını, gelen ay dolduracakmış.

— Ah evlâdım, der, başlar söze.. Ne kötü mes lek tutmuşsun? Gencecik yaşında, nasıl da dayana caksın bu dertlere, kasavetlere? Uykularımızdan, ra hatımızdan oluyoruz. Vicdanımız bırakmıyor, bir a yakamızı.. Alışamadım gitti. Alışamadan da yakan sıyırıp kaçacağız galiba.. Hele şu kırk yılı bir tuta lım, Allahın inayetiyle, diyorum.. Bin tane müzevi bin tane yalan şahidi.. Dâvavekili, avukat, bilirkiş müdahil.. Hangisi doğru, hangisi sahte! Bütün mese le burada. Yüzde yüz suçlu dediğin adamın, hayal gece rüyana girer. Parmağını burnuna uzatır:

— Sen beni mahkûm ettin ha.. Yarın ahrett iki elim yakandadır. Bari oldu olacak, asıvereydi darağacına beni.. O daha iyiydi. Suçsuz, günahsız b rini, aylarca buralarda kapamana Allah razı olu

mu? Çoluk çocuğum ne yiyecek? Kim bakacak onlara? Karım orospu olursa vebali boynunadır. Çocuklarım hırsız, dolandırıcı olursa, sebebi bensin!

Bunları dinledikçe kafamın içi karışıyor. Keskin taşlarla dolu, tehlikeler ve ölümlerle dolu bir yola, kendi isteğimle girdiğimi anlıyorum. Daha kaç günlük iş şurada.. Allah benim yardımcım olsun!

8 Sonteşrin

Yeşilkaya'ya ayak bastığım günden itibaren beni en yakından kovalıyan, bana en çok yakınlık gösteren biri var: Telgraf hat bakıcısı Zekeriya! Baştan önem vermedim. Dilinin Belediye Reisinden çok öteye, son derece çetrefil ve anlaşılmaz bir tarzda Kürtçeye çalması, sevemediğim ilk tarafı.. Sonra bir hat çavuşunun, bir savcı ile sıkı konuşması, yalnız halkın değil, yakınlarımın da hoşuna gitmez. Benim de hoşuma gitmiyor. Ama adam, o kadar kollıyarak, o kadar ince buluşlarla sokuluyor ki, birdenbire fena muamele etmek, sert yüz göstermek mümkün olmuyor. Örneğin, kimi akşamlar kebapçıya veya kasabamızın küçük lokantasına gitmiyorum. Odamda da gazocağı yanmıyor. Soğuk veya hafif bir şeylerle nefsimi korletmek kararını vermişim. Çok yaparım zaten bunu, severim yemek derdiyle uğraşmamayı.. Bakarım, hükûmet konağının merdivenlerinde bir tıkırtı.. Bu saatlerde kimse çıkmaz bu merdivenleri.. Maliyenin, bizim kalemin memurları, şayet gece çalışacaklarsa, gitmezler evlerine.. Odalarına kapanmışlardır. Cezaevi nöbetçisi, aralıra çıkıp maliyenin kasa odasına bakar ama, geç vakitler yapar bu işi... Soluk perdeyi aralarım, bakarım: O! Elinde bir tabak yemek. Üstüne küçük bir renkli peşkir örtülmüş.

— Kurban olam bey, bizim karı irica eder. Bir lokma benim aşımdan yesin der. Kurban olam..

— Canım, niye zahmet ediyorsunuz. Bu akşam yemek yemiyeceğim ben..

— Kurban sana bey, kırma bu fakiri... Kırma kız kardeşini.. Ye bir lokma. Biz çok sevineceğiz. Oğlumuz olmuş sanki, öyle sevineceğiz.

Epeyce yaşlı bir adam. Kırk beş var. Hiç çocukları yokmuş. Benim gibi, benim yaşımda birini evlât aşkiyle sevmelerine aklım ermiyor. Ama insanların duygularına karşı saygı beslemeyi öğrenmiştim annemden.. O hiç kimseyi kırmak istemezdi. Bizi de, iki kardeş, buna alıştırdı.

Alırım sahanı elinden.. Ekmeğim, masamın gözünde, gazete kâğıdına sarılıdır. Geçer karşıma.. Ama nasıl? Yere diz çöker, hayranlıkla beni seyreder. Konuşur benimle.. Kasabanın girdisinden, çıktısından haberdardır. Hem, benim hoşuma gidecek, aklımın yatabileceği şeyleri de bulur.

Son gelişinde bir sepet üzüm getirmişti. Baktım, buralarda kolay kolay bulunmıyacak şeyler.. İri, iri, kehribar gibi... Vilâyette bağlar çok güzelmiş. Üzümü de meşhur oranın. Mutlaka oradan getirtmiş olacak. Yoksa pazara neye gelmez vilâyet üzümü.. Israr ettim, sıkıştırdım, mesele anlaşıldı. Vilâyet merkezinde bir kardeşi var. Büyük ağabeyisi. Değirmende un ustasıymış. Ona ısmarlamış, posta arabasiyle, yapraklar içinde getirtmiş üzümleri.. Zorla parasını söylettim. Gene zorla attım cebine paraları.. Bir mahzun oldu, bir astı yüzünü.. Görmeyin...

— Vallah karı beni öldürür, dedi, billâh koğar evden...

— Söylemezsin para aldığını...

— Söylemez? Görmez mi cebimde? Benim cebim, onun cebi... Fazla metelik görse sıkıştırmaz beni?..

Dövmez beni?.. Kurban sana beyefendi, kurban sana.. Al bunları..

Etrafımı saran şartlar içinde Zekeriya'nın tüm temiz, tüm halis bir insan olduğuna inanamıyorum. Eşim, dostum da aynı fikirde. Hattâ kaymakam, bir gün tutmuş bunu, tenbih geçmiş. Savcı beyi rahatsız etme, külâhları değişiriz, demiş. Akşam bana ağlıyarak anlattı.

— Merak etme sen, dedim, ben kaymakam beye söylerim. Bana hiç bir ziyanı, zararı yok derim.

— Kulun kölen olam, diye, elime ayağıma sarıldı.

İlle beni evine götürmek ister. Daha ilk günlerden beri.. Güç hal ile sözü değiştirmek, başka şeyler konuşmak isterim. Ne mümkün? Hattâ bir defasında terslemeğe bile mecbur oldum:

— Bırak bu lâfı, dedim, elbet bir gün ziyaret ederiz hanımını da..

— Ama, ister be beyim..

— İsterse istesin.. Ne der âlem sonra bize? Memleketin halini biliyorsun. Herkesin gözü üstümde. Geceleri bile nereye gittiğimi, ne iş tuttuğumu biliyorlar. Tetik üstünde dedikoducular, şom ağızlılar..

Birdenbire gözlerini açtı, kükredi:

— Vallah yakarım beyim, billâh kürtlük damarım tutar. yakarım hepsini.. Ben namuslu adamım.. Sen de öylesin.. Kim, ne diyecekmiş?

— Anlamadın Zekeriya, ben senden eminim. Sen de benden bir fenalık ummazsın, bilirim. Umsan, beni evine çağırmazsın. Ama kötü yürekliler çok var, bilirsin, onların ağzını nasıl tutarız?

Başını önüne eğdi, dişlerini sıktı; kısık, sönük bir sesle:

— Vallah kıyarım canlarına bey! demekten de kendini alamadı.

Bir gece, çay kenarına doğru bir gezinti yap-

— Kurban olam bey, bizim karı irica eder. Bir lokma benim aşımdan yesin der. Kurban olam..

— Canım, niye zahmet ediyorsunuz. Bu akşam yemek yemiyeceğim ben..

— Kurban sana bey, kırma bu fakiri... Kırma kız kardeşini.. Ye bir lokma. Biz çok sevineceğiz. Oğlumuz olmuş sanki, öyle sevineceğiz.

Epeyce yaşlı bir adam. Kırk beş var. Hiç çocukları yokmuş. Benim gibi, benim yaşımda birini evlât aşkiyle sevmelerine aklım ermiyor. Ama insanların duygularına karşı saygı beslemeyi öğrenmiştim annemden.. O hiç kimseyi kırmak istemezdi. Bizi de, iki kardeş, buna alıştırdı.

Alırım sahanı elinden.. Ekmeğim, masamın gözünde, gazete kâğıdına sarılıdır. Geçer karşıma.. Ama nasıl? Yere diz çöker, hayranlıkla beni seyreder. Konuşur benimle.. Kasabanın girdisinden, çıktısından haberdardır. Hem, benim hoşuma gidecek, aklımın yatabileceği şeyleri de bulur.

Son gelişinde bir sepet üzüm getirmişti. Baktım, buralarda kolay kolay bulunmıyacak şeyler.. İri, iri, kehribar gibi... Vilâyette bağlar çok güzelmiş. Üzümü de meşhur oranın. Mutlaka oradan getirtmiş olacak. Yoksa pazara neye gelmez vilâyet üzümü.. Israr ettim, sıkıştırdım, mesele anlaşıldı. Vilâyet merkezinde bir kardeşi var. Büyük ağabeyisi. Değirmende un ustasıymış. Ona ısmarlamış, posta arabasiyle, yapraklar içinde getirtmiş üzümleri.. Zorla parasını söylettim. Gene zorla attım cebine paraları.. Bir mahzun oldu, bir astı yüzünü.. Görmeyin...

— Vallah karı beni öldürür, dedi, billâh koğar evden...

— Söylemezsin para aldığını...

— Söylemez? Görmez mi cebimde? Benim cebim, onun cebi... Fazla metelik görse sıkıştırmaz beni?..

Dövmez beni?.. Kurban sana beyefendi, kurban sana.. Al bunları..

Etrafımı saran şartlar içinde Zekeriya'nın tüm temiz, tüm halis bir insan olduğuna inanamıyorum. Eşim, dostum da aynı fikirde. Hattâ kaymakam, bir gün tutmuş bunu, tenbih geçmiş. Savcı beyi rahatsız etme, külâhları değişiriz, demiş. Akşam bana ağlıyarak anlattı.

— Merak etme sen, dedim, ben kaymakam beye söylerim. Bana hiç bir ziyanı, zararı yok derim.

— Kulun kölen olam, diye, elime ayağıma sarıldı.

İlle beni evine götürmek ister. Daha ilk günlerden beri.. Güç hal ile sözü değiştirmek, başka şeyler konuşmak isterim. Ne mümkün? Hattâ bir defasında terslemeğe bile mecbur oldum:

— Bırak bu lâfı, dedim, elbet bir gün ziyaret ederiz hanımını da..

— Ama, ister be beyim..

— İsterse istesin.. Ne der âlem sonra bize? Memleketin halini biliyorsun. Herkesin gözü üstümde. Geceleri bile nereye gittiğimi, ne iş tuttuğumu biliyorlar. Tetik üstünde dedikoducular, şom ağızlılar..

Birdenbire gözlerini açtı, kükredi:

— Vallah yakarım beyim, billâh kürtlük damarım tutar. yakarım hepsini.. Ben namuslu adamım.. Sen de öylesin.. Kim, ne diyecekmiş?

— Anlamadın Zekeriya, ben senden eminim. Sen de benden bir fenalık ummazsın, bilirim. Umsan, beni evine çağırmazsın. Ama kötü yürekliler çok var, bilirsin, onların ağzını nasıl tutarız?

Başını önüne eğdi, dişlerini sıktı; kısık, sönük bir sesle:

— Vallah kıyarım canlarına bey! demekten de kendini alamadı.

Bir gece, çay kenarına doğru bir gezinti yap-

mak istedim. Hava berraktı. Yeşilkaya'da hava berrak denince, ne anlaşılır, bunu kimse bilemez. Bulutsuz, sakin, ılık bir hava mı? Hayır. Yeşilkaya'da hava berraktır derlerse size, şunu anlıyacaksınız: Birkaç yüz adım süren, kasabanın dörtbir etrafını çevirmiş bağlıklardan sonra, dümdüz, çilhane gibi aydınlık, her mevsimin her gününde, serin, uçsuz bucaksız bir yazı.. Ay olsa da, olmasa da, ufku görürsünüz. Orada yuvarlak, yayılmış tepeler vardır. Yeşilkaya da arkasını bir taşlı tepeye dayamıştır. Bu ikisi ortasındaki ova, insanın içinde kaybolacağı, kaybolmayı istediği bir alandır. Kaçmak insanlardan, uzaklara gitmek, yılgınlık havasından kurtulmak, uçmak bu dünyadan.. Böyle isteklere, duygulara düştünüz mü, Yeşilkaya'nın bağlıklarından sıyrılınız ve yürüyünüz. Dereyi de geçiniz. Artık sizi ne gören, ne de gözetliyen vardır. Oradan öteye, yiyecek istemiyecektir canınız.. Sırtınız giyecek istemiyecektir.. Arzu, hırs, kin, hesap, geride kalmıştır. Çıt yoktur etrafta.. Arasıra yolunu şaşırmış bir ateş böceği uzaklardan halsiz halsiz öten bir ağustos böceği.. Binde bir, bir tavşan.. Gökyüzünün tâ yukarısında, çok uzaklarda bir pırıltı.

İşte Yeşilkaya'nın berrak gecesi.. Her zaman var mıdır bu gece? Her zaman vardır. Yaşar oralarda, sizi bekler. Işığını, meltemini, kokusunu hazırlamıştır sizin için.. Her şeyi unutturmağa, her şeyi dindirmeğe, savdırmağa hazırdır.. Yeter ki, kasabanın havasından kendinizi koparmayı bilin, o yazının tadını bir kerecik tatmış olun..

Zekeriya bozdu böyle bir gecemi.. Ama bu sefer yaltaklanan, sürünen, merhamet istiyen, yaralı bir hayvan gibi.. Onu arkamda farketmez, gırtlağıma birşey, tıkandı, dizlerim kütükleşti, mıhlandım olduğum yerde..

— Kurbanın olam, dedi, azarlama fakiri.. Kız-

.... İstemezsen gidem..

— Ne var Zekeriya? Ne istiyorsun?

— Hiç beyim..

— Nerden gördün beni?

— Bir saattir arkandayım beyim..

— Zorun ne?

— Seni görmek, beyim..

Birdenbire boşaldım, gevşedim:

— Gel bakalım, dedim, ama yorulmak yok.

— Yorulmak? Senin yanında yorulmak? Oh be-ı.. Kurban sana..

Bütün zorlamalarıma rağmen, sol tarafımda, ya-ı adım geriden geliyordu. Beraber gezmeğe çıkmış insanın bu hali, ne gülünç değil mi? Ne sıkıcı ?.. Tutup kolundan hizama getiriyordum, iki a-ı sonra mesafeyi gene koyuyordu. Baktım olmı-ak, kendi haline bıraktım.

— Sana birşey diyeceğim bey, ama darılmıya-sın.

— Niye darılayım Zekeriya? Söyle bakalım.

— Bizim hanım der ki..

— Ne der bakalım?

— Şey der.. Şey.. Anlamazsın bey.. Hayır, an-sın.. Ben anlamam seni.

— Ne demek bunlar Zekeriya?

— Ben cahilim bey.. Kusuruma bakmazsın. Bir ım lâfları ancak kendime göre söylerim. Sen an-sın.

— Anlamağa çalışacağım. Söyle bakalım.

— Sen bekârsın, öyle değil, bey?

— E.. Biliyorsun işte, bekârım.

— Hep böyle bekâr kalacak?

— Yooo. Elbet günün günün birinde evlenece-ı. Ama sırası gelince.

— Ne zaman sıra gelecek?

— Bilmem. Zekeriya, elbet bir gün gelir.

— O zamana kadar ne yapacak, beyimiz?

— Hiiiç.. İşime bakacağım. Vazifemi yapacağım. Param olunca, yaşım da biraz ilerleyince, evleneceğim.

— Para? Vallah paraca kasavet çekme. Bizim karının var birkaç beşibirliği... Sana verecek onları. Git söyle dedi, kimse duymaz beyim. Feda olsun sana..

— Yok Zekeriya, teşekkür ederim. Ben ödünç para ile evlenmek niyetlisi değilim.

— Öndüç? Yok be beyim, vallah hor görürsün bizi. Alçak görürsün çok.. Senden geri istiyeceğiz altınları ha? Yok, kurban sana.. Zekeriya da, avrad da, öyle çingen değil, beyim.

Şaşırmıştım. Ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Ne kızmak, ne sevinmek, ne de başka birşey yapmak geliyordu aklıma.. Yapamıyordum hiçbirini.. Kendimi zorladım. Hint yağı gibi iti tatlı, bulantı verici koyu bir duygu vardı içimde.. Ayıramıyordum bu duyguyu başkalarından.. Karışıyordu, nefretle, tiksinti ile, merhamet ve sevgi ile karışıyordu.

— Artık dönelim! diyebildim. Yolda hiç konuşmadık. Yalnız iki defa, yanıma birkaç santim daha yaklaşarak, korka korka yüzüme baktığını sezebildim, o kadar. Hükûmet binasının merdivenleri dibinde dizlerinin üstüne düştü, elimi yakalayıp dudaklarına götürdü:

— Sen sağ ol, ben öleyim, beyim.. diye inledi.

Sabaha kadar aklımdan çıkmadı bu adam.. Ne istiyordu benden? Karısının bu duygulara ortak olduğu sahi miydi? Ortaksa, onun istediği neydi? İkisinin şuurları altında yatan, şey, birbirinin aynı mıydı?

Elbet ileride daha iyi anlıyacağım. Daha evvel bu adamı yanımdan uzaklaştırmanın kolayını arasam olmaz mı acaba? Bilmiyorum. Şimdi buraya yazacak başka bir şey var,

Birkaç gündür, kasabanın gürültüsü içinde, cılız bir haber dolaşıyordu: Yukarı mahalleden, rençber Mahmut'un çocuğu hastalanmış, Sıhhiye memuru Lâtif'i birkaç sefer getirmişler. Fena adam değil Lâtif efendi, bakmış, bazı ilâçlar bile vermiş. Bedava. Dispanserde bulunuyor kimi ilâçlar.. Ama bir netice alınamamış. Zavallı Atilâ, ilkokulun son sınıfının birincisi. Bütün hocaları, bütün konu komşu bayılıyor Atilâ'ya... Terbiyeli, sakin de bir çocukmuş.

Herkesin bir derdi var. Bütün lâflar Atilâ üstüne değil elbet. Çeşitli hastası olanlar var. Filâncanın hanımının ağzından kan boşanmış. Falancanın gelinlik kızı çeşme başında bayılmış. Eve taşınırken, Allahın rahmetine kavuşmuş.. Türlü şeyler... Ama hemen her yerde, lâf dönüp dolaşıp, Atilâ'nın adına dayanıyor. Bana da başöğretmen söyledi. İyi çocuktur başöğretmen.. Birkaç yıl evvel, İstanbul'dan gelen bir öğretmen hanımla anlaşmışlar... Dedikodu ayyuka çıkmadan evlenmişler. Şimdi bir kenarda, sessiz sedasız yaşıyorlar.. Atilâ'yı çok seviyor. İlle okusun, adam olsun istiyor. Ama çocuğun derdine derman olacak çarelerin hiçbiri yok elde. Ne para, ne doktor, ne ilâç.. Atilâ gün günden eriyip bitiyormuş. Hem de hızlı hızlı...

Aksi gibi iş zamanı da... Babası, şafakla beraber evden çıkıyor, yatsı namazı dönüyor. Sıhhiyeci Lâtif, ameliyat lâzım, demiş. Neresinden olduğunu kimse bilmiyor. Ben de bir türlü Lâtif beyi bulup soramadım. Akşamları Kahveci Durmuş'un oraya çıkan Mahmut efendinin mahzun hali olmasa, belki de unutulacak Atilâ. Ama bu adamcağız, peykenin bir köşeciğine ilişiyor, boynunu yana büküyor, çayını yudum yudum içerken, belli ki yavrusunu düşünü-

yor. Hem de teneşir üstünde... Alışkınmış da bu kahveye, yirmi beş yıldır, her akşam gelir, aynı köşede çayını içermiş. Evvelleri şen, konuşkan adammış Mahmut.. Hali vakti de yerindeymiş. Yarıcılık eder, oğlunu okutmak için de kasabadan ayrılmazmış. Son günlerde ağanın biri bir makine getirtmiş. Birkaç gün içinde öğrenivermiş işletmesini makineyi.. Yabancı makiniste yol vermişler .

Ben de çıkıyorum bu kahveye, geceleri.. Sorgu Yargıcı, Yüzbaşı, İnhisar Müdürü de geliyorlar. Oyun, moyun oynuyoruz. Biraz utanıyorum ama, aldırmıyorum o kadar.. Zahir, ben peygamber değilim. Bırak ki, o da bazı günahlar işlemiş.

Atilâ'nın durumu fenalaştıkça, haberler de sıklaşıyor. Ana baba, sabahlara kadar çocuğun yatağı etrafında dönüyorlarmış. Konu komşu elden geleni yapmağa çalışırmış ama, ne çare.. Bizim aramızda da ilk plâna çıkmağa başladı bu iş.. Hastaya meyveler, şekerler göndermeğe başladık. Elimizden başka şey gelmiyor. Bazı geceler, başımı yastığıma koyunca. Atilâ'yı hatırlıyorum. Daha yüzünü görmedim çocuğun.. Ama bir tanesiymiş ana babanın.. Çok da akıllıymış. Tüm yemez, içmez olmuş diyorlar, son günü... Ağzına yapıştırılan bir dilim elmayı bile çiğniyemez, yutamaz olmuş.

Mahmut'un ortağı Rifat efendi zengince bir adammış. Acaba araya girip, bir şeyler yapamaz mıydım?

Benden evvel tahrirat kâtibi davranmış söylemiş Rifat efendiye.. Hele bir düşüneyim demis. İyi bir adam dive duyuyorduk Rifat efendiyi.. Bir kötülüğü, densizliği, işitilmemiş şimdiye kadar.. Mal mülk sahibi olmuş. Bilmem kaç yıl evvel. Saimbeyli taraflarından göçmüş buralara.. Delikanlı bir oğlunu kaybetmiş de, duramamış artık baba topraklarında.. Satmış, savmış.. Burada iş tutmuş.. Yanındakilere şef-

kat, merhamet gösterir, haklarından daima fazlasını vermeğe çalışırmış. İki gün geçti, ses sada çıkmadı Rifat efendiden.. Bir gayret daha.. Bu sefer bizzat Lûtfi de karıştı işe dediler.. Sağa, sola kaçınıyormuş millet.. Hem Lûtfi efendi, az buçuk akraba da çıkarmış Mahmut'a diyorlar.. Hani ya?.

Bir gün, o rakı fıçısı gibi, herdaim sarhoş dolaşan Tapu Memuru Recep, kahvenin ortalık yerinde, açmış ağzını, yummuş gözünü..

— Ulan, dünyada âr namus kalmadı be... Bir tanecik okumuş, yazmış adam çıkacak işinizden.. Kolunuzu kıpratmıyorsunuz yahu.. Şunun şurasında kaç baş zengininiz, kaç baş orta halliniz var be... Sıkılmaz mısınız? Utanmaz mısınız? Arlanmaz mısınız yahu? Bir tek be.. Bir tek okuyacak, adam olacak, nah şu serçe parmağım kadar bir velet çıktı işinizden... Onu da öldürüyorsunuz.. Be dinsiz herifler, be insafsız herifler..

Böylece tutturmuş, ver yansın etmiş. Lâfları üstüne alanlar olmuş. Ses çıkaramamışlar ama, kalkıp gitmişler kahveden.. Biri de Ali ağaya başvurulmasını sağlık verecek olmuş. Recep, adamın üstüne üstüne bir yürümüş, herif dar atmış kendini dışarıya..

Recep, ertesi akşam, aynı yerde, gene açmış ağzını... İlkinki vakada şikâvet edeceklermiş falan diye, kulağıma haberler geldi ama, kimse cesaret edemedi buna.. Etseydi de, boş vermeyi düşünüyordum. Atilâ'nın hastalığı adamakıllı sarmıştı beni de... Hani bir çıkan olup da para toplamağa başlasa hemen yarı maasımı verecektim.. Ama yoktu böyle birisi... Görünmüyordu ortada.. Evet, Recep gene başlamış söyleve.. Rakı şişesini de çıkarmış, koymuş masanın üstüne... Biraz sonra fırlamış avağa da, başlamış mı sana, çiftetelli oynamağa.. Kimse yanına yaklaşamaz. Bilirler hep halini oğlanın.. Bulaşana yüz kat bulaşır o.. Yakayı kurtarabilirsen kurtar.. Çiftetelli oynar-

ken başlamış mı gürül gürül ağlamağa. Şaşırmış ka mış etraftakiler.. Mahmut da uzaktan uzağa akra bası olurmuş gûya.. Atilâ'ya sevgisinden deli divan olmuş Recep, deyip çıkmışlar işin içinden.. Hep bek ledik, bekliyoruz.. Günler akıp gidiyor. Atilâ, kim n halde?

Bir gün dairede, Mal Müdürü ile konuşuyordul

— Bilmezsiniz bizim kasabayı bey, dedi, akıl s ermez bu adamların işine, kafasına.. Öyle tuhaf ş detleri vardır ki, yıllarca oturur sizin gibi yabanc lar da, anlamadan, tanımadan bu ehaliyi, kalkıp g derler. Bakarsın, yaralı bir serçenin etrafına yirn kişi toplanmış. Bir sapantaşı görmesinler çocuğun b rinde, parçalıyacaklar sanırsınız çocuğu... Babasın haberler gönderirler, anasına tehdidederler. Sözü yabana, bizim buranın çocukları sapan oyununu zevkinden tüm mahrumdurlar. Öteyandan, kan kı san bir gelinlik kızcağızın, açlıktan sürünen ak sa kallı bir ihtiyarın yanına yaklaşan olmaz. Belki bi kaç kuruş vermek gerekir diye.. El memleketind bunlardan iki tanesi, üç tanesi buluştu mu, su sızma aralarından... Sanki canavarlar içine düşmüşlermi gibi, bir dayanışırlar birbirleriyle, bir sarmaş dola olurlar, şaşırıp kalırsınız. Hiç sakınmazlar yaba memleketinde parayı.. Bir hemşeri uğruna döküv rirler keselerini ortaya.. Ama kasabaya bir döndü ler mi, cenazesi sokaklarda sürünse birinin, dönü bakmazlar dahi.. Metelik vermezler dahi.. Aralarınd on paralık bir menfaat çatalı baş göstermesin; amc yeğen, hattâ baba oğul, kanlı bıçaklı olurlar... İşt Atilâ'nın hali... Kahvede beşi on liraya tavla oynıyar ların içinde kim kaç tane amca oğlu, dayı oğlu, hal oğlu vardır. Biri bir para vermez. Öyle bir batak yer dir bu Yeşilkaya.

Malmüdürü, içi kan ağlıyarak anlatıyor hikâye yi, bir türlü kesmek istemiyordu:

— Vaktiyle öylemiymiş ya.. Alimallah bir kom-
u, dara düşmiye görsün. Yer yerinden oynar, tez-
âhlar bağlanır, meclisler kurulurmuş. Daha olmaz-
a esnaf kâhyası, ağa babaya haber salınırmış. Ağa
aba işe el koydu mu, cümle âlemin boynu büküktür.
eselerin ağzı açılıverirmiş. Gerekirse, zora düşer-
e, ağa baba sopayı kapar, arasteye çıkarmış. Sey-
et sen artık para yardımını.. Kaynaşmayı... Kardeş-
ği... İnsanlığı... Daha dün canım, dünkü gün daha...
ize ne oldu, ne geçti ki, böyle duygusuz, ruhsuz ol-
uk. Yerimizden kıpramak istemiyoruz. Komşunun
acasının tütmez olduğunu görmemezliğe geliyoruz.
ir fakir hemşerinin çocuğu hastalanmış, ölecekmiş,
stanbul doktorlarından başka çaresi, yolu yokmuş..
alkın ağalar, davranın, diyecek bir adam yok or-
ada. Bir tek adam yok. Ben bile... Baksana savcı
ey, ben bile, şunun şurasında mıhlanıp kalmışım.
ıçımı oynatamıyorum yerimden. Kolum, kanadım
ökünden kırılmış, atılmış sanki.. Halbuki sicilimi
oklasanız, neler göreceksiniz. Biz böyle miydik ca-
ım.. Hangisinin defterini açsanız, imece usuliyle top-
anmış paraların gölgesini görürsünüz orada... Şimdi
aralandılar, zengin oldular, görmüyorlar etrafı...
özleri kör oldu. Halbuki benim diyen ağanın kun-
ak parasını, kızının çehiz parasını, bizim dedelerimiz
parlamış, harap kapılarının altından atıvermişti ev-
rine... Şimdi, böyle bir fırsat çıkanda, böyle bir ha-
ır, işinin ucu görünende, artık boyanmış, demirlen-
iş, süslenmiş olan kapılarının sürmelerini sürü-sü-
üveriyorlar... Atilâ'cığın çekeceği varmış. Bari son
efesini kolaycacık vere de, bunları duyacak, anla-
acak yaşa gelmiye.. Çünkü nasılsa bu dert tedavi
dilmezse, oncağızı günün birinde salla sırt edip gö-
ürecek öte dünyaya.

Bunları söyledi de, kapıyı küttedek vurdu, gitti.
apamazdı böyle şey ama... Daima terbiyeli davranır
ana karşı ama, içimdeki zayıf noktayı sezdi de, ce-

işine karışmak istemem ya, kulağını bir bükeyim, de dim. Sen gene bildiğini oku, karışmam, devlet, hükû met işine... Ama o hudut işinde, elinde silâhla yaka lanan çocuk yok mu, daha altı ay olmadı, gece ağıl dan dönerken kasığından bıçak yedi. Duyurmadıla jandarmaya. Kapattılar. Dünyanın adamı aracı oldu Bıçak kâr etmeyince, gece karanlığında camına kur şun sıktılar. Gene kapatıldı mesele.. Ama kulağını üflemişler, vuracaklar harman yerinde seni, demişler. Oğlancağızın içini kaplamış bir kuruntu. Babası, ağa sı önüne geçememiş. Patırtı koptuğu günde, silâh yanıbaşındaymış.. Durur mu delikanlı? O dursa, öte kiler durmıyacak. Hepsi silâhlıymış. Beriki evvel dav ranmış, mesele bundan ibaret. Hadi kal sağlıcakla Evrakı okurum, tekrar, tekrar, ilmik ilmik ederim Şahitleri, suçluları bir bir daha, bir bir daha dinle rim. Bal gibi pusu.. Bal gibi taammüt.. Bal gibi 45 nci madde! Ama insanın içine kuruntu girdi mi bi kere, çıkmaz. Öldürsen çıkmaz..

İhtiyar hâkimimiz de şikâyetçi.. Hizmetinin otu yedinci yılını, gelen ay dolduracakmış.

— Ah evlâdım, der, başlar söze.. Ne kötü mes lek tutmuşsun? Gencecik yaşında, nasıl da dayana caksın bu dertlere, kasavetlere? Uykularımızdan, ra hatımızdan oluyoruz. Vicdanımız bırakmıyor, bir a yakamızı.. Alışamadım gitti. Alışamadan da yakam sıyırıp kaçacağız galiba.. Hele şu kırk yılı bir tuta lım, Allahın inayetiyle, diyorum.. Bin tane müzevi bin tane yalan şahidi.. Dâvavekili, avukat, bilirkiş müdahil.. Hangisi doğru, hangisi sahte! Bütün mese le burada. Yüzde yüz suçlu dediğin adamın, hayal gece rüyana girer. Parmağını burnuna uzatır:

— Sen beni mahkûm ettin ha.. Yarın ahrett iki elim yakandadır. Bari oldu olacak, asıvereydi darağacına beni.. O daha iyiydi. Suçsuz, günahsız b rini, aylarca buralarda kapamana Allah razı olu

mu? Çoluk çocuğum ne yiyecek? Kim bakacak onlara? Karım orospu olursa vebali boynunadır. Çocuklarım hırsız, dolandırıcı olursa, sebebi bensin!

Bunları dinledikçe kafamın içi karışıyor. Keskin taşlarla dolu, tehlikeler ve ölümlerle dolu bir yola, kendi isteğimle girdiğimi anlıyorum. Daha kaç günlük iş şurada.. Allah benim yardımcım olsun!

8 Sonteşrin

Yeşilkaya'ya ayak bastığım günden itibaren beni en yakından kovalıyan, bana en çok yakınlık gösteren biri var: Telgraf hat bakıcısı Zekeriya! Baştan önem vermedim. Dilinin Belediye Reisinden çok öteye, son derece çetrefil ve anlaşılmaz bir tarzda Kürtçeye çalması, sevemediğim ilk tarafı.. Sonra bir hat çavuşunun, bir savcı ile sıkı konuşması, yalnız halkın değil, yakınlarımın da hoşuna gitmez. Benim de hoşuma gitmiyor. Ama adam, o kadar kollıyarak, o kadar ince buluşlarla sokuluyor ki, birdenbire fena muamele etmek, sert yüz göstermek mümkün olmuyor. Örneğin, kimi akşamlar kebapçıya veya kasabamızın küçük lokantasına gitmiyorum. Odamda da gazocağı yanmıyor. Soğuk veya hafif bir şeylerle nefsimi korletmek kararını vermişim. Çok yaparım zaten bunu, severim yemek derdiyle uğraşmamayı.. Bakarım, hükûmet konağının merdivenlerinde bir tıkırtı.. Bu saatlerde kimse çıkmaz bu merdivenleri.. Maliyenin, bizim kalemin memurları, şayet gece çalışacaklarsa, gitmezler evlerine.. Odalarına kapanmışlardır. Cezaevi nöbetçisi, aralara çıkıp maliyenin kasa odasına bakar ama, geç vakitler yapar bu işi... Soluk perdeyi aralarım, bakarım: O! Elinde bir tabak yemek. Üstüne küçük bir renkli peşkir örtülmüş.

— Kurban olam bey, bizim karı irica eder. Bir lokma benim aşımdan yesin der. Kurban olam..

— Canım, niye zahmet ediyorsunuz. Bu akşam yemek yemiyeceğim ben..

— Kurban sana bey, kırma bu fakiri... Kırma kız kardeşini.. Ye bir lokma. Biz çok sevineceğiz. Oğlumuz olmuş sanki, öyle sevineceğiz.

Epeyce yaşlı bir adam. Kırk beş var. Hiç çocukları yokmuş. Benim gibi, benim yaşımda birini evlât aşkiyle sevmelerine aklım ermiyor. Ama insanların duygularına karşı saygı beslemeyi öğrenmiştim annemden.. O hiç kimseyi kırmak istemezdi. Bizi de, iki kardeş, buna alıştırdı.

Alırım sahanı elinden.. Ekmeğim, masamın gözünde, gazete kâğıdına sarılıdır. Geçer karşıma.. Ama nasıl? Yere diz çöker, hayranlıkla beni seyreder. Konuşur benimle.. Kasabanın girdisinden, çıktısından haberdardır. Hem, benim hoşuma gidecek, aklımın yatabileceği şeyleri de bulur.

Son gelişinde bir sepet üzüm getirmişti. Baktım, buralarda kolay kolay bulunmıyacak şeyler.. İri, iri, kehribar gibi... Vilâyette bağlar çok güzelmiş. Üzümü de meşhur oranın. Mutlaka oradan getirtmiş olacak. Yoksa pazara neye gelmez vilâyet üzümü.. Israr ettim, sıkıştırdım, mesele anlaşıldı. Vilâyet merkezinde bir kardeşi var. Büyük ağabeyisi. Değirmende un ustasıymış. Ona ısmarlamış, posta arabasiyle, yapraklar içinde getirtmiş üzümleri.. Zorla parasını söylettim. Gene zorla attım cebine paraları.. Bir mahzun oldu, bir astı yüzünü.. Görmeyin...

— Vallah karı beni öldürür, dedi, billâh koğar evden...

— Söylemezsin para aldığını...

— Söylemez? Görmez mi cebimde? Benim cebim, onun cebi... Fazla metelik görse sıkıştırmaz beni?..

Dövmez beni?.. Kurban sana beyefendi, kurban sana.. Al bunları..

Etrafımı saran şartlar içinde Zekeriya'nın tüm temiz, tüm halis bir insan olduğuna inanamıyorum. Eşim, dostum da aynı fikirde. Hattâ kaymakam, bir gün tutmuş bunu, tenbih geçmiş. Savcı beyi rahatsız etme, külâhları değişiriz, demiş. Akşam bana ağlıyarak anlattı.

— Merak etme sen, dedim, ben kaymakam beye söylerim. Bana hiç bir ziyanı, zararı yok derim.

— Kulun kölen olam, diye, elime ayağıma sarıldı.

İlle beni evine götürmek ister. Daha ilk günlerden beri.. Güç hal ile sözü değiştirmek, başka şeyler konuşmak isterim. Ne mümkün? Hattâ bir defasında terslemeğe bile mecbur oldum:

— Bırak bu lâfı, dedim, elbet bir gün ziyaret ederiz hanımını da..

— Ama, ister be beyim..

— İsterse istesin.. Ne der âlem sonra bize? Memleketin halini biliyorsun. Herkesin gözü üstümde. Geceleri bile nereye gittiğimi, ne iş tuttuğumu biliyorlar. Tetik üstünde dedikoducular, şom ağızlılar..

Birdenbire gözlerini açtı, kükredi:

— Vallah yakarım beyim, billâh kürtlük damarım tutar. yakarım hepsini.. Ben namuslu adamım.. Sen de öylesin.. Kim, ne diyecekmiş?

— Anlamadın Zekeriya, ben senden eminim. Sen de benden bir fenalık ummazsın, bilirim. Umsan, beni evine çağırmazsın. Ama kötü yürekliler çok var, bilirsin, onların ağzını nasıl tutarız?

Başını önüne eğdi, dişlerini sıktı; kısık, sönük bir sesle:

— Vallah kıyarım canlarına bey! demekten de kendini alamadı.

Bir gece, çay kenarına doğru bir gezinti yap-

mak istedim. Hava berraktı. Yeşilkaya'da hava berrak denince, ne anlaşılır, bunu kimse bilemez. Bulutsuz, sakin, ılık bir hava mı? Hayır. Yeşilkaya'da hava berraktır derlerse size, şunu anlıyacaksınız: Birkaç yüz adım süren, kasabanın dörtbir etrafını çevirmiş bağlıklardan sonra, dümdüz, çilhane gibi aydınlık, her mevsimin her gününde, serin, uçsuz bucaksız bir yazı.. Ay olsa da, olmasa da, ufku görürsünüz. Orada yuvarlak, yayılmış tepeler vardır. Yeşilkaya da arkasını bir taşlı tepeye dayamıştır. Bu ikisi ortasındaki ova, insanın içinde kaybolacağı, kaybolmayı istediği bir alandır. Kaçmak insanlardan, uzaklara gitmek, yılgınlık havasından kurtulmak, uçmak bu dünyadan.. Böyle isteklere, duygulara düştünüz mü, Yeşilkaya'nın bağlıklarından sıyrılınız ve yürüyünüz. Dereyi de geçiniz. Artık sizi ne gören, ne de gözetliyen vardır. Oradan öteye, yiyecek istemiyecektir canınız.. Sırtınız giyecek istemiyecektir.. Arzu. hırs, kin, hesap, geride kalmıştır. Çıt yoktur etrafta.. Arasıra yolunu şaşırmış bir ateş böceği. uzaklardan halsiz halsiz öten bir ağustos böceği.. Binde bir, bir tavşan.. Gökyüzünün tâ yukarısında, çok uzaklarda bir pırıltı.

İşte Yeşilkaya'nın berrak gecesi.. Her zaman var mıdır bu gece? Her zaman vardır. Yaşar oralarda, sizi bekler. Işığını, meltemini, kokusunu hazırlamıştır sizin için.. Her şeyi unutturmağa, her şeyi dindirmeğe, savdırmağa hazırdır.. Yeter ki, kasabanın havasından kendinizi koparmayı bilin, o yazının tadını bir kerecik tatmış olun..

Zekeriya bozdu böyle bir gecemi.. Ama bu sefer yaltaklanan, sürünen. merhamet istiyen, yaralı bir hayvan gibi.. Onu arkamda farketmez, gırtlağıma birşey. tıkandı, dizlerim kütükleşti, mıhlandım olduğum yerde..

— Kurbanın olam, dedi, azarlama fakiri.. Kız-

ma... İstemezsen gidem..

— Ne var Zekeriya? Ne istiyorsun?

— Hiç beyim..

— Nerden gördün beni?

— Bir saattir arkandayım beyim..

— Zorun ne?

— Seni görmek, beyim..

Birdenbire boşaldım, gevşedim:

— Gel bakalım, dedim, ama yorulmak yok.

— Yorulmak? Senin yanında yorulmak? Oh beyim.. Kurban sana..

Bütün zorlamalarıma rağmen, sol tarafımda, yarım adım geriden geliyordu. Beraber gezmeğe çıkmış iki insanın bu hali, ne gülünç değil mi? Ne sıkıcı şey?.. Tutup kolundan hizama getiriyordum, iki adım sonra mesafeyi gene koyuyordu. Baktım olmıyacak, kendi haline bıraktım.

— Sana birşey diyeceğim bey, ama darılmıyacaksın.

— Niye darılayım Zekeriya? Söyle bakalım.

— Bizim hanım der ki..

— Ne der bakalım?

— Şey der.. Şey.. Anlamazsın bey.. Hayır, anlarsın.. Ben anlamam seni.

— Ne demek bunlar Zekeriya?

— Ben cahilim bey.. Kusuruma bakmazsın. Bir takım lâfları ancak kendime göre söylerim. Sen anlarsın.

— Anlamağa çalışacağım. Söyle bakalım.

— Sen bekârsın, öyle değil, bey?

— E.. Biliyorsun işte, bekârım.

— Hep böyle bekâr kalacak?

— Yooo. Elbet günün günün birinde evleneceğim. Ama sırası gelince.

— Ne zaman sıra gelecek?

— Bilmem. Zekeriya, elbet bir gün gelir.

— O zamana kadar ne yapacak, beyimiz?

— Hiiiç.. İşime bakacağım. Vazifemi yapacağım. Param olunca, yaşım da biraz ilerleyince, evleneceğim.

— Para? Vallah paraca kasavet çekme. Bizim karının var birkaç beşibirliği... Sana verecek onları. Git söyle dedi, kimse duymaz beyim. Feda olsun sana..

— Yok Zekeriya, teşekkür ederim. Ben ödünç para ile evlenmek niyetlisi değilim.

— Öndüç? Yok be beyim, vallah hor görürsün bizi. Alçak görürsün çok.. Senden geri istiyeceğiz altınları ha? Yok, kurban sana.. Zekeriya da, avradı da, öyle çingen değil, beyim.

Şaşırmıştım. Ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Ne kızmak, ne sevinmek, ne de başka birşey yapmak geliyordu aklıma.. Yapamıyordum hiçbirini.. Kendimi zorladım. Hint yağı gibi iti tatlı, bulantı verici, koyu bir duygu vardı içimde.. Ayıramıyordum bu duyguyu başkalarından.. Karışıyordu, nefretle, tiksinti ile, merhamet ve sevgi ile karışıyordu.

— Artık dönelim! diyebildim. Yolda hiç konuşmadık. Yalnız iki defa, yanıma birkaç santim daha yaklaşarak, korka korka yüzüme baktığını sezebildim, o kadar. Hükûmet binasının merdivenleri dibinde dizlerinin üstüne düştü, elimi yakalayıp dudaklarına götürdü:

— Sen sağ ol, ben öleyim, beyim.. diye inledi.

Sabaha kadar aklımdan çıkmadı bu adam.. Ne istiyordu benden? Karısının bu duygulara ortak olduğu sahi miydi? Ortaksa, onun istediği neydi? İkisinin şuurları altında yatan, şey, birbirinin aynı mıydı?

Elbet ileride daha iyi anlıyacağım. Daha evvel bu adamı yanımdan uzaklaştırmanın kolayını arasam olmaz mı acaba? Bilmiyorum. Şimdi buraya yazacak başka bir şey var,

Birkaç gündür, kasabanın gürültüsü içinde, cılız bir haber dolaşıyordu: Yukarı mahalleden, rençber Mahmut'un çocuğu hastalanmış, Sıhhiye memuru Lâtif'i birkaç sefer getirmişler. Fena adam değil Lâtif efendi, bakmış, bazı ilâçlar bile vermiş. Bedava. Dispanserde bulunuyor kimi ilâçlar.. Ama bir netice alınamamış. Zavallı Atilâ, ilkokulun son sınıfının birincisi. Bütün hocaları, bütün konu komşu bayılıyor Atilâ'ya... Terbiyeli, sakin de bir çocukmuş.

Herkesin bir derdi var. Bütün lâflar Atilâ üstüne değil elbet. Çeşitli hastası olanlar var. Filâncanın hanımının ağzından kan boşanmış. Falancanın gelinlik kızı çeşme başında bayılmış. Eve taşınırken, Allahın rahmetine kavuşmuş.. Türlü şeyler... Ama hemen her yerde, lâf dönüp dolaşıp, Atilâ'nın adına dayanıyor. Bana da başöğretmen söyledi. İyi çocuktur başöğretmen.. Birkaç yıl evvel, İstanbul'dan gelen bir öğretmen hanımla anlaşmışlar... Dedikodu ayyuka çıkmadan evlenmişler. Şimdi bir kenarda, sessiz sedasız yaşıyorlar.. Atilâ'yı çok seviyor. İlle okusun, adam olsun istiyor. Ama çocuğun derdine derman olacak çarelerin hiçbiri yok elde. Ne para, ne doktor, ne ilâç.. Atilâ gün günden eriyip bitiyormuş. Hem de hızlı hızlı...

Aksi gibi iş zamanı da... Babası, şafakla beraber evden çıkıyor, yatsı namazı dönüyor. Sıhhiyeci Lâtif, ameliyat lâzım, demiş. Neresinden olduğunu kimse bilmiyor. Ben de bir türlü Lâtif beyi bulup soramadım. Akşamları Kahveci Durmuş'un oraya çıkan Mahmut efendinin mahzun hali olmasa, belki de unutulacak Atilâ. Ama bu adamcağız, peykenin bir köşeciğine ilişiyor, boynunu yana büküyor, çayını yudum yudum içerken, belli ki yavrusunu düşünü-

yor. Hem de teneşir üstünde... Alışkınmış da bu kahveye, yirmi beş yıldır, her akşam gelir, aynı köşede çayını içermiş. Evvelleri şen, konuşkan adammış Mahmut.. Hali vakti de yerindeymiş. Yarıcılık eder, oğlunu okutmak için de kasabadan ayrılmazmış. Son günlerde ağanın biri bir makine getirtmiş. Birkaç gün içinde öğrenivermiş işletmesini makineyi.. Yabancı makiniste yol vermişler .

Ben de çıkıyorum bu kahveye, geceleri.. Sorgu Yargıcı, Yüzbaşı, İnhisar Müdürü de geliyorlar. Oyun, moyun oynuyoruz. Biraz utanıyorum ama, aldırmıyorum o kadar.. Zahir, ben peygamber değilim. Bırak ki, o da bazı günahlar işlemiş.

Atilâ'nın durumu fenalaştıkça, haberler de sıklaşıyor. Ana baba, sabahlara kadar çocuğun yatağı etrafında dönüyorlarmış. Konu komşu elden geleni yapmağa çalışırmış ama, ne çare.. Bizim aramızda da ilk plâna çıkmağa başladı bu iş.. Hastaya meyveler, şekerler göndermeğe başladık. Elimizden başka şey gelmiyor. Bazı geceler, başımı yastığıma koyunca. Atilâ'yı hatırlıyorum. Daha yüzünü görmedim çocuğun.. Ama bir tanesiymiş ana babanın.. Çok da akıllıymış. Tüm yemez, içmez olmuş diyorlar, son günü... Ağzına yapıştırılan bir dilim elmayı bile çiğniyemez, yutamaz olmuş.

Mahmut'un ortağı Rifat efendi zengince bir adammış. Acaba araya girip, bir şeyler yapamaz mıydım?

Benden evvel tahrirat kâtibi davranmış söylemiş Rifat efendiye.. Hele bir düşüneyim demiş. İyi bir adam dive duyuyorduk Rifat efendiyi.. Bir kötülüğü, densizliği, işitilmemiş şimdiye kadar.. Mal mülk sahibi olmuş. Bilmem kaç yıl evvel. Saimbeyli taraflarından göçmüş buralara.. Delikanlı bir oğlunu kaybetmiş de, duramamış artık baba topraklarında.. Satmış, savmış.. Burada iş tutmuş.. Yanındakilere şef-

kat, merhamet gösterir, haklarından daima fazlasını vermeğe çalışırmış. İki gün geçti, ses sada çıkmadı Rifat efendiden.. Bir gayret daha.. Bu sefer bizzat Lûtfi de karıştı işe dediler.. Sağa, sola kaçmıyormuş millet.. Hem Lûtfi efendi, az buçuk akraba da çıkarmış Mahmut'a diyorlar.. Hani ya?.

Bir gün, o rakı fıçısı gibi, herdaim sarhoş dolaşan Tapu Memuru Recep, kahvenin ortalık yerinde, açmış ağzını, yummuş gözünü..

— Ulan, dünyada âr namus kalmadı be... Bir tanecik okumuş, yazmış adam çıkacak işinizden.. Kolunuzu kıpratmıyorsunuz yahu.. Şunun şurasında kaç baş zengininiz, kaç baş orta halliniz var be... Sıkılmaz mısınız? Utanmaz mısınız? Arlanmaz mısınız yahu? Bir tek be.. Bir tek okuyacak, adam olacak, nah şu serçe parmağım kadar bir velet çıktı işinizden... Onu da öldürüyorsunuz.. Be dinsiz herifler, be insafsız herifler..

Böylece tutturmuş, ver yansın etmiş. Lâfları üstüne alanlar olmuş. Ses çıkaramamışlar ama, kalkıp gitmişler kahveden.. Biri de Ali ağaya başvurulmasını sağlık verecek olmuş. Recep, adamın üstüne üstüne bir yürümüş, herif dar atmış kendini dışarıya..

Recep, ertesi akşam, aynı yerde, gene açmış ağzını... İlkinki vakada şikâvet edeceklermiş falan diye, kulağıma haberler geldi ama, kimse cesaret edemedi buna.. Etseydi de, boş vermeyi düşünüyordum. Atilâ'nın hastalığı adamakıllı sarmıştı beni de... Hani bir çıkan olup da para toplamağa başlasa hemen yarı maasımı verecektim.. Ama yoktu böyle birisi... Görünmüyordu ortada.. Evet, Recep gene başlamış söyleve.. Rakı şişesini de çıkarmış, koymuş masanın üstüne... Biraz sonra fırlamış avağa da, başlamış mı sana, çiftetelli oynamağa.. Kimse yanına yaklaşamaz. Bilirler hep halini oğlanın.. Bulaşana yüz kat bulaşır o.. Yakayı kurtarabilirsen kurtar.. Çiftetelli oynar-

ken başlamış mı gürül gürül ağlamağa. Şaşırmış kalmış etraftakiler.. Mahmut da uzaktan uzağa akrabası olurmuş gûya.. Atilâ'ya sevgisinden deli divane olmuş Recep, deyip çıkmışlar işin içinden.. Hep bekledik, bekliyoruz.. Günler akıp gidyor. Atilâ, kim ne halde?

Bir gün dairede, Mal Müdürü ile konuşuyorduk.

— Bilmezsiniz bizim kasabayı bey, dedi, akıl sır ermez bu adamların işine, kafasına.. Öyle tuhaf âdetleri vardır ki, yıllarca oturur sizin gibi yabancılar da, anlamadan, tanımadan bu ehaliyi, kalkıp giderler. Bakarsın, yaralı bir serçenin etrafına yirmi kişi toplanmış. Bir sapantaşı görmesinler çocuğun birinde, parçalıyacaklar sanırsınız çocuğu... Babasına haberler gönderirler, anasına tehdidederler. Sözüm yabana, bizim buranın çocukları sapan oyununun zevkinden tüm mahrumdurlar. Öteyandan, kan kusan bir gelinlik kızcağızın, açlıktan sürünen ak sakallı bir ihtiyarın yanına yaklaşan olmaz. Belki birkaç kuruş vermek gerekir diye.. El memleketinde bunlardan iki tanesi, üç tanesi buluştu mu, su sızmaz aralarından... Sanki canavarlar içine düşmüşlermiş gibi, bir dayanışırlar birbirleriyle, bir sarmaş dolaş olurlar, şaşırıp kalırsınız. Hiç sakınmazlar yaban memleketinde parayı.. Bir hemşeri uğruna döküverirler keselerini ortaya.. Ama kasabaya bir döndüler mi, cenazesi sokaklarda sürünse birinin, dönüp bakmazlar dahi.. Metelik vermezler dahi.. Aralarında on paralık bir menfaat çatalı baş göstermesin; amca yeğen, hattâ baba oğul, kanlı bıçaklı olurlar... İşte Atilâ'nın hali... Kahvede beşi on liraya tavla oynıyanların içinde kim kaç tane amca oğlu, dayı oğlu, hala oğlu vardır. Biri bir para vermez. Öyle bir batak yerdir bu Yeşilkaya.

Malmüdürü, içi kan ağlıyarak anlatıyor hikâyeyi, bir türlü kesmek istemiyordu:

— Vaktiyle öylemiymiş ya.. Alimallah bir komşu, dara düşmiye görsün. Yer yerinden oynar, tezgâhlar bağlanır, meclisler kurulurmuş. Daha olmazsa esnaf kâhyası, ağa babaya haber salınırmış. Ağa baba işe el koydu mu, cümle âlemin boynu büküktür. Keselerin ağzı açılıverirmiş. Gerekirse, zora düşerse, ağa baba sopayı kapar, arasteye çıkarmış. Seyret sen artık para yardımını.. Kaynaşmayı... Kardeşliği... İnsanlığı... Daha dün canım, dünkü gün daha... Bize ne oldu, ne geçti ki, böyle duygusuz, ruhsuz olduk. Yerimizden kıpramak istemiyoruz. Komşunun bacasının tütmez olduğunu görmemezliğe geliyoruz. Bir fakir hemşerinin çocuğu hastalanmış, ölecekmiş, İstanbul doktorlarından başka çaresi, yolu yokmuş.. Kalkın ağalar, davranın, diyecek bir adam yok ortada. Bir tek adam yok. Ben bile... Baksana savcı bey, ben bile, şunun şurasında mıhlanıp kalmışım. Kıçımı oynatamıyorum yerimden. Kolum, kanadım kökünden kırılmış, atılmış sanki.. Halbuki sicilimi yoklasanız, neler göreceksiniz. Biz böyle miydik canım.. Hangisinin defterini açsanız, imece usuliyle toplanmış paraların gölgesini görürsünüz orada... Şimdi paralandılar, zengin oldular, görmüyorlar etrafı... Gözleri kör oldu. Halbuki benim diyen ağanın kundak parasını, kızının çehiz parasını, bizim dedelerimiz toparlamış, harap kapılarının altından atıvermişti evlerine... Şimdi, böyle bir fırsat çıkanda, böyle bir hayır, işinin ucu görünende, artık boyanmış, demirlenmiş, süslenmiş olan kapılarının sürmelerini sürü-sürüveriyorlar... Atilâ'cığın çekeceği varmış. Bari son nefesini kolaycacık vere de, bunları duyacak, anlıyacak yaşa gelmiye.. Çünkü nasılsa bu dert tedavi edilmezse, öncağızı günün birinde salla sırt edip göçürecek öte dünyaya.

Bunları söyledi de, kapıyı küttedek vurdu, gitti. Yapamazdı böyle şey ama... Daima terbiyeli davranır bana karşı ama, içimdeki zayıf noktayı sezdi de, ce-

saret aldı Malmüdürü... Doğrusu, benim de, gece gündüz, düşüncem bu oldu.

Atilâ'nın lâfı da sönecek, unutulacak yerde, sürdü de sürdü. Sanki filiz verip büyüdü, uzadı, genişledi. Kimisine bıkkınlık gelmedi de değil. Meselâ tahrirat kâtibi, bir gün:

— Canım, şu yavrucağız ölecek mi, kalacak mı, ne olacaksa olsa da, kasabaya da sükûnet gelse... Evde dinlediğimiz bu, sokakta bu, dairede bu... dedi.

Ama öteygün, birdenbire, gene tapucu Recep yüzünden, bir ışık parlayıverdi kasabanın sokaklarında.. Herif, dikilivermiş caddenin göbeğine:

— Ulan, yürüyün be! diye haykırmış, sarraf Rüştü'nün orada kese açıldı. Gösterin ciğerinizin içini! Yallah!

Ama nasıl haykırmış, nasıl çırpınmış, görmeyin.. Tezgâh başlarında,kirli camların ardında, hafiften hafiften kıpırtılar belirmiş. Sürmeler çekilmiş, çekmeceler tıkırdamış. Kasalar gıcırdamış. Hele Bezzaz Lûtfi efendinin, o kırk yıllık arslan markalı kasasının kapısı gıırç diye aralanıverince, her zaman olduğu gibi, kasabın önündeki köpekler bile kulak kabartmışlar. Rüştü'nün dükkânı hemen köşe başında.. İki adım yol.. Lûtfi efendinin bacaksız çırağı seğirtmiş. Sarrafın ağzını tuttuğu, beyaz ketenden torbaya avucunu dibine kadar sokmuş. Birşeyler bırakıp çekmiş. Koşa koşa ustasının dizinin dibine dönmüş. Millet durur mu artık? Kunduracı Hâmi ustanın oğlu, avucundaki kâğıt parayı büke büke yaklaşmış keseye... Daldırıp bırakmış hediyesini... Derken öteki, beriki, yakındaki, uzaktaki..

Haberi, bana mübaşir Kâzım efendi getirdi:

— Gel gör bey, diyordu, çoktan beri memleketimizde kese açıldığı yoktu. Hoş şeydir...

Sorgu yargıcı da duymuştu.. Birlikte çarşı başına gittik. Rüştü'nün dükkânının önü ana baba günü..

Sıraya düzülmüşler... İtişip kakışıyor, çokları... Tapucu Recep, Kalaycı Musa'nın kepenğinin kenarına sokulmuş, yarı beline kadar görünmüyor. Mutlaka önünde, elinde birşeyler var. Gözlerini yuvalarından fırlata fırlata haykırıyor:

— Hadi çekinmeyin, utanmayın... Hep kardeşiz hemşeriler... Sökülün paraları.. Sökülün mangizleri...

Evvelâ Kerim beyin büyük kızı, vilâyet merkezindeki kız enstitüsünde okuyan sülün boylu kız, saçını sallıyarak, dükkâna girdi. Eraftakiler yol verdiler galiba kıza... Torbanın dibini yokladı. Koşa koşa çıktı, yokuş yukarı koşmağa başladı. Az ilerde galiba anneleri falan bekliyorlar... Arkadan irili ufaklı oğlan, kız çocukları.. Hepsinin avuçları sımsıkı kapalı. Birer birer girip Rüştü beyin torbasını yokluyorlar.. Sarrafın agzı kulaklarında...

— Ha bakalım, bir dostluk kaldı.. Ha bakalım, doluyor... Doluyor.. Doluyor.. Haraç mezat!

Mutafın dükkânında iki ak sakallı ihtiyar, çömelmişler yere, mahzun mahzun seyrediyorlar milleti.. Ali ağanın bakkaliyesindeki tezgâhtarlar bile kapıya çıkmışlar.. Yanlarında iki de İsveçli Mühendis... Hayretle seyrediyorlar...

İşin tatlı tarafı, yarım saat kadar sonra belirdi. Haber, okullardaki çocukların arasına yayılmıştı. Pabucunu kapan eve, dükkâna, daireye koşuşuyor. Alt sokaklardan, hükûmet tarafından, yukarı yollardan inen patikalardan, hurya ettiler çarşının ortasına... Hepsi Atilâ'nın arkadaşları... Ellerine ne geçtiyse kapmışlar, doluşuverdiler, sarrafın önüne... Evvelâ biraz şaşırıyorlar. Etrafın kalabalığına, kendilerine dik dik bakanlara yarı korku, yarı merak içinde, bakıyorlar. Sonra kordonu, diziyi yarıp ileri atılmak istiyorlar. Rüştü bey ikide bir bağırarak usulü, nizamı hatırlatıyor onlara... Kaynaşarak sıraya giriyorlar. Toz topraz içindeki yüzlerinin ortasında, birer

çift oynak göz parlıyor. Hepsi nefes nefese.. Okulla Kale mahallesi, sonra çarşı boyu arasındaki, aşağı, yukarı iki kilometrelik mesafeyi, beş on dakikada kesenler var aralarında...

Beygir gibi soluyorlar... Ama hepsi mes'ut... Hepsi, bir iş yapmanın, bir iyilik yapmanın taşkın, sevinci içinde. Tekme sallıyorlar birbirlerine.. Kızların saçlarına, eteklerine asılıyorlar.. Sırası gelen, küçücük, kirli elini keseye daldırıyor. Gözleri ateş içinde, birkaç saniye duraklıyor. Sonra çekiyor elini... Kurşun gibi, sokaklardan birine dalıyor.. Rüştü, torbayı, kimbilir kaçıncı defa olarak, yandaki tepsiye boşalttı. Yığın halinde kâğıt, pirinç küreğiyle karılacak derecede çok gümüş ve nikel para... Rüştü'nün kolları yoruldu. Sıra bekliyenler dakikadan dakikaya çoğalıyor. Bir yardımcı lâzım Rüştü'ye... Akmeşeli canbaz Salim yetişiyor. Elinde daha büyücek bir torba...

— Buraya da gelin! Bu tarafa da gelin! diye bağırmağa başlıyor.. Akın ediyorlar onun yanına da... Toz bulutu havaya kalkıyor.. Çığlıklar kaleye doğru yükseliyor.

Yanımda, sorgu yargıcı Abdullah'ın mırıl mırıl konuştuğunu işitebiliyorum:

— Ne güzel şey, yarabbi.. Ne güzel âdetlerimiz var.. Tıkanmıştı oluk.. Kaç gündür sökemiyorlardı tıkacı.. Gördün mü savcı bey, bir sarhoşun yaptığı işi gördün mü? Ne güzel, yarabbi, ne güzel şey bu... Bizim bilmediğimiz, görmediğimiz şeyler bunlar..

Başımı çevirmeden anlatıyorum ona, bildiğim kadarını:

— Eski Ahilerden kalma hayır törenlerinden biri bu. Çok eski günlere kadar uzanır. Selçukilerden bile önce... Dedelerimiz, düşmüşe yardım duygusunu, hemen hemen efsane denilebilecek kadar eski devirlerden beri, yüreklerinde beslemişler, büyütmüşler,

yaşatmışlar.. İster misin sana, Mason âdetlerinin buradan çıkma olduğunu iddia edeyim..

— İnanmam! Mason âdetlerinin kaynağını iyi kötü biliyoruz..

— Daha eski kaynaklar var. Hazer Denizi kıyılarında yaşayan Türklerin tarihi, altı bin yıllıktır gözüm.. Belki daha geride.. Bizim yurdun dünyaca meşhur misafirseverliği de buna dayanıyor. Cengiz Han'ın devletinde, ekmeğe muhtaç bir tebea yok idi. Sebebi, mahallelisi onu yedirmeğe, çoluğu çocuğu ile birlikde beslemeğe, devamlı iş bulmağa, töre gereği, mecbur tutulmuştu. Olmazsa devlete kadar dayanan bir mecburiyet.. O şanlı akınlar, o, bugün bile kumandanları, idare adamlarını hayrette bırakan, ikmal, iaşe mucizesi, bu sâyede gerçekleştirilebilmiştir.. Yalnız bu sâyede..

Dört bir erafımız arık beyaz kurdeleli kızlarla, kepli oğlanlarla sarılı. Gürültülerinden durulmuyor. Hepsinin avuçları içinde para var. Birbirlerine yalnız yumruklarını gösteriyorlar. Anneleri, babaları, torbaya ne atıldığını kimsenin görmemesi, bilmemesi lâzım geldiğini öğretmiş onlara..

— Abi.. Salim abi.. Benimkini al.. Benim paramı al.. Maça bekliyorlar.. Benimkini önce al...

— Durun çocuklar, iltimas yok bu işte.. Yalnız bunda iltimas yok.. Hayır işine kalleşlik karıştırmıyalım. Çattık bir iş.. Kırk yılda becerdik bir iş.. Gustosunu bozmıyalım.. Dizilin!!!! Savulun!!! Sıraya girin!!!..

Rüştü'nün yanındaki tepsi dolup taşıyordu. Başında bekliyen birkaç kişi vardı. Hiyle girmesin diye değil, töreye uygun olsun diye..

— Dedelerimiz, dedim, herşeyi yerli yerince düzenlemişler... Kimsenin birşey söylemeğe hakkı olmasın.. Kimsenin yüreğine şüphe girmesin diye..

Abdullah bey gene mırıldanıyor:

— Büyük bir milletin çocukları olduğumuzu şimdi anlıyorum, savcı bey, ben gidiyorum gayri..

— Dur canım, biraz daha..

— Hayır, boğazıma gıcık geliyor. Şimdi milletin içinde kadınlar gibi ağlıyacağım. Müsaadenizle..

Sandık Emini Kadri, birden ortaya çıktı:

— Durun arkadaşlar, dedi, toplanan para belki yetişir. Bir sayalım.

— Ne demek? Ne demek? Sonuna kadar toplanacak! Peygamber efendimizin emri böyle! Mürüvvete ket vurmak caiz değildir. Devam! Devam!

Kadri sızlanıyor, elini, kolunu sallıyarak karşılık vermeğe çalışıyor:

— Canım, doğrusunuz ama, maksat Atilâ'nın tedavisi değil mi? İstanbul'a gidip gelme parasını toplamak değil mi? Toplandı bu para... Benim gözüm şaşmaz. Hep bilirsiniz. Şöyle bir baktım mı, yukarı aşağı, kestiriveririm işi...

— Bırak! Çekil kenara! Karışma!.

— Yıkıl ortadan sandık emini... Yoksa..

— Çekil ulan...

Baktı ki olmıyacak, sırıtarak geriledi, kalabalığa karıştı.

Ama ancak on dakika sürdü ondan sonra.. Kalabalık dağıldı. Sesler kesildi, toz bulutu indi yere..

— Sayım sırası geldi arkadaşlar, seçin üç kişi!

Bu, sarraf Rüştü'nün sesiydi. Salim ayağa kalktı, elini kulağına götürerek seslendi:

— Hayır hasenat kesesi kapanıyor.. Ey ümmet-i Muhammed! Hayır hasenat kesesi kapanıyor. Ey ümmet-i Muhammed! Hayır hasenat kesesi kapanıyor.. Ey ümmet-i Muhammed!

Müftü efendi ile, demin muttafın dükkânında oturan iki ihtiyar ilerlediler. Müftü efendi bir dua okudu içinden, para tepsisine doğru üfledi. Sonra diz çöktüler, saymağa başladılar.

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Herkesin gözü kalaycının köşesine çevrildi:

Orada, kan ter içinde iki çocuk, iki kirli oğlan, yere çakılmış gibi, avuçları göğüslerinde, bekliyordu. Belli ki, geç kalmışlardı. Olan bitene, şaşkın şaşkın bakıyorlardı. İkisinin de gözleri dolu dolu oldu. Kısa boylu, mısır püskülü gibi çiğ sarı saçlısı, sıkık yumruğunu birdenbire gözüne götürerek, gürültü ile ağlamağa başladı. Bunu gören ötekinin de alt dudağı sarktı. Sümüğü aşağı doğru akıverdi,

Müftü efendi görmüştü onları:

— Gelin çocuklar, çabuk gelin, günah olmadan atıverin paranızı şuraya.. Ha bakayım.. Tepsiye.. Tepsiye...

Kirden, terden, buruşup simsiyah kesilmiş birer kâğıt lirayı, yığının üstüne bıraktılar. Gözlerinde yıldırım gibi bir şeyler çaktı, çığlık çığlığa, hükûmete inen yokuşun başına koştular, bırakıverdiler kendilerini aşağıya..

Sandık emini haklı çıkmıştı: Tam dokuz yüz seksen sekiz lira, altmış beş kuruş sayıldı. Oysaki, tedavi, yol masrafı falan, beş yüz liranın içindeydi. Sıhhiye memuru ile daha birkaç kişi uzun uzun hesaplar yapıp bu neticeye varmışlardı. Hemen Mahmut aranıp bulundu. Para avucuna sayıldı.

Ertesi günü, o ömründe, çocukluğu dahil, hiç ağlamadığını söyliyen Mahmud'la oğlunu, arabaya hep birlikte bindirdik. Zavallı Atilâ, âdeta dirilmişti. Hasta halini görmüş olanlar böyle söylüyorlardı. Yaylının arka penceresinden gülümsiyerek bize bakıyordu. Babası, durmadan yaş akan gözlerini etraftan saklamak için arabacının kucağına kapanmıştı.

13 Sonteşrin

Zekeriya, sokak kapısının arkasında dilenci gibi yalvarıyordu:

— Gitme beyim, kurban olam.. Gitme...

— Gel içeri yahu.. Dur biraz.. Kendine gel.. Ne oluyorsun?

— Gitme, söz ver beyim bana.. Gitme, kulun, kölen olam..

— Canım, niçin ama? Neden gitmiyeyim? Adam benim için masraf etmiş, zahmet çekmiş. Durup dururken gitmem demek ayıp olmaz mı, Zekeriya?

— Olmaz beyim.. Allah lillâh aşkına gitme.. Kurban sana..

Baktım olmıyacak, döndüm, odaya girdim. O da arkamdan sürüklenerek geldi. Gözleri kederle doluydu.

Mesele şu: Ali ağa, ayın dördüncü cumartesi günü için beni köyüne davet etmişti. Hem de iki günlüğüne..

— Hay hay, gelirim, demiştim, zahmet etmişsiniz, lüzum yoktu ama, mademki olan olmuş, gelirim.

Ama, Zekeriya, bir türlü bu davete gitmeme razı değildi. Sebebi de var. Bilmem kaç yıl evvel, Ali ağa, zamanın kaymakamını böyle dâvet etmiş köyüne.. Yolda bir ırmak var. Söğüt ağacının dibinde kaymakam atını sürmüş suya.. İkinci adımda hayvan zınkadak kaymış batağa, boğazına kadar gömülmüş. Kenardakiler yetişeyim derken, iş işten geçmiş. Hayvan kurtulmak için sıkı sıkı debelendikçe, daha derine kayarmış. Bir iki dakika içinde at da, kaymakam da kaybolup gitmişler.. Bana, daha geldiğim günlerde, bu hikâye anlatılmıştı. Ali ağa ile ufaktan atıştığımızı da, şundan bundan saklamakta bir mâna görmemiştim. Şimdi tek başıma beni köyüne dâvet edince, bu hikâye hatırlanmış. İşittiğime göre, evlerde

kadınlar ah vah etmeğe bile başlamışlar. Kaymakam, lâf arasında:

— Uzakça yerdir, dedi, at üstünde zor olur. Başka vesait de gitmez. Gene kendiniz bilirsiniz.

Taşındığım ev, hükûmet konağına yakın. Yakın ama, mahalle aralığı.. Hem de oldukça sık, girintili, çıkıntılı bir mahalle aralığı.. Yan yana iki oda.. Önünde bir hanay.. Kenarda bir mutfak.. Yer toprak ama, tavan tahta. Üstüne üstlük, odanın birinde camlı bir dolapla, çinko döşenmiş bir hamam aralığı da var. Zekeriya buldu bu evi de.. Karısı temizledi, pakladı. Ev sahibi, aynı çatıya bitişik, ikinci bölükte oturuyor. Aramızda çalıdan bir çit var. Duvara gelen kısmında bir ara var çitin. Tahta bir kapakla örtülmüş ama, açması, geçmesi kolay.. Hoşuma gitmedi pek. Gerçi odaların ikisinin de kilidi var. Olsun. Bekâr bir memurun Yeşilkaya'da hiç yeri yok. Daha şimdiden dedikodular aldı yürüdü. Ev sahibinin de genç bir karısı varmış. Adam demirci. Altmış yaşında sağlam var. Kadın üçüncü karısıymış. Yirmi iki, yirmi üç yaşlarındaymış. Ayrıca ilk karısından onyedi yaşında bir de kızcağızı varmış. İhtiyar büyükanne, ile ev halkı tamamlanıyor.. Ev sahibimin adı Abuzar. İyi bir adama benziyor. Çitteki bu geçidi esaslıca kapatmayı birkaç kere teklif ettim. He, me, dedi ama, arkası gelmedi.

— Bizim sana emniyetimiz var, diyor gülerek, senin de bize varsa, mesele yok.. Ama illâki örtülsün. tıkansın istersen, çalı çırpı bulayım, onarayım. Acelesi var mı ki?

— Yooo.. Fakat..

— Olur, olur.. Hele sen bizden çekinme bakalım.. Ne ki lüzum ederse, çığırıver hemşireni çitin kenarına.. Kızım da aklı başında kızdır. Elinden herşey gelir. Kusur ederlerse aldırma.. Bunlar yabanın kazları gibi büyümüşler.. Yabancı memur ney görmemişler

daha.. Seni baştan canavar gibi birşey sandılar. Bir de gözlemişler çalıdan..

— Amanın, diyordu benim kız, gencecik çocuk bu canım.. Nörecek hükûmet dairesinde buncağız delikanlı?

En çok canımı sıkan, helânın bahçe ortasında, tam da çitin yanında oluşuydu. Helâ da ne ki? Yarı bele kadar çamur sıvalı kerpiç. Ondan yukarısı gene çalı çırpı.. Üstüne eski püskü tenekeleri çekmişler... Yer, çimento sıvanmış. Koskocaman bir delik. Çitin öte tarafında da onların helâsı var. Delikten o tarafın ışığı görünüyor..

Çok düşündüm, çare bulamadım. Yavaş yavaş alışmağa da başladım galiba. Cumartesi günü saat ikide, evin önünde nal sesleri peydahlandı. Pencereden baktım. İki silâhlı atlarından iniyorlar. Yedeklerinde de süslü püslü bir başka at. Sokak kapısını açtım. Selâm durdular. Pos bıyıklı, birbirinden esmer derili, uzun boylu herifler.. İçeri çağırdım:

— Müsaaden olursa gidelim bey, dediler, vaktimiz dar..

— Peki öyleyse.. Pabuçlarımı giyeyim..

Çekeceği bulamıyordum. Zihnim, adamların çehresiyle doluydu. Ama gitmemek, düpedüz korkmak demekti. Cezaevi meselesinden beri aramız pek tatlı değildi yüzbaşı ile.. Böyle olduğu halde yanıma bir jandarma katmak teklifinde bulunmuştu. İstememiştim onu da.. Ne olursa olsun, gidecektim Ali ağa köyüne.. Hem de yalnız başıma...

Duvarda küçük bir brovning asılıyd. Başkâtip, bulunsun diye, emanet dairesinden vermişti. Alıp almamak için bir hayli düşündüm. Bu kara demir parçasının insana cesaret verdiğini söylüyorlardı. Bu lâkırdıyı her duyuşumda, on beş kâğıda satın alınan cesaretin onbeş para etmiyeceğini düşünürdüm. Kimi zaman da bu fikrimi açık açık söylerdim.

Şimdi unutur gibiydim bunu.. Ama almamağa karar verdim tabancayı.. Kendi ayağımla, istiyerek gittiğim bir misafirliğe, takma cesaretle birlikte gitmenin gülünç olacağını düşündüm. Hem, işittiklerimin, tahmin ettiklerimin en küçüğü yanında bile bu küçük âlet, hiç yok hükmünde kalacaktı. Fazla olarak, lüzumsuz cesarete, yani lüzumsuz korkuya düşürmesi de mümkündü beni. Pardesümü koluma aldım. Havalar soğumağa başlamıştı. Kapının önüne çıktığım zaman, benim için getirilen hayvana korku ile baktım. İlk gözüme çarpan buydu. Çok yüksek, ipek gibi parıl parıl yanan, doru bir kısraktı bu.. Başını iki yana salıyor, kantarmasındaki, kuskun ve göğüslüğündeki gümüş süsler sıngır sıngır ötüyordu. Al deriden bir Çerkes eyeri vardı üstünde.. Gene al renkli bir beyliği, sırma işleme ile donatmışlardı. Adamların hayvanları da süslüydü ama, daha sönükçeydi.

Ayağımı özengiye atıncaya kadar kıpırdamadılar, yerlerinden.. Ama birden binemiyeceğimi derhal anladılar. Biri hayvanın başını tuttu, öteki özengiye asıldı.

Çarşının ortasından nal şakırtıları içinde geçtik. Kahvede tavla oynıyan memur arkadaşlar cama ellerini dayıyarak baktılar. Malmüdürü ile sorgu yargıcı dışarı fırladı. Yanlarında birkaç kişi daha.. Şube Reisi Yarbay Mithat Bey, acele ortaya doğru geldi. Arkamdaki adamlardan birine işret etti. Herif hemen indi atından.. Mithat bey onun kulağına birşeyler söyledi. Sonra adam bir selâm çaktı:

— Başüstüne beyim, dedi. Dört nala bize yetişti. Arkama dönüp bakmamıştım. Ama olanı biteni iyice görmüştüm.

Yarbay Mithat bey, tâ kasabadan, hattâ bağlar sınırından ayrılıncaya kadar zihnimden çıkmadı. İyi bir adamdı. Bir sürü çoluk çocuğu vardı. Oyunu, kumarı severdi. Memur arkadaşlara karşı son derece

kibar davranırdı. Etliye, sütlüye karışmak istemez, şayet karışmak zorunda kalırsa, sert sert haykırır, işi hemen kesip atmak isterdi. Onun bu halleri beni kendisine bağlamıştı. Sık sık odasına giderdim. O da gelirdi. Hiçbir zaman benden yaşça, görgüce, maaş ve mevkice büyük olduğuna dair, tek bir harekette bulunmadı, tersine olarak, yılmadan, bıkmadan, zatıâliniz, bendeniz, hâkipayiniz.. falan gibi kelimeleri sıralamakta ısrar etti. Askerlere arasıra dayak attığını, hapis cezası verip alt kattaki depoya kapadığını, filân işitirdik ama, o daracık hükûmet konağı içinde, bunların sahi olduğuna dair, tek bir delil, emare görmedik.

Beni sever görünürdü bu adam.. Ali ağanın ziyafeti hakkında kendisiyle konuşmuş muyduk? Hatırlamıyordum. Acaba onun fikri neydi? Keşke sorsaydım. Üç at boyu arkadan gelen adamlardan birine söylediği lâfı, bu sâyede kestirmek belki mümkün olacaktı. Hayır, davete dair konuşmamıştık kendisiyle.. Sandık eminine, nüfus memuruna kadar, herkes fikrini söylemek fırsatını elde etmişti de, bu adam, bu hepsinden akıllı adam, benim ahmaklığım yüzünden, görüşünü belirtememişti. Belki gidişimi bile bugün duymuştu. Az evvel...

Mezarlığın ortalık yerindeki yoldan at üstünde geçmedim. Çitin kenarında indim. Bu iniş o kadar çabuk, o kadar beklenmedik bir şeydi ki, adamlar şaşırıverdiler. Belki de düştüm sandılar. Acele yere atlamalarından öyle anladım. Hiç bakmadım yüzlerine.. Buraya kadar da tek kelime konuşmamıştım zaten.. Kasketimi çıkardım, atımın çenesi altından kantarmasını toplayıp tuttum. Yola doğru yürüdüm. Yan gözle, ne yapacaklar diye, gözetliyordum onları.. Baktım, onlar da keçe külâhlarını çıkardılar, hayvanlarını benim gibi yedeklerine alarak, sanki topuğumu bastığım yerlere dikkat ediyormuşçasına, yavaş yavaş, peşim sıra geldiler.

On adım ötede mezarlık bitti. Tekrar atladım ata.. Hem bu sefer tek başıma.. Onlar da bindiler. Dolu dizgin koyulduk yola...

Yeşilkaya ovasının o doyulmaz sükûnu içindeydim. Yüreğimdeki karışık duyguların topu birden silinivermişti. Arkamdaki adamları çoktan unutmuştum. Atım, benim duygularıma uyuyormuş gibi, başını iki tarafa silkelemeyi bırakmıştı. Kulakları dikilmişti. Ona, yavaş yavaş, kelimelerle kumanda etmeğe başlıyordum.

Sünnet olduğum zaman, bir tay hediye etmişlerdi. Evimizin arkasında küçük bir bahçe vardı. Bahçenin kenarından çay akardı. Babam, bir köşeye, sandık tahtalariyle bir tavla yaptırdı. Tayımı ben besledim orada, ben büyüttüm. Birkaç ay sonra, binip koşturmağa da başladım. O zamandan beri binmemiştim hayvana.. Şimdi, bir iki saatlik yolculuktan sonra, küçüklükteki bilgilerim depreşiyordu. Atların, hele cins atların, üstündekilerin diline, lehçesine çabucak alışıverdiklerini biliyordum.

Kantarmayı gür saçlarının üstüne bıraktım, pipomu doldurmaya başladım. Birden yanımda bir gölge belirdi. Baktım, adamlardan biri.. Sonra öteki yanıma da diğeri sokuldu. Yarbayın konuştuğu uzun boyiusu:

— Vallah, beyim maşallahınız var! dedi.

— Neden? Ne oldu?

— Çok büyük adamsınız beyim. Bize insanlık öğrettiniz. İyi süvari olduğunuzu da görünce, dayanamadık, yanınıza geldik. Hoş görün!

— Canım, nerde bizde süvarilik... İyi ata binmek isterdim. Ama nerede?

— Neden beyimiz?

— At yok, meydan yok, zaman yok. Yok oğlu yok..

— Sen merak etme,. beyim, Ali ağaya söyleriz biz. Her daim emrinde at bulundurur. Seni çok sever

Ali ağa...

— Beni mi?

— Seni, beyim. Kaç gündür anlata anlata bitiremedi beyim.. Sonra bize emir verdi. Gidin, o beyzadeyi getirin, dedi. Getiremezseniz, sizi temizlerim, dedi.

— Acayip şey.. Nereden geliyor bu sevgi?

— Bilmeyiz beyim..

Kısa boylusu gülüyordu:

— Bizim ağanın sevgisi kıttır biraz, bey... Ama bir de sevdi mi insanı, deli divane olur. Varını yoğunu verir. Allah selâmet versin, on yıl kadar evvel, Ankara'dan birini davet ettiydi. Orada büyük bir tüccarmış. Ya da müteahhit falan. Eskiden tanırmış..

Öteki tamamlıyordu:

— Askerlikten..

— Heye.. Askerlik arkadaşıymış. Bizim ağanın bölüğünde başçavuşmuş. Sonra yolunu bulmuş, büyük zengin olmuş. E beyim, görmeliydin ağamızı, adam geldiği sıra... Yer oynadı yerinden, göklere sıçradı sanırsın. Öyle sevindi ki, kurbanlar kestirdi çifter çifter.. Üç gün, üç gece şenlik ettirdi. Belki on bin mermi yakıldı, şenliklerde.. Kasabadan, köylerden, belki yüz davetli, geldi, sofra kuruldu, içki içildi. Ama nasıl? Dereler gibi aktı erik rakısı...

— Erik rakısı mı içer ağa?

— Hepsini içer ya, erik rakısını daha fazla sever. Misafiri eğer çok severse, onun içtiğinden geçmez. Yirmi dört saat içilse, hep misafirin içkisini içer.

Güneş karşı tepelerin ardına çekiliyordu artık.. Hava çok serinlemişti. Ama ovanın kokusu artmıştı. Ciğerlerimi şişirerek nefes alıyor, pek az, pek seyrek hatırladığım bir gerçeği zihnimden geçiriyordum:

Yaşamak güzel şey! Çok güzel şey yaşamak!

Adamlar durmadan konuşmak istiyorlardı. Oysaki, ben, yaklaşan yağmurun kokusunu içime sindirmek, susmak, tabiatı dinlemek istiyordum.

Gece bastırdığı zaman, büsbütün güzelleşti dünya... Sesler de karıştı dünyamıza.. Çeşitli böcekler, küçücük ciğerlerinin bütün gücüyle, türkü yakmağa başladılar yol boyunca.. Ateş böcekleri etrafımızda fır fır dönüyorlardı. Atlarımız keyifli keyifli soluyor, bastıkları yere sık sık, dikkatli dikkatli bakıyor; sonra burunlarını havaya kaldırarak, tıpkı bizim gibi, insanlar gibi, havayı dinliyorlardı.

Ali ağa köyünün ışıkları görünür görünmez, sağımdaki atlı:

— Bana müsaade beyim, dedi.

Atını mahmuzladı, ok gibi fırladı yanımızdan, karanlıklar içinde kayboldu.

Öteki adam kulağımın dibinde, kalıbından umulmaz derecede yumuşak bir sesle, konuşuyordu:

— Kusura kalma bey, bir şey soracağım.

— Sor bakalım.

— Acap dağ başında tek mezar görende de attan inmeli mi? Poşoyu çıkarmalı mı?

— Evet. İyi bir şey olur.

— Ya kalabalık isek? Meselen yirmi atlı yolda giderken, yıkık bir mezar taşı görürsek, gene açmalı mı, başımızı? Attan inmeli mi?

— Evet ağa. Sokaktan cenaze geçerken de böyle yapmalı.. Bir evde cenaze varsa.. Daha kalkmamış cenaze varsa.. O evin önünden de at üstünde geçmemeli..

Bir müddet sustu, sonra:

— İyi bir şey ama, bey, bizim köylüklerde cenaze çok olur. Dağ taş da mezaristandır hani.. Acele iş varken hani, biraz zor olacak. Ama ben senin sözüne uyacağım. Sağ ol. İyi bir şey öğrettin sen bize.. Sağ ol...

Köyün berisinde kıpır kıpır oynıyan ışıklar belirmişti. Birçok atlılar görülüyordu. Yanımdaki ses:

— Ali ağa karşı çıktı zatımıza, dedi.

Belki elli atlı vardı. Ali ağa bana doğru sürdü

hayvanını. On adım kala indi. Ben de indim. Hep atlılar indiler. Elini uzattı:

— Hoşgelmişsin, köyümüze şeref, saadet getirmişsin, dedi.

Köye, bir çete patırtısiyle girdik. Küçük bir köydü ama, kalabalıktı. Kadınlar, çocuklar, ellerinde fenerler, çıralarla, yollara dökülmüşlerdi. Ali Ağanın evi, ötekilerin üst üste, yan yana birleştirilmiş on beş veya yirmisi kadar büyüktü. Üç kat üstüne, dar pencereli, renkli sıva ile sıvanmış. Kapıdan girince Ali ağa kenara durdu. Adamları taşlık yol boyunca dizildiler. Ben ilerledikçe hizamdakiler arkama takılıyorlardı. Kırmızı halı döşeli, dar bir koridordan yürüdük. Tam karşıda, kapısının iki kanadı açılmış, çok aydınlık bir oda görünüyordu. Tavanına birkaç tane lüks lâmbası asılmıştı. Geniş sedirler, parlak cilâlı upuzun bir masa.. Üstünde belki elli tabak yemek ve meze...

Karşıdaki kenarlıklı sandalyeye götürdü beni Ali ağa.. Yanıma da kendi çöktü. Üstünde beyaz yünlüden, pırıl pırıl yanan, yakası kapalı, etekleri topuklarında, bir hırka vardı. Adamları kapının ağzından geriye doğru, tek sıra dizilmişlerdi. Ali ağa bir işaret verdi, en öndeki kırçıl sakallı, ihtiyar ilerledi, yanıma kadar geldi, iki büklüm olup elini uzattı. Ama tutmadı elimi.. Ali ağanın yüzüne baktı. Efendisi, kırmızı dudaklarını oynatarak bembeyaz dişlerini gösterdi:

— Benim köyümün ağası bu, dedi, İdris efendi!

Ötekiler, artık birbirini kovalıyarak, yanıma geliyor, ellerini uzatıyorlardı. Sırasını savan, biri sağ diziye, biri sol diziye geçip, ilk boş sandalyeye oturuyordu:

— Hasan! İhtiyar heyeti âzası.. Yusuf! Bu da öyle! Adem! Bu da.. İbrahim! Ahırlar kâhyası.. İzzet! Kümesler nâzırı.. Satılmış! Kilârcı.. Mustafa! Ev uşağı.. Bundan sonrakiler, dört kişi, hepsi aynı vazi-

fede. Geçin artık.. Yormayalım beyi. Yarın sabah ötekileri de tanıtırız. Mübarek bir eli tutmak şerefine nail olurlar.. Şayet kabul buyururlarsa!

Şaşkınlık içindeydim, kekeledim:

— Estağfürullah! dedim.

Bu sıkıcı törenin bitmesinden biraz memnun gibiydim ama, masanın alt başlarında, daha birkaç sandalye boş duruyordu. Ali ağa ellerini çırptı, kapıda onbeş yaşlarında bir oğlan belirdi:

— Kadınlar gelsin!

En önde saçları, yarı yarıya ağarmış, ama bunları iri başının üstünde son derece tertipli bir şekilde toplamış, çok uzun boylu bir kadın vardı. Baştan aşağı sırmalı, klâptanlı bir elbise giymişti. Parmakları yüzüklerle süslüydü. İri, uzun parmaklı, bembeyaz elini uzattı; Ali ağa tanıttı:

— İlk halilem Yasemin hatun!

Gittikçe yüzleri, halleri gençleşiyordu. Giyindikleri elbiselerin şatafatı da derece derece sönüyordu.

— İkinci halilem Fitnat hatun! Üçüncüsü Kerime hatun! Sonra Semra hatun! Nimet hatun! Buyurun hanımlar, geçin yerlerinize!

Avuçlarım ter içinde kalmıştı. Birkaç çocuk, üzerleri renkli boncuklarla süslenmiş, kulplu sepetler içinde içki şişelerini getirdiler. Masanın üstüne dizmeğe başladılar.

— Ne içersiniz, efendimiz?

Bu Ali ağanın sesiydi.

— Neyi emredersen, Ali ağa?

— Boğma?

— Mazur görün. Hiç içmedim.

— Stafilina? Baküs? Umurca? Bozkesen?

— Müsaade buyurursanız içmiyeyim rak... Ömrümde tek yudum rakı içmedim.

— Emrin başım üstüne.. O halde şarap? Yaklaş oğlum, düzce şarabını sever misiniz? Göster oğlum

şişeleri... İşte İtalyan malı.. Elâziz şarabı.. Hususî yaptırılmıştır.. Tekirdağ.. Elmalı.. Papaskarası.. Zinnüreyn.. Bu benim koyduğum isimdir. Kilis taraflarında hususi yaptırılmıştır.. İşte doluca.. İşte zeytin balı.. Fransız şarapları.. Bordo.. Marsilya. Sen Lazar. İşte şarap macunu dediğimiz eks-lâ-şapel...

Şaşkınlık içinde dinliyordum. O saydıkça çocuklar, sıra ile, şişeleri çıkarıyorlar, bize doğru gösterip masanın üstüne bırakıyorlardı.

Ali ağa yüzüme baktı, birkaç saniye gülümsedi, sonra oğlanların birine döndü:

— Benim şarabımdan içecek. Çabuk!

Sonre elimi tuttu:

— Bunların birini içmediğin için bahtiyarsın. Belki alışmış olduğun vardır dedim. Benim şarabım hoşuna gidecek. Binde bir içerim. Pek sevmem. Genç işi şarap... Ama iyi şeydir. Bakalım sevecek misin?

Çocuk, uzun boyunlu, iri kapaklı, par par yanan bir kristal sürahiyi getirip önüme bıraktı. Ali ağa kendi eliyle doldurdu bardağı.. Sonra kendi kadehine rakı koydu. Herkes, makine gibi, aynı hareketi tekrarladı.

— Yüksek misafirin sıhhat ve afiyetine içiyoruz. Hu erenler!

Gür diye ayağa kalktılar. Birdenbire davranamadım.

Tam karşımda oturan genç kadın, avucuyla ağzını kapayıp gülüverdi. Bereket Ali ağa farketmedi. Sinirim bozulmağa başlamıştı. Güç halle doğrulabildim, ben de onlar gibi bardağını kaldırdım, hep birlikte içtik.

Ali ağa çatalını almış, bir tabak içinde yan yana duran keklik veya bıldırcın kızartmasına uzatmıştı.

— Zahmet buyurmayın, dedim.

— Sende beğenmediğim, tek taraf bu, bey, dedi, zahmet buyurmayın!.. Bizim bu taraflarda bu sö-

zü hiç hoş görmeyiz. Kuluna zerre kadar rağbetin mevcut ise, bir daha bu lâfı ağzına alma.. Senin gibi bir civanmert delikanlıya yakışmaz bu..

Bozulmuştum. Karşımdaki kadının küçücük eli, hep ağzındaydı. İyice bakamadığım için gülüyor mu, yoksa böyle mi âdet edinmiş, kestiremiyordum. Bir defa görmüştüm yüzünü.. O da demin, ayağa kalkarken.. Onbeş yaşında ya var, ya yoktu.. Kulaklarının kenarından iki iri örgü halinde, simsiyah saçlar sarkıyor, göğsünün üstünde bu örgüler bitişiyor, sonra ayırıp kalçalarına doğru akıyordu. Kırmızı kadifeden, bol etekli elbisesinin yakası oldukça açıktı. Öteki kadınların da yakaları pek kapalı değildi. Buna karşılık kolları, sahanların içine girecek şekilde, tâ bileklerine kadar uzanıyordu.

Ali ağa anlatıyordu. Bu adamın Türkçeyi bu kadar güzel konuşmasına şaşıyordum. Osmanlıcanın bu derece düzgününü, bu derece süslü, yerli yerinde olanını, o güne kadar duymamıştım desem yanlış olmaz. Daha evvelki konuşmalarımızda pek ayırd edememiştim. Belki rakı onun zihnine cilâ veriyordu. Bir aralık kadınlara döndü:

— Konuşma sırası sizin, hatunlar, dedi.

En yaşlı hanım, kızıl dudaklarını bükerek gülüyordu. Herkesin yüzü ona dönmüştü. Çatalını mezenin birine uzattı, ufak bir lokmayı ağzına attı, sonra gözlerini bana dikti:

— Darılmazsan efendiciğim, birşey söyliyeceğim, dedi.

— İçki sofrasında darılmıyacağımı bilirsin Yasemin.. Bahusus bu gece, binde bir tattığım zevklerden birini tadıyorum. Çünkü misafirimizi candan seviyorum. Söyle bakalım!

Yavaşça:

— Bana çok iltifat ediyorsunuz. Utanmamı istemezseniz kerem buyurup tekrarlamayınız! diye fı-

sıldadım, elimi tutup sıktı. Kadın başını biraz öne eğerek:

— Misafirimizin bu kadar genç olduğunu bilmiyorduk, dedi, âdeta şaşırdık. Bugüne dek, bu kadar ergen birine iltifat ettiğini de öğrenmemiştik.

Ali ağa, gülümsiyerek mırıldandı:

— Beğenmediniz mi misafiri yoksa?

— A.. Estağfürullah.. Beğenmez olur muyuz? Bize sorarsanız, hepsinden fazla beğendik deriz.

— Seni kâfir kadın... Seni ahlâksız..

— Elbette soframızda ihtiyar, sünepe, dünyasından geçmiş misafirler yerine, böyle taze, çiçeği burnunda misafirler görmek isteriz.

Kahkahalar tavana vuruyordu. İçimde birdenbire parlıyan korku, çabucak silindi. Yasemin hanımın yanındaki lâfı tamamlıyordu:

— Hep bize söylersiniz. Gençlik, hazinelerin en büyüğüdür dersiniz.

Ali ağa adamakıllı neşeleniyordu:

— Öyledir zahir, öyledir.. Allah-ü taalâ şu dakikada beni misafirimin yaşına döndürse, gözümü kırpmadan her şeyimi, hepinizi terkedip, bir heybe alır sırtıma, dağlara çıkarım. Benden daha bahtiyar kul olmaz gayri..

Yasemin hanım:

— Fitnat da sizin gibi düşünür. Hep söyler durur...

— Ya sen? Gençliğe dönmeyi istemez misin?

— İstemem efendiciğim, istemem. Gençlerle oturup eğlenmeyi daha uygun bulurum. Ne bileyim, insanın ruhunda, yaşına göre birşeyler oluyor. Artık hafif buluyor eski günleri, eski düşünceleri..

Fitnat hanım bir gümbürtülü kahkaha attı:

— İhtiyarlık yaştan gelmez zaten, işte böyle baştan gelir.

Kadınların tiz, çıngırak sesli gülüşmeleri, sanki

lüks lâmbalarının ışıklarına dokunuyor, onları titretiyordu. Oda cigara dumaniyle dolmuştu. Ali ağanın işareti üzerine oğlanlardan biri pencereyi açtı. Yasemin hanım:

— Radyoyu açınız! emrini verdi. Ama gürültünün içinden radyodaki ses, ancak bir vızıltı halinde gelebiliyordu. Farkeden olmadı. Tavana kadar uzanmış aynaların önünde, kakmalı ceviz konsolun üstünde bu radyo, bana kendimi hatırlattı. Onunla ben, ancak gülünç olmamak için etrafa uymağa çalışan birer garip misafir idik. Dikkat ediyordum artık, karşıma düşen hanımın adı Nimet idi. Elini ağzına götürmez olmuştu. Oya gibi pembe beyazla işlenmiş, avuç içi kadar küçük yüzünün mânası, anlatılamıyacak kadar güzeldi. Gözleri parlıyordu. Benimle eğlenmek için fırsat kolluyordu sanki..

— Budala! Budala! diye haykırıyordu gözleri..

Gece yarısına doğru, masadakilerden birkaçı yerlerinden fırladılar. Ne olduğunu pek farkedemedim. masa biraz kenara çekildi, sandalyeler azaltıldı, kapı tarafında genişçe bir yer açıldı. Yasemin hanım, içeri dışarı seğirterek, etrafa emirler veriyordu.

Ellerinde sazlarla dört delikanlı girdi odaya. Duvar dibine çömelip kucaklarına aldılar çalgılarını.. İlk seslerin arkasından rüzgârlar esti sanki.. Göğüslerini birer sırmalı yuvarlakla kapatmış, bellerinden aşağı, gene pullarla işlemeli, tülden şalvarlar sarkan birkaç genç kız, parmaklarındaki zilleri şıngırdatarak, fırladılar ortaya.. Başdöndürücü bir raksa başladılar... Ali ağa yan gözle bana bakıyordu. Gene elimi tuttu:

— Allah sana uzun ömürler versin, dedi, sayende biz de birkaç yıl daha muammer olalım!

Pencerelerin üst tarafına asılmış, koskocaman bir yuvarlak saat, ikide bir tatlı, huzur verici sesler

çıkarıyordu. Ancak saat dördü vurduğu zaman bu sesleri sayabilmişim. Üstü tül bir korkulukla örtülmüş, kuştüyü yatağın içinde yalnız kaldığım zaman, birkaç dakika düşünebilmek fırsatını buldum. Kısık bir lâmba duvarda yanıyordu. Etrafta çıt yoktu. Oda kapısına gözlerimi dikip bir müddet baktım. Sonra kapandı gözlerim...

Ertesi günü öğle yemeği için uyandırdılar... Ali ağa:

— Sana bu rahatlığı, bu dinlenme imkânını lütfettiği için, Cenab-ı Allaha bin kere hamd-ü sena olsun! diyordu.

19 Sonteşrin

Dün, akşama doğru, bir dosyanın kâğıtları arasına dalmışım. Herkes çıkmış daireden.. Meraklı da bir iş bu.. Tutarak köyünün zenginlerinden birinin oğlu esrar satarken yakalanmış. Adı Nuri.. Sabahleyin babası da geldi, beni gördü. Jandarma uzun uzadıya tahkikat yapmış. Bütün zabıtların, Başçavuş Remzi'nin imzası var. Demek zabıta bu işe hususi bir önem vermiş. Yoksa köyün civarında karakol var. Merkezden adam gönderilmesine lüzum yoktu.

Nuri'nin babası Hacı Efendi, iyi bir adama benzer. Yalvardı, yakardı. Dilinin altındakini söylemedi ama, tıpkı aklı erer, işlerin giderini bilir birisi gibi, dosyayı iyi okumam için ısrar etti:

— Başçavuşun bizim oralara gelmesi boşuna değil efendi, diyordu, bıktık, yıldık bu adamdan.. Büyüklerin adını da katmaktan çekinmez meselelere.. Kapar, köyün hatırı sayılan kişilerini karakolun bodrumuna, verir sopayı.. Bahane bulmakta da müşküle uğramaz pek... Az varlıklı birinin alâkası olsun tek... İki delikanlı tarlada kavga mı etmiş? Civarlarda bir

at mı çalınmış? Heman tabanları yağlar, dağ taş dolaşır.. Bizim gibilerin parmağını arar işin içinde.. Bu sefer benim oğlumu tuttu yakasından... Bir haftadır ezer durur.. Allah lillâh aşkına kurtar bizi bu herifin elinden... Dua ederiz kıyamete dek sana...

Sanık ortada yok. Dosyayı bir fezleke ile göndermişler. Hacı Efendiye vazifemi tam olarak yapmağa çalışacağıma söz verdim. Bütün gün bu işle uğraştım. Köyden "aralandı Osman" diye biri, ihbarda bulunmuş karakola. Hacının oğlu Nuri esrar ticareti yapıyor diye. Evlerinin ahırına yarım kilo kadar esrar gömdü, yerini göstermeğe hazırım, demiş. Başçavuş, yanına iki süvari alarak gitmiş. Kazmışlar yeriğ çıkarmışlar esrarı ortaya.. Nuri'yi de yakalayıp civar karakola götürmüşler. Arama zaptının tarihi, sekiz gün evveline ait. Bir sürü ifadeler, yüzleştirmeler, araştırmalar..

Düşünceye daldım. Nuri, esrardan haberi olmadığını, aralandı Osman'ın birtakım soysuzlarla birlip olup kendisine bu tertibi kurduklarını söylüyordu. Ahırın kapısı, penceresi pek muhkem değilmiş. Dışardan birinin, gece vakti gelip oraya esrarı gömmesi, gayet kolaymış.

Birden aklıma geldi, Başçavuşu aradım telefonda...

— Şimdi geliyorum yanınıza beyefendi, dedi.

Çoy saygılı, el yazısı fevkalâde güzel bir adam bu.. Kasabada itibarı da yerinde.. Yüzbaşının emniyetini kazanmış. Hattâ bazıları, gerçekte bölük kumandanı odur, derler.. Bu söz, elbette Başçavuşa iltifat için.

Çok içermiş. Karakolda bile, çekmesinin gözünde, daima bir kiloluk şişe bulunurmuş. Yüzbaşıdan birçok kereler, sıkı dayaklar yemiş. Ama bırakmamış içkiyi.. Yerine adam bulunamadığı için harcıyamamışlar.. Zaten bunlar vilâyette topu topu üç tane imiş.. Öteki ikisi de alayda çalışırmış.

İki büklüm odaya girdi:

— Emrediniz efendim, dedi.

— Remzi efendi, şu Tutarak köyü işi için zahmet verdim size..

— Başüstüne Beyefendi!

— Kuzum, evvelâ şunu sorayım, o esrarın bulunduğu ahırı aramak için karar aldınız mı hâkimden?

— Almadık efendimiz.. Lüzum yoktu. Çünkü mesken falan değildir orası... Yarı açık bir ahırdır..

— Ya! Peki Remzi efendi, yarı açık bir ahırda bulunan esrarın, ev sahibi olan sanığa ait olduğunu nasıl kestirebiliyorsunuz?

— Gayet basit, beyefendi... Bir kere sanık Nuri, öteden beri esrar içer.

— Nereden biliyorsunuz?

— Biliriz efendim. Kaza dahilinde keyif verici maddeler kullananların listesi vardır bizde...

— Sonra?

— Sonra efendim, yarım kilo esrar, çok para eder beyefendi. Muhbir durumunda olan Aralandı Osmanın bunu yapmasına imkân yok efendim, çünkü dilenci denecek derecede fukaradır, beyefendi...

— Ya başkaları yapmış ise? Bu meselede menfaat umanlar, daha büyük kâr umanlar yaptı ise? Olmaz mı?

— Ne gibi menfaat, efendim?

— Ne bileyim? Sanığın babası zengin bir adammış. Meselâ ondan yüklüce birşey koparmak.. Olamaz mı yani?

— Vallahi, benim aklım ermez bu işlere, beyefendi...

— Peki, sanık nerede şimdi?

— Köyünde efendim.

— Karakolda tuttunuz mu kendisini?

— İfadesi alınıncaya kadar. Bir iki saat..

— Babasını dinlediniz mi?

— Dinledim efendim...

— Bir şey daha sorayım. Niye siz bizzat gittiniz bu soruşturmaya? Köye yakın karakol varmış.

— Onbaşıdır o karakolun kumandanı, efendim... Aklı ermez pek... Yüzbaşının emriyle bendeniz işe el koydum, beyefendi.

— Dosyayı iyice inceledim. Doğrusunu isterseniz, benim içime de şüphe girdi, size açık açık söyliyeyim.

— O sizin bileceğiniz iş..

— Demek öyle...

— Tabii öyle, beyefendi... Şüphelenirseniz, bizim hakkımızda kovuşturma yaparsınız. Yok, itimad doğarsa, içinizden, fezlekemize göre dâvayı açarsınız.

— Bakıyorum, işlere oldukça aklın eriyor... Şuraya oturur musun, Remzi efendi?

Sözleri gittikçe sertleşiyor, tavrı hâli de değişiyordu. Bu adamla şimdiye kadar, böyle yakından temasım olmamıştı. Sinirimin yerinden oynamasına engel olmağa çalışıyordum. Kendinden bu kadar emin olan bir adam, eğri bir iş tutmuş olamazdı. Ama ayda otuz yedi lira alan bir adamın, bunun hiç olmazsa iki misli rakı parası vermesi de biraz garipti. Çoktan beri içimde kıpırdayıp duran şeyi ortaya dökmeğe karar verdim.

— Başefendi, dedim; açık konuşalım. Hakkında birçok şeyler işittim. Akıllı, bilgili bir devlet memuru olduğunu da görüyorum. Acaba yaptığınız muamelelerde, hak ve adaletten dışarı bir tesir altında kaldığınız olmuş mudur?

Düşünmeden, cesur cesur, karşılık verdi:

— Hayır!

— Hele hele..

— Beni sorguya mı çekiyorsunuz?

— Ne münasebet canım.. Konuşuyoruz arkadaşça.. Mesleklerimiz bir sayılır. Şu halkın hakkını,

emniyetini korumak için getirmişler bu vazifelerin başına bizleri...

— Öyle, beyim...

— Söyle şimdi, ama samimî ol... Burada ikimiz den başka kimse yok!..

Gözlerimin içine dik dik baktı. Sonra başını çevirip pencereye baktı. Yerinde yerleşir gibi oynadı:

— Madem ki samimi olmamı istiyorsunuz, size söyliyeyim, dedi.

— Tamam!

— Müddeiumum bey, siz gençsiniz. Hem çol gençsiniz. Halbuki ben otuz yıl var, bu işlerin için deyim. Mardin'de, Savur'da, Erciş'te, Elbistan'da yıllarca memuriyet verdim.

— Hep jandarmada mı?

— Hep jandarmada. Hiç olmazsa otuz tane savcı, bir o kadar jandarma subayı gördüm. Yüzlerle binlerle sanıkla karşılaştım. Suçların cinsini, sülâlesini bilirim. Bir insanın neler yapabileceğini, elinin nerelere varabileceğini şıp diye anlarım.

— Eeeee?

— Eeesi, tehdide, zora gelemem. Kendimi korumasını da bilirim, evelallah.. Sayısı aklımda değil, bir yirmi defa mahkemeye düştüm. Biri müstesna, hepsinde beraat kararı aldım.

— O, birinde?

— İhmalden, yani "430" dan "otuz" lira para cezası...

— Hiçbir şey değil..

— Size açık açık söylüyorum. Devletin bana verdiği aylık, rakı parama yetişmez. Harap olası hanede dört tane evlât, bir kaşık düşmanı, bir de kocakarı var. Bunlar ekmek ister, yağ ister, et ister, elbise ister...

— Doğrudur.

— Böyle düşüneceğinizi bildiğim için açık açık konuşuyorum. İsterseniz sonunda beni odadan ko-

ğunuz. İsterseniz takibata girişiniz. Neyi ki aklınız kesiyor, onu yapınız. Ama rüya gibi, rüyadan da beter hayallere kapılmayınız. Evvelâ, şunu söyliyeyim beyefendi, biz sizin gibi savcı hiç görmedik.. Gözünüzden hiçbir şey kaçmıyor. Halbuki acemisiniz. Ayrıca vicdanlı, dosdoğru yürümek istiyen birisiniz. Bunlar, hangi insanı çekmez? Kimin hoşuna gitmez bunlar? Halk, kısa zaman içinde, sizi sevdi. Köylüler yolunuzu bekliyorlar, yüzünüzü görmek için...

— Neden?

— Kimmiş bu doğru sözlü, doğru özlü savcı diye.. Görmemişler böyle şey.. Göstermemişiz onlara ki? Ezmişiz, haklarını yemişiz, hor görmüşüz. Hükûmet denince tüyleri ürperiyor adamların.. Hele jandarmanın adını duymasınlar, bucak bucak kaçıyorlar.. Çünkü jandarma onlar için ceza, vurgun, dayak demektir...

— Biz bunları kaldırmağa çalışacağız...

— Kaldırınız. Biz de isteriz milletin memuru sevmesini.. Bizi sevmesini.. Suratımıza düşman gibi bakmamasını.. Biz de isteriz.. Ve lâkin...

— Ve lâkin?

— Karnımızı doyurmak zorundayız da.. Ne olursa olsun, ister istemez, yapacağız bunu... Bütün tehlikelere rağmen.

— İyi bahane doğrusu...

— Bahane değil, zaruret. Hele sizin de sırtınıza aile kaygısı, çoluk çocuk yükü binsin de, görürüz. Bakalım. 188 lira altmış beş kuruşla ne yapılabiliyormuş memlekette.

— Maşallah, benim maaşımı da, kuruşu kuruşuna biliyorsunuz...

— Elbette. Herşeyi bilmeliyiz biz... Sağımızı, solumuzu kollamalıyız. Yoksa kısa zamanda içerde alırız soluğu. Gözümüzü dört açmalıyız.

— Sözün kısası, geçim zoru yüzünden, suç işliyorsunuz, başefendi, öyle değil mi?

— Öyle beyim..

— Peki, hadi bunun maddi cezasından yakayı sıyırmanın yollarını buluyorsunuz diyelim. Ya mânevî cezasını niçin düşünmüyorsunuz?

— Ne gibi yani?

— Ne gibi mi? Haklıyı haksız, haksızı haklı yerine koymanın vicdanımızda yarattığı tesiri hesaba katmıyacak mıyız? O ne diyecek bize acaba? Uykularımızı kaçırmıyacak mı? Nefesimizi kesmiyecek mi? Rüyalarımıza girmiyecek mi? Haram paranın faydadan çok zarar getireceği de, gelmiyecek mi aklımıza?

— Hayır beyim, hoşgörün, para paradır. Cinsi, cibilliyeti yoktur.

— Öyle diyelim de, öyle olsun. Ya öbür dünyadaki cezalar?

— Öbür dünyada, çocuklarımızın nafakasını vermiyene karşı kendimizi savunmak kolaydır, beyim..

Başçavuş, sanki çoktan hazırlanmış gibi derli toplu bir manzara gösteren söylevini, burada kesmek istedi. İçimde bu adama karşı bir iğrenme başgöstermişti. Hemen yerimden fırlamak, herşeyi göze alıp suratına iki yumruk atmak, sonra tekmelerle konağın merdivenlerinden aşağı yuvarlamak.. Zaptedilmez bir istek doğmuştu yüreğimde... Parmaklarım titriyordu. Ellerimi masanın altına aldım. Dişlerimi kenetledim. Birkaç saniye düşündüm. Sonra başımı kaldırıp sordum:

— Büsbütün haksız değilsin,, başçavuş, ama bu meslekte, devlet hizmetinde kalmağa bizi zorlıyan da yoktur, onu da bilesin. Eğer aldığımız para az geliyorsa, namusumuzu kirletmeden...

— O sözü bırak, beyefendi... Yalvarırım...

— Niye? Bence bu bir namus meselesi...

— O sözü bırak, istirham ederim, tekrarlama... Merhamet et bize, tekrarlama.. Bu işlerin namusla bir ilgisi yok...

— Neyse, mesele sözde değil, İşimize gelmiyorsa başka bir iş tutmalı, bırakmalıyız devlet hizmetini..

— Hıh, başka iş tutmak ha.. Bütün gençliğimizi, bütün ömrümüzü, kuvvet ve kudretimizi devlet baba uğruna eskitip yitirdikten sonra, başka iş tutmak ha.. Bunlar kitap lâkırdıları bey, kitap lâfı bunlar.. Yarın, öbürgün sizi de görürüz. Hele bir eskiyin, şu koltukların üstünde.. Hele bir saçlara kır düşsün, kafa zonklamağa başlasın.. Hele bir çocuklar çığrışmağa bulaşsınlar, hanım manto isterim diye başınızın etini kemirsin...

— Hadi canım sen de..

— O zaman, görürüz, sizi de.. Çok gördük çünkü.. Genç yaşta atıp tutanları çok gördük.

Başçavuş, gittikçe cesaretini arttırıyordu. Nereye kadar varacak diye dayanmağa karar verdim. Şöyle bir kını verdim lâfa:

— Acaba vicdanımızı kirletmeden, birkaç kuruş edinmenin yolu var mıdır dersin, başefendi?

— Benim ağzımı arıyorsunuz, anlıyorum. Ama bu kadarını söyledikten sonra içimi tamamiyle önünüze dökmekten de yılmam, beyefendi. Bu gibi işlerin vicdanla, namusla hiçbir ilgisi yoktur. Bu sefer esrar satmamış ise o hacının oğlu olacak piç, gelen hafta satacaktır. Geçen hafta da sattığı gibi..

— Eyyy?

— Eğer haksız yere mahkemelerde sürünüyorsa, başka bir hacının oğlu haklı olarak sürünmediğine sayar, olur biter. Çünkü muhakkak, ama muhakkak, suç işlemekle geçiyor ömürleri... Bunların topu namussuzdur. Topu hırsız, yalancı, düzenbazdır. En zengini bile, uyuz bir eşeğe tenezzül eder. Dört karılısı bile, on yaşındaki oğlanın peşinden koşar.. Öyle bir soydur bu.. Hem..

— Eeee. Fazla gittin başefendi, herkese çamur atmağa hakkın yok. Biraz edepli konuş..

— Siz istediniz açık konuşmamı.. Yoksa ben cesaret edemezdim. Af buyurun!

— Açık konuş dediysek, içindeki bütün kiri, pası ortaya dök demedik. Suçlusu da vardır insanların, suçsuzu da.. Hattâ çoğu suçsuzdur..

— Bizde hepsi suçludur demedik.

— Öyle demeğe getiriyorsun. Baksana...

— Kuzum beyim, yüreğin yufka senin.. Haklısın da.. Ama hakikatlerle yakından tanışmağa, koklaşmağa alışacaksın. Alıştırır seni bu insanlar...

— Bakalım, orasını Allah bilir. Sen, vicdansızsın bir mesele çıkarmadan, biraz dünyalık edinmeme yardım eder misin? Onu söyle!

— Söylemem.

— Niçin canım?

— Birdenbire parlayıveriyorsunuz. İnsan şaşırıyor..

— Hadi söyle.. Parlamıyacağım.. Yapacağımdan değil ya.. Anlıyayım bir yol diyorum. Hatırımda kalsın.

— Peki. Kısa tarafı şu işin.. Sen bana izin ver.. Kimsenin burnu kanamadan, ben sana ayda bin lira derlemenin yolunu bulayım.

— Ayda bin lira mı?

— Hem de ben getireceğim elimle.. Böyle bir buluşmada, dürüp büküp takdim edeceğim binliği.. Her ayın ilk günü.. Devlet babanın maaşiyle birlikte...

— Buna karşılık ne istiyeceksin benden bakalım?

— Arasıra fikir danışacağım. Fezlekemin aynen iddianameye geçirilmesini istiyeceğim. Hepsi bu... Hattâ kimi işlerde, yanlış fezleke yaparım, siz asıl istediğimi yazarsınız dâvaya.. Olur, biter. Hani, şüphe de uyandırmaz bu tarz..

Gırtlağımdan birşey koptu da, göğdemin dibine aktı sandım. Başım, beynim ağrıyordu. Gözlerim kar-

şımdakini görmez olmuştu. Hava da kararmıştı iyice...

Güçlükle ayağa kalktım:

— Peki başefendi, dedim, teşekkür ederim.

O da kalkmıştı. Esas vaziyeti aldı, elini alnına götürdü:

— Sözlerimin samimiyetime bağışlanmasını istirham ederim, dedi, siz emrettiniz, ben de anlattım. Müsaadenizle. Ne zaman bir arzunuz olursa, canla başla yanı başınızdayım. Hem de hayat pahasına..

Askerce geri döndü, topuklarını yere vura vura koridoru geçti, merdivenleri indi. Sonuna kadar dinledim bu sesleri.. O dakikada, evde, duvarda asılı duran tabanca geldi aklıma.. Kahverengi kılıfından acele çıkarmak, emniyet tetiğini açmak, hükûmet konağının bahçe kapısına varmadan yetişmek arkasından..

Arkadaşlar kahvedeydiler. İnhisar Müdürü ile Yarbay Mithat Bey, prafa kâğıtlarının başında beni bekliyorlardı. Mithat bey kollarını havaya kaldırdı:

— Nerelerdesin mirim, gözlerimiz yollarda kaldı. Gel, çök, bakalım.. Bu akşam birasına ha... Karışmam... Batağa gitmek yok..

Arkamızdaki masada eski Savcı Hüseyin Beyle Avukat Atıf, Sorgu Yargıcı Abdullah, bir de tanımadığım, mintanlı, sivri bıyıklı bir yerli, altmışaltı oynuyorlardı. Biraz sonra gardiyan Ökkeş bir cigara pa paketi getirdi, sorgu yargıcına verdi:

— Başka bir emrin var mı beyim? dedi.

— Eve uğradın mı Ökkeş efendi?

— Uğradım beyim, hanım ıspanak ney aldırdı.

— Teşekkür.. Hadi uğurlar olsun söyleyse..

— Sağ ol beyim..

Sorgu Yargıcı, yan gözle bana baktı. Görmemezliğe geldim. İlerde, ocağın yanındaki masada Tutaraklı Hacı efendi oturuyordu. Masaya dirseklerini

dayamış, çay bardağını iki elinin arasına almış, düşünüyordu. Kendisine baktığımı farketti, doğruldu...

Zekeriya, saat dokuza doğru eve döndüğüm sırağ, kapımın önündeydi. Yere çömelmiş, cigara içiyordu. Anahtarı elimden aldı, kapıyı açtı, arkam sıra girip kapadı. Koşup hanayın duvarından lâmbayı aldı, yaktı. Yoluma tuttu. Ceketimi çıkrırken sordum:

— Ne var, ne yok?

— Hiç beyim, iyilik sağlık.. Ne olsun..

— Yenge nasıl?

— İyidir beyim. Selâm etti.

— Kahve var mı Zekeriya, acaba?

— Var beyim..

— Kuzum Zekeriya, bana bir kahve yapar mısın? Başım ağrıyor biraz.

— Başüstüne beyim.. Şimdi...

Ben kahvemi içerken o anlatıyordu:

— Telgraf müdürünün yanında bir köylü kız vardı ya, beyim?

— Ne bileyim ben, Zekeriya? Haberim yok böyle şeylerden...

— İşte o kıza beyim, ilişmiş mi ne, telgraf müdürü? Kızılca kıyamet kopmuş beyim, yukarı mahallede. Hanım kızı koğmuş beyim. Müdüre de süpürge sopasiyle bir temiz dayak çekmiş. Mahalleli dışarı fırlamış beyim, gece yarısı.. Komşular içeri almışlar adamı.. Kız gebeymiş beyim, yedi aylık.. Bir yolunu bulmuş, göndermişler beyim kızı köyüne. Babasına da birkaç lira para vermişler.. Kapanmış iş..

— Eeee? Daha neler var bakalım, baba Zekeriya?

— Bir şey daha var ya beyim, çok gizli.. Ama senden esirgemeyiz hani... Hanıma söylemişler.. Bu ev sahibisi yok mu beyim, işte onun karısı beyim.. Genç kadın tabii ki.. Tahrirat kâtibini içeri alırmış

beyim.. Kimi zaman da onun evine gidermiş beyim...

— Deme Allah aşkına? E tahrirat kâtibinin hanımı yok mu evde? Hadi bizim komşu sabah erkenden çıkar, gece geç vakit döner...

— Yetim efendi, avradı memleketine yolladı beyim.. Anası, babası varmış orada.. İvrindi taraflarına beyim.. Ev bomboşmuş.. Bir defa buraya almış Yetim efendiyi, sonra onun evine gidermiş gündüzleri...

— Sayısını bile biliyorlar ha. Olur şey değil..

— Sonra beyim, Rifat efendinin oğlu ile, hanci Abduş vilâyette bir karı getirmişler beyim.. Hanın odasına kapamışlar.. Karı şehirde oyunculuk edermiş beyim.. Gündeliğini on liradan kesmişler.. Ortaklaşa veriyorlarmış parasını beyim.. Bir haftadır her akşam âlem yapılıyormuş beyim...

— Yahu Zekeriya, sen bun bunları nereden duyuyorsun, Allahını seversen?

— Biz duyarık beyim, şuncacık yer, duyulur beyim.. Eh, benim de eşim, dostum epeycedir beyim.. Kulağıma fıslarlar beyim...

—Ne oldu bizim hizmetçi meselesi?

— Hah.. Ben de onu söyliyecektim beyim.. Hep yol ararım, söyliyemem, demincekten beri...

— Niye canım? Kabahat mi bu? Ben rica ettim, siz de bulucaktınız.. Yahut buldunuz.. Ne var bunda?

— Hani sen koca karı falan demiştin ya beyim, öyiesini bulamadık işte..

— Ya?

— Gençten bir karı bulduk beyim.. Ama çamaşır, ütü, yemek, hepsi tamam beyim. Az para da ister.. Ayda on beş lira beyim...

— Kaç yaşında var bu kadın?

— Eh.. Yirmisinde var, beyim...

— Olmadı Zekeriya... Olmadı aslanım...

— Neden be beyim? Namuslu karı vallah... Bizimki hep tahkikat yapmış etraftan.. Çıt çıkmamış billâh...

— Olsun Zekeriya.. Olsun aslanım.. Benim işime gelmez. O benim evime ayağını atar atmaz, bin bir türlü rezalet hikâyesi ortalığı kaplar.. İstemem...

— Yapma be beyim! Gör bir kere.. Beğenmezsen?

— Canım, nesini beğeneceğim ben hizmetçinin.. İşe eli yatkın olsun. Çok değil, arasıra bir tencere yemek pişirsin bana...

Çoğu zaman dışarda yerim ben gene... Evime, çamaşırıma baksın.. Yeter de artar bile..

— Hepsi mükemmel beyim. Eskiden çalışmış beyim, vilâyete. Kocası oradaymış. Tütün işçiliği yaparmış. Araları iyi değilmiş de, ondan gelmezmiş buraya.. Yabancı karı tutarmış şehirde, beyim.

— Herneyse Zekeriya, olmadı bu iş. Yaşlıca bir kadın baksın senin hanım..

— Bir gör be beyim.. Getireyim sabahleyin.. Bir bak beyim.. Beğenmezsen öyle olsun.. Arıyalım bir başkasını.. Kuzum, beni kırma beyim..

Başımdan savmak, için razı olur göründüm. Sabah erkenden kapım çalındı. Yanında, yüzü sıkı sıkıya örtülü, başından topuklarına kadar bir peştemala bürünmüş, uzun boylu bir kadın.. Zekeriya önde, kadın arkada, odaya girdiler.. Kadın hemen yüzünü açtı. Elimi sıktı. Parmakları kınalıydı. Uzun, siyah kaşları, şakaklarına kadar iniyordu. İri, kara gözleri vardı. Kaba kaba konuşuyordu ama, konuşuyordu. Bir ara dertlendi, kocasının hayırsız çıktığını söyledi. El kapılarında çalışmaktan tırnaklarının söküldüğünü anlattı..

Zekeriya gözümün içine bakıyordu.

— Peki, kalsın, dedim.

Akşam eve döndüğüm zaman, küçük bahçenin bile kökünden şekil değiştirdiğini gördüm. Bana hiç danışmadan sabun aldırmış, çamaşırları yıkamış. Dolabı açtım, çoktanberi görmediğim bir manzara. Bem-

beyaz, ütülü, dikkatle istif edilmişti çamaşırlarım.. Mutfaktaki kirli raflar kâğıt gibi ağartılmış, üstlerine kenarları makasla oyulmuş gazeteler serilmişti. Helâ bile su ve sabun kokuyordu.

Evi dolaşırken, arkamdan gölge gibi geliyor, yüzümün alacağı şekli görmek için ikide bir eğilip bakıyordu. Kalın, etli dudakları sık sık aralanıyordu.

— Beğendiniz mi? dedi sonunda.

— Beğendim. Hadi sen git artık..

— Yooo. Ne acelesi.. Yemeğinizi vereyim, sonra giderim. Bekliyenim yok, gözliyenim yok..

— Ay, yemek de mi pişirdin?

— Bakalım, beğenecek misiniz?

Etli patates yapmış. Hem de tam sevdiğim gibi, patatesleri evvelâ kızartmış, sonra atmış tencereye.. Bir de fıstıklı, üzümlü pilâv... İşahla yememden çok hoşlandı. Güç halle kendi karnımı da doyurmağa razı edebildim. Giderken sordum?

— Kime, aldırdın şunu bunuyu?

— Sabah, siz çıkar çıkmaz gardiyan Ökkeş efendi geldi. Öğleyin de Mübaşir Kâzım efendi...

— Nereden duymuşlar? Ben hiçbir şey söylemedim onlara...

— Bilmem beyim.. Hergün geleceklerini de söylediler..

Ertesi gün ilk işim Mübaşirle Gardiyanı bu işten alıkoymak oldu:

— Siz ev uşağı değil, devlet memurusunuz. Şerefinizi korumayı bilmiyorsanız, bari devletin şerefini düşünün!

Hizmetçinin gelişi, ertesi günün akşamına kadar, bütün kasabaya yayılmıştı. Geldiği yeri bir türlü bilemediğim hediyeler yağıyordu eve. Sepet sepet üzümler, karpuzlar, turşular.. Hattâ fasulye, nohut, pirinç, gibi erzak.. Arkadaşlara söyledim. Konu komşuya söyledim. Ev sahibim Abuzar efendiye, çarşı-

da görüştüğüm esnafa... Herkese yaydım.. Bütün gelen hediyeleri kapının önüne döküyorum, isterseniz gelin bakın, diye.. Birkaç gün sonra arkası kesildi. Hizmetçi Gülsüm şaştı şaştı da kaldı buna... Bir ara kapının önünden, akşam evine dönerken, dökülenleri topladığını hissettim. Bir iki akşam üzerlerine gübre attırdım.

Şimdi düşünüyorum, acaba böyle yapmakla çocukluk mu etmiştim? Peki, ne yapabilirdim? Sonra ne derlerdi bana? En aşağı, dilenci.. Bal gibi, rüşvet de sayılabilirdi. Rüşvet verenlerin bu işi, aradan çok geçmeden, mutlaka etrafa yaydıklarına da, her gün şahit olup duruyordum. İnsanlar, fenalık yapmaktan çekinmezlermiş. Sadece fenalığın duyulmasından çekinirlermiş. Acaba ben de bunlardan mıyım? İçim içimi yiyor, günlerden beri.. Ben çocuk muyum? Deli miyim? Yoksa vazifesini kötüye kullanan, alçak, menfaat düşkünü bir memur muyum?

25 Sonteşrin

Dün, hoş bir şey oldu dairede.. İsveçli demiryolu mühendislerinden birinin el çantasını çalmışlar. İçinde plân, hesap kâğıtları falan varmış. Hat boyu jandarmasının tetik davranması sayesinde, daha çantayı açmadan, hırsız yakalandı, getirildi. Ameleden biri. Hırpani kılıklı, türkçeyi zerre kadar konuşamıyan, zavallı bir adam.. Mühendise de haber gitmiş. Geldi, çatra patra fransızcamla az buçuk anlaşmağa çalıştık. Çantayı geri almak istiyordu. Karar verilmeden bu iş yapılamazdı. Bununla beraber bir yabancıya karşı biraz, pratik olmak istedim, sorumluluğu göze aldım:

— Küçük bir dilekçe yazınız, dedim, çantanızı geri verelim...

Adam memnun, hemen yazdırıp getireyim, dedi.

— Hayır, dedim, oturunuz!

Çekmemden bir kâğıt çıkardım, kalemi hokkaya batırıp eline tutuşturdum. Bizim harflerimizin tıpkı kendi harfleri gibi olduğunu, pekâlâ türkçe bir dilekçe yazabileceğini söyledim. Mavi gözlerini iri iri açarak yüzüme baktı!

Ona yazacağı şeyi dikte etmeğe başladım. Arasıra yanlış bir harf yazdıkça düzeltiyordum. Kolaylıkla dilekçe ortaya çıktı. Mübaşir Kâzım efendi biz uğraşırken akıl etmiş, saniyesinde 16 kuruşluk pulu sürlü önümüze.. Kaydettirdik dilekçeyi, çantasını koltuğuna verdik. Kahkahalarla gülerek, çocuklar gibi sevinç içinde, hükûmet konağının merdivenlerini indi.

Sorgu yargıcı soruyordu:

— Niye gülüyor bu gâvur, Allahasen?

— Türkçe dilekçe yazdı. Ona seviniyor!

— Türkçe dilekçe mi yazdı? Eğlenmeyin benimle...

— Sahi söylüyorum.. Gel bak istersen..

Hayretler içinde okudu kâğıdı.. Sonra kaptığı gibi Yargıca götürdü. Veli Bey beyninden vurulmuşa dönmüş.. Hemen kâtipleri başına toplamış:

— Utanın, demiş, bakın, elin ecnebi mühendisi, sizden iyi yazı yazıyor. İbret alın biraz!

Bu mesele günlerce çalkandı, durdu kasabada.. Benimle eğlenenler de olmuş. Hattâ kaymakam bey, devlet işlerine lâübalilik girmemeli, diye söylenmiş. Çocukluğuma verenler, beğenenlerden belki daha fazla.. Yalnız lâftan ibaret kalsa, gene neyse.. Avukatlar, dâvavekilleri, hattâ arzuhalciler telâşa düşmüşler.. Lâfın bini bir para.. Bunlar için, İsveçlinin türkçe dilekçe yazması, yalnız bir çeşit kültür işi değil.. Ekmek işi de aynı zamanda.. Hat boyunda ça-

lışanların hükûmet makamlariyle çok işleri oluyor. Sık sık yazılar yazdırıyorlar. Hüseyin bey umumi vekilleri.. Söylentilere göre, normalin iki, üç, dört misli de para alırlarmış. Türkçe yazı yazma hevesi yayılıverirse, gâvurların arasına, eğri büğrü türkçe yüzünden para kıranların hâli nice olur? Belediyenin yan duvarı boyunca uzanan dizi dizi yazıcılar, girişmişler propagandaya.. Avukatlardan aldıkları fikri yaymağa başlamışlar.. Anayasaya göre Türk devletinin resmi dili türkçe imiş.. Anayasaya karşı geliyormuşum ben.. Zekeriya'nın bu söylentilere kendi kafasiyle verdiği mânayı, hayretler içinde dinliyorum. Nedir olan? Şuncacık mesele... Ama çıkar düşüncesi, para düşüncesi girdi mi işin içine, o şuncacık mesele, binbir kalıba sokuluyor. Tezvir, yalan, yakıştırma yılanları kaynamağa başlıyor. Türlü renk değiştiriyor konu.. Türlü biçimlere sokuluyor. Pek çok gördüm örneklerini... Hepsini anlatmağa kalksam, yığınlarla defterler tutar. Bu bir tanesi..

Yarabbi, şu memleket, şu küçücük vatan parçası, nasıl da düşünüyor, kafalar nasıl da birbirinden farklı ürünler çıkarıyor? Elimde olsa da, şu gerçekten de çocuk oyuncağı sayılabilecek olay üzerinde, bütün yurtta bir anket yaptırsam? Acap ne netice alırım? Acap kaç bin çeşit görüşle karşılaşırım? Eğer günün birinde, bütün şartları ile, vatanımızda demokrasi rejimi kurulursa, fikirleri, hiç değilse birkaç kategori üzerinde birleştirmek ne kadar güç olacak? Doğru fikirler üzerinde dağılma olsa, gene neyse.. Ya eğri, yanlış görüşler etrafında kaynaşmalar, akıntılar, çatışmalar başgösterirse, sevgili vatanımızın hâli nice olur? Şu bir gerçek ki, ilk evvel halkı okutmadan, iyiyi ve kötüyü sağlamca ayırd edecek duruma getirmeden, siyasi rejim değişikliğine gitmemeli. Herşeyden evvel, medeniyetten de evvel, demokrasiden ve hürriyetten de evvel, ilkokul! İlkokul! İlkokul!

Kasabada Tutarak köyü işi de bir dedikodu konusu oldu, çıktı. Hacı Efendinin oğlu bu işi yapar diyenlerle, yapmaz diyenler, kahvelerde, meyhanelerde, dairelerde, çekişip duruyorlar. Birçok kereler; beni de karıştırmak istediler bu tartışmalara. Sorgu yargıcını, jandarma yüzbaşısını öne sürerek, yapacağım iş hakkında ağzımdan lâf almak istediler. Kendime hâkim olamadığım, sinirime gem vuramadığım dakikalar yaşadım. Lâf arasında, meselâ üç masa ilerden, şöyle bir söz çalınıyordu kulağıma:

— İşin içinde bir katakulli oynamasın da...

— Bir ayak evvel ne yapılacaksa yapılsa da, millet de şüpheden kurtulsa...

Aleyhime bir sinir harbi açılmak isteniyordu. Öte yandan Avukat Atıf'ın da sanığın vekâletini aldığı havadisi yayılıyordu. Avukat bir yerde diyesi imiş ki, eğer savcı Nuri aleyhinde dâva açarsa, alacağı olsun benden.. Jandarma çavuşuna uyup iş yapmayı gösteririm ben ona...

Atıf'ın böyle bir söz söylemiyeceğini tahmin ediyordum ama, sözü bana getiren de mal müdürü idi. İnhisar müdürü de yanlarında imiş, bu söz söylenirken.. Adamı hemen mahkemeye sevketmek geldi içimden.. Sonra vazgeçtim. Dosya masamın gözünde duruyordu. Bir türlü karar veremiyordum. Mahkemeye dâva açıp orada beraat talebinde bulunmam daha mı iyi olacaktı acaba? Peki, suçsuz olduğuna kanaat getirdiğim bir vatandaşı, mahkemelerde süründürmeğe ne hakkım var? Zavallı babacağızı kasaba sokaklarını arşınlayıp duruyor. Bir daha da yanıma yaklaşmağa cesaret edemedi. Zaten ilk gelişi de duyulmuş etrafta, türlü lâf etmişler bunun üzerine de.. Belki para aldı diyenler veya bu sanıya düşenler var. Lâf bana kadar gelmedi ama, mümkündür. Herşey mümkündür.

İki gece uykum kaçtı. Sabahlara kadar tavanı

seyrettim. Kâh elime bir kitap alıp okumağa çalıştım, kâh bahçeye çıktım, hava aldım.. Hayır, bir karar vermek lâzımdı. Kovuşturmaya mahal olmadığına karar versem, hacıdan para aldığıma hükmedenler bıyık altından sırıtmağa başlıyacaklardı. Mahkemeye dâva açsam, bir masumun bile bile aleyhine gitmek gibi bir küçüklük yapmış olacaktım. Hem de kuyruğum kapana kısılmasın düşüncesiyle.. Ayrıca, bu benlik duygusunun çok üstünde, büsbütün gerçek, büsbütün açık ve aydınlık bir tehlike vardı: Baş çavuşun ekmeğine yağ sürecektim.. Onun köylerde, ovalarda peşinden koşamazdım. Oturup şikâyet beklemekten başka çarem yoktu. Şikâyet etmek, kolay mıydı?

Bir sabah hükûmet konağının merdivenlerinin yarısına gelmiştim ki, kaymakamın oda kapısı açıldı, eliyle işaret etti:

— Buyurun, birer kahve içelim, dedi.

Söz arasında vesilesini bulup dokundurdu:

— Şu Tutarak köyü işini biran evvel çıkarsanız da, dedikodunun önünü alsak.. Yoksa bu herifler başımızı ağrıtacak bizim.

— Ben o işi bitirdim, kaymakam bey, dedim.

— Ya, öyle mi? Ne yaptınız?

— Dün akşam geç vakit dosyayı elime aldım ve takibata mahal olmadığına dair, altına bir karar yazdım.

— Sahi mi söylüyorsunuz?

— Tabiî efendim, yalan söylemeğe mecbur değilim zannırsam...

— Yok, onu demek istemedim, estağfürullah... Şey.. Nasıl olur da...

— Pekâlâ oldu işte...

— Sizin bileceğiniz iş. Benim müdahale hakkım yok. Ancak, bu derece dal budak salmış, dile düşmüş bir mesele hakkında.. İşi mahkemeye bırakmak..

— Olsun efendim, aldırmayın siz.. Eğer halkın dedikodusu üzerine iş yapmağa kalkarsak, bütün maksatlar güme gider, kaymakam bey.. Sorumluluğu üstüme aldım ben.. Merak etmeyiniz...

— Siz bilirsiniz efendim..

Fena halde tutulduğu yüzünden belliydi. Tuhaf bir adam, bu bizim kaymakam. Kasabanın üstünden bir kuş uçsa, acap bir zarar verir mi diyerekten, kafasını gökyüzünden indirmez. Onun için en iyi idare ve en iyi hükûmet, hiç bir taraftan, hiç bir ses çıkmaması, herşeyin sükût içinde gömülü kalmasıdır. Şayet gömülmesi imkânsız hale gelmiş ise, gürültülerin estiği istikamete yürütülmelidir o iş.. Ta.. Ses soluk kesilinceye kadar. İyi ama, kaymakam beyciğim, ses soluk kesilen yerde, mutlaka, hak hakikat yerine gelmiş mi demektir? Sorarım size?

Bunları kendisine söylemedim tabiî.. Ama söylemişim gibi alındı. Adeta küstü bana.. O akşam belediyenin önünde oturuyordu, ben de geçiyordum oradan, herkes ayağa kalkıp selâmladı da, o sadece şapkasına dokunmakla yetindi.

3 Birincikânun

Şu doktorsuzluk çok fena şey.. Her öldürme olayında, vilâyet merkezinden doktor getirtiyoruz. Oranın hükûmet tabibi.. Bizim malmüdürünün küçük kardeşiymiş.. Zaten biraz onun hatırı için de geliyor denilebilir. Evvelce sağlık memuru ile gidilirmiş meşhut suçların soruşturmasına.. Hiç gitmedim ben.. Gerçi bir gün, kimi zaman iki, üç gün sonra gidiyoruz vaka yerine ama, ölüyü bir doktorun incelemesinden geçirebiliyoruz. Havalar sıcak iken çok zor oluyordu bu iş.. Geç kaldık mı, ölüyü gömüyorlardı. Biz tekrar çıkarıyorduk mezardan.. Ağır bir koku

içinde, çoğu kere parçalanmış, dağılmış bir cesedin başında, doktor da, ben de, baygın düşünceye kadar çalışıyorduk. Ona kalsa, şöyle bir bakıp yürüyecek ama, bırakır mıyım? Kollarımı sıvayıp adamın barsaklarına, iç organlarına ellerimi daldırınca, ona bir utanma geliyordu. Hemen çantasını açıp eldivenlerini çıkarıyordu. Ölüm sebebini bulmadan ayrılmasına fırsat vermiyordum ölünün başından.. Soğuklar bastırınca bu işler biraz kolaylaştı.. Ölüyü yerinden oynatmamaları için jandarma araciyle bütün köylere talimat verdirdim. Çok günlerde bakıyorum, kılına dokunulmuyor vurulanların.. Bu şekilde ölüm sebebini bulmak, delilleri tespit etmek çok kolaylaşıyor.

Son bir öldürme vakası oldu, Kirazlı köyü civarında.. Doktora haber saldık, üç gün bekledik, gelmedi. Meğer bize dargınmış. Malmüdürü ağzından kaçırmış. Sebep de şu: Meşhut suç ödeneği biraz kıt gelir bize.. Ayrıca kesemizden masraf edip gideriz. Doktorla ikimizin ayrıca birer buçuk lira gündeliğimiz vardır, kanunen.. Gelen ödenek de ne? Ya elli lira, ya da yetmiş beş. Salt benim yüzden fazla, onun da seksen lira kadar alacağı var. Malmüdürü son gelen ödeneği tüm doktora ödemeyi kurmuş. Sandık emini kulağıma fısladı haberi.. Hem ödeneğin yarısını almak hakkımdı, hem de doktordan daha varlıklı değildim. Allah arttırsın, şehirde evi, hanı, bahçesi varmış. Aylık kazancı da, benim aylığımın dört mislinden aşağı düşmezmiş. Malmüdürüne söyledim... Her zamanki gibi kardeş payı yapalım, dedim. Ayak diredi:

— İkide, bir, tâ oralardan buralara taşınıyor. Parasını da alamazsa, ne olur bunun sonu? dedi.

— Bizim hakkımız yok mu, Müdür bey?

— Var, var ya, bir dahaki sefere alıversen, ne olur sanki?

— Hayır!

Ses çıkarmadı ama, kardeşine haber uçurduğu da anlaşıldı. Telefona asıldım. Jandarma santralindeki adama seslendim:

— Bağla oğlum bana, Vali beyi!

Jandarma kumandanına da işin duyurulduğu anlaşıldı. Nefer:

— Vali bey yerinde yok! diyordu.

— Alay kumandanını bağla!

— O da yerinde yokmuş. Teftişe çıkmış.

— Vilâyet savcısı?

On dakika sonra, sıra ile hepsini telefon başına getirmenin yolunu buldum. Doktorun acele kazaya hareket ettirildiği cevabını da aldım. Teşekkür ettim.

İkindiye doğru, bir arap atı üstünde, doktor göründü. Kâzım efendi, hükûmet konağının önünde beklediğini, hemen hareket etmemizi istediğini haber verdi. Kalktım, eve gidip külot pantalonumu çektim. Jandarma dairesine de Kâzım efendiyi koşturmuştum. On dakika içinde, bir süvari jandarma ile birlikte, yola koyulmuş bulunuyorduk.

Doktorun yüzü asıktı. Elli beş yaşlarında, çoğu günler güleç, şen bir adamdı. Birkaç defa birlikte yolculuk etmiştik. Bir kısmında araba, ile, bir kaç seferinde de atla.. Bu güzel hayvan kendinindi. Ata meraklı olduğunu biliyordum. Ama ne yaptıysam inadını kesemedim. Onca yolu, hemen hemen konuşmadan çiğnedik.

Kirazlı köyü, ovanın üstüne seyrek seyrek serpilmiş, alçacık, yarı yıkık kulübelerden meydana gelmiş bir yer. Bir evden ötekine gitmek için hiç değilse beş yüz, altı yüz adım yol tepmek lâzımdı. Karakolu yok. Muhtarı bile bulamadık. Kimbilir nereye savuşmuş. Ayakları çatlak takunyalara dönmüş, suratları daha şimdiden eskimiş, yarı çıplak çocuklar, vurulan adamın evini gösterdiler, bize.. Kapının önünde bir kadın, yere diz çökmüş, gövdesini iki ya-

na sallıyarak ağıt yakıyordu. İçerden de sesler geliyordu. Başlarımızı eğerek girdik. Zifiri karanlıktı. Tek odadan ibaretti burası.. Penceresi yoktu. Tepedeki delik, isten kararmış camiyle, ancak ölü bir ışık sızmasına izin veriyordu içeriye.. Odanın ortasına ölüyü upuzun yatırmışlar, üstüne alacalı bir çul çekmişler. O kaba çulu, göğdeyi o kadar iyi bir tarzda belirtecek gibi, öyle muntazam, öyle gerili biçimde örtebilmiş olmalarına hayret ettim. Herif, çıplak ve canlı da olsa, ancak bu kadar şekillendirilebilirdi.

Başında sekiz, dokuz kadın vardı. Hepsi çarlara bürünmüşler, aynı ipin ilmiklerine bağlıymışlar gibi, iki tarafa ağnıyarak, sözleri anlaşılmıyan bir havayı, ezik, karanlık, boğuk bir sesle söylüyorlardı. Çocuklardan başka, bir iki erkek de katıldı, geldi. Çok uğraştılar karıları ayırmağa.. Doktor da kızdı, tekme ile girişti kafalarına, bellerine.. Kimisi sırtüstü devrilir, kimisi çığlıklar atar, kimisi kapıya doğru fırlatır kendini.. Bir hengâme ki, sormayın..

Ölünün göğsünde bir kurşun yarası vardı. Karısının anlattığına göre, sabah sabah dört keçisiyle, yazıya çıkmış. Her zaman, alt başta, bataklığın yanlarında otlatırmış keçilerini.. İki adım yol.. Öğleyin de gelmezmiş eve.. Çalıların dibine yatar, azığını beklermiş. Bir de karısı gitmiş yanına.. Nah böyle.. kalıp gibi yatıyor.. Sürükleyip getirmişler buraya.. Muhtara haber salmışlar.

Odada belli belirsiz bir koku var. İlk aklıma gelen şey, buraya yazmak zorundayım, bir kurşunu bu adam uğruna feda eden adam oldu. Ne istemişti bu zavallıdan? Üstünde, yarı yarıya dökülmüş, kirden rengi kararmış bir donla, arkası bele kadar yarık, önü zaten açık, bin bir delikli bir bez gömlek var. Yanaklarında yalnız kemik, bacak ve kollarında yalnız mafsal, bütün göğdesinde yalnız soluk, gerili, renksiz bir deri var. Allahın da, kulun da verdiği,

verebildiği bu, karşımızdaki bahtsız adama.. Karısı da ondan farklı değil. Bir, eli kolu oynuyor. Dili de, yarı türkçe, yarı kürtçe, üç beş kelime kıvırabiliyor. Çocukları yokmuş. Var olsaydı, asıl o zaman hayrete düşecektim. Tabiat ananın, o akıl ermez, o deli edici, çıldırtıcı mucizeyi, yeniden canlı bir yaratık yaratma mucizesini göstermek için, bu derece çökmüş, çürümüş yataklar seçmesi, biraz haksız düşmez miydi? Ama ben öylesini de gördüm. Kendi canını kafesinden uçurmamak için elleriyle kasıklarını kavramış, gözleri yuvalarından oynıyarak, canavarlar gibi bağırarak, debelenen, eşinen, derisinin bir katını gübreli topraklara sıvaştıran kadınlar gördüm. Yeni bir can yaratmak için, kendi canını seve seve veriyordu. Aç, çıplak yaşama hakkını, sürünerek yaşama sevincini, mutluluğunu, bir başkasına devretmek için toprağı tırmalıyordu. Gözlerinin içi gülüyordu. Ayak tırnakları simsiyah kesilmişti.

Tabiat ana, hedefsizdir, muhakemesizdir, su aygırlarının içgüdüsünü bile örnek edinemiyecek kadar beyinsiz, kafasızdır. Ama anadır. Doğuşları tanzim etmek, yoluna koymak onun hakkıdır henüz.. Kavanozda, tüpte bu işi başarmanın yolu bulunmadıkça, insanların öteki meselelere dair düzenleme gayretleri, yoluna koyma istekleri, gülünç kalacaktır, gülünç..

Ölüyü tersyüzü çevirdik. Diklemesine kaldırdık. Sırtüstü yatırdık. Sonra otopsiye giriştik. Doktor, daima çantasında taşıdığı bıçağı çıkardı, yardı karnı baştan başa.. Ahşayı dışarı döktük. Kapının önündeki ulumalar gitgide artıyordu. Bu işi dışarda yapmak belki daha uygun düşecekti ama, başımıza kimbilir kaç çıplak insan toplanacaktı...

İşimizi bitirdikten sonra yola koyulduk. Akşam, bastırmıştı. Jandarma neferi, sağ böğrünün ağrıdığından şikâyet ediyordu. Doktor, bütün ısrarlarıma rağmen, her zaman çantasında taşıdığını bildiğim

haplardan ona vermemekte ısrar ediyordu. Yolda bir köye uğradık. Jandarma köy odasının önüne serildi.

— Daha fazla gidemez, diyordu doktor.

Bıraktık köyde Jandarmayı... İki çalılık yamacın dibindeki dere boyunca hayvanlarımızı sürdük. Ta tepede, mor karanlıkların göbeğinde, bir gece kuşu kanat çırpınca, altımızdaki yol, âdeta ötüyordu. Çıtır çıtır çıtırdıyan bir şeyler, sesler, gıcırtılar vardı etrafta... Doktor:

— Bu dere, hep böyle öter, diyordu... Belki böceklerin, tavşanların işi...

Dönemeci döner dönmez doktor dizginleri topladı:

— Ben buradan ayrılıyorum, dedi. İlerde bir gedik var.. Oradan yokuş aşağı vurdum mu, şehir görünür.. Sabaha karşı oradayım. Size uğur ola!

Yolu bile doğru dürüst bilmiyordum. Korkunç pıtırtılar, çıtırtılar arasında, duygusuz bir hayvanın üstünde, ilerlemeğe başladım. Bir zaman oldu, horozun düştüğünü sanki açıkça duydum: Dağ taş inledi... Vıjjjj!.. Mutlaka mavzer.. Bir daha, bir daha... Kulaklarımın dibinde kurşunlar uçuşuyordu. Hayvan ürktü, dört nala kalktı birdenbire.. Engel olmadım. Kantarmayı gevşettim. Topuklarımı sıktım. Artık karanlık bir uçurumun dibine doğru, son hızla, uçuyorduk. Hayvanın tırnağına dokunacak küçücük bir taş, ikimizi de param parça yerlere serebilirdi. Bunu şimdi düşünüyordum. O sıra düşünmedim. Düşünemezdim de... Düşünmek de istemezdim. Kurşunlar, sağıma, soluma saplanıyor, fundaları hışırdatıyordu. Yukardan, tepelerden geldikleri belliydi.. Yamaç, çın çın ötüyordu çünkü... Kara kuşlar, fışır fışır havalanıyorlardı tüneklerinden.. Tavşanlar kaçışıyordu.. Bunları görüyordum. Çünkü Yeşilkaya ovasının o mutlu aydınlığı, o silinmez, bitmez, sönmez aydınlığı, önümü gösteriyordu bana..

Bağlıkların içine girince kantarmayı çektim. Hayvan hafifledi. Ağzından köpükler saçıyordu. Kuskun, göğüslük, kantarma bembeyazlı.. Kahvenin önünden geçerken, ciğerlerim göğüs kemiklerimi yarıp dışarı fırlayacakmış gibi oldu. Anibal, ordusunun önünde, zaferlerin en şanlısından dönerken, o dakikada benim duyduğum heyecanı duymamıştır. Bütün kahve halkı dışarı fırlamıştı. Bulutlanan gözlerimin önünde hepsi, yüzbaşı, malmüdürü, kaymakam, sorgu yargıcı... Bütün arkadaşlarım.. Hepsi, hepsi...

— Öldüremediniz! Yaşıyorum işte! Öldüremediniz! diye haykırdım. Açık dükkânlardan bir sürü adam taştı dışarıya.. Evime doğru uçtum. Hayvan tanıyordu kapıyı. Zink diye durdu. Gülsüm, kapıdaydı. Koluma yapıştı, sendeliyerek odaya sürüklendik. Soydu beni... Yatağıma yatırdı... Çay getirdi.. Onun yumuşak, sıcak elini alnımda duydukça, yaşamanın sevincini, güzelliğini hissediyordum yüreğimde... Sirke kokusu genzimi yakıyordu.

Gözlerimi açtığım zaman, şafağı penceremde gördüm. Gülsüm, iri göğsünün buram buram tüten havasını tavana savuruyordu. Baktım, gerdanında küçücük, simsiyah kıl yerleri.. Kalın dudakları yarı aralanmış. Yatakta anber kokusu var.. Etli, sımsıkı kolu, başımın altında. Koskocaman ayaklarını yorgandan dışarı sarkıtmış. Bu kadın, tanıdığım kadınların hem en iyisi, en vefalısı, en candanı.. Hem de, en güzeli! Muhakkak en güzeli!

16 Birincikânun

İki gün sokağa çıkamadım. Sonra herşey yerli yerine geldi. Lâfı bile açılmadı meselenin. Lâfa zaman var mı ki? Olaylar, birbiri ardı sıra, yuvarlanıp gidiyor.. Haftasına varmadan yeni bir cürüm çıktı.

Tâ Yassıviran taraflarında.. Dolu dizgin on iki saat çeker diyorlar.. Araba gitmez. Şimdi otomobilimiz de var ama, o hiç gitmez. Belediye Reisi, ne yaptı etti, bir çürük araba getirdi kazaya... Şahsi malı... Suçüstü ödeneğini beklemeğe razı... İki eli kanda olsa, arabayı emrimize hazır tutuyor. Çoğu yere birlikte gidiyoruz. Reisin yalnız merak yüzünden bu yolculuklara katlanmadığını biliyorum. Çıkar arıyor, çıkar.. Bilmem, bana mı bir karamsarlık geldi, yoksa olaylar mı öyle akıyor? Adımımdan şüphelenmeğe başladım. Elbette bütün insanlar kötü değil.. Belki hiç biri kötü değil. Ama bir araya gelişlerinde, iş tutuşlarında çekinilmez, sakınılmaz bir bozukluk karışıyor araya... Sosyal düzen yivine girmemiş sanki... Herkes rahatını, refahını, ötekinin zararında arıyor. Hiç değilse kendine lâzım olan parayı, bir başkasından koparmak gerektiğini sanıyor. Bütün yanlışlıklar, eğrilikler buradan filizleniyor galiba... Bir yandan da kendimden kuşkulanıyorum.. Ben bir düzenli dünyadan geldim buraya... Herşey, ama herşey, Ankara'da kendi yatağı içinde akar görünüyordu. Çocukluğuma doğru zihnimi kaydırdıkça, aynı düz gidişin, aynı rahat, sessiz, huzur verici gidişin izlerini görüyordum. Burası, bu zaman içinde, başka türlü şartlara mı bağlı? Başka türlü bir hava mı esiyor, vatanın bu köşelerinde? Başka çeşit ihtiyaçlar, dertler, eksikler mi var buralarda? Olamaz! Olmamalıdır. Ama oluyor işte.. Oluyor.. Yoksa bugüne kadar, ben mi seçememişim memleketin gerçeğini? Ben mi gözlerimi yummuşum? Yoksa ben mi kör, ben mi, sağır, ben mi duygusuz, aptal, bönmüşüm?

Ayın dokuzunca perşembe günü, sabah sabah, verildi haber.. Başçavuş telefon etti. Toprak meselesi yüzünden kavga çıkmış. Sekiz yaralı var. Bereket ölü de yok, ağır da yok. Doktora muhtaç değiliz. Buna öyle seviniyorum, öyle seviniyorum ki, hemen hayvana atlamak, ver elini ovalar, yamaçlar, de-

mek istiyorum. Kimbilir neler göreceğim? Kimbilir ne yeni, ne akla sığmaz, ne uyandırıcı, yıldırıcı, göz açıcı şeyler göreceğim?

Yanımda yirmi iki yaşında acemi bir jandarma. İyi çocuk. Yol boyu sâf sâf konuşmalariyle avuttu beni... İkide bir mola verdik.. Ağaçlar altında yemekler yedik. Köylerde kahveler içtik. Karakollarda jandarmalarla yarenlik ettik. Gece yarısına doğru vardık köye... Üç gün, üç gece soruşturma sürdü... Parmaklarım ağrıdı yazı yazmaktan.. Bir de iyi adamlar köylüler?.. Bir de konuşkan adamlar?.. İkramlar ettiler bize.. Hiç vukuat çıkmamış şimdiye kadar köylerinde.. Üzüm üzüm üzülüyorlar.. Bir hudutlar çizilse de, herkes yerini bilse, diyorlar.. O zaman kavga, gürültü kesilecekmiş. Yemin, billâh ettiler, altmış senedir adam öldürme vakası olmamış köylerinde...

Akıllı da bir muhtarları var. Çok seviştik. Yoksul bir adam ama, gözü tok galiba... Köyde ufak tefek bir idare kuruvermiş. Tabancamı arka cebimden çıkarıp masa üstüne korken gülümsedi:

— Taşımasan daha iyi, değil mi? dedi.

— Elbette daha iyi ya, başıma bir iş geldi. Ondan sonra artık onsuz yapamıyorum.

Kısaca anlattım hikâyeyi. Başını iki tarafa sallıya sallıya dinledi. Sonra köyün halinden, gidişatından açtık.. Yassıviran toprakları, altı yüz dönümü geçmiyor. O da kıraç, bereketsiz.. Yimeliğini zor çıkarıyor köylü.. Hayvan dersen hiç yok gibi.. Sekiz on çift takatsız öküz.. Altmış, yetmiş kadar da tavuk varmış.. Bitişikteki köyün ağası zenginmiş. Köyün yarısından fazlasının sahibi.. Köylüler hep ona çalışırlarmış. Bir hayırsız oğlu varmış, yılda iki üç sefer Adana'ya, Mersin'e, İskenderun'a gidip, karılarla yermiş paraları.. İkide bir de, Yassıviran topraklarına saldırırlarmış.. Sık sık tohumluk istedikleri için ağaya karşı boyunları bükükmüş ama, bu sefer kö-

yün delikanlıları dayanamamışlar gayri.. Bu edepsizliği etmişler.. Tekrar özür diledi benden..

— Hükûmete karşı kusur ettik, dedi, kendi hakkımızı kendimizin almağa kalkması ne demek? Kanun yok mu bunun burasında?

— Karakol uzak mı? dedim.

— Eh.. Yedi saat çeker.. Atlıpınar'da...

— Uzakçaymış.. Okulunuz var mı Muhtar?

— Ah beyim.. Asıl derdimiz bu ya.. Bir okul açtıramadık şuraya... Binasını yapalım dedik. Olmadı, olmadı.. Çocuklar bitişik köye gidip gelirler.. Kışın karını, ayazını yerler. Zaten o yüzden değil mi ki, kırılıyorlar hep.. On yaşında, on iki yaşında, boyunları bükülüveriyor. E.. Az yol değil beyim, sıkı adımla kırk dakika çekiyor okul buradan.. Okul dersen, öyle pek matah sayılmaz.. Sekiz, dokuz köyün çocuğu birikiyor oraya.. Tek öğretmen var.. Şuncacık bir çocuk o da.. Enstitüden çıkmış. Geçen yıl eski öğretmen sizlere ömür olunca bunu gönderdiler. Gayretli çocuk. Ama netsin? Ne gelir elinden?

Gece yarısına kadar yarenlik ettik muhtarla.. Kalkacağına yakın yüzüme baktı:

— Hep merak ediyorsun bizlerin gidişatını, dedi, sana bir sağlık verem ama, yol biraz sapa düşer..

— Ne yolu muhtar?

— Elbistan topraklarına doğru Belviren diye bir köyümüz vardır.. Tüm irezil olmuşlardır.. Yokluk, sıtma, bitirmiştir köyü.. Çabalayıp dururlar fakirler.. Bir görseydin derim, buralara kadar uzanmışken...

— Sapa mı düşüyor?

— Heye... Dört saat kadar uzatır yolunu...

— Vah vah.. Kazada işim de pek çok.. Gitsem, görsem çok iyi olurdu ya.. Neymiş dertleri?

Muhtar kalktığı sedire baktı, geri dönüp oturuverdi:

— Anlatam sana da, kulağında kalsın.. Hükû-

met eli bekler buncağızlar.. Hükûmet eli de ne yapacak? Köyü başka tarafa taşımaktan gayri çare yok. Bak, dinle hikâyeyi.. Biraz masala benzer hani...

Bıyığını sıvazladı, tabakasını çıkarıp bir cigara sarmağa başladı. Gırtlağı kurumuş da, zorla konuşurmuş gibime geldi.

— Tilkinin biri, kimbilir hangi tarihte, koskoca, Narlı höyüğünü delmiş. Belkim beş yıl uğraşmıştır domuz.. Ağu deresinin suyunu Belviren düzüne akıtıvermiş. Belviren düzü dediğin de ne ki sanki? Kırk elli dönüm kadar bağ, bahçe, bostan.. Onlar da bir iki dişli ağanın malı.. Çukurcana biraz bu yanlar.. Yıllar geçtikçe sular birikmiş, birikmiş. Tüm bataklık haline gelmiş etraf.. Ahali çok çabalamış, fayda etmemiş. Bağ bahçenin gelirinden geçmek kolay.. Varlıklı insanlar.. Allahtan gelene de bir şey denmez.. Tilkiden gelene, hakeza.. Hep kurumuş, batmış ağaçlar.. Çamura gömülmüş.. Hayır kalmamış birşeyden.. İşin kötüsü, yarmanın arka tarafındaki mahalleye bulaşmasın çamur.. O yakada insan, karınca gibi. Küçük küçük, hepsinin birer karış toprağı var.. Çalışkan da herifler.. Yaz, kış, iş bulurlar kendilerine... Köy kahvesi ney bilmezler.. Oldum olası kahveci, barınamamıştır o tarafta.. Ağıtlıya giden şosadan şöyle bir yarım sağ ettin de yamaçtan aşağı bir sarktın mı, gözünün alabildiğine toprak, yemyeşil, önüne serilir.. Koyun sürüleri, büyük başlar, kaz sürüleri, cıvıl cıvıl karılar, kızanlar. Ben diyeyim bin dönümlük, sen de iki bin.. Baştan aşağı işlemişler toprağı... Köstebek yuvasına çevirmişler.. Susam mı istersin, tütün mü istersin, yoksa ay çiçeği mi çeker canın? Ekinde bire on, on iki, on beş lâf değil. Bu sebepten Belviren'in zengini, ağası biraz bolcana.. Senin anlıyacağın, iki parçalı köy.. Yahut köy imiş.. Eskiden.. Miş miş de miş miş. Tilkinin gazabı, yıllar geçtikçe öyle bir sonuca varmış ki, sormayın.. Benizler solmağa beller bükülmeğe başlamış. Bacaklar çarpılır olmuş.

Doğru dürüst kızan doğmaz olmuş analardan.. Batak arka taraflara, dereye, o altın topraklara doğru yayılırmış. Kazmalar, çapalar para etmemiş.. Babalardan oğullara, ninelerden gelinlere kadar herkes, geceli gündüzlü uğraşmada.. Diz boyu çamur içinde, kanlara bulanarak uğraşmada.. Hayır.. Ağu deresi, ak sakallı ihtiyarların bile hatırlıyamadıkları günlerden bu yana, hep o deli çağıltısıyla, akar durur. Yolunu çevirmek değil a, kenarında adam boyu ark açsan, hızını kesip de bir kova su bırakmaz içine.. Üst başlardan kütük ney bırakırlar da yüzüne, köyde dört, beş kişi zor yakalar kütüğü.. Belviren köyünü başka tarafa taşımak mı? Bu sözü arasıra ortaya atan öğretmen, tahsildar gibi bazı yabancılar, kulakları sağır edecek bir kükreme ile karşılaşırlar. İhtiyarı, genci yerinden fırlayıverir:

— Ne diyon sen ağa, der, biz çulumuzu, çaputumuzu bu yazıda düzdük. Kursağımızdaki tanenin sahibi bu topraklardır. Çoluğumuzun, çocuğumuzun babası biz değilik, bu topraktır. Duvarımızdaki ak badana, kız kızanımızın gözündeki çapak, kokulu sürme, bu topraktan çıkmadır.. Batağın içinde kaynar gideriz de, bir adım öte atmayız adımımızı...

Onlar konuşurken, insanın gözlerinin önüne, tırnaklarını toprağa batırmış, yarı yaban yaratıklar gelir. Çamurlu suyu içmek, balçığı çığıl çığıl yemek, yutmak isterler sanki.. Kenarından, kıyısından üç beş araba saz kesenlerin gürültüsü de işin içine karıştı mı, çekiver kuyruğunu.. Kolundan tutup sürükliyeceksin, öteye, kuru topraklara, yayla yerlere götüreceksin diye korkarlar, geceleri abtesaneye çıkmazlar. Kara damlarının altında kuruya kuruya kakırdayıp giden çocuklarının ağıtını dinlerler.

Bir zaman olmuş ki, ekmeğe muhtaç düşmüşler.. Sıtmadan kıpırıyamaz olmuş yerinden kimse... Civar köylerden dilendikleri, iki üç avuç kepek için saat-

lerce bataklıkla boğuşarak Heleteye, Yağmurluya, Bekiroba'ya taşındıkları görülmüş. Bellerin kadar sarı suya batmış, gözlerinin gerisinde sönük ışıklar belirmiş, kambur kambur delikanlılar, kasabaya falan uzanıp, amelelik, fırın uşaklığı, küfecilik ney kollamışlar.. Para kazanan da, kazanmıyan da, günün birinde köye dönmüş, titrek ninesinin dizinin dibine çökmüş:

— İşte geldim, demiş, dayanamadım.

Bir zamanlar, kızlarının diz kapaklarından aşağı dökülen siyah saçları dillere destan olmuştu. Şimdi köyde, tepesinin üstünde bir tutam keçi sakalı taşıyan, acayip dişi yaratıklar dolaşmağa başlamış. Saç diplerine, o kavurucu bataklık rüzgârı vura vura, yoketmiş özünü, kaynağını.. Pembe elma renkli gelinlerin güzelliği yalnız ihtiyarların dillerinde kalmış. Parmak dipleri çukur çukur, yumuk yumuk ellerine tırpanı alıp da bir saldırdılar mı ekine, çığlık çığlığa gülüşüp bağırışırlar, oyun oynar gibi ekin biçerlermiş.. Yerinden kalkamıyan, topukları kötürüm olmuş, dizleri kenetlenmiş, yirmi iki, yirmi üç yaşlarında kadınları, artık çapkın tahsildarlar bile gözetlemiyor, kovalamıyor. Evlenme, sevişme, lüzumsuz hale gelmiş. Kırk yılda, bir, koyun, kısrak yavrularsa, haftasına varmadan kırılıyor, devrilip gidiyor. Meyva ağaçları dallarını çamura doğru sarkıtıp uyukluyor.. Gezgin kuşlar, kimbilir hangi devirlerden beri, yolculuğun ortasında durup kondukları, birkaç gün eğlendikleri diyarı, artık beğenmiyorlar.. Pırrr edip uçuyorlarmış. İşin en kötü tarafı, döl kıtlığı da başlamış. Apış aralarındaki beyaz donları bomboş kalan erkekler, kadınlara yüz vermez olmuşlar. Batak, otuz yaşına basan kadını, öyle bir uyuşukluk, bitkinlik ipine bağlıyormuş ki, artık erkekle arasında fark görmez, gözetmez oluyormuş.

Yolu düşenlerin bildikleri şeyler, canım.. Belviren'de memeler meydanda gezerler. Buğulu rüzgâra karşı karınlarını açıp serinlik toplarlar.. Erkeklerin bir çeşit fazlalıktan, ufacık bir farktan doğma gururları da seneler sonra sönmüş, tükenmiş.. Hep kardeş olmuşlar...

Kundak yüzü görünmez olmuş. Bebek sesi işitilmez olmuş. Kurumuş insan dölü, kurumuş.. Bataklığı yoketmek için kasabada kımıldıyanlar olmuş ama, aldıran kim?.. Burunlarına gülü-gülüvermişler... Köyü yerinden kaldırmak dersen, daha zor... Dedik a.... Bitik Belviren'in işi, bitik, bey.. Gidip de bir göreydin, bağrın kan ağlardı...

— Şimdi ne haldeler?

— Bu haldeler işte...

— Demek göçe razı değiller?.

— Ölülerini sürürsen, belki giderler...

Başım önüme düşmüştü. Bana baktığını hissediyordum. Mırıldandı:

— Demek hükûmet memurundan da acıyan olurmuş bize... Vallah çok sevindim. İşte sana dobra dobra lâf...

— Muhtar, sen okulda okudun mu hiç?

— Niye sordun?

— Hiç, sordum işte...

— Eh, biraz mürekkep yaladık evlât.. Çok meraklıydım ama, babam yoksuldu, okutamadı. Cebelibereket'te bir büyük hoca vardı. Onun yanına iletiydi beni. Yedi yıl kalacaktım. İkinci yılın sonu gelmeden, aldırdı beni geriye.. Çifte çubuğa sürdü.. Kısmet değilmiş. Ama o hocanın hakkını ödiyemem. Kitap aşkı düşürdü içime. Hâlâ iki satır okumadan uyku girmez gözüme..

— Ne kitabı okursun?

— Ne elime geçerse.. Meselen, dün gece, bizim oğlanın kesesinden coğrafya kitabını çektim. Bir

solukta yirmi sayfa devirmişim. Bir hoşuma gitti meret.. Yeni kitaplarda, meraklı şeyler hani...

— Demek yeni harfleri iyi biliyorsun?

Gülerek yerinden kalktı:

— Hadi bana müsaade.. Yarın yolcusun, dedi.. Kapıdan çıkarken:

— Seninle yeni harflerden imtihan olurdum ama, acele işlerin varmış. Var git.. Milletin işlerine mukayyet ol.. Elbet günün birinde gene görüşürüz.

— Beklerim, kazaya, muhtar! Bir çorbamı içmeden dönme geri..

— İnşallah... İnşallah.. Hükûmet kapısını pek sevmem ama, hatırın için gelirim. Hadi Allah rahatlık versın!

*

Ali ağayı kasabada, beni bekler buldum. Dükkâna uğradıkça sık sık konuşuyoruz ama, bu sefer iş başka.. Günleri, saatleri hesaplamış, belediyenin önüne sandalyeyi atmış. Yanında Reis ile Dâvavekili Mehmet Efendi var. Köşenin başında atımın kulakları belirir belirmez, yekindi yerinden.. Hayvanın başlığını tuttu:

— Hacetimiz var, nur-u aynım, hacetimiz...

Reis gülüyordu:

— Canım, bırak Ali ağa, efendinin yakasını... Yorgun, argın şimdi...

— Yarım saat sonra buradayım. Yüzüme bir su çırpayım, gömleğimi değişeyim. Hemen gelirim.

Gülsüm herşeyi hazırlamış. O kadar yolu kaç saatte alacağımı, nelere ihtiyacım olabileceğini o da biliyor. Leğen ibrik alesta.. İlle başımı, boynumu sıcak su ile yıkamamı istiyordu. Dediğini yaptık çaresiz...

Rahatlayıvermişim. Sedirin üstüne uzanıp bir

nefes almak için çok arzu duydum ya, imkân yok.. Gülsüm; çenesini göğsüne sokarak mırıldanıyordu:

— Domuzlar.. Hayınlar.. Sana soluk aldırmıyacaklar.. Oncak yüz verirsen böyle olur işte..

Ali ağanın köyünde kavga olmuş. İki kişi birbirlerini bıçaklamışlar. Mesele, ekin bölüşmesinden çıkmış. Baştan, sâkin sâkin anlatıp dururken, birden bire ateşleniyor, bar bar bağırıyordu:

— İtlerin ikisini de dispansere getirip attım.. Ne haliniz varsa görün. Ama ağır ceza verilsin ikisine de.. Görsünler, elin malını bölüşememenin ne demek olduğunu..

— Kimin malı ekinler, Ali ağa?

— Benim! Daha bilmiyor musun?

— Söylemedin ki?

Gözlerini kısarak yüzüme baktı. Ateş yanıyordu bu gözlerin içinde..

— Demek söylemedim ha? Demek söylemeliydim? Demek duymadın, bugüne dek, o köyün benim malım olduğunu?

— Duymadım değil, duydum. Ama şu kavgada sözü geçen malın kime ait olduğunu bilmiyordum.

Yerinden kalktı, masanın banına kadar geldi, yumruğunu sertçe dayadı üstüne:

— Bilesin, öğrenesin ki, o köyde, ekinin tanesi, insanın saç teli, armudun çekirdeği, itin biti.. Aklına ne geliyorsa, ne varsa, hepsi benimdir.. Tapuları, faturası, vesikası, girdisi, çıktısı, benim adımadır. Eğer içlerinden biri, şu kahve cezvesi de benimdir, benim paramla alındı derse, kabulüm.. Belki deyiverir, çünkü bunların ırzları, namusları kırıldı gayri.. Utanmayı kaldırdılar ortadan.. Deyiverirler.. Evvelâ ben o diyenin ağzını yırtar, sonra hükûmete teslim ederim.

— Dur, Ali ağa, hele otur şuraya.. Niye birdenbire cellâllandın canım? Anlıyayım, dinliyeyim isti-

yorum meseleyi..

— Oturmam gayri.. Abdullah Efendi meseleye el koydu. İfadelerini aldı köpeklerin.. Yap, çat.. Bildiğini oku.. Ben gidiyorum..

Kapıyı hızla çarparak çıktı. Biraz sonra Sorgu Yargıcı göründü:

— Hoş gelmişsin Savcı Bey, bu seferki iyi oldu ha...

— Sorma birader.. Belimiz büküldü hayvanın üstünde...

— Dün ben de Derelideydim.

— Adam öldürme mi?

— Hem de iki tane.. Karşılıklı iki şehit... Yirmi kişi kadar vuruşmuşlar. Sonunda barışmışlar. Ortada iki ceset kalmış. Hem de ne sebepten? Kocası askerde olan, hafifmeşrep bir kadın yüzünden..

— Nedir bu Ali ağanın derdi?

— Anlatayım..

Sorgu Yargıcı karşımdaki sandalyeye ilişti:

— İki ağır yaralı, dedi, sıhhiye memuru birine yirmi günlük, ötekine bir aylık rapor verdi.

— Ağırcana, desene ikisi de?

— Oldukça... Hele birini, âdeta koma halinde getirdiler. Yemiş kurşunu kalçadan, devrilivermiş yere.. Bereket bizim sıhhiyeciye.. Adamakıllı anlıyor bu işlerden... Doktora da gösterdim, tamam dedi.

— Demek doktor buradaydı?

— E.. Ölüm vakasına doktorsuz gidemezdim.

— Ne anlatıyor?

— Sizden bir hayli konuştuk. İyi çocuk, diyor.. Hoş çocuk.. Çalışkan, bilgili.. Lâkin çok atak..

— Demek öyle...

— Gösteriş meraklısı, diyor..

— Pekâlâ.. Doktor bey dilediği gibi düşünebilir.. Nolacak bu Ali ağanın adamlarının işi?

— Ben tahkikatını bitirdim. İki vakanınkini de,,

Şimdi size mütalâa için vereceğim.. Ali Ağa'ya, gelince, onun bu işte bir ilgisini göremiyorum.

İlle benim de ifademi al diye tutturdu.

— Ne yaptın?

— Aldım tabiî.. Hatırı hoş olsun diye..

— Ne diyor?

— Mal benimdir.. Bu hergelelerin döğüşmesi, kendi eşekliklerinden, diyor. İstersem ikisinin hakkını da keser, çoluk çocuğunu köyden dışarı atarım, diyor..

— Sahi mi? Böyle söyledi mi?

— Tabiî söyledi. Göreceksiniz dosyada..

— Peki Abdullah bey, hatır için ifade alınan meselesine gelelim...

— Ne demek yani?

— Hatırı hoş olsun diye ifadesini aldım diyorsunuz. Bunun ne demek olduğunu anlamadım.

— Canım, pek hatırı hoş olsun diye de değil. Hâdisenin sebeplerini araştırırken işe mevzu teşkil eden malın mülkiyetini tespit etmiyecek miyiz?

— Ha.. O noktadan...

— Tabiî değil mi ya...

— Pekâlâ.. Hayret doğrusu... Koca bir köye, tek bir adam sahip çıkıyor.

— Gerçi Ali Ağa gibisi pek çok değildir ama, bu taraflarda ağaların iddiası hep budur, beyefendi... İddiası değil sadece, ispat da ederler gerekirse.. Size birşey söyliyeyim de gülmek mi, şaşmak mı lâzımgeldiğini kendiniz takdir edin artık... İnanılacak ağızlardan işittim. Eğer Ali Ağa kızarsa, köyünün, etrafında, kilometrelerce uzak yerlere kadar, ne kadar mesken, toprak, yol, köprü varsa, hepsine hak iddia edebilir. Hepsinin tapuları cebindedir...

— Allahını seversen?

— Dahası var. Kasabada yüz elli parça evin ve bahçenin de öz-be-öz kendi malı olduğunu söylemiş

bir tarafta... Dilersem, kollarından tutup hepsini dışarı atarım demiş.

— Aç gözlü herif... Doymaz, kanmaz kerata...

— İşte böyle beyefendi...

— Tarih boyunca memleketi taksim etmişler aralarında... Veziri, paşası, padişahı, şeyhi derken... Koca İmparatorluğun mülkiyeti, birkaç yüz tapu senedine sığdırılmış. Bu dökümtüler de, miras hakkı olarak, şimdi böyle sağda solda uluyup duruyorlar.. Görüşürüz...

— Aman, Savcı Bey?

— Amanı zamanı yok. Bu devirde, koca bir köyü, bir ağanın çiftliği olarak tanımam ben... Koca bir köy halkını, bir ağanın köleleri olarak tanımam ben... Tanıyamam... Tanırsam, kursağımdaki millet lokması, tıkar beni... Tıkar da öldürüverir...

— Ne yapacaksınız peki?

— Görürsün. Elbette Ali ağaya karşı harb açacak değilim. Ama vatandaşın hakkını onun keyfi uğruna da çiğnemem, çiğnetmem...

— Bilmem ama... Pek aklım ermez ama... İhtiyatlı davransanız iyi edersiniz, savcı bey... Bu adam çok tehlikelidir. Kırdığı ceviz bini aşmıştır. Hiç bir şeyden çekinmez. Tertemiz gibi görünen ellerinde, kim kaç kabahatsiz insanın kanı vardır...

— Sen meraklanma pek... Usuletle gideriz... Üstüne pek varmayız. Söylediklerin pek yanlış değil... Zayıf kalırız biz onun karşısında... Ama asıl vazifemizi unutursak, hainlik etmiş oluruz memlekete... Sen kenarda dur istersen... Karışma... Bakalım ilk adımlar nereye varacak?

Akşam üstü Ali Ağanın dükkânına gittim. Baştan biraz surat etti ama, sonra yumuşadı. Meseleyi derhal mahkemeye vereceğimizi söyledim.

— Adamakıllı ceza isterim, diyordu, burunlarından getir şu yezitlerin... Tepelerine bin!

— Merak etmeyin siz... Kanun, suç işliyenlerin, haksızlık edenlerin hakkından gelmesini bilir.

Dostça ayrıldık. Bütün geceyi kuruntu içinde geçirdim. Erkenden fırladım.

Ali Ağanın kasaba bağlarındaki evini silâhlı nöbetçilerle muhafaza ettirdiğini biliyordum. Dedikodulara göre, orada genç bir kadın tutuyormuş. Kaymakama, zabıta âmiri sıfatiyle, bir tezkere yazdım. Devletin, vatandaşların hayat ve menfaatlerini muhafazaya muktedir olduğunu, fertlerin ayrıca silâhlı muhafızlar istihdam etmesine lüzum ve imkân tasavvur edilemiyeceğinden Ali ağanın filân mevkideki bağında kullandığı adamların faaliyetten jandarma eliyle menedilmesini istedim. El altından işin peşini de bırakmadım. İki gün sonra yüzbaşı bizzat giderek adamları yakalamış, ifadelerini almış ve silâhlariyle beraber adliyeye sevketmek üzere son işlemleri yapmıştı.

Ali Ağa, bu haberi alınca küplere binmiş. Kasabayı bir dedikodu tufanıdır bürüdü... Artık kahveye çıkmaz olmuştum. Ama dışarda olup bitenleri, gerek adliyedeki arkadaşlardan, gerekse özel haber alma kaynaklarından, muntazaman kovalıyabiliyordum. Özel kaynakların Zekeriya ile Gülsüm olduğunu açıklamıya lüzum var mı?

27 Birincikânun

Hava birdenbire kışladı. Sokak kapımın önünde diz boyu kar var. Bereket odun bol. Arabasını dört kâğıda veya beş mecidiyeye alıyoruz. İki tane saç sobayı Gülsüm bütün gün fayrap ediyor. Alıçlı ormanları sağ olsun.

— Hamam gibi yerde iş görmek ne tatlı oluyor, diyor Gülsüm... Tekrar tekrar sevincini, saadetini

anlatıyor. Bu kadın, o kadar kolay aldanıyor, o kadar azla kanaat ediyor ki? Mesut olması için pek az, pek az şeyler yetiyor. Hepsi böyle bunların... Belki yokluktan çıktıkları, yokluk içinde yetiştikleri için... Kaç kere, bir altın lira alayım, boynuna takayım dedim, şiddetle, gerçek bir hoşnutsuzlukla, reddetti:

— İstemem, diyor, senin sağlığın bana yeter de artar bile... Hem şu bu ne der sonra? Herifin kesesini seviyor der... Oysaki ben...

— Eeeee?

— Hadi git işine... Kim kaç kişi bekler kapılarda...

Yüzünü başörtüsüyle örtüyor, gülerek mutfağa kaçıyor...

Zekeriya öteygün bir haber getirdi. Çok şaştım doğrusu... Aslını aramak icabederse, şaşmamak lâzım... Ali Ağanın kadın yüzünden girmiyeceği kalıp, göze almıyacağı tehlike yoktur. İnsan değil, aygır sanki... Başını, başlangıcını kimsenin bilmediği bir devirde başlamış... Karı, kız peşinden koşa koşa günümüze ulaşmış... Köyünde, benim de yüzlerini gördüğüm, nikâhlı karılarından başka, yirmi kadar da odalık beslermiş. Adamlarının evlerine, sansar gibi, gizlice girip çıktığı da caba... Kimi köylüler, bile bile razı gelirlermiş buna... Vebali söyliyenlerin boynuna... Ama Ali ağanın koynuna karısını, kızını teslim edenlerin sayısı pek sınırlı değildir dediler... Dahası da var. Civar köylerde gerdeğe girecek kızların ilk gecesi, Ali ağanın hakkı imiş. Yarı yoksulluktan, yarı da itikattan geliyormuş bu töre... Kendi köyünde de bu töreyi evvelleri tatbik edermiş. Ama son yıllarda, gözleri açıldı diye, vazgeçmiş hakkından...

Haber şu: Ali Ağa, geçen akşam, İnhisar Müdürünün kapısı önünde, karların içine diz çökmüş. Şafak sökünceye kadar beklemiş orada... Müdürün

hanımını altı aydan beri seviyormuş. Çeşitli haberler, mektuplar, hediyeler... Hiçbiri para etmemiş. Evi kordon altına almış âdeta... İnhisar Müdürü bir türlü çakmamış olacak... İkisi de terbiyeli, doğma büyüme İstanbullu, görgülü insanlar... Bilhassa hanım Erenköy lisesini bitirmiş, sanata ve edebiyata düşkün... Oldukça güzel sulu boya, karakalem resimler de yapıyor. Birkaç toplantıda görüştük. Bütün kasaba hanımlarının gönlünü kazanmış. Güzel denebilir mi? Eh... Sarı, altın sarısı saçlarını arkada topluyor, koskocaman bir topuz yapıyor... Gözleri de sarı... Cipil çipil ama, tatlı.. Konuşması, her türlü övmenin üstündedir. Bunu herkes söyler... Âdile hanım konuşmağa başladı mı, çıt çıkmaz etraftan... Erkekli, kadınlı bir toplantıda, isek, binde bir, kendine güvenen biri, bir iki kelime ile söze karışacak olur... Hanımlar arasında bu da görülmüyormuş. Hem tertipli, hesaplı konuşur; hem de yatışmış, olgunlaşmış bir sesi var...

Şaşırdım, kaldım. Zekeriyanın piyasadan duyduğuna göre, Ali Ağa, bin altın sayayım, iki saat için bahçeye gelsin, diye haber göndermiş. Ömrü boyunca gelir bağlıyayım demiş. Kocasından boşansın da, gene rahat rahat, gitsin. İstanbul'da yaşasın demiş... Demiş Allah demiş... Ama Âdile hanım, meseleyi patırtıya, gürültüye boğmadan:

— Hayır, demiş. Hayır!

Dairede Tapu Memuru Recep geldi yanıma... Bir iş için... Ona çıtlatacak oldum.

— A... Bilmiyor musun savcı bey, dedi, uçan kuşun haberi var bu meseleden... Demek lâkırdı doğru...

— Ne lâkırdısı o?

— Böyle işleri en sonra koca duyar diye söylerler ya, işte o...

— Eeeee?

— Kocadan bir evvel de kanun memurları duyarmış, demek... Artık hayırlısı gayri...

— Bana ne kuzum?

— A... Muhterem savcı beyim, bu mesele sizi hiç ilgilendirmez mi?

— Yooo... Şikâyet yok, bir şey yok...

— Peki, herif, elin mesken masuniyetini ihlâl ederse?

— Gene şikâyet lâzım ama... Geçtim ondan... Böyle bir suç da yok...

— Beyefendi, Ali Ağamız, karların içine oturmuş, sabaha kadar hu çekmiş. Müdürün evinin kapı dibinde...

— Olsun. Orası mesken sayılmaz...

— Öyleyse af buyurun... Biz cahil kişileriz. Kanundan, nizamdan pek anlamayız...

Kahvelerde konuşulan bu artık... Ali Ağanın muhafızlarını mahkemeye vermemiz de unutulmadı hani... Çeşitli sözlerle karşılaştım. Kimisi tebrik etti. Kimisi yanlış iş dedi. Kimisi, aman kendini sakın, dedi... Gülsüm bile iki gözü iki çeşme, tam yirmi dört saat ağladı...

— Başına bir hâl gelirse ben ne ederim? Nerelere giderim?.. diye, höykürdü, durdu...

Zaten komşu ev sahipleri de rahat bırakmıyorlar kadını... İkide bir, anası ayrı, kızı ayrı, lâf atıyorlarmış zavallıya... Hele kadın, artık çok ileri gitmeğe başlamış. Geçen gün çalının dibine gelmiş de:

— Kız Gülsüm, demiş... Dün akşam eve gitmedin mi ne? Sesin geliyordu..

Bizimki de kızmış artık:

— Gitmedim, nolacak?

— Kız Gülsüm... Kocana bir haber uçururum. Gelip seni müdeumum evinde kıtır kıtır doğrar.. Bak ayağını denk al, karışmam sonra..

— Kız sana ne oluyor sanki? Kıskanıyor musun yoksa?

— Niye kıskanacakmışım, kokmuş karı... Malında gözüm yok senin... Benim arkamda kırk kişi geziyor. Elin mektep çocuğuna kalmadım...

Böyle bir konuşma olmuş aralarında... Kızı da, anasından habersiz, sıkıştırıp duruyormuş bizim Gülsüm'ü...

— Vallah gözleri var sende... diye, dizlerime kapandı, ağladı durdu kızcağız.. Mide bulandıracak haberler ama, önüne geçmenin yolu var mı, bilmem... Yarın öbürgün kahvelerde konuşulmağa başlar... Artık ayıkla pirincin taşını...

Yarbay Mithat Beyin bana en yakın adam olduğu yavaş yavaş meydana çıkıyor. Baştan çekinmiştim, kuşkuya düşmüştüm... Adamın hakkında olmadık şeyler düşünmüştüm. Artık yavaş yavaş anlıyorum, ki, Mithat bey, mesleğine lâyık bir adam... Fırsat buldukça, öyle kibarca kollıyarak, öyle ince ince hesaplıyarak, bana nasihatlar veriyor. Çok seviyor beni... Bu sebepten hakkımdaki dedikoduları dikkatle kovalıyor, gerektiği yerde karşılık verip düzeltmeğe çalışıyor. Sağlam karakterli, iyi niyetli biri olduğumu durmadan etrafa yayıyor. Bu haberleri kendisinden değil, etraftan alıyorum. Elbette büyük şükran duyuyorum kendisine karşı... Sık sık söylüyorum da...

— Hayır, diyor, bana birşey borçlu değilsiniz. Ben hak ve hakikate karşı borcumu ödüyorum. Biz meslektaş sayılırız sizinle... Bu vatanı, hudutlarda biz, içerde siz, kurtarmakla vazifeliyiz. Bizim vazifemiz şimdilik bitmiş görünüyor. Yarın tekrar başlıyabilir. Ama sizinkisi, bitmez, tükenmez, sonu gelmez... Vatanın, milletimizin kötü niyetli düşmanlardan, dedikodulardan, iftira ve yalandan, hülâsa fenalıktan kurtarılması lâzım. Bunu sizler başaracaksınız. Ufak tefek yardımlarla zaferinize ortak olursak, duyacağımız haz, mükâfatımız olsun!

O söyledi geçen gün... Ali ağa, yalnız İnhisarlar Müdürünün hanımına değil, demiryolu inşaatında çalışan bir İsveçli kadına da abayı yakmış. Ulubel'deki merkez şantiyesinde oturuyormuş bu kadın... Belki biraz da serbestçene, oynakçana mahlûktur...

Ama adamlar haber almışlar meseleyi... Mektup mu tutmuşlar, haberciyi mi yakalamışlar... Geceleri nöbetleşe bekçilik ediyorlarmış.. Ellerinde otomatik silâhlarla... Güya Ali ağa, kadını kaçıracağım diye yemin etmişmiş...

Herifin azgın yaratılışına şaşmamak mümkün değil. Hattâ inanmıyorum. Mithat Bey de pek sağlam söylemedi. Ama dedikodu kabilinden havadisleri bana anlatmaz bu adam... Küçük bir delili vardır elinde... Zaten sırf haberim olsun diye söyledi. İsveçlilerden bir şikâyet gelirse, şaşkınlığa düşmemi istemediğini ilâve etti...

Hâdiseler birbirini kovaladıkça, sıkı sıkı tutmağa çalıştığım itidali, bozacağım galiba... Herkes işini, gücünü bırakıp benimle uğraşıyor sanki... Bir de Gülsüm'ün yolunu kestiler arada... Hem de o akşam erken çıkmıştı. Dar sokakta iki delikanlı atlamış üstüne... Kollarından yakalamışlar... Kadın baştan başka fikre düşmüş... Ama değilmiş...

— El adamının koynuna giriyorsun. Bütün kasaba biliyor bunu... Eğer bu işten vazgeçmezsen, kendin bilirsin... Namus meselesi... Başka şeye benzemez.. Memleketin namusunu senin gibi iki paralık orospuya çiğnetmezler...

Bunun gibi lâflar... Damarı tuttu mu, bizimki lâkırdısını esirgemez:

— Ekmeğimi verin de, çıkayım yanından, demiş, öyle kuru kuru kabadayılık sökmez pek... Hem ben namusumla çalışıyorum onun yanında.. Şikâyetliğiniz varsa hükûmetin kapıları açık... Defolun karşımdan...

Demiş ama, günlerden, beri, arpacı kumrusu gibi düşünüyor. Çok önüne geçmek istedim, kanmadı. Bir türlü sinirlerini yatıştıramıyor. Yüzüme bakıp bakıp, başını eğiyor yere, bol sümükle ağlıyor. O başörtünün ucu kim ne hale geliyor sümükten... Tevekkeli ikide bir yalağa basmıyor...

Söylenen lâfların içinde, bizim başkâtip Haydar'ın adı da sık sık geçmeğe başladı. Eskiden kahveye, meyhaneye çıkmazdı pek... Şimdi her akşam çıkıyormuş. Bana karşı da biraz kırgınca... Sebebi yok değil, var... Var ama, aklım ermiyor, nasıl haber aldı? Bu adamdan, oldum olası, çekinirim. İlk geldiğim günden beri. Cebinden kuruş yerine altın çıkaran küçük maaşlı memur, benim için düpedüz eşkiyadır. Meğer ki malı, mülkü ola. Oysaki bunda yok öyle şeyler... Sıkı sıkı araştırdım, soruşturdum. Noluyor, bilmiyorum. Epeyce evvel, gizli rumuzuyla, Vekâlete bildirdim meseleyi. Ses sâda çıkmadı. Ama başka tipte, günün birinde, renk döndü. Bana karşı bir soğukluk, bir geride durma... Sonra bu lâflar...

Vekâletten haber sızmasına ihtimal veremiyorum. Ama kimbilir? Mebuslarla, vilâyet encümeni âzalariyle, hattâ vali ile, vilâyet savcısı ile iyi görüşüyor. İkide bir pazardan yağ toplatıp tenekelere basar, savcıya, valiye yollar... Yeşilkaya'nın yağı bu taraflarda meşhurmuş...

19 Birincikânun

Bir haftadan beri Adliye Müfettişi Sakıp Bey Yeşilkaya'da... Hayatımın en dolu, en heyecanlı günlerini yaşadım. En sevinçli, en kederli günleri de diyebilirdim ama, demiyeceğim. Şundan ötürü ki, sevinçler kederleri götürdü, geriye bir sessizlik, bir huzur kaldı. Biraz da cesaret ve ümit...

Hancı Abduş efendi telefon etti evvelâ... Birdenbire şaşırmışım.. Kekelemeğe başlamışım. İki gün sonra söylüyor hancı... İyi adamdır, uçkuruna az yenilir ama, fenalığı yoktur, tanırım. Doğruca hana inmiş, müfettiş...

Telefondan yarım saat sonra, merdivenlerdeki yabancı ayak sesini tanıdım. Duymamazlığa geldim. Hattâ, kapımı açıp içeri girerken bile pek öyle ilgi göstermedim. Sadece bir iş sahibi gibi karşıladım kendisini...

— Buyurun, bir emriniz mi var? dedim.

— Estağfürullah... Bazı ricalarım olacak. Bendeniz Adliye Müfettişi Sakıp...

Hemen ayağa kalktım, kendi yerimi gösterdim ama, oturmadı. Pencerenin önüne gitti, camdan biraz baktıktan sonra kanapeye yerleşti. Cebinden mendilini çıkarırken, gözlüğünü silerken, yan gözle bana baktığını seziyordum. Ellerimin titrediğini göstermedim. İçime cesaret doldurmak için de, ne iradem varsa harcadım..

Belki çeyrek saat lâf etmedi. Birden konuşmağa başladı:

— Nasıl, işleriniz çok mu?
— Oldukça, Müfettiş bey...
— Meşhut suç?
— Biraz fazla...
— Ayda kaç tane, meselâ?
— E... On beşi bulur.
— İnfaz edilmemiş ilâmın kaç tane?
— Hiç yok.
— Mütalâa bekliyen ilk soruşturma?
— Hiç yok.
— Cezaevindeki tutuklu sayısı?
— Altı...
— Hükümlü?
— Üç erkek, bir kadın!

— Sulh cezada kaç dosya var?
— 414!
— Asliyede?
— 328!
— Aferin!
— Teşekkür ederim efendim.
— Ya sulh hukuk?
— Bilmiyorum beyefendi...
— Asliye hukuku da bilemiyeceksin öyleyse... Halbuki bunları da bilmeni isterdim.
— Beni ilgilendirir mi?
— Elbette ilgilendirir. Halkın, hukuk mahkemelerinde işinin görülüp görülmediğini, görülmüyorsa, niçin aksadığını, günlerin uzağa atılıp atılmadığını... Hepsini anlayıp dinlemek, savcıların vazifesi cümlesindendir. Bilhassa senin gibi savcıların...
— Bundan sonra bakarım, beyefendi.
— Ver ilâmlar defterini!

Defteri masamın üstünden aldım, götürdüm. Almadı elimden...

— Aç son sayfayı, dedi.
— Buyurun!
— Kim bu, 9 Birincikânunda içeri giren?
— Tatlıcı Yakup!
— Suçu? Ama sen bakma deftere... Ezbere söyle...
— Adam yaralamak!
— Kaç güne hükümlü?
— Yirmi!
— Temyiz?
— Edilmedi.
— Niçin?
— Depozito parasını denkleştirememiş.
— Cezası niçin tecil edilmedi?
— Eskiden suç işlemiş.
— Kaç yaşındadır?

— 29!
— Evli mi?
— Evet. Üç de çocuğu var.
— Kimi yaralamış?
— Eskici Şemmas'ı!

On üçüncü sayfayı çevirdi. Defter gene benim elimde.

— Abidin kimdir?
— Abidin, Abidin... Şey efendim...
— Ne şeyi?
— Abidin.. Harmandan saman çalmaktan üç aya hüküm giymiştir. Hotamış köyü halkındandır. Üç çocukludur bu da... Temyiz etmemiştir.
— Karar, talebinize uygun olarak mı çıkmıştır?
— Evet!
— Kapa defteri oğlum.. Lütfen yerine otur. Kaç temyizin var?
— On yedi...
— Kaçı geldi?
— On üçü.
— Kaçı tasdik, kaçı bozulma?..
— Hepsi bozuk.
— Aferin!
— Teşekkür ederim...
— Peki söyle, bakalım, bu başkâtip nasıl sayıyor altınları?

Dudağının kenariyle gülüyordu. Şaşırdım birdenbire... Sonra kısaca görüşümü anlattım. Gülsüm'ü sordu. Zekeriya'yı sordu. Komşu kadını ve kızını sordu. Ali Ağayı sordu. Köyde şerefime verdiği ziyafeti bütün ıcığı cıcığı ile anlattım. Tutarak köyündeki esrar işini, Ali ağanın köyündeki kavgayı, hakkımda söz getirmiş, dedikodusu olmuş meselelerin hepsini, tek tek sordu, tek tek anlattım. Hiç bir şey gizlemeden, hiç bir şey de katmadan. Demek bütün meseleler vekâlete bildirilmişti.

Sakin sakin dinliyordu. Söz bitince, birkaç dakika gözlerini benden ayırmadı. Çantasına el attı, açtı, bir dosya çıkardı:

— Bana bir masa ile bir sandalye lâzım, dedi.

— Benim masamda oturmaz mısınız?

— Sen ne yapacaksın?

— Sorgu yargıcının odasında çalışırım.

— Teşekkür ederim. Topu topu bir hafta kalacağım. Peşin sözüm şu: Bazı kusurların yok değil. Ama tam Cumhuriyetin istediği beklediği memursun. Eğer bu halde kalır ve iyi niyeti elden bırakmazsan, ilerde çocukların senin adını iftiharla taşırlar. Başka birşey de bekleme ha...

— Sağ olun beyefendi. Beklediğim yok zaten...

— Herşeyi olduğu gibi görmeli, sineye çekmelisin. Yaptığın işlerin görülmemesi, beğenilmemesi, mükâfatlandırılmaması, gayretine ket vurmasın. Zaten memleket hizmeti, bedeli olan hizmetlerden değildir. Şimdi çağır odacıyı, emrini ver!

Hemen işe başladı. Her akşam saat dokuzdan evvel odadan çıkmıyordu. Sabah ne zaman geldiğini hiçbir zaman göremedim. Odacı, altıda işe başladığını söylüyordu. Ona bir defa, beş, bir defa da on lira bahşiş vermişti.

Geldiğinin üçüncü günü Başkâtibe işten el çektirdi. Beşinci gün sorgu yargıcının başka yere zorla tahvili emri geldi. Jandarma araciyle çağırttığı bir sürü insanı dinledi. Yazı makinesini o kadar hızlı yazıyordu ki, yan odadan sorgu yargıciyle beraber hayranlıkla tıkırtıyı dinliyorduk. Biz de kullanıyorduk makineyi... Kâtipler de kullanıyordu. Hele nüfus memuru, parmakları uçarcasına yazardı. Ama bu adam, hepimizden ileri idi. Bu yaşta, bu işi, buralara götürmüş olması, bence önemli bir meseleydi... Yazı makinesi, benim için daima saygıya değer bir âlet olmuştur... Yazdığı yazıyı, makine kullanan birine ve-

rip elini kolunu bağlayan adamı, hiçbir vakit hoş görmedim. Bağışlamadım kusurunu... Bu, bir bakıma, okuma yazma bilmiyen, ama türlü ukalâlıklara girişen adamın durumudur bence...

Son günü öğle vakti odamızın penceresine geldi, parmağıyla bana işaret etti; çıktım:

— Bir yemek yiyelim seninle, dedi, eğer tenezzül edersen.

— Estağfürullah beyefendi.

Meğer kebapçı Ejderle ahbap olmuş. Sabah akşam görüşür, konuşurlarmış. Sabahtan tenbih etmiş. Sofraya av eti, turşu, iç pilâv, vezir parmağı geldi. Ejder efendi, gözümün içine bakıyor, galiba kıs kıs da gülüyordu. Kendisi hizmet etti bize... Yemek arasında Müfettiş sordu:

— Ejder efendi ile aranız nasıl?

— İyidir beyefendi. İlk gelişimde yol arkadaşlığı etmiştik.

— Malûm. Ondan sonra?

— Pek görüşemedik. İş, güç..

— O da mı aramadı?

— Aramadı.

— Niçin aramadın Savcı beyi, ey Ejder-i derya?

Ejder efendi ellerini uğuşturarak masaya sokuldu:

— Hoşlanmam beyim hükûmet memurlarından... Kim, ne gelir aklına... Uzaktan sevdim ben onu... Dostluğumu da uzaktan besledim, ilerlettim.

Gerçekten, dükkânında yemek yediğim zamanlar, ancak birkaç kelime konuşur, daima benden uzak dururdu bu adam. Odama bir kere bile ayak basmamıştı. Müfettiş gülüyordu; birden ciddileşti:

— Ejder efendi sonuna kadar temiz kalmıya karar vermiş bir insandır. Bu çeşit adamların sayısı git gide eksiliyor. Ama dikkat et, temiz kalmağa karar vermiş diyorum. Yoksa temiz adam çoktur elbet..

İş, kararı vermekte... Yoksa temiz kalmada korkunun, günahın, cehlin, belki tesadüfün bile dahli olabilir. Karar vererek namuslu olmak, meseledir...

Yemekten sonra:

— Şöyle bir dolaşalım seninle, dedi.

Kahvenin yanından bağlara doğru yürüdük. İkide bir burnunu sıkıyor, keh keh diye öksürüyordu. Bunun organlardan gelme bir zor olmadığını biliyordum. Düşünebilmek için, zihnini harekete getirmek için böyle yapıyordu.

Yazıya çıkmıştık. Yeşilkaya arkada kalmıştı. Havadan sudan söz açıyor, yarın sabah erkenden hareket edeceğini söylüyordu. Nihayet karar verdi, zınk diye durdu yolun ortsında. Başını bana doğru çevirdi, kirpiklerini titretti:

— Bak oğlum, dedi, ben senin ağabeyin sayılırım. Meslekte de senden kıdemliyim. Gördüklerim fazladır. Gördüklerini unutmayan, onlardan ders almasını bilen takımındanım da... Bu itibarla sözlerimin kibirine dokunacağını, bana kırılacağını ummam.

— Size karşı ne kadar bağlandığımı bilseniz, bu sözleri söylemezdiniz, beyefendi...

— Yok. Öyle değil. Bu bağlantı, seni övdüğüm müddetçe devam edebilir de, yerdiğim sıra kesilir. Belki sıfıra da iner. Hislere kulak asma sen... Çabuk değişir, çabuk gelir geçer onlar... Ama karar ve fikir, değişmez kolay kolay... Bundan ötürü, sözlerimi kararla dinle, ve fikirle karşıla!

— Başüstüne beyefendi...

— Geldiğim gün de söylemiştim. Kusurların yok değil. Şimdi gene söylüyorum. Hem de az farklı olarak... Kusurların pek çok...

— Aman, beyefendi?

— Ha... Dinle bak. Sözümü kesme... Dedikodulara karışıyorsun. Bundan kendini koru. Dişini sık, ekmeğini dizinde kır çenelerini kilitle birbirine. De-

dikodu dışında kal. Eğer bunu becerebilirsen, ilerde daha büyük hizmetlere erişebilirsin.

İkincisi, demin de söyledik, hislerine kapılma. Bir şey söyliyeceğin veya yapacağın zaman iyi düşün, acele etme, sonra cesaretle söyle ve yap. Aradaki mesafe, meseleyi sinirlerinden koparıp dimağına mal edecektir. Ondan sonrası kolaydır.

Üçüncüsü, bir ayak evvel evlenmene bak. Bekârlık, bizim mesleğimizde tehlikelidir. Bizim meslek, biraz papazlığa benzer. Uçkura sadakat esastır. Hocaların bile pek o kadar uymağa mecbur olmadıkları kaideler, bizim için ön plânda tutulması şart olan şeylerdir. Adliyeci, midesine, kesesine ve uçkuruna sahip olmalıdır.. Demiyorum ki. beserî ihtiyaçlardan uzak dur. Buna imkân yok. Sıp diye de evlenemezsin. Ama bu, emelin olsun. Eli yüzü düzgün, ırz ehli, senin çalışmalarına uyabilecek bir kız, biçilmiş kaftandır. Aşka, sevdaya, flörte ayrılacak vaktimiz yoktur bizim...

Bir nokta daha var. Belki de en önemli nokta. Paran azdır. Buralarda herşeyin ucuzunu, iyisini aramağa ne vaktin, ne de durumun müsaade eder. Herşeyin pahalısını, kötüsünü almağa, yemeğe, giymeğe mecbursun. Olsun. Namuslu bir adam, sırtında değil gönlünde, giyeceklerin en güzelini taşır. Midesinde en lezzetlisini bulur. Altın, su sizin başkâtip gibi, insanı rezilliğe, yoksulluğa götürür. Refah ve bolluğa değil. Sayılamıyacak derecede çok altın ve taşınamıyacak derecede ağır kâğıt para verseler, yüreğinde saklı duran baha biçilmez mücevhere değişme... O seni ölünceye kadar besler. Koğulsan da, hapishanelere düşsen de, iftiraya uğrasan da, yerle bir olsan da...

Şaşıyorsun lâflarıma değil mi? Bizim meslek, cezaevine yalnız bina itibariyle değil, mâna itibariyle de yakındır. Giriverirsin içeri...

Müfettişin vicdansızı azdır ama, akılsızı çoktur. Karısı bekler İsanbul'da, acele eder, seni, yakıverir. Hiç bakmaz, gözünün yaşına... Şahidin yalancısı hesapsızdır. İki lira için, hatır için, korku yüzünden, saygı yüzünden seksen tanesi, bülbül gibi sözbirliği eder, canına okurlar senin... Tehlike içindesin. Etrafın ateş ve kanla çevrilmiştir. Namusuna, haysiyetine çevrilen namluların sayısını bir görsen, deli olursun.. Tabanları kaldırıp kaçarsın buralardan...

Şunu belle: Mesleğimizde hiçmet etmek istiyenler, çoğu kereler, mahvolup gitmişlerdir. Ama hizmetlerini yaptıktan sonra.. Mahvolup gidenler çoğala çoğala, hizmetler de birike birike, bu millet, haksızlıktan kurtulacaktır. Sen de böyle olacaksın demiyorum. Allah, sonra aklın, seni korur . Ama hem iyi hizmet, hem de ebedî meslek ve maaş, hemen hemen bir hayaldir. Bundan dolayıdır ki, yüreklerinde memleket sevgisi yananların pek çoğu, eriyip toprağa karışmadan, serbest mesleklerin bağrına atılmaktadırlar...

Sen onlara uyma... Ayağını denk at... Doğru gördüğün işe cesaretle gir. Korku, insanları esir durumuna sokan bir heyulâdır. Korkma! Ama düşünceyi, hesabı elden bırakma! Karşına çıkanların da düşünceli, hesaplı olmasını dilerim! Hadi dönelim...

Gitti Sakıp bey... Yalnız kaldım buralarda.. Ben bu satırları yazdığım sıra, o kimbilir nerelerdedir... Bu adamın hayatımdaki tesiri, ebedî kalacak. Okkanın altına gitsem de, başarı elde etsem de, ondan bileceğim. Bana doğruyu söyledi. Sorumlu değil elbet. Ama adliye mesleğindeki rotamı çizen bu adamdır... Yolu açık olsun...

2 Şubat

Gülsüm'ü atmak mı, bırakmak mı lâzım diye,

çok düşündüm. O, bunu sezmiş gibi, günlerce etrafımda dolandı. Gözümün içine baktı. Ev işlerine büsbütün sarıldı. Bana sevgisini göstermek, ama sıkmadan, bıktırmadan göstermek için, zekâsının bütün kudretini kullandı. Ağladı, sevindi, kahkaha attı, ımızgandı, şikâyet etti, süründü, debelendi, yuvarlandı, gocundu, siftindi.

Nihayet evimde kaldı.

Onda bir koruyucu ruh buluyorum. Kaba, ama bir çekici, koruyucu tarafı var sanki... Ayaklarının altı nasırlı meselâ... O kar gibi yıkayıp ütülediği yatak çarşaflarının üstünde bu ayaklar, büsbütün iğrenç oluyor. Bunu kendi de farkettiği için, mümkün olduğu kadar az gösterir bana ayaklarını... Sonra, ağır, basbayağı yapma, sürünme bir kokusu var. Kaç kere söyledim, bu benim kendi kokum, dedi. İnsan koltuklarının altında bu koku, büsbütün keskinleşiyor. Bir dağ çiçeği, bir olmuş meyva kokusu bu... Silemedim, alışamadım... İkide bir ağlıyor... Günde iki defa sıcak su döküldüğü oluyor. Otlarla ovunduğunu, keselerle silindiğini söylüyor. Hayır, bu koku gitmedi teninden... Eğer dışardaki hâdiseler olmasaydı, alışamazdım bu kokuya. Bereket versin, burnumu kullanacak pek az vaktim var...

Abdullah'ın yerine aylarca sorgu yargıcı gelmedi. Meşhut suçların tümü sırtıma bindi. Vilâyet zabıt kâtiplerinden Servet diye birini, başkâtip olarak gönderdiler. Uzun, sivri, sıska bir delikanlı.. Çok çalışkan ve bilgili bir çocuk olduğunu, vilâyet savcısı telefonda söyledi. Vilâyet savcısı Abdülkadir bey de, bir zamandır bana iltifat ediyor... Eskiden telefon açtığı olmazdı hiç... Şimdi ikide bir konuşmak istiyor.. Jandarma telefonunda kazayı bulmak, hiç değilse yarım saatlik iş olduğuna göre, anlıyamadığım bir durum var ortada... Neyse, yakında o da ucuzlar... Hâdiseler, çok vakit geçmeden, ucuzluyor

burada... Eğer bu da olmasa, halimiz dumandır. Ama iş, onları ucuzlamadan keşfetmekte... Marifet bu asıl... Bir bunu becerebilsem, ölüm yok karada artık...

Tahrirat Kâtibi Yetimin oğlu sünnet olacakmış. Yirmi kişilik bir ziyafet tertipledi. Masanın üstünde ne yoktu ki... Hemen düşünceye daldım. Bu adam topu topu elli altı lira para alır ayda... Yalnız bu masanın sermayesi yüz lirayı geçer. İki yetişmiş kızı var. Evi dört, beş odalı.. Hepsi halı ile döşenmiş... Bu değirmenin suyu nereden gelir? Yanımda oturan şube reisine bunu fısıyacak oldum.

— Sırası değil, sonra konuşuruz. dedi. Tam aklıma geldi. Benim için hazırlanan birayı içiyorum. Ama, dört, beş şişe de olmuş galiba... Mithat beyin kulağına eğildim:

— Kuzum yarbayım, dedim, bir merakım var, hep içimde durur. Şunu bir çözüverir misiniz?

— Hay, hay... Emret, neymiş?

— Ali Ağanın adamlariyle kahvenin önünden geçerken birinin kulağına birşeyler söylemiştin. Meraktır bana, ne dediydin bu adama?

— Mutlâka öğrenmek istiyor musun?

— İstemesem, sorar mıydım?

— Ayıplamaz mısın beni?

— Ben mi? Rica ederim...

— Ali Ağa bir teneke kavurma vaadetmişti bana... Unutmasın dedim. Malûm ya... Kışın et kesilmez kasabada...

— Ya!

— Evet. Ayıpladın mı?

— Yooo.. Ne karışırım?

— Hele hele...

— Vallahi değil. Merakım gitti. İşte o kadar..

— İstediğini düşünmekte serbestsin. Dünya, dünyadır. Biz de geçici yolcular... İşte bu kadardır bu hikâyet... Temmet...

Keyfim kaçmıştı. Ağzıma zehir gibi birşey katılmıştı sanki... Kendimi kurtarmak, eğlenceye katışmak, silinmek istiyordum ortadan... Herkes sanki bana bakıyordu.. Gürültü, neşe eksilmiş gibiydi. Yan gözle, utanarak Mithat beye bakıyordum, hayır, Mithat bey keyfindeydi. İçime bir ferahlık doğar gibi oluyor, bir yudum daha içiyorum biramdan... Rahatsızım. Ama belli etmemeliyim... İçkiler dokunuyor bana, vesselâm...

Masanın öte tarafında Ali Ağanın adamlarından Âdem oturuyor. Kendisi davet edilmiş ama, gelmemiş. Haber göndermiş, özür dilemiş. Ama sandık emini, Ali ağanın böyle davetlere pek seyrek geldiğini açıkladı demin... Âdem ağa, yetmişlik var. Gözlerinin altındaki deri sarkmış. Ön dişleri simsiyah, aralıklı.. İkide bir, suratıma dik dik bakıyor.. Önünde koskoca bir rakı bardağı var. Oysaki ötekiler ya birer kadehle, ya da çay bardaklariyle içiyorlar. Bir iki sefer gözlerimiz çatıştı.. Sonra nasılsa gözüm kaydı.. Herif bayağı kinle, düşmanca bakıyor.. Acaba bir maksadı mı var diye, içime kuruntu girdi. Hemen de öfkem kabardı. Böyle uşak makulesi adamlarla beni bir masaya oturtan tahrirat kâtibine küfrettim içimden.. Soysuz, aşağı tabakadan bir adamdı zaten o da... Karşımda, kaymakam oturuyordu. İki tarafa sallanarak, sık sık, tek kelimeden ibret lâkırdılar söyliyerek, gûya idareciliğini gösteriyordu. Bu adamın, karısiyle yatakta yatarken dahi, bazı nizamlara riayet edip etmediğinden şüpheliyim. Nizam, onun gözünde herşeydir. Nizam ile dünya cennet olabilir. Aksi gibi nizamdan, yani nizamnameden evvel kanun var. İşte bundan haberi yoktur kaymakamın...

Ben bunları düşünürken, ev sahibi arkamdan sokulmuş, kulağıma birşeyler fısıyor:

— Bir emriniz var mı, müddeumum bey? Bu davet, sırf sizin için yapılmıştır. Baş misafirim sizsi-

niz. Emredin, yeri yerinden oynatayım. Kuş sütü, güvercin yumurtası getireyim. Tek siz, istiyerek, zevk duyarak, iki lokma alın benim tabağımdan.. O tabağı duvara asayım, çoluk çocuğuma yadigâr bırakayım.

— Teşekkür ederim. Yetim bey.. Sağ ol.. Var ol... Hiçbir şeye ihtiyacım yok...

— Sen emret tek... Bunların hepsini kovayım, önünde kulun kölen olayım, sana hizmet edeyim... Karım, kızım da hizmet etsin sana... Sen büyük adamsın, müddeumum bey... Çok büyük adamsın sen.. Senin önünde yerlere eğilirim, ayağını öperim. Mübarek ayağını öperim... Sen ayağı öpülecek adamsın...

— Rica ederim Yetim efendi... Rahatsız olma... Misafirlerine hizmette bir kusur yapılmasın... Sağ ol! Hadi, rahatına bak!

— Yok ama... Beni tersleme böyle... Köleni hor görme... İrade et, buyur, ayağının altına serileyim.. Tekmele, beni, yüzümü, gözümü kanat... Ez beni papuçlarının, topuklarının altında... Feda olsun benim gibi itler senin uğruna... Feda olsun çoluk çocuğum.. Genç kızım, kurban ederim vallah... Hem billâh... Hem tallah...

Şube reisini öteye itmiş, geriden bir sandalye çekip burnuma sokulmuştu. Nefesi leş gibi erik rakısı kokuyordu. Etraftan farkına varıyorlar mı diye bakındım, herkes kendi âlemindeydi. Zaten Yetim, sarhoşluk havası, içinde her türlü tedbiri almışa benziyordu.

— İki gözüm kör olsun ki, uğrunda canımı bile esirgemem. Bak savcı bey... Kerem et... Beni dinle... Zaten mâruzatım üç kelimeden ibaret... Ama bak... Zerre kadar kabahatim varsa, yık beni yere, bas kamçıyı... Etlerimi liyme liyme et... Bilir miyim? Elin köpeği kumpas kurmuş meğerleyin...

— Nedir Allahaşkına mesele? Birşey mi var?

— Var ya... Olmaz mı? Mesele olmasa efendimi rahatsız eder miyim? Ver şu elini öpeyim...

— Dur Yetim bey, herkes bize bakıyor canım...

— Ver şu mübarek elini öpeyim diyorum. Yoksa karışmam...

— Peki, ama çabuk davran. Sen ev sahibisin. Ayıp olur ortalıktan uzun müddet eksilmen...

— Ne? Ayıp mı? Analarını eşekler koşalasın kerhanecilerin... Hep senin hatırın için... Hep senin güzel hatırın için... Yoksa bu beş para etmez it sürüsünü toplar mıydım başıma? İstersen, emredersen, şimdi topunu kışalayım. Topunu kapı dışarı edeyim. Ha? İster misin? İrade eder misin?

— Bırak canım, yavaş söyle... Neymiş mesele, anlıyalım.

— Nolacak canım? Önemsiz bir iş ama, mide bulandırıyor işte... Geçen yıl kaymakam bey köylere çıkmıştı. O çıkar ikide bir... Zaten mecbur da kanunen... Ama bu deyyus... Baka bak.. Allahını seversen bak şuna... Kaymakama benzer yeri var mı şu herifin? Şebele maymunu, bundan çok daha yakındır insana...

— Sus Yetim, şimdi...

— Kerem et, otur.. Ha... Ne diyordum, köylere cerre çıkmıştı. Cerre.. Anladın ya.. Na şuracıkta, katmerli pezevengin biri şikâyete geldi. Bahçesine saldırmış biri... İki sıra kütüğü toplamış, götürmüş..

— Üzüm mü?

— Heye... Üzüm.. Ama ne üzüm? Parmak gibi.. Aşağı yukarı iki yüz kilo bir şey... Geldi o pezevenk, şikâyet etti. Adliye işi bu dedim... Dayattı, yalvardı, süründü. Adliye işi uzun sürer, şu jandarmaya bir emir ver, üzümleri geri alsınlar, dedi... Biz de yazdık bir tezkere başçavuşa... Yüzbaşı kaymakamla beraberdi çünkü... Yoo... Dur bakayım... Hayır... Ha-

yır... Vilâyete, kursa, gitmişti, Başçavuş ne yapsa beğenirsiniz? Basmış hırsızın evini... Yüklemiş üzümleri arabaya... Al götür demiş o pezevenge... Ötekini de çekmiş karakola... Yer misin, yemez misin... Yer misin, yemez misin...

— Eeee? Kısa kes.

— Aradan bu kadar zaman geçti. Bir de ne bakayım? Vilâyet idare heyetinden bir karar... Lüzumu muhakeme...

Telâşla ellerime sarıldı... İki büklüm olmuştu. Önüme kapaklanmak üzereydi. Omuzlarından tuttum. Çarpık sesiyle, höykürmeğe başlamaz mı? Gırtlağını sıktım, ama kaymakam gördü karşıdan:

— Allah muhabbetinizi arttırsın, gözümüz yok! diye seslendi. Bir udcu ile bir kemancı gelmişti şimdi odaya... Ne zamandan beri çaldıklarını kestiremiyordum ama, gürültüleri yedi mahalleyi rahatsız edecek kadar büyüktü...

Yetim bey, kucağımda uluyordu. Boğula boğula ağlıyordu:

— Düştüm ocağına... Yarın, öbürgün huzuruna çıkacağım... Merhamet... Merhamet et bana... Çoluğuma çocuğuma acı... O namert hâkim kaldırıp bir hüküm çekerse, dilenirim alimallah... Dilenirim... Karım orospu olur... Kızım orospu olur...

— Yalnız seni mi muhakeme altına almışlar?

— Yalnız beni... Başçavuş olacak boynuzlu, yazılı emrimi gösterip kurtarmış yakayı...

— Peki, kendine gel biraz... Kalk... Doğrul... Elbet bir çaresi bulunur. Şimdi uzatmıyalım meseleyi...

Ellerimi bırakmıyor, yere doğru kendini atmak istiyor, türlü acayip sesler çıkarıyordu. Güç hal ile avutabildim. Koluna girerek kapıya kadar götürdüm. Orada kadınlar bekliyorlarmış zaten... Çekip aldılar...

Bu adam, hükûmet konağındaki kapımdan gö-

zünü ayırmıyan, ifade için gelenleri bir bir kontrol eden, sonra hepsini bir bir yoklayıp ipucu arıyan bir adamdı. Hakkımda çıkarılan lâfların pek çoğunun kaynağı oydu. Vakit vakit türlü tertipler kurmağa yeltenmiş, sonra kendi kendine korkup vazgeçmişti. Tam değil ama, şöyle böyle biliyordum bunları.. Başçavuşun koruyucusu idi. Ortak oldukları muhakkaktı bence... Ama delilim yoktu elimde. Şimdi başçavuşun oyununa gelmişti. Sırtüstü yuvarlandığını anlıyordu.

Gardiyanın değiştirilmesi için çok uğraşmıştım da, hep bu Yetim efendi engellemişti. Kadın gardiyan Hüsniye'nin hükûmet konağında en çok aşındırdığı kapı, bunun kapısıydı. Cezaevlerinin mülkiye idaresinde kalmasına şaşmamak mümkün değil. İdare makamları tayin ediyor gardiyanları.. Cezaevinin canlı kısmından ben mesulüm, geri tarafından kaymakam... Bu çapraşık işi kim düzenlemiş, ne zamandan beri böyle gidiyor, bilmiyorum... Her halde ilerde düzelir. Düzelir de, bu çeşit adamların rolü de sona erer... İnşallah!

Daha iki gün evvel bana, lâf dokundurmuştu:

— Sabah sabah senin evden gramofon sesi geliyordu. Pencerenin altından geçtim de kulağıma çalındı. Halbuki çoktan çıkmıştınız evden...

Gülsüm'ün ben yokken gramofon çaldığını bilmiyordum. Öğleyin sordum. Elime, ayağıma kapanarak inkâr etti. Bu gramofon da baş belâsı oldu bana... Ali ağanın dükkânından taksitle almıştım. Küpek marka... Beni oyalıyor. Bir sürü plâk da getirttim. Çoğu alaturka ama, teselli oluyor işte. Akşamları Gülsüm'ün hazırladığı masanın başına geçince, kuruyorum... Debussy'den, Wagner'den, birkaç plâk var... Kendimi dinliyorum gerçekte. Ama Debussy bana arkadaşlık ediyor...

Binbir dedikodu çıkardılar. Yok, para vermeden

almış. Yok mahkemede beraat eden biri hediye etmiş.. Yok, Gülsüm istemiş de alınmış... Oysaki Ali ağanın tezgâhtarı, o yılışık boşnak çocuğu önayak oldu bu işe... Yirmi lira peşin verdim, gramofon geldi eve... Her ay da on beşer, on beşer ödüyorum. Ya iki taksit kaldı, ya da üç.. Arasıra komşular da istiyor, veriyorum. Kız, adamakıllı öğrendi kurmasını, çalmasını... Hoş, bu da ayrı lâf oldu ya... Abuzar efendinin karısiyle de, kiziyle de kurmuşum arayı... Nöbetleşe çalıyı aşıyor evime geliyorlarmış... Yahut ben o tarafa geçiyormuşum... Gramofonun sesi o taraftan çıktı mı, tamam. Ben oradayım. Hattâ küçük bir baskın bile yapılmış... Bakın anlatayım:

Bir sabah Abuzar'ın karısı Gülsüm'den gramofonu istemiş gene... Misafirleri varmış. Kadın da tutmuş, vermiş. Hattâ kendi elceğiziyle götürmüş, açmış, kurmuş. Bir de kapı çalınmış.. Dört, beş yabancı kadın, pat diye içeri doluşmuşlar. Doğru odaya... Sağı, solu aramışlar.. Misafirler de, ana kız da şaşkın şaşkın bakarlarmış... Sonra çıkıp gitmişler... Kadın neden sonra ayılmış, peşlerinden ağıza alınmıyacak küfürler savurmuş ama, koydunsa bul... Gülsüm bu hâdiseyi anlatırken kıkır kıkır gülüyordu:

— Seni var sanmışlar içerde... dedi.

— Beni mi? Ne münasebet...

— Hiiiç...

— Ne hiçi kız? Söyle bakalım dilinin altındakini..

— Hep lâf çıkarmışlar. Onlarla içli dışlı olmuşsun diye... Benden çok soran oldu, görmedim dedim..

— Kim sordu?

— Bi dolu insan.. Nebleyim?

— Kim ama? Bir iki tanesini hatırla bakalım..

— Karşıki Arap kızı sordu ilkileyin...

— Arap kızı mı? Neden merak olmuş ona?

— Bilmem. Sonra Tapucunun hanımı sordu. Sarrafın karı sordu. Sordu oğlu sordu...

Bu arap kızı dediği, kapı karşı komşumuz Kâ-

mil beyin evlâtlığı.. Kâmil bey şimendifer inşaatında taşronluk ediyor. Yol boyu, onlarla beraber taşınırmış. Kum, çakıl, çekiyor firmaya... Varlıklıca bir adam... Bir sürü de kalabalığı var. Bir kaç ay oluyor geleli... Müftü efendinin bu koca berhaneyi tuttular. Müftü efendi, tek karıdan ibaret ailesini, arka tarafta, sundurmalı bir odaya taşıdı. Kapıları bir... Kâmil bey, bu topuz gibi evlâtlığı Halepte almış, büyütmüş. Uzun boylu, kıvırcık saçlı, çukulata renkli... Rastladıkça bana güler On sekiz, yirmi yaşında bol bol var ama, aklı çocuk. İri iri göğüsleri var. Bu kara kışta, incecik bir basma entari ile kapılarının önündeki karları süpürür... Hemen her sabah, aynı işi yaparken görürüm. Sanki benim çıkmamı bekler. Baştan alaya vurdum... Sonraları pencerede beklemeğe başladı. Bir gece, Gülsüm gittikten sonra, çat kapı gelmesin mi? Kitap okuyordum. Dışarısı bir âlem... Fırtına damları uçuracak. Pencereler kalın bir kar tabakasiyle örtülmüş.

Şaşırdım:

— Ne istiyorsun? dedim.

— Geldim işte... Ne istiyecek mişim?

Acele girdi, kapıyı örttü:

— Çabuk, çabuk, dedi, içeri girelim... Hava çok soğuk...

Sobanın başında ellerini ısıtıyor, kahkahalarla gülüyordu.

— Çabuk, ısın da git evine, dedim.

— Elbet gideceğim. Senin evini yiyecek değilim. Ne o suratın?

— Çabuk ol diyorum. Bak sonra...

— Pöh... Yapmacık!

— Ne yapmacığı kız? Sen deli misin, nesin?

Öyle bir gülüş güldü ki, rüzgârın sesi olmasa, mutlaka komşudan işitilirdi. Ne yapacağımı bilemiyordum. İşi daha da azıttı, boynuma sarıldı, kuvvetli kollariyle sıkmağa başladı beni... Kalın dudaklariyle

yüzümü, gözümü öpüyordu. Aklıma fena şeyler geliyordu. Sokak kapının önünde insanların biriktiğini, baskına hazırlandıklarını düşünüyordum. Ama bu korku, yavaş yavaş silindi. Koşup dinledim. Kar çisiltisinden başka, dünyanın bütün sesleri dinmişti. Duvarın üstünden Kâmil beylerin pencerelerine baktım, kap karanlıktı. Kapının sürmesini yokladım. Odaya döndüm.

Kâmil bey, çok yılar evvel, bu henüz yarı çıplak bir arap yavrusu iken, hevesini almıştı...

6 Mart

Ali ağa, yapacağını yaptı nihayet.. Başımızı belâya da sokuyordu az daha... Söylentilere göre, Âdile hanımı birkaç defa bağevine götürmüş, sonra şantiyedeki yabancı kadının peşine düşmüştü... Yollar karla örtülü idi. Çoğu günler Fevzipaşa'dan posta arabası bile gelemiyordu. İstanbul gazetelerini dört gün, beş gün gecikerek okuyabiliyorduk. Ama Ali ağa, Ulubel şantiyesi etrafında pusu kurmuştu sanki... Herkes de biliyordu olanı, biteni... Anlatırlarmış adamları...

Yabancı mühendisler, kurma binalarını adamakıllı sağlamlaştırmışlar... Büyük büyük mazot sobalariyle ısıtıyorlarmış içini... İşler bütün durmuş. Ama yakında, nisanın başında, nihayet ortasında, gene çalışmalara geçerler diyor herkes... Mayısa kadar hazırlık yaparlar, sonra yağmur, soğuk demeden işe koyulurlarmış...

Ali Ağaya ait meselelerle, zora gelmedikçe, hiç ilgilenmemeğe karar vermiştim. Aramız pek iyi değildi. Bir iki mesele için aracılık etmek, akıl öğretmek teşebbüslerine geçti, yüz vermedim. Zaten kasabaya pek uğramıyor. Ama dükkânındaki tezgâh-

tar, büyüğü de küçüğü de, bana çok itibar ediyorlar. Oradan geçtikçe, yakınlıklarına, samimiliklerine inandıracak şekilde dostluk gösteriyorlar. Dükkâna iyi peynir, kuru balık, taze konserve falan geldikçe, hemen biri daireye koşuyor, haber veriyor:

— Ağzınıza lâyık beyefendi, diyor, sizin için biraz ayırdık. Akşam üstü uğrayıp alın... Memnun kalmazsanız herşeye razıyız...

Lâkin Yeşilkaya'da Ali Ağadan uzak yaşamak mümkün mü? Dehşet, verici bir haber, geldi, başıma çarptı. Ulubel şantiyesine yakın bir yerde, bir taş kulübenin içinde, ölü bir kadın bulunmuş. Karakol ve jandarma araciyle iş, vilâyete de bildirilmiş. Demiryolu inşaatı civarında asayişi bozucu hallerin derhal idare makamlarına bildirilmesi için hükûmetin emri var.

Ertesi sabah erkenden jandarmanın asayiş kamyonu ile Vali bey, alay kumandanı, polis müdürü, doktor geldiler. Yüzbaşı ile beni de aldılar kamyona, hâdise yerine gittik. Yollar tıkalı idi. Geceden çıkarılan köylü ekipleri, kazma kürekle, iyi kötü, birkaç geçit açmışlardı. Zaten tepelere doğru karlar erimiş. Dereler alıp götürmüş, hepsini... Şantiye binası, göyle iki kilometre kadar ilerde...

Sık çalılıklar arasında, âdeta karanlık, kuytu bir taş kovuk.. Üstünü dallarla örtmüşler. İnsan, yanından geçse seçemez.. İki kat eğilmeden deliğinden içeri girmek mümkün değil. Hepimiz sokulduk içeri... Ağır bir koku... Göz gözü görmüyor. Bir jandarma fener getirmiş. Yaktı. Kapının ağzındakiler geri çekildiler. Yarı beli taşa dayanmış, saçları ıslak ıslak yüzüne yapışmış, çocuk kadar genç bir kadın. Mintanının düğmeleri göbeğine kadar çözülmüş. Şalvarı parçalanmış. Bir bacağı hemen hemen çıplak. Öteki bacağını örten çaput parçası kan içinde.

Doktor yere çömeldi, feneri tutan jandarmaya işaret etti. Işık yaklaşınca ölünün yüzü büsbütün belirdi. Gözleri yarı açık. İki nefer, üstündekileri soymağa başladılar. Mintanın altından pamuklu bir zıbın, onun altından yakası ve kol kapakları mavi iplikle işlenmiş bir dokuma gömlek çıktı. Memelerinin derisi sarı bir muşamba fener gibi pörsümüştü. Ceset tamamen soyulduktan sonra doktor, şimdiye kadar görmediğim bir dikkatle, muayeneye girişti. Vücudunun bir yerinde yara, bere izi görünmüyordu. Tabanlarındaki çatlaklar sayılmazsa, bütün cilt sapasağlamdı. Ama bu çatlaklar, buzların üstünde yürüye yürüye şişip cerahat bağlamış, yer yer katı kanla dolmuştu. Doktor cesedi daha iyi görebilmek için kapının ağzına sürükletti. Parmaklariyle kestane rengi, yapış yapış saçlarını araladı. Bütün kafayı boydan boya incelemeğe başladı. Kulaklarının arkasına, baktı, ensesini yokladı. Vali bey, parmaklariyle burnunu sıkmış, doktorun tepesine dikilmiş, bekliyordu. Jandarma alay kumandanı ile yüzbaşı biraz gerideydiler. Neferler, put gibi hareketsiz, ölünün yüzüne bakıyorlardı.

Nihayet doktor başını kaldırdı, belli belirsiz bir sesle:

— Evet! dedi. Herkes yaklaştı cesede... Doktor, iki parmağiyle saçları araladı enseye doğru küçücük, kızıl bir yara göründü. Başını Vali beye doğru kaldırdı:

— Bulduk, beyefendi, dedi, ölüm sebebini bulduk.

— Ne bu? dedi Vali.

— Henüz bilmiyoruz. Ne bir bıçak yarasına, ne de kurşun yarasına benziyor. Bir demir ucu, bir sivri taş ile açılmış olabilir bu yara... Elbet araştıracağız, bulacağız. Şimdi yapılacak iş, cesedi şantiye binasına kadar götürmek.

Neferlerden biri koştu, yarım saat sonra bir

kağnı ile döndü. Bu kağnılar çok var oralarda.. Kum, çakıl taşıyorlar... Üstlerine birer kıl keçe gerilmiş. Sahipleri geceyi içinde geçiriyor, şafakla beraber işe girişiyorlarmış. Kağnının sahibi ölüye bakmadı bile.. Kırçıl sakallı, iri burunlu bir adamdı. Burnu soğuktan mosmor kesilmişti.

Ölüyü boş bir çadıra aldırdı doktor.. İsveçli kimyagerle görüştü. Küçük lâboratuvara girdiler. Başmühendis bizi âdeta zorla kamp binasına sokmak istiyordu. Vali bey:

— Artık birer kahve içeriz, dedi.

Lâkin geniş, süslü salona girdiğimiz zaman o da, biz de, şaşkınlığa düşmekten kendimizi alamadık. Bu adamlar, bu dağ başında, akla sığmaz şeyler yapmışlardı. Ankara'nın lüks otellerinden farkı yoktu bu salonun.. Ortada, akla gelmez yiyeceklerle, çeşitli içki şişeleriyle dolu bir masa vardı. Birbirimizin yüzüne baka baka oturduk. Sonra kapı açıldı, üç kadınla birkaç erkek girdi. Başmühendis hepsini tanıttı. Kadınların biri ihtiyardı. İkincisi oldukça, genç, son derece süslü ve boyalı, ama üçüncüsü, gözlerimizi alacak kadar güzeldi. Hepsi omuzları, kolları açıkta bırakan elbiseler giymişlerdi. Genç kadın, anlamadığımız diliyle, daha oturmadan konuşmağa, gülmeğe başladı. Sık sık Türkçe kelimeler de savuruyordu.

İşi unutmuş gibiydik. Şişeler açıldı. Biraz sonra doktor da geldi. Alay kumandanı, çok şen adamdı. Bunu daha evvel işitmiştik. Havaya ilk hareketi veren o oldu. Bol kahkahalariyle tavanı çınlatıyor, ikide bir avuçladığı şam fıstıklarını çürük dişleri arasında çıtırdatıyordu. Doktorla kimyager, arasıra dışarı çıkıyor, bir müddet kayboluyorlardı. Sonra yeniden gelip, hiçbir şey olmamış gibi, ahengimize katılıyorlardı.

Genç, güzel kadının kimyagerin karısı olduğu çabucak anlaşıldı.

Yarım saat oturdum, oturmadım, ayağa fırladım. Valiye dönerek:

— Müsaade ederseniz, ben soruşturmaya başlıyayım, dedim.

— Acelesi var mı? Ama siz sabırsız olursunuz. Gençlik var serde.. Hadi bakalım, genç savcı, göster kendini... Buradan, şayet varsa, kaatili beraberimize alarak gitmeliyiz.

— İnşallah efendim!

Küçük odalardan birini bu işe ayırmışlardı. Masanın başına geçtim. Türkçe yazı makinesi, bir deste kâğıt, bir paket yabancı cigara kenara konmuştu. Cigara paketini elime alır almaz sarsıldım: Altında on liralık bir banknot vardı. Burada unutulmuş olamazdı bu para... Masanın üstünde de, etrafta da, lüzumsuz hiçbir şey yoktu, Kapının dışında etrafa emirler veren genç mühendise işaret ettim, parayı gösterdim.

Yüzüme dikkatli dikkatli baktı. Sonra paraya baktı. Hafifçe güldü, aldı parayı, deri ceketinin göğüs cebine soktu. Tersyüzü dönüp çıktı odadan..

Bütün civardaki işçileri dinlemek istiyordum. Yüzbaşıya haber yolladım, geldi. Jandarmaları topladı. Herbirini bir tarafa saldırdı. Yarım saat sonra kapının önünde sekiz, on kişi birikti. Onlar gelinceye kadar ben onluk kâğıdı düşündüm. Herifin kafasına atmadığıma pişman oldum. Sonra rezalet çıkarmanın lüzumsuz olduğuna karar verdim.

İş, gece yarısına kadar sürdü. Vali beyle alay kumandanı, ikide bir yanıma geliyorlar, malûmat istiyorlardı. Birkaç kişinin sorgusunda hazır bulundular. Hattâ sualler sordular. Hiç kimse birşey bilmiyordu. Hüviyetleri hakkında şantiye defterinden kayıtlar çıkardım, suretlerini aldım. Sonra Hasan Onbaşıyı çağırdım. Hasan onbaşı, hat boyu karakol kumandanı idi. Ali Ağanın adamlarını sordum. Baştan

yanaşmak istemedi. Sonra civarda, bekledikleri yerleri bildiğini söyledi. Üç yerde tahtadan barakalar yapmışlar, geceli gündüzlü nöbet tutarlarmış. Maksatları, kadını kaçırmakmış.

— Bunu bildiğiniz halde hükûmete neden haber vermediniz, Hasan onbaşı?

— Bir teşebbüs olmadıktan sonra, niye haber vereyim, beyefendi? Sorduğumuz sıra, keyfimizin kâhyası değilsin, diyorlar. Avlanmak üzere geldiklerini söylüyorlar. Haber verseydim ne yapılabilirdi sanki?

Söylediği doğruydu. Şüpheye düşürmeden herifleri çağırmasını söyledim.

— Zaten çekinmezler böyle şeylerden, dedi, kanuna, zabıtaya saygıları vardır. Yarım saat sonra hepsini huzurunuza getiririm. Ne var ki...

— Ne var ki?

— Boşuna uğraşmış olacaksınız.

— Ne yapalım? Bırakalım mı işi, yani? Onu mu demek istiyorsun?

— Yok be beyim, ben ne karışırım sizin işinize.. Ben emir kuluyum. Getir, getir... Götür, götür.. Üst tarafı sizlere ait.. Demek istediğim, bunun burasında yevmiye on adam ölür. Kimi gömülür, kimi çürür. Binde birine ayağımız takılır böyle... Bu kadını da çobanın biri bulmuş orada... Gece vakti sığınmış oracığa... Burnuna koku gelmiş. Koştu, geldi, haber verdi. Başımıza da iş açtı...

Sözümü beklemeden acele selâm verdi, çıktı.

Doktorla kimyager, kadının tenasül yerinde, erkek ifrazatı içinde frengi, mikrobu bulmuşlardı. Bunu düşünen mutlaka kimyagerdi... Bizimki, derine gitmeyi sevmezdi çünkü... Küçük lâboratuvar, yolumuzu keskin bir ışıkla aydınlatmıştı. Bu habere öyle sevindim ki, kalkıp mühendisin alnından öpmemek için kendimi zor tuttum. Doktor, işin ehemmiyetini

anlamış görünmüyordu. Onun derdi günü, kafadaki yarayı açan âleti keşfetmekti.

Ali Ağanın adamları, altı kişiydiler. Bir bir ifadelerini aldım. Yüzbaşı, bilhassa merak etti bunların diyeceklerini... Tabiî altısı da inkâr ettiler. Bir haftadan beri kulübelerinden çıkmadıklarını yeminle söylediler. Birkaç günde bir, köyden azık gönderirlermiş bunlara... Ayı avı peşindeymişler...

— Bulamadık, diyorlardı. Hele havalar biraz açsın, çıkarlar ortaya... Eli kulağında...

— Şimdi sizden birer damla kan alınacak, dedim.

— Niçin beyim, diye çığırıştılar...

— Hastalık varmış buralarda... Yarın, öbürgün demiryolu işi başlıyacak. Önüne geçmek için hükûmet tedbir alıyor...

Birbirlerinin yüzüne baktılar, sonra başlarını eğerek lâboratuvarın yolunu tuttular.

Vali Ferruh bey, olanı biteni biraz uzaktan kovalamakla beraber, kan tahlili meselesine aklını yatırmıştı. Netice alınıncaya kadar işçilerin künye kayıtları üzerinde meşgul oldum. Fotoğrafları inceden inceye gözden geçirdim. Bunun boş bir iş olduğunu biliyordum. Ama salona geçmemek için bahane oluyordu.

Dışarda, bir gürültü koptu, Doktor, haykırarak büyük salona doğru koşuyordu. Yerimden fırladım, peşine takıldım. Vali beyin önüne dikilmiş, hararetle anlatıyordu:

— Tamam iş, beyefendi... Neticeyi aldık sayılır. Veli oğlu Davut, firengili!

Valinin de yüzü güldü. Adamlar salonun kapısına kadar gelmişlerdi. Ferruh bey:

— Kim Davut içinizde? diye bağırdı. Sarı bıyıklı, iri yarı biri:

— Benim, dedi.

Vali yüzbaşıya döndü:

— Bu adamı alıkoyunuz, ötekileri salıveriniz. Ben bizzat sorgusunu yapacağım sanığın!

Sonra yerinden kalktı, bana doğru yürüdü:

— Gel savcı bey, dedi, işi hallettik. Demedim miydi ben sana? İşte böyle biter bu işler...

Davut, herşeyi inkâr ediyordu. Yüzbaşıyı çağırdık, aldı götürdü onu.. Bir saat kadar görünmediler. Sonra haber geldi:

İtiraf etti efendim...

Asayiş kamyonu, bir fazla yolcu ile, ertesi sabah yola çıktı. Bütün mühendisler, kadınlar, teknisiyenler, bizi uğurlamağa geldiler. Hava güneşliydi. Yarım saat, hep birlikte, yaya yürüdük. Güzel madam, diz kapaklarının yukarısına kadar inen, lâcivert ketenden bir şort giymişti. Üstünde omuzları açık, beyaz bir blûz vardı. Vali bey:

— Böyle üşümez misiniz madam? dedi...

— Üşümek? Ben yok üşümek...

Siyah gözleri par par yanıyordu. Jandarmalar başlarını önlerine eğmişlerdi. Yamacın dibinde durduk. Karşılıklı el sıkıştık. Kamyona bir sandık yüklenmişti. Bunu görünce Vali beyin yanına sokuldum, durumu bildirdim.

— Ne sandığıymış o? diye bağırdı. İçinde şişeler, yiyecekler olduğu belliydi.

— İndirin onu aşağı, dedi, bizi affetsinler... Kanunlar müsaade etmez hediye kabul etmemize... Çok teşekkürler ederiz. İnşallah hepinizi şehirde bekleriz. Adiyo!

Davut, köşede, elleri kelepçeli, gözleri yarı kapanık, susuyordu. Belli ki, gece, gözüne uyku girmemişti.

17 Nisan

Davud'un anlattığı, korkunç bir hikâyeydi. Sor-

gu yargıcına verdiği ifadeye göre, on gün kadar evvel, etrafta dolaşırken, bu kıza rastgelmişti. Kollarından tutup oraya sürüklemişti kızı... Evet, öldürülen zavallı, kız oğlan kızdı. Zorla ırzına geçmişti. Kız belki iki saat direnmişti... Elini, kolunu ısırmıştı Davud'un... Hırsını adamakıllı azdırmıştı... Parmak kadar çocuğa söz geçirememek erkekliğine dokunmuştu. İşini bitirdikten sonra, çakmaklı tüfeğin harbisini çıkarmış, dah etmişti kafasına... İlk vuruşta, kaykılmıştı kız... Öyle diyordu Davud...

Kasaba çalkanıyordu. Ali Ağaya mensup birinin cezaevine düşmesi, halkı heyecana vermişti. Hükûmet konağının odalarında bile işler yüzüstü bırakılmış, kafalar bir araya gelmiş, bu mesele konuşulmağa başlamıştı. Ertesi sabah merdivenleri çıktığım sırada, bütün dairelerin pencerelerinde parlak parlak gözler farkettim. Gülme geldi içimden... Koltuklarımın azıcık kabardığını bile hissettim. Sonra utandım kendi kendimden... Malmüdürünün kapısını açıp merhaba dedim. Sonra sandık eminini selâmladım. Şube Reisine seslendim:

— Sabah şerifler hayırlı olsun, beyefendi!

— Hayırlı sabahlar olsun! Buyursana. Birer kahve içelim...

— Teşekkür ederim, işlerim pek çok.,

— Tahmin ederim, tahmin ederim... Allah kolaylık versin...

Yeni sorgu yargıcımız da çok iyi çocuk... Erkenden gelir vazifesinin başına... Dosyaları, kâğıtları, tertemizdir. Bütün gün oynar, durur onlarla... Müfettiş gelsin diye dört gözle, bekler... Gelsin de beğensin, takdirname falan versin...

İnsanlar nasıl da hayal içinde yaşıyabiliyorlar? Bu bir yaradılış meselesi galiba... Gerçeklerin, gelip alnımıza çarptığı, bizi durmadan yere yıkmağa çalıştığı, toza toprağa çevirmeğe gayret ettiği zamanlarda bile, hayal kurabiliyor kimi insanlar... Ben de ku-

rar mıydım bir zamanlar? Belki... Ama şimdi? Rüyalarımı bile gerçekler dünyasına göre ayarlamağa çalışıyorum. Başka türlü yaşamak imkânsız... Başka türlü hayat hakkı yok bize...

Ali Ağa, o günden beri kasabada... İki defa haber gönderdi tezgâhtarlariyle... Görüşmek istedi. Çok işim var, mazur görsün, başka zaman... diye atlattım...

İşler gittikçe karışıyor gibi... Durmadan kendime çeki-düzen vermeğe çalışıyorum. Bu yaşıma kadar hiçbir zaman aklıma gelmiyen şeylere başvuruyorum. Meselâ sabahleyin evden çıkarken Allaha yalvarıyorum:

— Bana kuvvet, cesaret ver... Doğru yolu göster...

Ama sinirimi bozmak için hâdiseler sanki sözbirliği etmiş... Kazaya ayak bastığım günden itibaren uğraştığım işlerden biri de, şu yalancı şahitler... Mahkemenin önünde, sanki bir vazifeye geliyorlarmış gibi, sabah sabah birikiyorlardı. Şahit lâzım oldukça, işine göre, ilgililer buraya gelip beğendiklerini hizmete alıyorlardı. İçlerinde sakallısı, genci, temiz kıyafetlisi, hırpanisi, türlüsü vardı... Kürtçe konuşanı, Türkçe bileni, pahalısı, ucuzu, akıllısı, aptalı, hepsi... Savaşa giriştim bunlarla... Ama kolay olmadı bu iş... Aylarca adam kovaladım hükûmet kapılarından... Jandarmaya yazılar yazdım. Hattâ gedikli olanların adını verdim... Bunların hükûmet konağından uzak tutulmalarını istedim. Kaymakamı da güç halle harekete geçirdim. Baştan epeyce naz etti. Çekindi:

— Nasıl hürriyetlerine mâni olabiliriz? diyordu. Yılmadım. Oldukça da netice aldım. Ama hâlâ, yüzlerini şöyle böyle tanıdığım bazılarının, hele hukuk dâvalarında, salona girdiklerini görüyorum... Birdenbire öne atılmak da olmuyor. Adamlar dilekçelerine

bunların adlarını yazmışlar... Haklarını onların sözlerine bağlamışlar... En çoğu, yaş ve ad değiştirmelerinde kullanılıyorlar. Çabucak iş olup bitiyor. Günahı boynuna, bu usül bizim yargıcın da işine geliyor. Bana karşı uygun lâf ediyor ama, yalancı şahitlerden biri geldi mi, dinlememezlik de etmiyor. Yarım saatte bir yaş düzeltme dâvası sona eriyor. Bu yönden haklı, haklı ama, kanun ne olacak? Herifler, yaşının küçültülmesini istiyen dâvacının yüzüne, şöyle yapmacık bir jestle baktıktan sonra:

— Tanırım bu adamı, diyorlar, Balkan Harbinin başladığı yıl dünyaya gelmişti. Babası o sıra benim yanımda çalışırdı da, bunu kundakta bırakıp cepheye gitmişti...

Yahut:

— Benim oğlumdan bir yıl sonra doğmuştu, dün gibi hatırlıyorum... İkisi beraber kuyu başında oynarlardı. Arasıra kavga çıkardı aralarında... Bizim oğlana tembih ederdim. O senin kardeşin... Korumalısın onu... Yaaa, derdim. Öyledir hâkim efendi...

Bu, insanlığını satmış adamların kökünü kazıyamadım, ama zar zor uzakta tutabiliyorum. Yaptıkları işin bayağı bir iş olduğuna, rezilce bir iş olduğuna inandıramadım onları.. Yalnız onları değil, kasaba halkını da inandıramadım. Şurada burada:

— Zavallı fukaraların ekmeğine mâni oluyor.. diye söz ediliyormuş. Hem aklı başında adamlar ediyorlarmış bu sözü... Meselâ Bezzaz Lûtfi efendi, meselâ Kadir hoca, meselâ belediye reisi... Müftü efendinin de böyle düşündüğünü sandık emini bana yetiştirdi ama, inanmadım. Yapmaz bunu müftü efendi...

Bir de tercümanlar... Mahkemeye gelenlerin pek çoğu Türkçe bilmez. İki dili iyice bilenler de pek sayılı... Hemen el altında bulunma-

ları da lâzım. Bu yüzden çekmediğimiz sıkıntı kalmıyor. Hukuk dâvalarında, para işi olduğu için, taraflar tercümanları beraber getiriyorlar. Ama ceza dâvalarında buna imkân yok. Çoğunda dâvacı benim... Her zaman tercüman bulmak imkânları yok elimde... Ücret olarak bir şey de veremiyoruz. Kanunlar böyle bir ihtiyacı düşünmemiş, hesaba katmamış. Ne oluyor? Bazı açıkgözler, tercümanın ceza dâvasında oynıyacağı büyük rolü, bir ticaret işi yapmışlar.. Sırasına göre, kendi hukuk bilgisini kullanıyor, cahil sanığın söylemediği şeyleri söylüyor mahkemede... Yani bir çeşit savunma vekili... Avukat, Dâvavekili... Eski Savcı Hüseyin Bey, bazı tercümanların, kendisinden fazla para kazandıklarını söylemişti bir gün... Herifler, kendisinden akıl danışır, sonra gelip mahkemede ona göre tercüme yaparlarmış... Bu işin içinden çıktım dersem, yalan olur... Ama uykularımı kaçıran meselelerin başında bu tercüman işi geliyor dersem, yalan olmaz... Acaba bu defteri okuyacak olan oğlum, inanacak mı? İnanmasa da olur. Mesele şurada: Acaba onun yaşadığı günlerde de Türkçe konuşmayan vatandaşlarımız görülecek mi? Mahkemelerde kürtçe tercüman kullanılacak mı?

Eski başkâtip Haydar da, bana karşı gidenlerin arasına karıştı. Hep Başçavuş Remzi ile geziyormuş. Durmadan dolaplar çevirme peşindelermiş. Geçen sabah evden çıkar çıkmaz, karşı evin köşesinde Başçavuşu gördüm. Arkasından Haydar göründü. Bir evden mi çıkıyorlardı acaba? İçime şüphe girdi. Zekeriya, Haydar'ın yazıcılığa başladığını söylüyordu. Evinde dilekçe falan yazıyormuş şuna buna... Gidecekmiş diyorlar başka yere ama, gitmedi zahir... Valilikte muhakemesi lüzumuna karar verilmiş. Belki ağırceza mahkemesinden celpnameyi bile almıştır...

Tetikte beklerken nihayet ipuçları belirdi. Kendisine beş altın borçlu olduğumu, emanet dairesinden bir de tabanca aldığımı, kahvede, uluorta söyleyiver-

miş. Bu haberi Tapu Memuru Recep getirdi. Beynimden vurulmuşa döndüm. Hemen Ökkes efendiyi eve gönderdim. Gülsüm'den tabancayı alıp getirdi. Yerine koydum. Ama beş altın meselesi bir hançer gibi yüreğime saplandı. Zaten söyler söylemez, kül gibi olmuş benzim... Recep öyle dedi:

— Vallahi Müddeumum bey, hiç bu halini görmedim. Ne oluyor yahu? Borçlu olmak ayıp mı? Hepimizin derya kadar borcu var. Tabancaya gelince... İçerdeki dolapta kıyamet gibi tabanca var. Birisini almış, kullanmışsın, ne çıkar bundan!.. Çalmadın ya? Kendine mal etmedin ya? Amma yaparsın sen de...

— Sana öyle gelir... İkisi de suç bunların.. Yalan da değil... Ama bir türlü hatırlıyamıyorum, ben bu beş altını verdim mi, vermedim mi Haydara? Bir sürü alışverişlerimiz oldu. Doğrusu, ikide bir para alırdım ondan... Hâkim de alırdı, sorgu hâkimi de... Bu her yerde böyledir... Neden dersen, başkâtiplerde daima noter parası falan vardır. Aybaşlarında öderiz aldığımızı... Şimdi ayıkla pirincin taşını... Beş aldım, üç aldım, on aldım... Yüz lira aldım bir keresinde... İstanbul'a yazı makinesi ısmarlamıştım... Elli lira aldım bir başka sefer... Peki, benden beş altın alacağı varmış da, niye istememiş şimdiye kadar?

— Utandık, hatır saydık demiş. Üstüne oturuverdi demiş...

— Gidi hırsız deyyus... Hatır saymış!

Hiç çaresi yoktu, hemen hâkimin yanına gittim, ayağa kalkarak karşıladı:

— Buyur evlâdım... Buyur, gel yanıma... Birer kahve içelim seninle...

— Teşekkür ederim. Acele bir işim var. Bana beş altın ödünç verebilir misiniz?

— Ne demek? Emret!

Hemen çantasını çıkardı. Bu çanta, hem altın,

hem gümüş, hem de kâğıt paralar için ayrı ayrı gözleri olan bir çantadır. Beş altını saydı avucuma...

Dışarı koştum, Recep merdivenleri iniyordu:

— Recep Bey! Recep Bey!

Döndü, geldi. Verdim kendisine altınları...

— Al götür, şunları o herife ver... Bir daha da adımı ağzına almasın, yoksa yırtarım o ağzı...

— Peki Müddeumum bey, dediğin gibi söylerim. Ama aynen... Yaşa benim aslan savcım... Sen çok yaşa, e mi?

Bu sarhoşu severim doğrusu, Halis bir yüreği vardır. Ah, biraz da kararınca içse... Vazgeçiremedik gitti.

30 Mayıs

Defterimi ayda bir elime alabiliyorum. Gûya maksadım, hayatımı yazmaktı. Böyle yarım yamalak notlarla bir hayat nasıl belirtilir, bilmem... Ama oğlum, olayların silindiri içinde yaşamağa, nefes almağa mecbur olduğumu belki farkedecek... İş bununla bitse, birşey değil... Üst tarafa geçmek de lâzım... Olayların önüne geçmek, uğraşmak, meseleleri evvelden sezip karşılamak. Hepsinin üstünde de, halkın haklarını, bu kasabanın tarihinde ilk defa olarak, çeşitli tehlikelerden korumak. Yılmamak bu işten... Usanmamak. Tehlikeleri de hiçe saymak...

Bunları düşünürse, defteri seyrekçe ele almanın özürünü kabul eder. Neler oldu arada? Şimdi toparlamak da zor... Bir defa kaatil Davud'un ilk soruşturmasını bitirdik, kâğıtlariyle kendisini Ağırceza mahkemesine yolladık. Ama ne yollayış? Ali Ağanın, adamını kurtarıp kaçırmak için elli atlı ile yolboyuna çıkacağı haber alınmış. Vali bey, yüz jandarma gönderdi Yeşilkaya'ya... Bugüne kadar görülmemiş

şey... Adamlar, başlarında bir yüzbaşı olduğu halde, caddelerden bir geçtiler... Bir toz duman kaldırdılar... Sormayın... Devletin kudreti, gün gibi parladı Yeşilkaya göklerinde... Yüzbaşı kaymakamlıkça hazırlanan yerlere adamlarını ve hayvanlarını yerleştirdikten sonra hükûmet konağına geldi. Parlak çizmeleri, aslan gibi vücudu ile fethetmişti kasabayı bu delikanlı.. Peşinden bir sürü çocuk geliyordu.. Alkış, alkış... Utanmıştı da zavallı.. Dar attı kendini benim odaya... Ama hemen toparlandı, topuklarını şakırtı ile birbirine vurup selâm verdi:

— Emrinizdeyim beyefendi, dedi.

Ertesi gün, daha asılmadan asılmış gibi bitmiş, erimiş, köpeklemiş olan o aşağılık kaatil, yüz atlının ortasında, elleri kelepçeli, yayan olarak, bir düzüldü yola... Bir düzüldü yola... Bütün ahali, sevincinden hop oturup hop kalktı.. Ali Ağa, kasabadan kaçmış diyorlardı.. Olmalıydı da, görmeliydi... Belki aklı başına gelirdi ama, ne çare...

Bu hâdise, cesaretimi arttırdı. O akşam, sultanlar gibi uyudum. Belki altı aydır, öyle rahat uyku uyumamıştım.

Sonra, bağevini bekliyenler Ali Ağanın, mahkememizde birer ay hapse mahkûm oldular. Herifler, sanki ölüm cezasına çarptırılmışlar gibi, bitik halde çıktılar mahkemeden... Temyiz neticesine kadar tevkif edilmelerine lüzum görmedim. Hâkim de isteğimi kabul etti. Bunu korktuğuma yoranlar olmuş.

— Kaatile birşey yapamazdı, zaten, demişler.. Ne azaltabilirdi cezayı, ne de arttırabilirdi. Ama bu işte istediğini yapabilirdi. Beraat ettiremedi ama, içeri de atamadı.. Temyiz, yıllık iş.. Dosya ya gelir, ya gelmez...

Böyle lâflara... Kulak asmadım.

Başkâtip, beş altın alacaklı olduğunu, birkaç gün evvel de, malmüdürüne söylemiş. Receple yolla-

dığımı anlattım:

— Boşver bu lâflara, dedim, belki de ikinci defa ödedim. Lânet olsun!

— İyi ama, bana böyle dedi Haydar... Paraca sıkındayım, lütfen şu beş altını iade etsin Müddeumum bey, dedi.. Keşke Recep'le yollamasaydın, savcı bey...

— Neden? Ne mahzur var bunda?

— Yollamasaydın derim. Mahzuru falan olduğundan değil...

Acaba Recep paraları vermedi mi diye bir şüphe girdi içime... Akşam üstü dairesine uğradım.

— Rica ederim, bakma o deyyusun lâfına... Aldım der mi hiç? Bu iş onun elinde bir koz... Senin gibi adamdan alacaklı olmak ne demek? Hem maddî, hem de mânevî bir silâh...

— Keşki elinden bir makbuz alaydın?

— Hiç aklıma gelmedi işte.. Tuh... Siz de bana birşey söylemediniz. Gördün mü şimdi çapraşık dâvayı? Ama dur savcı bey, günün birinde punduna getirir, elinden bir makbuz koparırım. Biraz müsaade et sen...

Çaresiz buna ümit bağladık. Başkâtip, başçavuş Remzi ile birlikte, köylerde aleyhine delil toplamağa çıkmışlar.. Yanlarında yardımcı olarak da Aralandı Osman var. Hani şu esrar işinin ihbarcısı... Kadro tamam... Ama benim bir suçum, gücüm yok ki? Neyi arayıp, neyi bulacaklar... Zekeriya, ille peşlerinden gideyim, sana haber getireyim, diyordu. Beylik atı var. İstediği zaman yolculuğa çıkabiliyor. Düşündüm, taşındım, razı gelmedim bu işe...

— Hele, şimdilik dur bakalım, dedim.

Çok yalvardı, elime ayağıma kapandı ama, dönmedim kararımdan...

Hepsinin üstüne, komşu ev sahiplerinde de bir cenaze töreni yapıldı, geçen gün... İhtiyar hanımca-

ğız, akşam uykuya yatmış, bir daha kalkamamış. Sizlere ömür... Bir çığlık, bir feryat.. Aman Allah.. Fırladım yataktan,. Çitin üstünden avluları görünüyor hemen hemen.. Gülsüm'le seyretmeğe başladık. Hatunu çıkardılar. Çırılçıplak ettiler. Teneşiri taşlığın üstüne çektiler. Orada yıkadılar ölüyü.. Kefenlediler.. Eve girip çıkanın haddi hesabı yok. Ağlaşmalar, kıyamet... Düşünceye daldım orada... İnsanların, ölü karşısında, bu telâşları nereden geliyor? Hikmeti ne bunun acaba? Hem, sevinç belirtilerinin hepsi var, bu telâşın içinde... Heyecan, ses, hattâ müzik... Ağıtı beyhude çıkarmamışlar eskiler.. Başka dinlerde müzik, daha açık ve hiylesiz şekilde karışıyor ölüm problemine... Bizim dinimizde müzik, kökünden inkâr edildiği halde, büyük günahlardan biri olduğu halde, İslâmiyetin ilk günlerinden beri, orta şarkta ağıt var. Ağıt yakılıyor ölülere. Ağıt bir çeşit cenaze marşı değil mi? Ölünün arkasından ağlayıp sızlamak, yas tutmak, belki büyük kedere, yıkıma düşmek, mânalı.. Hattâ, haklı.. Ama aramızdan birinin daha eksilip, nafakasının bize kalması, ekmek ortaklarından birinin daha ortadan kalkması, acaba sevinç vesilesi olamaz mı? İnsanların şuurunda bu ikinci clay, alta doğru itile itile, mânasını kaybetmiş. Sevinç, kalkmış ortadan... Lâfı bile ağza alınmaz olmuş. Hattâ ölüm karşısında sevinç, sapıklıkların en beterlerinden biri gibi düşünülmüş. Ama gerçek ortada, gün gibi ortada..

Komşu bahçedeki gürültüler arasında, böyle bir kestirme yaptı zihnim... Sonra çantamı kaparak fırladım sokağa...

Yolda başka bir şey geldi aklıma: Komşu hanım, Abuzarın karısı, benim korkusuzca çitin üstünden baktığımı görmüştü. İkide bir, o da bana bakmağa başlamıştı. Gülsüm, elini ağzına kapıyarak, gık diye gülmüştü:

— Aaaa... Deli karı... Ayol önündeki cenaze, öz anan be... Utanmaz karı!..

Komşu hanım, bir ara, gülümsüyor gibime bile geldi. Çantayı acele alıp kaçmam bundandı işte...

İnsanı tanımak, anlamak ne zor? Hiç uğraşmamalı bu işle. Zaten ne faydası var? Kaç kişi yaşıyorsa dünya yüzünde, o kadar çeşit ruh var, karakter var, düşünme ve duyma tarzı var. Belki iki kişi bulunmaz ki, birbirinin madde, ve ruh yönlerinden farksız benzerleri olsunlar... Bu insan yığınlarından birini veya ikisini ele alıp, öteki insan kalabalığına anlatmakta, ne mâna var? Ne fayda var? Bu psikoloji romanlarının topu, safsata bence. İnsanlığa zerre kadar faydaları yok. Hiçbir şey öğretmiyorlar.. Anlattıkları doğru, doğru olmasına... Ne çıkar bundan? Okuyucuyu genişletmiyor, zenginleştirmiyor.. Ona hayatında faydalı olacak, öncü olacak, rehber olacak, birini tanıtmıyor. Tersine, hasta, acayip, çoğu sosyeteye muzır adamları tanıtıyor. Dünya edebiyatından bu çeşit romanların ve hikâyelerin çekilmeye başlaması, beyhude değil... Bir ayak evvel, insanlığın önüne düşecek, onlara hayatın gerçek iyiliklerini öğretecek, işe yarar şeyler öğretecek bir sanatın doğması lâzım...

Dağda haydutlarla karşılaştığımı henüz yazamadım buraya... Defteri ele almanın yolunu bulamadım ki? Gene bir meşhut suç çıktı ortaya... Hem yakın köyde. Kiremitli derler, ikide bir adı geçer bir köydür. Güzel kızları varmış, iyi sağmal inekleri varmış, kırmızı toprağı meşhurmuş. Eski zamanlarda Kiremitli'de yapılan testiler, Adana'ya, Karaman'a, Konya'ya, kadar gidermiş. Şimdi kiremit ocaklarının yıkık kalıntıları duruyor ortada... Bir sefer içinden geçmiştik. Yer altından da, bilmem hangi tarihte, bilmem hangi frenk bilgini, çeşitli kaplar, va-

zolar çıkartmışmış.. Memleketin üstü dururken altında çalışmak istiyen yurttaşlar da var. Bir çeşit pul biriktirme, para koleksiyonu yapma kabilinden işler... Halkının esenliği sağlanmış memleketlerde, zevk için girişilen çalışmalar... Bir çeşit spor... Bir çeşit kültürel eğlence... Ama bu konuyu, birtakım sözü geçer zenginler, sporluktan çıkarıp bilim kolu haline getirmişler... İnsanlık da alışmış buna... Güya tarihe yardımcı bir bilim kolu...

Oysaki tarih bile, bugünün ve yarının faydasına, hiçbir değer taşımıyor. İnsanlığa zerre kadar etkisi yok. "Tarih bir tekerrürden ibarettir,, sözü kadar ahmakça, bu söz kadar tembel işi, bu söz kadar zararlı, geriye bağlayıcı, uyuşturucu söz, galiba söylenmemiştir. Acaba Roma tarihindeki tek saatın tarihin şartları ondan sonraki tek saatında gerçekleşmiş midir? İnsanlık, hattâ tâbiat tarihinde, birbirinin tıpkısı unsurları içinde saklıyan tek dakika var mıdır? Bu böyle olunca, sonuçlar arasındaki benzerlik "tarih bir tekerrürden ibarettir,, safsatasiyle açıklanabilir mi? Tarih, işe yaramaz başarıların ve hükmü geçmiş felâketlerin lâkırdisiyle insanoğlunu avutma yolunu bulmuş sahtecilerin uydurmasıdır.

Neyse, gene daldık felsefeye... Kiremitliye günü birlik gidip dönmeğe karar vermiştim. Yanımda gene lâğar hayvanı üstünde, sessiz bir jandarma. Küçük seyahatimizin sebebine gelince: Biri kıra gitmiş, biraz geç kalmış. Öteki fırsat budur diyerekten, pencereden dalmış, atlamış karının üstüne... Boğuşma, güreşme... Koca gelmiş, bir horoz kapsülün üstüne düşmüş, bir Allahın yaratığı öte dünyayı boylamış. Mesele bu... Her zaman olduğu gibi... Ya karı, ya toprak, ya su... Hani eskiler lâf çıkarmışlar. Yiğidin gözündeki mallar, bir yamçı, bir kamçı, bir de karı, diye. Yalan! Anadolu halkı, üç şey için yaşar, üç şey

için ölür: Bir avuç toprak, bir bakraç su, bir tutam karı...

Ama soruşturma uzun sürdü. Geciktik. Yeşilkaya'nın aydınlığında geri dönüyoruz. Bir boğaz var, Ötekiler gibi, çıt olsa, çın çın öter... İki taraf, sık fundalık.. Dar yerine gelince tepeden:

— Kıpırdama diye bir ses... İkimizin hayvanı da zınk diye durdu. Alışmış zavallıklar.. Arkasından kurşun geleceğini biliyorlar galiba... Yoksa ben belki durmazdım. Belki kaçmağa uğraşırdım. Ya da üç adım ilerde dururdum. Lüzum kalmadı, hayvanlarımız biliyorlar yapacakları işi... Yarım adım gerimde jandarma... Çenesinin atışlarını işitiyorum. Birkaç dakika sessizlik... Sonra uzun bir namlunun üstünde parlak iki göz... Gene bir namlu, gene iki parlak nokta... Üç kişi idiler. En gerideki, bir çalının üstünden ceylân gibi sekerek, tâ burnumun dibine düştü:

— İnin aşağı!

Jandarmanın silâhını alıp yere attılar.

— Çıkarın paraları... Saatleri... Kemerleri...

Sessizce cüzdanımı çıkardım, uzattım... Hâlâ saat edinememiştim çünkü...

— Başka bir şey yok mu?

— Yok, dedim.

— Ama arar da bulursak, fena olur sonu...

— Olsun.. Yok başka şeyim... İsterseniz elbiselerimi...

— Üle, dur bakayım...

Önümdeki adam, yüzünü yüzüme yaklaştırdı, telâşla cebinden bir kibrit çıkarıp çaktı, gözleri beldir beldir açıldı:

— Üle, bizim müddeumum beymiş be... Bre beyim, niye ses etmezsin şimdiye dek... Üle az daha baltayı taşa çakacaktık be...

Ben de tanımıştım herifi... Hani kanun dışı hapsedildiler diye, cezaevinden salıverdiğim haydutlar yok mu? İşte onlardan biriydi. Ellerime sarıldı, öptü:

— Sen benim babamsın.. Canımı sana borçluyum. Kerem et, bağışla beni.. Vallah tanımadım. Billâh tanımadım. Tallah tanımadım. Tanısaydım, yapar mıydım bu namussuzluğu.. diye, yanıp yakılıyordu. Yanındakilere, büyük sevinç içinde, olanı biteni anlattı, cüzdanını kendi eliyle cebime soktu. Sonra tekrar çıkardı:

— Dur be, dedi, sırası gelmişken ödiyelim borcumuzu..

Kuşağına asıldı, hemen hemen bir evrak çantası boyunda, köseleden bir cüzdan çıkardı. Paralar taşıyordu kenarlardan.. Açtı, tomariyle yakaladı paraları, benimkinin gözlerine doldurmağa başladı. Bir yandan da özür dilemeğe devam ediyordu:

— Vallah kusuruma bakma. Aha bu itler şaşırttı beni.. Kurban olam göremedim, seçemedim.. Tüüüü anasını sattığımın gözleri be.. Hepten budak deliğiymiş be.. İrezil ettiler bizi be...

Bütün ısrarıma rağmen, geri almadı paralarını.. Güç hâl ile çantamı cebime sokuşturdu. Özengiye yapışıp asıldı:

Sonra jandarmaya döndü:

— Üle, temiz bir dayak yiyecektin ya, dua et beyime.. Hadi atla bakalım.

Bizi, tâ kasabanın kenarına kadar getirdiler. Bağlara birkaç adım kala çekti atının dizginini:

— Ahbaplık bitti, beyim, dedi, vallah bitti... Senin gibi kabadayı bir beyin yanında bu kadarcık gitmek de şereftir bizim için.. Hadi uğur ola beyim. Hatırdan, gönülden çıkarma... Hem bağışladın mı beni? Söyle ağzınla... Bağışladın mı?

— Hayır, dedim.

Sustu. Hem uzun zaman sustu. İki arkadaşı, dik dik yüzüme bakıyorlardı.

— Demek bağışlamadın ha? Olsun bakalım. Hadi git sağlıcakla.. Allah kısmet eder de, günün birin-

de tekrar karşılaşırsak, ilk işim, sana kendimi bağışlatmak olacak. Git güle güle!

Jandarmanın atının sağrısına gürültülü bir şaplak vurdu. Dört nala açıldık. Neden sonra onların da geriye doğru hareket ettiklerini nal seslerinden anladım.

Jandarma, bütün gayretime rağmen, konuşmuyordu. Daha doğrusu konuşamıyordu. Hayvanın üstünde, dondurulmuş bir kalıp gibi gidiyordu. Bu yüzden jandarma tavlasının önüne doğru sürdüm hayvanı.. Orada arkadaşlarına iki kelime ile durumu anlattım. Kucakladılar, götürdüler içeri...

Gülsüm, gene o çakmak çakmak gözleriyle, yüzümü inceliyordu.

— Ne var kız? dedim.

— Hiiiç.. Sana bir şey olmuş.

— Ne olacak canım.. Hiç bir şey yok..

— Beni mi kandıracan? Olmuş işte..

— Peki, ne olmuş?

— Onu kendin bilin.. Hele soyun.. Gir hamama...

Şişkin cebimi ondan saklamağa çalışarak ceketimi çıkardım. Bu paraları ne yapacaktım? Suç eşyası diye emanet dairesine yatırsam, olmaz. Hiç ses çıkarmazam, olmaz. Hazineye irad kaydedilsin diye maliyeye devretsem, olmaz. Gülünç olurum.. Kendi kendimden utanırım.. Ayrıca...

Hamamdan sonra bir ara Gülsüm dışarı çıktı. Mutfakta yemek hazırlıyacak. Haydudun paralarını ayırdım, dolabın üst gözünde duran bavulumun tâ dibine sokuşturdum. Orada bir sürü kâğıtlar, defterler var. Kilidini de kilitledim. Anahtarı üstünde bıraktım. Ama kulağın ne tarafa dönük olduğuna iyice dikkat ettim. Anahtarı alsam, Gülsüm'ün dikkatini büsbütün oraya çekmiş olacaktım.

Uzun zaman unutmuşum paraları orada.. Hele ertesi sabah ortaya çıkan eğlenceli mesele, büsbütün aldı, götürdü beni...

Yeni bir yargıç yardımcısı geldi. Briyantinli saçları, Duglas bıyıkları ile, gerçekten medeni bir çocuk. Açık sarı iskarpinlerini, merdiven başında, cebinden çıkardığı mendille sildi. Sonra odacıya odamı sordu. Son derece kibar, centilmence bir selâm çaktı:

— Yargıç yardımcısı Dr. Atalay Berkan!

Nasıl şaşırdım, nasıl afalladım, tarif edemem. Ama o aldırmıyordu. Geçti, kanepenin tâ ortasına oturdu. Hemen bacak bacak üstüne atı. Arka cebinden iri, gümüş bir cigara kutusu çıkardı, hayatımda ilk defa gördüğüm, kurşun kalemi uzunluğunda bir cigara çıkarıp dudaklarının tâ ucuna iliştirdi.. Hele çakmağı, korkunçtu. Tabanca kadar bir şey.. İlk dumanı tavana üfürdükten sonra, müfettiş Sakıp beyi bile yerin dibine geçirecek bir tavırla:

— İşler nasıl gidiyor, savcı beyefendi? dedi...

Kekeledim, kendimi toparlamağa çalıştım. Hayır, ne haydutlar, ne fesatçılar, ne de o kanlı bıçaklı meşhut suçlar, beni bu çocuk kadar şaşırtmamıştı, ürkütmemişti.

Artık yeni bir hayat başlıyordu adliyede.. Güç hal ile kendisine yargıcın yanında bir sandalye beğendirilebildi. Mahkemede oturmak istemiyor, hususi oda peşinde koşuyordu. Bunu becermek için kaymakamdan sıhhiye memuruna kadar gitti, dil döktü. Para etmiyeceğini anlayınca somurtup oturdu sandalyeye.. Veli bey, o talı diliyle, meram anlatmağa çalışıyordu:

— Evlâdım, napacaksın hususi odayı sanki.. Burası daha iyi... Konuşur, dertleşiriz. İşlerimize bakarız.. Bak, bendeniz, tam on altı yıldır, şu gördüğün yerde, ayni koltuğun ayni minderinde oturuyorum. Hiç bir tarafım eksilmedi. Ya oğlum..

— Ama beyefendiciğim, diyordu yardımcı, kaymakam bey de, savcı bey de, sorgu yargıcı bey de özel odalarda oturuyorlar. Onlardan bizim noksanımız ne?

Yargıç izah ediyordu:

— Onların işleri gizlidir. Gizli soruşturma yaparlar.. Savcı beyin ise adliyeyi temsil ettiğini bilirsiniz. Misafiri gelir, mebusu gelir, yabancısı gelir..

Yardımcı dudağını büküyordu:

— Yabancı mı? Püh.. Buralarda ne işi var yabancının?

İsveçli demiryolu adamlarını anlatıyorduk. Velhasıl günümüzün yarısını, bu seçkin arkadaşa meram anlatmakla geçirmeğe başladık. Sorgu yargıcı da, başkâtip de girdi nöbete bir zaman.. Hâlâ da devam ediyor gayretlerimiz..

Atalay Berkan arkadaşımız, İstanbul Hukuk Fakültesinden diploma almış, sonra Grenoble'da doktora yapmış. Dört yıl kalmış oralarda. Türkiye'yi unutmuş.. Tam bir Avrupalı olmuş.. Hancı Abduş'dan arasıra esen haberlere göre, otelde de Avrupalı gibi davranıyormuş. Meselâ avlunun te başındaki yıkık helâya dünyada sokamamışlar.. Odasında lâzımlığa yapıyormuş işini... Sonra çocuklar döküyorlarmış. Kebapçı Ejder efendi birşey söylemiyor ama, adamcağıza çektirmediği kalmıyormuş.. Lyon işi şarapla pirzola yapacaksın diye tutturmuş bir akşam, Ejder kaçmış dükkândan...

Asıl işkencesi, bize ya.. Bunlar bir şey değil... Modern adalet usullerini uygulamağa kalkıştı dairede. Cezaevine radyo koyalım, diye başımın etini yemeğe başladı:

— Modern infaz usullerine göre, beyefendimiz, cezalıların ruhça terbiye edilmeleri ve sosyeteye yararlı birer unsur olarak buradan çıkmakları lâzım.. Sonra efendimiz, hücre teşkilâtı ister buraya... Hiç hücre yok.. Oysa ki Ceza Kanunumuzda hücre cezaları vardır, efendimiz, kanuna aykırı bir infaz sistemi tatbik edemezsiniz... Edemezsiniz beyefendi.

— Hele aptesaneyi bir onaralım da, gerisi kolay.

diyecek oldum bir gün.. Vay efendim, sen misin söyliyen...

— Siz, benim ihtisasımdan, spesiyalitemden, müftesit olmadıktan sonra, ne diye devlet beni garp memleketlerinde okuttu, para sarfetti? Ne diye yüksek hukuk felsefesinden doktora yaptım? Ne diye infaz müesseselerinin modern usullerle ıslahı üzerine, tam sekiz yük seksen sekiz sayfa tez yazdım? Ne diye yüksek Adliye Vekili ayağa kalkıp benim elimi sıkmak tenezzülünde bulundu? Ne diye..

Bir sürü lâf.. İş bunlarla bitse, gene neyse... Duruşma sırasında, yargıcın biraz arkasında oturuyor. Biraz yetişsin de, sulh cezayı veya sulh hukuku buna gördürelim, diyoruz.. Bir müddet sessiz sedasız oturup dinliyor.. Sonra birdenbire yargıcın sözünü kesip:

— Bir dakika beyefendiciğim.. diyerekten, iki tarafın arasına atılıyor. Cebinden adeseli bir gönye çıkarıp sanığın veya dâvalının alnını, burnunu ölçüyor:

— Hayır, diyor, yalan söylüyor bu adam... Esasen psikopatalojik ölçüleri de anormal işeretler gösteriyor. Ah bir doğruyu söyletme makinesi... Ah bir doğruyu söyletme makinesi.. Böyle ilkel araçlarla, jüstis olmaz beyefendi, jüstis olmaz böyle eski zaman usulleriyle..

Arasıra terslemeğe de mecbur kalıyoruz. Ama o, medeniyet, modern hukuk uğrunda mücadele edeceğini söylüyor:

— Kanunlara bu derece sıkı sıkı sarılmak ne demek, beyefendi? Yargıç, ruhî, esaslara göre hüküm vermelidir. Sırasına göre bir kaatili beraat kararıyle koyuverebilmelidir. Sırasında bir simit çalanı, otuz yıl hapse mahkûm edebilmelidir. Suç yoktur efendim, suçlu vardır.. En son hukuk nazariyeleri bunu ispat ediyorlar beyefendiler.. Büyük Fransız hukuk-

çularından Andre Malro diyor ki, suç ile ceza arasındaki bağı, yalnız yargıç kurabilir.. Sonra efendim, meşhur âlim Jak Demsey, cezanın miktarı ehemmiyetli değildir, mahiyeti ehemmiyetlidir. Bunu belirtme yetkisi de sadece yargıçtadır, diyor.. Sonra beyefendi, meşhur cezacı Alfons Ripke ve Roma hukukunun meşhur üstadı, sayın Moris Şövalye...

Durmadan uydurduğu isimlerle bize dersler veriyordu. Bugüne kadar ağzından gerçek hukukç adı olarak, bir "Dugui" nin adını duydum. Ötekiler hep sinema artistlerinin, spor kralların veya kabare yıldızlarının isimleriydi.

Bu çocuk, yalnız memleket realitesinden değil, insen realitesinden de habersizdi. Bizi, sokaktan tutulmuş memurlar sanıyordu. Yerli hukuk tahsilinin beş para etmez, uydurma, çok sathi ve yalanlarla dolu olduğunu, bir gün bana açık açık söyledi.

Büyük paralar harcıyarak, büyük de vakit israf ederek, yüksek dereceli hukukçu, mühendis, kimyager, bilmem ne yetiştirmek için giriştiğimiz yanlış işler, Atalay'ın şahsında gün gibi beliriveriyor. İlkokul yazar sayısını yüzde ondan yukarı çıkarmamış bir memlekette, büyük ihtısasın yeri ne olabileceğini bir türlü anlıyamıyorum. Bunun etrafında tersine fikir yürütenler de çıkabilir. Galiba, sayıları da bir hayli... Ama onlara karşı, teknisyen, küçük mühendis, ilkokul öğretmeni, Türk Üniversitesi mezunu tezini başarı ile savunabileceğimi sanıyorum. Batı medeniyetinin, bütün aşağılı yukarılı takımlariyle, topunu birden memlekete giydirmek gayesi takibediliyorsa, bunun boş bir hayâl olduğunu anlatmalı bunlara.. Batı medeniyeti, ilkokul medeniyeti üzerine kurulmuştur. O temel çürük ve yarım kaldıkça, üstüne kurulacak bütün katlar, göstermelik, süs, karagözvarî kalmağa mahkûmdurlar... Günün birinde de yıkılıverirler..

Ama bizim Atalay'ın, yakın bir zamanda, Vekâlet müdürlüklerinden birine atanacağı muhakkak. Bunu hem kendi söylüyor, hem de benzerlerinden biliyoruz. Hani, küçük bir staj görsün diye yollamışlar buralara... Oysaki iki aydır öğrenebildiği, sadece, tırnak boyamanın kadınlara mahsus bir hak olduğudur. Veli beyle ikimiz, biraz da halk, bunu öğretebildik kendisine.. Ötesi, o bize hocalık etmeğe kalkıyor.. Yeşilkaya halkını da, Grenoble ahalisi hizasına çıkarmağa uğraşıyor...

9 Temmuz

Havalar iyiden iyiye ısındı. Çamurdan yeni kurtulduk, sayılır. Yeşilkaya'nın yazı, anlatılamıyacak kadar güzel. Bir kere, havada süreli ve tatlı bir koku.. Sokakların kenarına yığılan gübrelere, belediye meydanının önünü bile geçilmez hale getiren süprüntülere rağmen, bu güzel koku dinmiyor, silinmiyor. Aşağılarda iğde ağaçları var. Dere boyunda söğütler, salkımlar var. Kapısından, duvarından sarmaşık gülü sarkmıyan, ev, hiç yok gibi... Ama koku, bunlardan gelmiyor. Pek kestiremiyeceğim ama, amber kokusu bu... Amber kokusu...

Bir sabah, daha horozlar öterken, Zekeriya omuzladı kapıyı... Gülsüm daha gelmemişti. Nefes nefese içeri girdi. Mesele önemli..

— Dün gece Ali ağanın kale dibindeki evinde hep birleştiler, beyim... Haydar efendi, başçavuş, Aralandı Osman, tapucu Recep... Gece yarısına kadar konuştular, beyim... Arka bahçe duvarından içeri atladım, kafese tırmandım beyim.. Hep seni konuştular beyim... Neden sonra dağıldılar. Gelip seni uyandıracaktım, vazgeçtim beyim...

— İyi etmişsin... Neymiş konuştukları bakalım?

— Beş altın borcun varmış beyim.. Tabanca a-

şırmışsın beyim.. Karı kapamışsın beyim.. Ali ağanın nikâhlı karısına yan bakmışsın beyim..

— Ne dedin?

— Bilmem beyim...

— Ali Ağanın nikâhlı karısına yan mı bakmışım?

— Öyle dediler beyim.. Sonra oturup yazı yazdılar. Recep efendi yazdı yazıyı beyim.. Ötekiler söyledi, o yazdı beyim.. Sonra beyim..

— Sonrası da mı var?

— Vallah bunlar avrat gibi adam beyim... Eve oğlanlar kapattığını, âlemler yaptığını yazdılar beyim... Para aldığını, herşeyi yazdılar beyim..

Hepsi boş lâftı ama, Ali ağanın karısı denince, zihnimde bir şimşek çaktı. Bir hayli oluyor, kebapçı Ejder efendi, bir akşam evimin kapısını çalmıştı. Şaşkınlığımı görünce:

— Bir şey işittim, kulağında olsun diye geldim. demişti. Şöyle anlatmıştı:

— Ali ağanın en küçük karısı sana bir mektup yazmış. İki satırlık bir şeymiş. İdris diye birisiyle göndermiş. Yolda adamı yakalamışlar.. Ali ağanın önüne çıkarmışlar. Cebinde mektubu bulmuşlar. Ali ağa, kadını penceresiz bir bodruma kapamış. Aç, susuz bırakmış. Ölesiye kadar orada kalacakmış. Eskiden işitirdik bu gibi şeyler... Çoktandır arası kesilmişti. Demek gene oluyor. İdris'e gelince, onu ayaklarından bir ağaca astırmış, kırbaçla dövdürmüş. Hem de nasıl? On iki kişi, on ikişer dakika ara ile, on ikişer kırbaç vuruyormuş göğdesine.. Zavallı çocuk, ikinci devirde son nefesini vermiş..

Kahkahalarla gülmüş, Ejder efendiyi de az buçuk kızdırmıştım. Şimdi, Zekeriya'nın gözlerinin içine bakarak, ziyafet gecesini düşünüyordum. Elini ağzına götürerek bana gülen, o melekler gibi tertemiz, taptaze kadın.. Onunla bir çatı altında yatmaktan duyduğum zevki unutamamıştım bir zaman... Çıplak

vücudunu düşümde süsliye süsliye, avunup durmuştum... Demek?

Ama inanılacak şey değildi bu... Ortaçağdan kalma bir masala benziyordu. Zekeriya'nın anlattığı.. Ejder'in anlattığı da öyle... Hayır,uydurmaydı bu... Bal gibi uydurma... Halkın beyninde benim varlığım, durmadan kıpırdıyan, dönen, bir motif haline gelmişti. Yanıma yöreme ne yakışacağını, ne yapıştırmak gerekeceğini düşünüyorlardı. Her biri başka bir şey uyduruyordu. İlk işiten, belki bizzat uyduran, inanıyordu buna... Sonra başkalarını inandırmağa çalışıyorlardı...

Sokakta, doğru dürüst yoluma giderken, birdenbire bir köylünün ellerime sarılarak öptüğünü görüyordum.. Dua ediyordu:

— Allah sana uzun ömürler versin! Allah seni dünyada ve ahrette berhurdar etsin!

— Niçin baba?

— Orasını ben bilirim. Hadi başını ağrıtmıyayım.. Var, git işine sağlıcakla!

Gün olurdu, sapa sokağın birinde, karşıma bir kadın çıkardı. İki tarafa acele göz attıktan sonra, yüzünü açardı. Gerdanını, bazan göğsünü de beraber.. İçlerinde pek güzelleri vardı.. Taze taze kadınlar..

— Aslanım.. Sevgilim... derlerdi bana... Aralarında Nimet de var mıydı bunların? Ali ağanın evindeki çiğ ışığın altında, o ağır, parıltılı elbiseler içinde, ne kadar tanıyabilmiştim bu kadını? Şimdi odadan içeri girse, acaba ayırdedebilecek miydim? Hayır, Yeşilkaya kadınlarının hafifmeşrep olduklarını söylemek istemiyorum. Ama kendilerini bana yakın bulanlar oluyor. Belki evlenmek isterler benimle... Belki beni başka türlü, başka çeşit bir erkek sanıyorlar...

Nimet hanımın şu dakikada karanlık bir izbede, akrepler, yılanlar arasında titriyerek, çığlık çığlığa ağlıyarak, küçücük mektepli kızlar gibi başını elleri

arasında saklıyarak, açlıktan kıvranarak, ölüme doğru gittiğini düşünmek, ne ağır şey.. Ne yıkıcı.. Ne cesaret kırıcı...

Birden yerimden fırlamışım:

— O namussuzun konağını başına yıkmazsam.

Hayır, eğer söylenenler doğru ise, Nimet çoktan ölmüştür. Ölüsünü bulacak kuvvet de yoktur dünyada... Ama bana yazdığı mektup. Ali ağanın elinde.. Acaba Nimet öldü mü? Öldüyse, Ali ağa bu işi meydana vuramaz. Olmediyse, vizgelir ötesi.. İstedikleri kadar yazsınlar, çizsinler..

Avukat Âtıf beyin de karşımdaki cephede yer aldığını farketmiyor değilim. Geçen, gedikli yalancı şahitlerle bir toprak davasını yürütmeğe çalıştığını haber aldım. Lâyihasının altına üç ad yazmış. İkisi malûm bizce.. Çağırttım:

— Rica ederim Âtıf bey, dedim, bu adamları silin de, başka şahit yazın..

— Biz şahit fabrikası açmadık, beyefendi.. Hem siz ne karışıyorsunuz, hukuk mahkemesindeki işlere? Eğer ceza mahkemesinde şahitlere itirazınız olursa, one sürersiniz. Onu takdir etmek gene yargıcın hakkı... Ama hukuk mahkemesindeki işlere hiç, hiç müdahale hakkınız yok.

— Âtıf bey...

— Rica ederim, başka bir emriniz yoksa ben gidiyorum.

Kapıyı vurup çıktı. Ama ben Veli beye kesin ültimatomu verdim. Haklarında şöyle böyle bir karar verilmişti... Nasıl karar? İşte öyle bir karar.. Mahkemeye alınmıyacaklar... Kanunlara sığar tarafı yok. Eğer benim zorum olmasa, yürümez bu karar... Uzun sözün kısası, Âtıf beyin lâyihasını işleme koydurmadım. Eğer işleme konursa, iki yalancı şahit hakkında âmme dâvası açacağımı, böylelikle işi köstekliyeceğimi söyledim. Zaten bu gidişle, başka

yapılacak şey yoktu. Eski dosyaları karıştırıp bir kaç iz bulmak, onlara dayanarak bir yalan şahitliği dâvası açmak, hüküm giydirmek... Elimin ilk değdiği gün, eski dosya anbarına ineceğim.

Âtıf bey, gûya içlerinde en açık konuşanıydı. Hiç ses etmedi ondan sonra.. Bu, toprak altı çalışmalarına katıldığına delil idi. Gerçi ötekilerle birlikte görülmüyordu pek... Ama başka sebebi vardı bunun.. Onu da biliyordum. Âtıf beyin karısı, ömrü boyunca, tek bir gece için dahi, kocasını evden bırakmamıştı. Ne olursa olsun.. İş, düğün, zaruret, hastalık.. Âtıf, akşam ezanı evin tokmağını vurmalıydı. Sırasına göre kocasına ince bir sopa ile dayak attığını bile söylerlerdi..

Eski savcı Hüseyin beyin ondan ayrılmıyacağını da iyi biliyordum. Bu adam, benimkinin iki misline varan yaşına bakmıyarak, beni kıskanmıştı. Bunu, daha ilk aylarda sezmiştim. Sahte imza ile beni şikâyet bile etmişti bir kere.. Nereden anladım bunu? Kısaca yazayım şuraya..

İşe başladığım sıra, bir sürü ilâmın infaz edilmek üzere masa gözlerinde beklediğini görmüştüm. İçlerinde para cezaları, hapis cezaları vardı. Kimbilir hangi sebeplerle, bunlara el sürmemişti Hüseyin bey.. Sebebi de pek belli ama, öyle diyelim gayrı... Çünkü, üç gün hapse hükümlü bir külhanbeyi, jandarma önünde odama geldiği zaman:

— Biz bunun parasını vermiştik, efendi amca niye tekrar tazeliyorsunuz yahu... diyerekten gevezeliğe başlamıştı. Atmıştım içeri, tabiî..

— Parasını kime verdiysen, geri al... Hapis cezası, satılık değildir... demiştim.

Bu gibi olayların Hüseyin Beyin hoşuna gitmemesi pek tabiî idi. Ancak hiçbir zaman bana karşı terbiyesini, hattâ saygısını bozmamıştır. Nerede görse ayağa kalkıp selâmlamıştır. Hattâ beni sevenlerin bulunduğu yerlerde, fırsatını getirip övmüştür

bile... Haberin hemen uçurulacağını kestirmiştir. Ama dost olmadığı da kesindir... Bunu unutursam, ahmaklığı son kertesine vardırmış olurum...

Zekeriya'nın anlattıkları yavaş yavaş aydınlanmağa başladı. Vilâyet Savcısı Abdülkadir bey, bir gün telefonla şu haberi verdi:

— Hakkınızda Vekâletten soruşturma emri geldi, ben gidemem dedim. Bakalım, ne çıkacak? Israr ederlerse, sizinle aramızın açılmamasını temenni ederim. Etmezlerse, daha çok memnun olurum. Herhalde fenersiz yakalanmayın, dostum... Vali bey de yanımda. Selâmları var...

Üç gün sonra düştü kasabaya... Uzun burunlu, küçücük mavi gözlü bir adam... Hiç sevmedim yüzünü...

— Yarabbi, ne kötü vazife, diyordu... Mutlaka birşeyler çıkacak. Yüreğim kanaya kanaya el koyacağım. Çaresiz fezlekeme de yazacağım. Öff. Ne kötü vazife yarabbi... Hiç sevmem böyle şeyleri, hiç.

Bu çeşit bir ruh haleti içinde işe başlıyan adam, birden gözüme, bir canavar gibi göründü. Müthiş bir korkuya düştüm. Bütün cesaretimi kaybetmek üzereydim...

Başladı şahitler, akın akın gelmeğe...

Sorgu yargıcının penceresinden bunları seyrediyordum. Bazılarını tanıyordum... Kimisinin hangi işlerle ilgili olduğunu hatırlayabiliyordum ama, çoğunu hatırlayamıyordum.. Hiç tanımadıklarım da vardı.. Hem çoktu. Meselâ, esmer yüzlü, elinde sarı boncuktan tesbih taşıyan biri geldi... Sorgu yargıcını pencereye çağırdır:

— Tanıyor musun bunu?

— Belediye Reisinin şoförü. Kara Mustafa diyorlar...

— Ay... İsmail gitti mi?

— Koğdu onu reis.. Bunu getirtti şehirden...

— Peki, benim hakkımda ne şahitliği veya iddiası olabilir bu adamın?

— Bilmiyorum vallâhi...

İş böyle giderse, sonumun ne olacağı bilinemez. Bütün cesaretimi toplamıya çalışıyorum. Ele güne karşı, herzamanki tavrımı bozmamağa gayret ediyorum. Odamda başka birisinin oturduğunu, hakkımda delil ve leke aradığını unutmuş görünüyorum.

Arasıra yargıçla bu meseleyi konuşuyorduk:

— Ah, diyordu, o yalancı şahitler meselesinde çok asabiyet gösterdin. Çok ileri gittin...

— İyi ama Veli bey, ne yapabilirdik yani? Göz göre göre bu adamları dinliyecek miydik? Onların uydurduğu sözlere göre mi dağıtacaktık adaleti?

— Ne yaparsın oğlum? İdarei maslahat... İdarei maslahat... Bu memleketin bütün pürüzlerini temizlemeğe biz memur değiliz ki? Büyükler var... Hükûmet var... Bunlar tehlikeli işler... Kökünden tedbir alınacak, kökünden kazınacak işler... Biz burada, üç buçuk yalancı şahiti faaliyetten menetmişiz.. Ne çıkar bundan?

— Biz hissemize düşeni yaptık. Rahat uyku uyuyabiliriz. Uyuduk da...

— İyi ama, bundan sonra uyuyabilecek miyiz bakalım?

Yan gözle bakıyorum yüzüne... Denizin ortasında, birbirimize düşmüş gibiyiz. Veli bey de beni hemen terketmiye hazır... Şahitliğe çağrılırsa ne söyliyeceğini Allah bilir. Ben, tek başıma kalmıya mahkûmum burada... Tek başıma... Eğer Allah varsa, dedikleri gibi sevmesi, tutması, gufran ve yardıma boğması mümkün ise, korku yok. Eğer gerçek, dedikleri gibi, hiç kaybolmaz, silinmez örtülmez bir şeyse, haklı çıkacağım... (Böyle zamanlarda daima Allahı hatırlamam ne tuhaf...)

Abdülkadir bey, akşam üstleri, yargıcın yanına gidip oturuyor, bazan... Bizim odamıza hiç gelmi-

yor. Sorgu yargıcı da kimi günler, sokuluyor, yanlarına. Ben hiç gitmedim. Bir gün beni çağırttı:

— Niye yaklaşmıyorsun yanımıza, Savcı bey? Biz adam yemeyiz...

— Biliyorum beyefendi, adam yemiyeceğinizi... Ama vazife...

— Vazife başka.. Arkadaşlık başka.. Yani siz yanıma gelirseniz, ben vazifemi savsaklarım, kötüye kullanırım mı sanıyorsunuz?

— Hayır, rica ederim, onu demek istemedim...

— Ama ne demek istersiniz gözüm? Sözünüz oraya çıkıyor. Ben babamı dinlemem vazifede arkada... Selâmün aleyküm kör kadı .. Bizim işimiz böyle...

— Çok iyi efendim... Bizim beklediğimiz de bu..

— Ya... Demek beklediğiniz bu benden? O halde emrinizi harfi harfine yerine getireceğimden emin olabilirsiniz beyefendi...

Böyle konuşuyor. Ses çıkarmıyorum. Bir daha da yüzyüze gelmemeğe karar veriyorum. Ne olursa olsun...

En çok Atalay'la anlaşıyor Abdülkadir bey.. Sık sık gezmelere çıkıyor onunla... Neler konuşurlar, nasıl anlaşırlar, bir türlü aklım ermiyor. Gerçi bana ait mesele değil... Ama insan gördükleri üzerinde düşünmeden edemiyor. Olayları kendi kendine aydınlatmak, açıklamak istiyor insanoğlu... Bunu yapamazsa rahatı kaçıyor... Sinirleniyor... Hiç değilse yapma, olmıyacak izahlar buluyor... Atalay'la Abdülkadir beyin kafaları arasında bir bitişik nokta bulmak çok zor... Ya da hiç mümkün değil... Ama beğeniyor onu Abdülkadir bey... Geçen gün sorgu yargıcına öyle demiş:

— Bu da genç... Bu da tecrübesiz.. Ama boyundan büyük işlere karıştığı var mı? Yok tabiî.. Kontrol cihazı işliyor çünkü...

Kontrol cihazının Atalay'da işlemekte olması, memleketin istikbali için insana umut veriyor. Ama evvelâ bir iş yapılır, bir girişme olur... Ötede de kontrol cihazı işler. Atalay'la beraber bir sürü insanda, yüzbinlerce insanda, bir sıra memurda âmirde, işe girişme gücü yok ki... Kontrol cihazı istediği kadar işlesin.. Suyu çekilmiş değirmenin çarklarını istediğin kadar yağla sen..

Gittikçe de sıkılmağa başladı Abdülkadir bey. İşitiyorum, amadakıllı sinirleniyormuş.. Geçen, dert yanmış sorgu yargıcıyla Atalay'a..

— Öf, demiş, çoluk çocuk orada beklesin, ben burada pinekliyeyim... On saatlik yoldan şahit gelecek de dinliyeceksin.. Biz de insanız canım... Bizim hayat hakkımız yok mu? Memur dediğin, huzur içinde çalışmalı.. Aile yuvasının sıcak çevresinde çalışmalı.. Akşam evinize döndünüz mü, genç karınız, süslenmiş, boyanmış, koku çalınmış, sizi karşılamalı kapınızda.. Halbuki, biz, fizan çölünde vazife görüyoruz. Hani benim evlâtlarım, hani benim, sevgili zevcem? Hani benim aile saadetim? Of... Of...

Genç zevce lâfına şaştım biraz.. Abdülkadir bey, var elli beşlik.. Karısı hanımefendi de, olsa olsa, kırk beştir.. Daha genç olabilir mi? Meğer işin aslı başka imiş. İkinci karısıymış şimdiki.. Yirmi ikilikmiş.. Sandık emini söyledi de, ayaklarımız suya erdi. E.. Haklı adam canım... Yirmi ikilik karının hasretine de dayanılır mı?

Acele ediyor artık.. Günde bir kaç defa jandarma kumandanını sıkıştırıyor. Duyuyoruz yan odadan:

— E yeter be yüzbaşı bey.. Ömrümüzü burada mı geçirteceksiniz bize?..

Başçavuş, şahitleri toparlamak için köylere çıkmış. Artık o şahitlerin doğruluğundan emin olabiliriz.

O kadar sıkılıyorum ki, hemen hemen mesleğe lânet edeceğim. Bu kadar azap ve işkence niçin? Ne uğruna? Hangi keyfi, saadeti, zevki uğruna?

Geçen akşam, bir küçük şişe şarap aldım. Gülsüm'ü erkenden savdım. Oturdum kendi kendime... Düşündüm.. Düşündüm.. Şimdi sınıf arkadaşlarım ne âlemdeler acaba? Avrupa'ya gidenler, kimbilir hangi çeşit zevkin içinde yüzüyorlar.. Yarın dönecekler memlekete, küçük bir stajdan sonra, haydi Vekâlet Şube Müdürülüğüne.. Haydi Üniversite kadrosuna.. Haydi Hariciyeye... Oh... Gel keyfim gel.. Halkla ilişiği olmıyan bütün meslekler rahattır herhalde. Bu halk işi, ateş... Ateş.. İnsanın elini yakıyor.. Yalnız elini yaksa iyi.. Canımızı da yakacak galiba..

Peki, ben bunun için mi istedim bu vazifeyi? Neler kurmuştum Yarabbi.. Ne rüyalar, ne hülyalar.. Umudumu kaybetmiş değilim.. Değilim ama, reva görülen bu zulüm, bu ortaçağ işkencesi ne? Vallahi çarşıya çıkmaktan utanıyorum. Doğru eve geliyorum akşamları... Öğle yemeklerini, uydurma olarak, dairede yiyorum. Büyük suçlar işlemiş bir sanık gibiyim.. Kasabanın bütün meselcleri silindi ortadan... Şimdi yalnız, ben varım. Benim adım dolaşıyor çarşılarda.. Ben konuşuluyorum evlerde.. Hem de nasıl? Şoför ne dedi? Aralandı Osman ne dedi? Âtıf bey ne dedi? Ne diyebilir bunlar? Bütün, beni sevmiyen, benden beklediği çıkarı görmiyen, hiç değilse, beni yarınki çıkarlarına engel olarak gören kim varsa, hepsi ifade verdiler. Beni sevenlerden, yollarda, elimi öpenlerden arkamdan dua edip üfliyenlerden kimse çağırılmadı. Bu çeşit bir soruşturmanın sonucu hakkında şimdiden karara varmak pek kolay.. Gittim ben okkanın altına... Gittim.. Mahvoldum ben..

Kulakların çınlasın Sakıp bey.. Kulakların çınlasın da, beni hatırla biraz.. Ne şartlar içinde oldu-

ğumu gör.. Çünkü biliyorum, eminim ki, sen o uzakları gören gözlerinle, bütün olup bitenlerden haberdar oluyorsun. Yarının sesini işiten kulakların, iniltilerimi de duysun.. Ama yenilmiyeceğim. Kolay kolay teslim olmıyacağım. Çünkü haklıyım. Hak, benim tarafımda.. Gerçekler, balçıkla sıvanamazlar.. Günün birinde, bu moloz insanların tepesinde, güneş gibi parıldayıverirler..

27 Ağustos

Şu defter bile sevgimi kaybetti artık... Ama yarım bırakmıyayım diyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben az buçuk vesveseliyim. Ama gencim canım.. Çok gencim. Bu sayede değil midir ki, hemen hemen ölüm tehlikesine benzer tehlikeler içine atmışım kendimi.. Biraz daha yaşlı olsaydım, etliye sütlüye karışmamak yoluna sapacaktım.

— Adam sen de.. Ben mi düzelteceğim dünyayı? diyecektim. E, bu gençliğin ufak kaprislerini bağışlamak yok mu?

Yok! Kader bana böyle cevap veriyor. Hep, devler gibi haykırıyor karşımda: Yok! Yok! Yok!

Ejder efendi gene geldi öteygün. Sağdan soldan konuştuk. Bir bu adam var, beni anlıyan. Hayır, Ejder efendi, dünyayı anlamış. Ben de onun içindeyim. Memleketinin derdini anlamış. Belki cahil, etraflıca düşünemiyor. Çareler konusunda âciz. Biliyor bunu kendi de. Belki bir aşağılık duygusuna bile kapılıyor. Yaylıdaki halini hiç unutamıyacağım. O farfara sarrafın karşısında, nasıl da basit, sönük bir adam oluvermişti. Ya da bana öyle görünmüştü. Yolculuk boyunca daima sarrafı üstün görmüştüm. Oysa ki bu adam, vatanımızın çilesini, devlet büyüklerinin pek çoğundan, çok daha iyi anlamış biri... Düştüğüm durumu, benden daha iyi görüyor.

Bunu açıkça söylese, umutsuzluğa düşerim diye, olmadık, akla gelmedik çarelere baş vuruyor. Soluk

göz bebekleriyle yüzüme bir bakışı, bir başını iki yana sallayışı var, bütün kaderim beliriyor karşımda desem, yalan olmaz..

Ejder efendi, şüphesiz benden çok fazla şey biliyor. Çünkü olayların tam ortasında. İfadesini veren şahit, doğruca kahveye gidip, anlatıyor söylediklerini.. Bunların kimisini kendi dinliyor Ejder, kimisini başkalarından işitiyor. Diyor ki bana:

— Müddeumum bey, bu işin sonu fos çıkacak. Çok iyi biliyorum. Çünkü hep şişirme, pişirme.. Ama sen buna inanacak mısın, işte kuşkum burada.. Çünkü seni inandırmak, benim elimden gelmez. Benim elimden gelmeyince, o iş de olmaz demektir..

— Sahi mi söylüyorsun, Ejder efendi?

— Kasemle diyorum. Allah bir gibi biliyorum bunu.. Ne var ki.. Dedim işte...

— Ben de biliyorum. Gerçeği örtemezler..

— Yalan! Bunu söylüyorsun 'ama, inanmadan söylüyorsun. Gerçek niye örtülmesin, diyor yüreğin.. Yirmi tane şahit, hep bir ağızdan, şunu şunu gördük derlerse, gerçek piçi, toprağa karışıverir arada.. Öyle diyor yüreğin, değil mi? de bana, değil mi öyle?

— Öyle Ejder, beni benden iyi biliyorsun.. Çok yaşa, emi?

İşte tam bu noktada, utanılacak bir iş yaptım, hıçkırarak ağlamağa başladım. Baştan şaşırdı Ejder efendi.. Etrafına bakınmağa başladı. Sonra su testisini kaptı, başıma dikildi. Bardağı ne bulabiliyordu, ne de düşünebiliyordu. Bir müddet, tek kelime edemeden, kıvrandı, durdu.. Bunu seçiyordum. Ama hıncımı yenip testiyi elinden alamıyordum. Hınç doluydu içim... Ağlamam da bundan ileri geliyordu. Çoğu kere beceriksizliğin, aczin belirtisi olan gözyaşı, iyice ayıklanırsa, hırsa çıkar. Kine, intikam isteğine çıkar. Kadınlarda duygular, daha sâf şekilde belirdi-

ği için, bu durum daha aydınlıktır. Erkeklerde daha karanlık! Talih, kader, benim en büyük düşmanım. Hiç kimseye kin beslemiyorum. Onlar, bir takım küçük duyguların, köstebeklere yakışır sürüklenmelerin elinde. Asıl, kader beni eziyor. O işkence ediyordu bana.. O haksızlık, namussuzluk çamuruna bulanmış. O yapıyor bütün bunları.. O sorumlu her şeyden..

Ejder efendi yere bakıyordu. Dizinin üstüne dayadığı kolu, ikide, bir, ortasına vurulmuş gibi, kırılıyordu. Gene düzeltiyordu kolunu.. Tespihini şakırdatıyordu:

— Sâkin olmalı.. Bunu kaybettin mi, bütün kuvvetin elden gitti demektir. Cahil adamlar gibi, bizim gibi hani.. Of yandım deyip kendini koyuvermek, yakışmaz sana.. Senin içinde on beş kişinin kuvveti olmalı şimdi.. On beş kişinin yüreğiyle yaşamalısın.. Ancak yenersin dünyayı..

Dünyayı yenmek! Bu Ejder efendi, büyük adam. Gerçek büyük adam! Öyle koltukda, sırma ile, şunun bunun sadakasiyle büyük olan, büyük adamlardan değil.

— Kuzum, dedi birdenbire, sen şu şoför kara Mustafa'yı tanır mısın? Görmüşlüğün var mı hiç?

— Yoo.. İlk defa Abdülkadir beyin yanına girerken gördüm.

— Keşfe falan götürmedi mi seni?

— Hayır!

— Süphanallah!

— Niye söyledin bunu?

— Süphanallah dedim ya.. İnceleme gayrı..

Bir müddet tespihinin gidiş gelişi ile oyalandı. Bir ara başını kaldırıp bana baktı. Tekrar indirdi kafasını.. Sonra birdenbire yekindi, doğruldu:

— Süphanallahla iş bitmez. Hakkın var. Bak diyeyim sana. Bu köpek, ikide bir senin evine girdiğini söylemiş.

— Benim evime mi?

— Heye.. Hem de kimse yok iken evde.. İkiniz başbaşa.. Anlıyorsun ya?

— Deme Ejder efendi..

— Hem vallah.. Hem billâh..

— Peki, sen ne biliyorsun bunu?

— Kahvede alenen anlattı..

— Sahi mi?

— Hem sahi.. Hem de doğru..

Duvarda, evvelce tabancanın asılı durduğu yere baktım. Yerimden fırlamışım. Kalktı, peşimden geldi:

— Bre, çocuğum, dedi, bana vaktiyle Ali ağanın pezevengi demişlerdi. Ne yaptım bilir misin?

— .....

— Çekme öyle sümüğünü.. Ali ağanın ilk halilesi Yasemin hatunu kandırdım, fakirhanede yatağa attım. Sabaha dek kullandım.

— Evet...

— Evet ya... Delikanlıydım o zaman.. Bastığım yer titrerdi. O deyyus, Yasemin hanımın balını aldığımı bilir mi, bilmez mi, orasını kestiremem. Ama vebali boynuna, bilir. O zaman karı, burada otururdu. Şu caminin yanındaki konakta. Ali ağa bu kadar zengin değildi. Karıyı sıkıştırmış, sabahleyin nereye gittin diye sormuş. Bir şey uydurmuş o da.. İki gün sonra eve geldi, anlattı, yeniden attım yatağa.. Çullandım üstüne.. Ne meret karıdır o da ya... Danalar gibi haykırır.. Ali ağanın hıncı olmasa üstümde, pek o kadar saldırmıyacağım. Ama herifin çehresi gözümün önüne geldikçe, ver yansın ettim.. Külçe halinde çıktı, gitti avrat..

Bir ara durdu, yüzüme baktı:

— Gülersin ya, dedi, gülersin şimdi.. Böyle lâzım, müddeumum bey.. Başka hiç çaresi yok.. Hadi bana uğurlar olsun!

13 Eylül

Vilâyet Ağırceza Mahkemesinden bugün "lüzumu muhakeme" kararını ve celpnameyi aldım. 27 Eylül'de duruşma var.

Bugün daireye gitmiyeceğim. Ağırceza Mahkemesindeki duruşmanın bütün tafsilâtını yazacağım. Çok yorgunum, bitkinim. Kemiklerim bir bir kırılmış, ufalanmış sanki.. Ama Dreyfüs meselesini andıran bir çaprazın içinden çıkmışım. Dreyfüs kim Allah aşkına? Bunda bir memleketin bütün kaderi var. Bu dâva beş yüz yıllık bir vatan meselesinin bilânçosu. Dreyfüs dâvası, yarı fantastik bir gösterivdi.. Zola sayesinde büyümüş, şişmiş, tarihe geçmiş.

Mahkeme koridorunda, tutuklu haydutların, hırsızların arasında, sıramı bekliyorum. Yapayalnızım. Karanlık, pis kokulu bir yer burası.. İnadıma, sapa köşelere sokuluyorum. Kendi kendimden intikam almak istiyorum sanki..

— Gör, diyorum, gör nasıl eziyorlar insanı? Memleket meselesi ha.. Vatan meselesi ha.. Türk halkının hakkı, hukuku ha? Al bakalım. Böyle ukâlalıklara sapmanın sonucu budur işte!

Yanımda biri olsa, o kadar bunalmıyacağım. Hiç değilse dünyada yalnız olmadığımı anlıyacağım. Tam bu sırada, koridorun öbür başından yüksek sesle adım çağrılmaz mı? Hayır, mübaşir değil, Salih! Hemen ellerini uzatıyor, yılışık yılışık şaka ediyor:

— İşte geldim, diyor, senin yerine ben giyeceğim hükmü..

Sonra omuzuma teklifsizce vurarak:

— Bırak yahu vesveseyi.. Aldırma, canbaza bak. Senin gibi bir adam için ayıp doğrusu.. Sen günün birinde, hem de pek yakında, bütün bunların üstüne

çıkacaksın. Ankara'da sarayın birine yan gelip, hükmedeceksin etrafa..

— Ne sarayı? Saray yok ki Ankara'da?

— Neyse, bakanlıkların biri demek istedim. Hem vallahi, hem billâhi..

O kadar iğrenç bir adam ki.. Kumral, arkaya taranmış saçları var. Uzun bir surat.. Mânasız, açık renk gözler.. Uzun bir boy.. Kılık kıyafet de yerinde.. Ama, benzerine rastlamak pek kolay değil.

Dün tanıdım bu adamı.. Şehrin yabancısıyım. Akranlarım savcı muavini İzzet, üye yardımcısı Refik, aldılar beni, asmalı kahveye götürdüler.. Teselli etmek istiyorlar.. Onlarla da tanıştık. Ama insan çocuklar.. Ne pek öyle yüksekten atıp nasihat vermeğe kalkışıyorlar, ne de tamamen benimle birlik oluyorlar. Bu Salih de her zaman yanlarına sokulurmuş, maskaralık eder, güldürürmüş onları.. Tapu dairesi memurlarındanmış.. Nereli olduğunu söylemezmiş. Buralı değil muhakkak.. Zaten her şeyi sırmış adamın.. Gençlerin bütün gizli işlerini de görürmüş. Pek açıklamıyorlar ama, öyle anlaşılıyor. Evine alır götürürmüş. Şurada burada, gizli kapaklı fuhuş yerlerini polisten iyi bilirmiş.

Bir de karısı var, aman Allah.. On dakika yanında durulmaz. Bir defa son derece çirkin.. Suratı ileri doğru fırlamış, kocasının tersine iki karış boy.. Pasaklı, kirli bir kadın.. Kahveden sonra meyhaneye gittik. Meyhane dediysem, buranın en parlak lokantası.. Gündüzün basbayağı lokanta. Ama akşamları bal gibi meyhane oluyor. Gece yarısına doğru da evine dâvet etti. Hep yaparmış bunu.. Bizim arkadaşlar alışkın.. Gençlere vurgunmuş karısı da... Gecenin hangi saatinde, kaç kişi getirse kocası, sevinçle alırmış içeriye.. Soyunur dökünürmüş, başlarmış hizmete.. İskelet gibi bir vücut.. Memelerinin arası kir içinde...

Bu karı kocanın bir plânları var. Gençlerden,

başka şeyler beklediklerine kimse inanmıyor. Şöyle mektepli, Cumhuriyet yetiştirmesi, yarını aydınlık gibi görünen bütün memurlara hep aynı muameleyi yaparlarmış. Bunlardan birinin veya birkaçının, günün birinde, büyük bir adam olacağını hesap ederlermiş.. Bunu İzzet anlattı. Hem Salih de yanımızdaydı. Candan tasdik etmez mi?

— Nasıl olsa bizim kendiliğimizden ilerliyeceğimiz yok. Olsa, olsa, yirmi sene sonra bir tapu müdürü.. Ama attığım yemlerden biri tuttu mu, doğru Ankara.. Şaka değil babam, şimdi gençler idaresi kuruluyor. Mebuslar genç olacak diye bar bar bağırıyor büyükler.. Umum müdürler, müsteşarlar hep genç, hep çiçeği burnunda.. E, bunların hepsi de Ankara'dan, İstanbul'dan çıkacak değil ya..

Sonra bana baktı, pis pis sırıttı:

— Bu efendi hepinizi geçti, dedi, iki yıla varmaz, menzile erer. İçimden bir ses öyle diyor. Ha? Ne dersin karı?

Karısı dikkatli dikkatli yüzüme baktı:

— Bana da öyle geliyor, dedi, bana da öyle geliyor. Gözleri velfecri okuyor alimallah..

Sonra, aşağı yukarı ihtiyarsız bir hareketle, göğüslerini avuçladı.

Mahkemenin kapısına gelen adam bu iste.. Bereket karıyı getirmemiş. Bütün günüm uğursuz geçerdi herhalde...

Mübaşir adımı çağırıyor. Kapının önünde sendeliyorum. Salih arkamda.. Uzakta, karanlığın içinde üç kişi oturuyor. Yanlarında İzzet'in sempatik kafası. Hızlı hızlı yürüyorum. Yol bir türlü bitmek bilmiyor. Birden karşıma tahta parmaklıklı sandıklar yeri çıkıyor. Sendeliyorum, mahkeme heyetine bakıyorum...

Reis:

— Buyurun, oturun oraya, diyor.. Kâtip, oku oğlum muhakeme lüzumuna dair olan heyet kararını..

Salih fısıldıyor:

— Cesaret! Maymun herifler bunlar.. Aldırma.. Hep göstermeliktir etrafındakiler.. Kendini toparla.. Sözünü esirgeme.. Tarihe geçecek bu mahkeme, tarihe... Ankara'da hikâye gibi anlatacağız bu mahkemeyi..

İnanır mısınız, bu adamın nefesi ensemde sıcak sıcak estikçe, gerçekten bir cesaret geldi bana... Bütün aşağılık, rezil hüviyetini unuttum. Şu satırların arasında canlı canlı yaşaması da bunu göstermiyor mu?

Kararda suçlara numara konmuş.. Evvelâ hafifleri okunuyor galiba.. Her madde başı okundukça, ateş çıkıyor yüzüme... Elim ayağım kesiliyor. Sonra sonra unutuyorum o maddeyi.. Daha sonra gelecek olanı merak etmiye başlıyorum. Dosyayı dünden inceliyebilirdim. Bir türlü cesaret edemedim. Belki tenezzül etmedim. Gelmedi içimden okumak velhasıl.. Ama o parmaklıkların arasında, suçlar, birer hayalet gibi sarıyor etrafımı.. Fırlamak istiyorum dışarıya.. Fırlamak, hâkimlere doğru atılmak.

— Bırakın, okutmayın.. Yalvarırım, okutmayın.. diye haykırmak geliyor içimden..

Salih bu anları seziyor. Hemen bir kaç kelime yetiştiriyor arkadan.. Sükûnet bulur gibi oluyorum. Bilemiyeceğim şimdi, kararın okunması bir saatten fazla sürmüştür elbette.. Tam yedi maddeden muhakeme lüzumuna karar verilmiş. Kırk kadar maddeden de muhakemenin men'ine.. Bir kısmı ayrılmış, inzibatî ceza uygulanmak üzere vekâlet inzibat komisyonuna gönderilmiş. Öyle geçiyor kararda...

Reisin iri sesiyle uyanıyorum:

— Birinci madde.. Mübaşir Kâzım efendiye hakaret etmişsiniz. Utanmıyor musun böyle şeyler yapmağa, demişsiniz, Ne diyorsunuz bu iddiaya karşı?

— Hayır, efendim, hakaret etmedim. Bir gün,

duruşmadayız. Mübaşir zabıt kâtibinin yanında duruyor. İki de bir zabıtadan gelen kâğıtları alıyor, bakıyor, sonra dışarı çıkıyor. Mühimcene bir dâva.. Hatırımda değil şimdi.. Pencereden görüyorum, sırası yaklaşan şahidi buluyor, kulağına bir şeyler söylüyor.. Sonra gene geliyor, gene bakıyor.. Biz dâvanın akışına kaptırmışız kendimizi.. Şahitlerin hep aynı kelimelerle, hep aynı şeyi söylediklerini farkediyorum. Belli ki mübaşir, arada bir rol oynuyor.. Eğer vazifemi tam olarak yapmış olsaydım, çok daha ağır bir muamele ile karşılanacağı şüphesizdi. Mahkeme huzurunda kendisini edebe dâvet ettim.

— Utanmıyor musun, dediniz mi?

— Dedim efendim.

— Şikâyetçi olmuş. Vekâlete dilekçe yollamış.

— Olabilir efendim. Beklenir.

— Böyle adamlar hakkında muamelenin en ağırını yapmalı. O zaman haysiyetlerini korumayı düşünmezler. Paçalarını kurtarmayı düşünürler.. Neyse.. Afşar köyünden Rıza Yolcu'nun atını almış, başka bir köye gitmişsiniz. Para da vermemişsiniz.

— Civar köyde başka bir suç çıktı. Benim hayvanım yorgundu. Yerinden kıpırdatamadık. Muhtar bu atı teklif etti. Gittim, soruşturmamı yaptım. Ertesi gün döndüm. Bütün ısrarlarıma rağmen ne muhtar, ne de kendisi para almağa razı olmadılar.

— Rıza Yolcu şikâyetçi olmuş. Müfettişe başvurmuş.

— Şaştım efendim.

— Atınız yerinden kalkamıyacak derecede yorgundu da, siz yorgun değil miydiniz? Nasıl gittiniz öteki köye?

— Bizimki vazifedir efendim. Atınki vazife değil.

— Nasıl değil? Bal gibi vazifedir onunki de... İşini görür, arpayı kazanır.

— İyi ama Reis bey, insanlar attan, ancak ya-

pabileceği kadar vazife isterler. Bizden, takat dışında vazife istiyorlar.

— Bak bu doğru.. Peki, Başkâtip Haydar efendiden beş altın ödünç almış, geri vermemek suretiyle emniyetini suistimal etmişsiniz.

— Beş altın aldığım doğrudur efendim. Borcu, büyük ihtimalle, iki defa ödedim. Ama makbuz almadım. Birini bizzat, ötekisini kazanın tapu memuru Recep bey vasıtasiyle.. Tahkiki mümkündür beyefendi.

— Tabiî şahitleri çağırıp dinliyeceğiz. Sizin demek istediğiniz, ben emniyeti suyistimal suçunu işlemedim, Haydar gibi pespaye bir adamdan borç para almak suçunu işledim.. Öyle mi?

Kekelemişim, ama Reis, zapta kendi sözlerini geçirdi. Karşımdaki büyük adamın yüzüne hayranlıkla bakıyordum. Ağlamamak için dişlerimi sıkıyordum. Gövdem, bir buhar kazanı gibi kaynıyordu sanki...

— Pekâlâ, pek güzel.. Madde beş.. Ali ağanın nikâhlı karısına mektup yazmışsınız.

— Yanlışlık olacak beyefendi, o bana mektup yazmış.

Reis yapmacık yapmacık gülüyordu:

— Tamam, tamam.. Peki, niye yazmış size mektubu?

— Onu kendisine sorun beyefendi...

— Kendisi vefat etmiş!

O anda mahkeme salonu döndü, döndü, başımın üstüne indi. Ayakta sallanmışım. Maskara Salih'in sesi:

— Cesaret! Dikkat!

Reisin sesi:

— Mektubu okutalım mı?

— Siz bilirsiniz.

— Hadi okutalım. Sonra bizim hakkımızda da dâva açarlar, geçtim...

duruşmadayız. Mübaşir zabıt kâtibinin yanında duruyor. Iki de bir zabıtadan gelen kâğıtları alıyor, bakıyor, sonra dışarı çıkıyor. Mühimcene bir dâva.. Hatırımda değil şimdi.. Pencereden görüyorum, sırası yaklaşan şahidi buluyor, kulağına bir şeyler söylüyor.. Sonra gene geliyor, gene bakıyor.. Biz dâvanın akışına kaptırmışız kendimizi.. Şahitlerin hep aynı kelimelerle, hep aynı şeyi söylediklerini farkediyorum. Belli ki mübaşir, arada bir rol oynuyor. Eğer vazifemi tam olarak yapmış olsaydım, çok daha ağır bir muamele ile karşılanacağı şüphesizdi. Mahkeme huzurunda kendisini edebe dâvet ettim.

— Utanmıyor musun, dediniz mi?

— Dedim efendim.

— Şikâyetçi olmuş. Vekâlete dilekçe yollamış.

— Olabilir efendim. Beklenir.

— Böyle adamlar hakkında muamelenin en ağırını yapmalı. O zaman haysiyetlerini korumayı düşünmezler. Paçalarını kurtarmayı düşünürler.. Neyse.. Afşar köyünden Rıza Yolcu'nun atını almış, başka bir köye gitmişsiniz. Para da vermemişsiniz.

— Civar köyde başka bir suç çıktı. Benim hayvanım yorgundu. Yerinden kıpırdatamadık. Muhtar bu atı teklif etti. Gittim, soruşturmamı yaptım. Ertesi gün döndüm. Bütün ısrarlarıma rağmen ne muhtar, ne de kendisi para almağa razı olmadılar.

— Rıza Yolcu şikâyetçi olmuş. Müfettişe başvurmuş.

— Şaştım efendim.

— Atınız yerinden kalkamıyacak derecede yorgundu da, siz yorgun değil miydiniz? Nasıl gittiniz öteki köye?

— Bizimki vazifedir efendim. Atınki vazife değil.

— Nasıl değil? Bal gibi vazifedir onunki de... İşini görür, arpayı kazanır.

— İyi ama Reis bey, insanlar attan, ancak ya-

pabileceği kadar vazife isterler. Bizden, takat dışında vazife istiyorlar.

— Bak bu doğru.. Peki, Başkâtip Haydar efendiden beş altın ödünç almış, geri vermemek suretiyle emniyetini suistimal etmişsiniz.

— Beş altın aldığım doğrudur efendim. Borcu, büyük ihtimalle, iki defa ödedim. Ama makbuz almadım. Birini bizzat, ötekisini kazanın tapu memuru Recep bey vasıtasiyle.. Tahkiki mümkündür beyefendi.

— Tabiî şahitleri çağırıp dinliyeceğiz. Sizin demek istediğiniz, ben emniyeti suyistimal suçunu işlemedim, Haydar gibi pespaye bir adamdan borç para almak suçunu işledim.. Öyle mi?

Kekelemişim, ama Reis, zapta kendi sözlerini geçirdi. Karşımdaki büyük adamın yüzüne hayranlıkla bakıyordum. Ağlamamak için dişlerimi sıkıyordum. Gövdem, bir buhar kazanı gibi kaynıyordu sanki...

— Pekâlâ, pek güzel.. Madde beş.. Ali ağanın nikâhlı karısına mektup yazmışsınız.

— Yanlışlık olacak beyefendi, o bana mektup yazmış.

Reis yapmacık yapmacık gülüyordu:

— Tamam, tamam.. Peki, niye yazmış size mektubu?

— Onu kendisine sorun beyefendi...

— Kendisi vefat etmiş!

O anda mahkeme salonu döndü, döndü, başımın üstüne indi. Ayakta sallanmışım. Maskara Salih'in sesi:

— Cesaret! Dikkat!

Reisin sesi:

— Mektubu okutalım mı?

— Siz bilirsiniz.

— Hadi okutalım. Sonra bizim hakkımızda da dâva açarlar, geçtim...

Zabıt kâtibi mektubu okuyor:

"Benim gözümün nuru, kalbimin sürüru, rüyalarımın arslanı, hayatımın şadımanı, beyim efendim... İlk görüşte aşık oldum size.. Bu can bu tende durdukça sizi unutmıyacağım. Aramızdaki dağları Ferhad - misâl delerek geleceğim yanınıza.. Ondan sonra derimi yüzseler de, ne gam.."

Mektup böylece devam ediyor. Reis mırıldandı:

— Âşık Garip gibi yazmış kadın.. Peki, sizde de kabahat var ama.. Niye bu kadıncağızı böyle yakıp tutuşturdunuz? Ha?

Başımı önüme eğdim. Salih sızlanıyor:

— Kaldır başını! Yapma öyle! Kabahatli gibi durma!

— Yedinci madde... Helete köyünden Yusuf oğlu Nurullah Bedevi'den yirmi altın rüşvet almışsınız.

— Bana tebliğ edilen iddianamede Nurullah Kabevi yazılıydı. Maamafih buldum dosyasını, okudum. Evinde bir adam vurulmuştu. Üç delikanlı oğlu ile kendisi, karısı, ihtiyar anası sanık durumunda idi.. Jandarmaya haber vermişler. Doktorla gidip baktık. Gerekli soruşturmayı yaptım. Ölü, evin arka tarafında, ahır duvarının hemen dibinde, çitten iki metre kadar uzakta idi. Çitin öbür tarafında ayak izleri bulduk. İzcilerle iki saat kadar sürdük. Sonunu getiremedik. Evin içindekiler aleyhinde hiç bir delil yoktu. Ayrıca öldürülen adamı tanımadıklarını, ilk defa gördüklerini söylüyorlardı. Yaptığım sıkı ve derin niceleme ile adamın köyde ilk defa görülmüş bir sima olduğuna da kanaat getirdim. Ancak vuranı bulamadım. Kovuşturmanın tatiline karar verdim.

— Ama bulmalıydın kaatili?

— Haklısınız Reis bey.. Lâkin...

— Gerçi bunu sormak bize düşmez, düşmez ama, sizin gibi bir savcıdan bu beklenirdi.

— Haklısınız beyefendi.. Ben de sadet dışı izah

ediyorum. İzciye verecek parası olmıyan bir teşkilât, izlerin arkasından tek başına savcısını gönderen bir teşkilât... Ölüyü civar köylere taşıyıp herkese göstermekten, teşhis etmeğe çalışmaktan âciz bir teşkilât... Ben ne yapabilirdim, siz söyleyin..

— Ne mi yapabilirdin? Mucize ve keramet de mi gösteremezdin?. Git efendim sen de...

Reisin yüzünü iyi seçemiyordum. Pencereler arkasına düşüyordu. Ama eşsiz zekâsı, hudutsuz iyi niyeti, tam insanlara vergi olan düşünce tarzı, beni eritiyordu.

Duruşmanın sonunda, en sonunda, bu adamın elini öpmeğe karar verdim. Hüküm giysem de, beraet etsem de.

Reis okuyordu:

— Rüşveti alırken tam on dokuz tane şahit, gözleriyle görmüş.

— Gelsinler, mahkeme huzurunda söylesinler, bakalım..

— Odaya kapanmışsınız, Nurullah Bedevi ile... Avucuna saymış altınları herif.. Kapının çatlağından da tam on dokuz namuslu adam görmüş bunu..

Reis, savcı yardımcısına döndü:

— Mütalâanız?

— Soruşturma dosyasında adı bulunan bütün şahitlerin çağırılıp dinlenmesine, kâğıtların memuriyetimce incelenmesi için dosyanın verilmesine, duruşmanın önemine binaen yakın bir güne atılmasına karar verilmesini dilerim!

Reis, gün defterinde yer ararken atıldım:

— Sanırsam, iki madde hakkında sorgu yapmadınız, beyefendi?

Yüzüme bakmadan mırıldandı:

— Atladım onları...

— ? ? ? ? ? ?

— Bizim Abdülkadir bey, yani hakkınızda so-

ruşturma yapan soruşturmacı, neler suç olur, neler olmaz, bilmiyor. Aksi gibi vekâlette dosyayı okuyan beyefendi de bilmiyormuş.

— Ya ? ? ?

— Ya ! ! ! Ben Ceza Kanununda suç olmıyan isnatlar üzerine sual sormam sanığa..

— Siz bilirsiniz Reis bey...

Şaşkınlığım oraya varmıştı ki, ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilemiyordum. Acemi aktörler gibi ellerimi nereye koyacağımı.. Oturmak mı, ayakta kalmak mı gerekeceğini düşünemiyordum, akıl edemiyordum.

Dünya, büyümüştü etrafımda.. Beni şaşırtacak kadar büyümüştü. Halbuki ben küçük bir dünyadan geliyordum. Küçük insanlar arasında, küçük işlere alışmıştım âdeta... Oysa ki burada etraf genişlemiş, insanlar insan olmuştu..

Akşam, beni bırakmadı arkadaşlar.. Savcı yardımcısı İzzet, vazifesini suyistimal ettiğini peşin peşin belirterek, şu rüşvet suçunun saçmalığını anlattı lokantada... Salih'e doğru eğilerek:

— Düşün Salih, diyordu, yirmi altının bir avuçtan bir avuca aktarılması kaç saniye sürer? Diyelim beş saniye, altı, yedi saniye.. Bu müddet içinde, tam on dokuz şahit, kapının kıl kadar yarığından görmüşler meseleyi... Keşif istiyeceğim gelecek oturumda, şapa oturacaklar.. Hepsini içeri tıkmazsam, bana da kör İzzet demesinler..

Gözleri çok zayıftı. Değirmen taşı gibi camları olan bir gözlük takıyordu. Demek adı böyle çıkmış. Ama kafa da, değirmen taşı gibiydi çocukta.. Beni bilmem ya, ilerde büyük bir adam olacağı muhakkak. Salih, haksız değil hesaplarında... Günün birinde Salih maskarasının Ankara'da otomobil içinde göreceğini kuvvetle umuyorum.

17 İlkteşrin

Geçen Salı, Yeşilkaya'ya ayak basışımın yıldönümü idi. Ejder efendi ile Sarraf Rüştü, kasabanın tek şekercisi Canbaz Bekir'in dükkânından bir kutu peynir şekeri yaptırmışlar. Getirdiler daireye... Alt katında da lokum var kutunun.. Önlerinde çocuk gibi ağladım. Dudaklarımın kenarından beyaz pudra şeker dökülüyordu. Gözyaşlarım ıslattı şekeri.. Ejder efendinin sözü üzerine cep aynamı çıkarıp baktım, kahkahalarla gülmeğe başladık. Bu adamın zekâsına hayran olmamak imkânsız.. Yoksa tatlı dakilaarımız tatsız, bayağı bir havaya bürünecekti. Ben utanacaktım, onlar pişman olacaklardı. Halbuki, askerlik şubesinin aralığında yüzümü yıkayıp odaya döndüğüm sıra, bayağı mesuttum. Ne olursa olsun, beni tanıyanlar, beni anlıyanlar vardı. Keyifli keyifli ayrıldık...

19 İlkteşrin

Mübaşir Kâzım efendinin odama girmesini yasak etmiştim. Benden tırım tırım kaçıyordu. Duruşmalarda utancından yüzüme bakamıyordu. Dün sabah yargıç önde, sorgu yargıcı arkasında, en arkada da o, girdiler odama.. Kıramadım arkadaşları.. Diz çöktü yere:

— Ben ettim, sen etme, dedi, alçak heriflerin lâfına uydum. Fukaralık beyim, fukaralık.. Maskaralıktan beter... Bağışla beyim kulunu.. Affet kusurumu.

Avukat Âtıf'la Hüseyin bey on lira vermişler eline, dilekçesini de hazır etmişler, bu da basmış imzayı.. Söylediği bu.

İnsanlığı pazara çıkaran kişilerin, bedelini buldukları takdirde karılarını, kızlarını, hattâ vatanlarını satmıyacaklarından nasıl emin olabiliriz?

28 İlkteşrin

Üç günden beri kasabada mebusumuz var. Şeref bey.. Adını eskiden bilirim. İttihat Terakki tarihine karışmış bir şahsiyet.

Doğduğum şehrin mebusuydu eskiden.. Şimdi bizim şehirden seçilmiş.. Onun için nerde ekmek, orası vatan.. Zaten Anayasa da müsait..

Ziyaretime geldi. Ama nasıl ziyaret? Kısaca anlatayım.

Daha evvel Avukat Hüseyin beyin kâtibi ile haber yollamışlar.

— Buyursunlar, dedim.

İki saat bekledim, kimsecikler gelmedi. Tam çıkarken merdivenlerin başına vardılar. Çaresiz geri döndüm:

— Sizi rahatsız ettik, dedi Mebus..

— Estağfurullah...

— Ama işittiğimize göre, rahatınızı feda etmekten çekinmezmişsiniz.

— Memleket işi içinse, evet.

— Âlâ ve râna!

Söz söylerken buruşuk yanaklarında daimî şekilde bir istihza çizgisi oturuyordu. Maksadı anlamakta gecikmedim. Ömrü boyunca, sadrazamından köy muhtarına kadar, tecavüz etmiş, hakaret etmiş, yıkılmamış, yıkmış bir adamdı bu.. Meşrutiyetin o azgın devirlerinde, Tekirdağ mutasarrıfını arabaya bindirip İstanbul'a sürdüğü meşhurdur. Başına topladığı bir kaç yüz Ermeni ile hükûmet konağının kapısına gelmiş, nöbetçi jandarmaya:

— Söyle oğlum mutasarrıf beye, biraz aşağı insin, demiş..

Tek atlı bir brik arabası da orada. Mutasarrıf titriye titriye inmiş merdivenleri.. Şeref bey:

— Yaklaşın, korkmayın.. diye alay ediyormuş. Nihayet emrini vermiş:

— Binin şu arabaya!

Adam binmiş.

— Tamam. Şimdi bu araba, sizi doğru İstanbul'a Babıâli'nin önüne götürecek. Nâzır Talât beye çıkın. Deyin ki, Şeref bey beni Tekirdağı mutasarrıfı olarak tanımıyor. Ne yapacaksanız yapın! Anlaşıldı mı?

— Anlaşıldı beyefendi..

Mutasarrıf, Ermenilerin, adam öldürmekteki ustalığını pek iyi bildiği için, mümkün olduğu kadar hafif atlatmak istiyor meseleyi...

Araba hareket etmiş. Bu zat, bir daha dönmemiş Tekirdağı'na...

Şimdi karşımda oturan bembeyaz saçlı, işkenbe yüzlü adam, işte o herif. Rahmetli babacığım anlatmıştı, bu mutasarrıf hikâyesini bana.. Kendisi de o zaman kulüp kâtibi ve reji idaresi avukatı imiş. Daha o zaman, yüzünü görmeden, hayalimde bir yırtıcı yaratık olarak beslemiştim Şeref beyin hâtırasını..

Bütün cesaretimi topladım. Ne olursa olsun, tehlikeye şerbetliydim artık. Şeref bey beni astıramazdı, kestiremezdi.. Elli yıllık halk intikamını almak fırsatı düşerse, çekinmiyecektim.

Soluk, katır boncuğu renkli gözlerini gözlerime dikti:

— Boyunuza posunuza bakınca, insan tahmin edemiyor bir türlü..

— Neyi, beyefendi?

— Bütün bu marifetlerin sizden sâdır olacağını..

— Bu marifetleri size Hüseyin beyefendi mi anlattı?

Hüseyin bey arada kalacağını anlamıştı:

— Aman efendim.. Ne münasebet efendim.. diye ımızganmağa başlamıştı.

Şerer bey sert sert karşılık verdi:

— Hayır! Bütün halk! Bütün kaza halkı!

— Demek halkla temas ettiğiniz de oluyor, bey efendi?

Bu söz, mebusun suratında müthiş bir anafor yarattı. Alnındaki ve yanaklarındaki katmerlerin sayısı, hiç değilse iki misline çıktı. Ama istifini bozmadı:

— Biz vazifemizi biliriz. Siz kendi işinize bakınız...

— Zaten öyle yapıyoruz.. Ancak bir savcının marifetlerini yüzüne vurmak cesaretini nereden aldığınızı kestiremedim. Bu iş, Vekâlete aittir. Eğer müstakbel Adliye Vekili sıfatiyle düşünüyor ve söz söylüyorsanız, o başka.

Döndü, Hüseyin beye baktı. Sonra tekrar bana çevirdi kafasını... Dudakları oynadı ama, ses çıkmadı. Bir daha baktı yanındakine.. Rap diye döndü:

— Cüretinize hayret ediyorum. Galiba benim kim olduğumu bilmiyorsunuz.

— İlimizin mebusu olduğunuzu biliyorum.

— Ama her mebusa benzemem ben.

— Onu da biliyorum. Otuz yıl evvel, yaptıklarınızı da bilirim hattâ.. Şaşkınlığı son çizgiye varmıştı.

Yerinden fırladı, kalktı. Pantalonunun diz kapaklarını yukarı çekti, gene oturdu. Top gibi patladı:

— Kanun sandalyesinde bu dilin nasıl kullanılacağını öğrenememişsiniz, küçük bey..

— Hayır, dillerimiz arasında fark olduğu muhakkak. Siz, sizinkine uymıyan dili yadırgıyorsunuz. Halbuki aramızdaki mevki farkını silerseniz, aynı lehçe ile konuştuğumuzu kabul etmekte müşküle uğramazsınız, beyefendi.

Hüseyin beye dönmüştü gene:

— Ne tuhaf efendi, bu böyle. Adeta bana hakaret ediyor.

Sonra başını çevirdi:

— Ama bu yaşıma geldim, ben kendime söz söyletmedim. Orasını da bilmiş ol!

— Bu yaşınıza kadar rastladığınız kişiler hakkında bilgim yok, beyefendi, ben kendi haklarımı savunmasını bilirim. Yaptığım da sadece budur.

— Daha izahat istemedim bile. Dur bakalım, yapıp ettiğiniz işler hakkında bilgi istiyeceğim sizden.

— Bilgi mi istiyeceksiniz? Ne sıfatla?

— Buranın mebusu sıfatiyle..

— Doğrusu, beyefendi, otuz yıldır mebusluk sanatını öğrenememişsiniz. Ben size dilediğiniz konularda izahat vereceğim ha... Güleyim bari...

Adam çıldırıyordu. Herhangi uygunsuz, düşüncesiz bir hareketine karşı, hemen mukabele etmek üzere, zihnen hazırlık yapıyordum. Ama sadece yerinden fırladı, oda kapısına doğru yürüdü:

— Gösteririm ben sana Hanyayı, Konyayı.. dedi ve çıktı.

Haber, yarım saat içinde, kasabaya yayılmıştı. Hem Kale mahallesine kadar.. Çünkü evinde hasta yattığını işittiğim Ejder efendi, terlere boğulmuş durumda, akşam üstü eve geldi.

Sedire oturur oturmaz:

— Bu sefer baltayı taşa vurdun, dedi.

— Adam sen de.. Yanmış harmanın öşrü olmaz. Elinden ne gelirse yapsın.

— Gene sinirlerin oynamış..

— Oynar ya.. Herif benden izahat almağa gelmiş.. İşe bak sen.. Hem de hukukçu olacak. Avukat olacak. Geçtim bunları, elli yıllık mebus.. Ama hepsini bilir. İyisini bilir hem de.. Şeref beyin kusuru, cüretidir. Hiç kayaya çarpmamış şimdive kadar.. Sanırım, ben ilk çakıl taşıyım, onun hayatında...

Gerçekten de öyle.. Biz, sağlam kafa ile vazife göremiyecek miyiz bu memlekette canım? İlin altı tane mebusu var. Biri de gelip, tek söz söylemedi bugüne dek.. İsterlerse Mecliste sual açarlar, o başka... Devletin savcısından yüz beyüz bilgi istemek ne demek?

Beni asıl saran mesele, şu Kara Mustafa meselesi.. Bu kuduz köpek, benim hakkımda en şeni iftirayı yaptı. Küçücük kasabanın içinde bir türlü kıstıramıyorum kendisini... Karşılaşsam ne yapacağım? Bilmiyorum. Ama yüzüme nasıl bakacak, onu merak ediyorum bir kere.. Belediye Reisine sık sık soruyorum.

— İşde.. diyor.. Eski otomobilin bu şekilde iş yapması imkânsız.. Hem ne zamana kadar kaçıracaklar benden şoförü?

Meğer hesapları varmış. Camide bir toplantı yapılmış. Haberin kaynağı, gene bizim Zekeriya... Namazdan sonra çıkmış Ali Ağa ortaya..

— Dinsizlerin, imansızların elinde kaldı memleket... diye başlamış. İkide bir höykürürmüş.. Kasabada geçirdiğim bir yıl içinde, bayram namazlarına bile gitmemişim.. Bilmezmişim aptest almasını.. Ankara'ya iki kişilik heyet gitmiş.. Eğer onlar da eli boş dönerse, biliyorlarmış yapacaklarını.. Şimdilik, ya sabur çekip beklemek gerekli imiş...

Hırslarını cami minberlerine kadar çıkarmaktan çekinmiyen bu heriflerden korkum kalmadı gayri.. Zaten köylerde de, başları dara geldi mi, konuyu cami minberine çıkarmak âdetleri... Çirkefin, batağın içinden sökülen konu, Allahın kürsününe çıkarılıyor ağızlarına geleni söylüyorlar. Hesapları, hükûmetin o kapıdan içeri giremiyeceği, oradaki işlere karışamıyacağı.. Kim, o kilimlerin dokuları arasında, çeşitli mikroplardan başka, ne kirler, ne günahlar yüzüyor. Din, bunların eline kaptırmış yakasını..

Daha doğrusu, ilâhi duygunun kalıbını tutmuşlar, yaka paça tartaklıyorlar.. Gerçek inan, gerçek Allah inancı, unutulmuş, bir kenara atılmış. Ali ağanın asıl özelliği de, bir tarikat adamı oluşunda... O sayede asırlık saltanatını sürdürüyor. Bütün nüfuzu, gücü buradan geliyor..

Yavaş yavaş aczimi anlamıyor değilim.. Ama ne çıkar? Ne koparabilirsem ellerinden, kâr olur.. Benden başkaları, benden sonrakiler de birer parça koparacaklar elbet.. Bir hedefe doğru gidiyoruz. Her adımda bir savaş vermek lâzım. Çetin bir savaş..

7 Sonteşrin

İl Ağırceza Mahkemesinde ikinci duruşmaya gittim, geldim. Mahkeme, şahitleri dinledi. Rüşvet verilirken on dokuz şahidin gözetlediği kapı çatlağının, mahkeme üyesi Fevzi bey tarafından yerinde incelenmesine karar verdi. Şahitlerin halleri görülecek şeydi.. Hepsi, belletilmiş bir dersi çabucak okuyormuş gibi:

— Efendim, geçmiş zaman.. Eski ifademiz okunsun.. Aklımızdan çıkmıştır.. dediler.. Reis, kabul etmedi bunu.. Teker teker bilgilerini anlatmaları için zorladı.. Adaletin nasıl utanılacak bir duruma düştüğünü hep birlikte seyrettik. Evet bu bir dramdı.. Şahit sözü üzerine kurulmağa çalışılan bir müessesenin, nasıl kötü niyetlere hizmet edici bir âlet haline düştüğü, inanılmaz sahnelerle, belirtiliyordu. Ama hâkimler heyeti uyanıktı.

Reis en sonunda dayanamadı; sırasını savmış, dinleyici sıralarına dizilmiş olan köylülere döndü:

— Size bir şey diyemeyiz, dedi, sizi okutmıyanlara söyleriz ne söyliyeceksek.. Çünkü bütün mesuliyet, onlara aittir..

Akşam gene bırakmadılar beni.. Eğlendik, yedik, içtik.. Salih, en sonunda gene yakamıza yapıştı, evine sürükledi hepimizi.. Hem bu sefer, bir numara da gösterecekmiş. Misafir odasında eski bir maroken koltuğu var. Telleri fırlamış, kıtıkları sarkmış. Savcı yardımcısı şakaya getirip:

— Hükûmetin hangi odasından sırıkladın bunu? dedi. Yeminlerle inkâr etti. Ayaklarında kauçuk tabanlı pabuçlar var. Koltuğa oturuyor, kıçını sıkı sıkı sürtüyor birkaç defa, parmağını birimizin eline dokundurunca, çat diye elektrik akımı meydana geliyor.

Kadınla nasıl bulmuşlar birbirlerini... Hayret doğrusu.. Yüzsüzlük, bayağılık yarışında denk geliyorlar âdeta.. İkide bir tekrarlıyor Salih:

— Muhakkak Ankara'da olacağım.. Birkaç yıldan tezi yok.. Otomobilde göreceksiniz beni.. Ya senin sayende, ya senin, ya da senin.. Daha birkaç tane var geride.. Peyledim, boyuna da peyliyorum. Hüner, başkasının sırtında yükselmektir beyler..

Karanlık ağzını açarak, bet bir sesle, kahkahalar atıyor.. Onu, şık bir Cadillac'ın içinde düşünüyorum. Süslü bir apartmanda yaşıyor. Bu kadın, o kirden lif lif olmuş saçlarının üstüne, beyaz deve tüyleriyle bezenmiş pahalı bir şapka oturtmuş. Etrafında hizmetçiler.. Acaba konserlere, tiyatrolara da giderler mi? Gidecekler elbette... Az mı var bu tipler Ankara'da? Az mı oturmuşlar millet makamlarına, saltanat koltuklarına, servet kaynaklarına?.. Cumhuriyet, ilk doğum sancılarını atlatamadı hâlâ.. Evet, her adımda bir savaş kazanarak yürüyeceğiz. Yürümeliyiz. Bu savaşlarda şehit düşeceklerin öte dünyadaki yerleri, sınırlarda can verenlerinkinden daha az şerefli olmıyacak.

Daha evvel, savaş hazırlığı yapılacak.. İlkokul açılacak.. Her köyde bir ilkokul. Her köşebaşında bir

İlkokul.. Ön saflarda da fedailer: İlkokul öğretmenleri...

14 Sonteşrin

Gülsüm dört beş gündür gelmiyordu. Bu sabah Zekeriya çaldı kapıyı. Biraz düşünceli gibi geldi bana. Sıkıştırdım:

— Gülsüm çok hasta beyim, dedi.

— Nesi var?

— Bilmem.. Ama çok hasta. Bizimki başında bekliyor...

— Deme yahu... Niçin daha evvel haber vermedin? Dur, şimdi sağlık memurunu göndereyim evine.. Sen biliyor musun evini?

— Biliyorum ama, zahmet etme beyim.. Bizim karı savdırır onu.. Bir kaç gün müsaade et sen..

— Olmaz öyle şey...

— Müsaade et sen beyim.. Çok üzülüyor, senin işlerin kaldı diye.. Onun için yolladı beni. İlle git, beye söyle, yalvar dedi. Birkaç gün daha izin versin, dedi..

— Senin hanım anlar mı böyle şeylerden?

— Anlar beyim. Kaç yüz tanesini gördü beyim..

— Nedir bu Zekeriya? Çabuk söyle ama..

— Darılma beyim. Çocuk var beyim..

— Ne dedin?

— Çocuk vardı beyim. Düşürdü benim karı.. Ama ne de olsa şaka değil beyim.. Sarsar vücudu beyim...

— Kaç aylıkmış?

— E.. Dört beş aylık varmış beyim.. Daha evvel istemediydi beyim.. İlle beyimin çocuğunu doğuracağım, büyüteceğim diyordu beyim.. Güç halle kandırdık beyim, düşürmeye..

— Peki, nasıl şimdi Gülsüm?

— İyidir beyim.. Sade istirahat ister beyim. Kerem et biraz yatsın beyim..

Haber, yaman bir yumruk gibi inmişti beynime.. Her şeyin üstüne, bir de böyle bir rezalet, durumumu büsbütün zorlaştırırdı.

— Düş önüme, gidelim Gülsüm'e.. dedim.

Kale mahallesine çıkmak hiç kısmet olmamıştı. Minare merdiveni gibi dik, Arnavut kaldırımiyle döşenmiş yokuşa vurduk. Asıl Yeşilkaya'nın bu taraflarda olduğunu şaşarak görüyordum. Birbirine yaslanmış, alt kat duvarları çok yüksek, ikinci katları kısa ve yatık, evler.. Bu ikinci katların altında, evin büyüklüğüne göre, dirsekler var. Kapıları, saçakları oymalı.. Ama eskimiş, dökülmüş bütün.. Oymaların üstünde çiğ mavi, kızıl zafran sarısı boya kalıntıları seçiliyor. Yüksek kerpiç duvarların üstünden elma, armut, nar ağaçları fışkırıyor. Aslında bodur bodur olan nar ağaçları, burada iki üç adam boyuna çıkıyorlar. Sokakların kaldırımları eğri, büğrü... Ama tertemiz. Yağmurlar taşları ak pak etmiş. Duvar diplerinde, çıplak karınları dümbeler gibi şiş, şiş, karınca gibi çocuk kaynaşıyor. Yalınayak hepsi... Çoğunun üstünde silik soluk, parça parça, gömlekler var. Pek azı derli toplu giydirilmiş. O da serinliyen havalara göre değil, kavurucu yaz sıcaklarına göre.. Birer donla zıbından ibaret.. Sümükleri akmış, kıçları pislik içinde, yuvarlanıp duruyorlar.. Yarının insan kuşakları..

Gülsüm, kireç gibi bir yüzle, şiltesinin üstüne uzanmış. Beni görünce şaşkınlıktan gözleri iri iri açıldı, fırlayıp kalkmak istedi. Ama dirsekleri bükülüverdi, düştü sırtüstü.. Gözlerinde yalvaran, yakınan bir renk.. Zekeriya'nın karısını da ilk defa görüyorum. Marsık gibi kara, kuru bir kadıncağız. Tam düşündüğüm gibi... Beyaz uçkurlu, basmadan bir şalvar giyinmiş. İkisi de konuşmıyorlar. Gülsüm'ün yanakları oynuyor. Belli ki pek sevindi geldiğime..

Birkaç para bıraktım, çıktım. Gözlerim, bastığım yeri görmüyor. Olmıyacak şeyler düşünüyorum. Şeytan diyor, sırtına al bu kadını, gittiğin yere taşı.. Hiç korkma gerisinden.. O, sevgisini göstermek için göğsünü siper eden Anadolu kadınlarından biri.. Açlığa, susuzluğa, işkenceye şerbetlidir. Şikâyet bilmez. Çocuklarını çalı dibinde doğurur. Derisiyle sarar, sarmalar. Sütüyle olmazsa etiyle besler.. Toz kondurmaz erkeğine, yük olmaz, yalan söylemez.. Hainlik nedir, duymamıştır, işitmemiştir.. Ölümün ta eşiğine, seve seve gider. Tek sevsin seni... Tek, kendisine inanılsın.. Hattâ buna bile ihtiyacı yoktur. Düşünmeden, karşılık beklemeden feda eder kendini.. Duygusuz mu? Dünyann en duygulu yaratığıdır. Ama ağlamağa bile hakkı olmadığını bilir...

Gülsüm, benim Yeşilkaya'da kazanabildiğim pek az şeylerin biri.. Belki de birincisi..

Sağlık Memuru Lâtif'e gizlice açtım meseleyi.. Doktorların sır tutma merakı, doktorluk iddiasiyle beraber, bu adamcağızda yer etmiş.. Onların bilgisini elde edemiyeceğini anlıyor. Ama ahlâkını pekâlâ takınabileceğini düşünmüş. Bir sefer, bir meselede, bunu sezmiştim. Aldanmamışım. Türlü ilâçlar buldu. Günde iki defa, üç defa yokuşu tırmandı, dipdiri kaldırdı ayağa Gülsüm'ü...

Ne çare? Bu sefer Zekeriya'nın karısı vurdu kafayı yere.. Kocasının söylediğine göre, çok yorulmuş Gülsüm'ün hastalığında.. Başucundan ayrılmamış.. Uyku ney girmemiş gözlerine..

— Eskiden olsaydı aldırmazdı. Senin hatırın, bey... diyordu Zekeriya..

Günler geçti, görünmedi adam.. Bin bir türlü iş arasında, ben de arıyamadım. Bir gün aklıma geldi, Telgraf Müdüründen sordum telefonla..

— Zekeriya yasta, dedi, karısı sizlere ömür..

— Ne diyorsunuz? Ne zaman?

— İki gün oluyor. Benden üç günlüğüne izin istedi. Yiğitler köyüne taşıdı ölüyü.. Oralıymış biçare kadın. İlle köyüme gömdür beni, diye vasiyet etmiş.

Ertesi gün geldi. Bitmişti. Bir şey söyliyemedim. Elimi cüzdanıma attım. Dargın dargın baktı yüzüme...

— Kerem et bey, dedi, kerem et bu kuluna... Biz sana paraylan hizmet etmedik. Benim canım da feda olsun uğruna...

Gülsüm'le ikisi, mutfakta, karşılıklı ağlaştılar.. Bizde alıkoydum Zekeriya'yı... Bir kaç gün kaldı. Öteki oda boş duruyordu. Evinden yatağını getirdi. Akşamları daireden döndüğüm sıra, onu, verandanın çimentosuna oturmuş, güneşler buluyordum. Zora gelmedikçe konuşmuyordu. Sanırım, bu kısa konuşmalara da, aklıma bir şey gelmesin diye katlanıyordu. Gülsüm iyi bakıyordu ona. Evvelâ onun yemeğini verirdi. Ben öyle istemiştim. Zekeriya'nın geceleri, sabahlara kadar hıçkırdığını söylüvordu. Üstelemek iyi olmıyacaktı. Ama fırsat buldukça teselli etmeğe çalışıyordum.

Bir hafta böyle geçti. Günün birinde, sabah erkenden, helâya çıktığımı görmüş. Arkam sıra odaya girdi, elime yapıştı:

— Kurban sana, dedi, dileğim var..

— Hayır ola Zekeriya, söyle bakalım. Bilirsin senden hiç birşey esirgemem.. Şayet elimden gelen bir şeyse...

— Utanırım bey, vallah utanırım. Ama söyliyeceğim..

— Dinliyorum..

— Biz.. Ben..

— Evet?

— Ben... Biz...

— Anladım.. Sonra?

— Evleneceğiz bey.. Kurban sana..

— Ne? Kiminle?

— Gülsüm'le bey.. Sayende.. Kulun, kölen olam.. Darılma bize.. Sayende...

Dizlerinin üstüne düştü, öylece yanıma sokuldu, elimi tuttu.

İçimde bir burkulma, bir ezilme duydum. Tek kelime söylemedim. Giyindim. Gözlerini kırpmadan bana bakıyordu. Oda kapısının arkasında Gülsüm'ün kıpırtısını da duydum.

Sokak kapısına doğru yürüdüm. Gülsüm'ü görmemiştim. Başımı birdenbire çevirdim: Oradaydı. Ummadığım bir cesaretle, hemen hemen meydan okuyarak, bana bakıyordu. Belki de bana öyle geldi. Zihnimde de o saniye, bir şimşek çaktı. Demek beklediğim buymuş.

Geri döndüm, bavulu yere indirdim. İçindeki para destesini çıkardım, Zekeriya'ya uzattım:

— Çok sevindim, dedim, al bunları.. Düğün hediyem olsun.. Alah ikinizi bir yastıkta kocatsın!

Paralara ne Zekeriya, ne de Gülsüm, el sürmek istemiyorlardı. Hemen hemen zorla tıkıştırdım avuçlarına...

— Bugün taşınıyor musunuz? dedim.

Birbirlerinin yüzüne baktılar; Gülsüm başını önüne eğdi, başörtüsünün oyasiyle oynıyarak:

— Heye.. dedi.

Hiç bir keder beni bu kadar sarsamazdı. Bütün gün ne yaptığımı bilemedim. Yüreğim burkularak akşamı bekledim. Allaha bin şükürler olsun, evdeydiler, Zekeriya gene ellerime sarıldı:

— Gitmiyeceğiz bey, dedi, sen gidene kadar burada kalacağız. Hizmetini göreceğiz.

— Ben gidene kadar mı? Ben bir yere gitmiyorum ki?

— Yok bey.. Sen gideceksin. Eğlenme bizimle.. Sen gideceksin yakında..

Bu bir haberdi. Bütün gece uyku uyumadım. Ha-

berlerin kasabaya nasıl geldiğini, evvelâ kimler tarafından duyulduğunu biliyordum. En gizli emirleri bile, biz çarşıda, esnaf çıraklarından işitirdik ilk evvel...

Kadere inanmam. Ama her şeyin mümkün olduğuna inanırım. Ağırcezadaki duruşmam sırasında, ifadeler okunurken veya yalancı şahitler konuşurken, uzun uzun düşünüyordum. Bir tarafta, basma kalıp bir düzen kuruluyor. Bu düzen, artık bozulmuyor. Ancak kelime farkları, işlem incelikleri, yol değişiklikleri var. Dosya, elden ele geziyor.

İşe kökünden karışacak, keskin bir göz atacak insan görülmüyor etrafta.. Hep o kurulu düzenin yaprak yaprak gelişmesi, olgunlaşması bahis konusu.. Günün birinde, ana hatları tamamen ilk kalıbın aynı, bir sonuç çıkıyor ortaya.. Bu sonuç, kırılamıyacak ve değiştirilemiyecek bir gerçek gibi hükmünü yürütüyor.. İptidaî milletlerdeki ceza telâkkisinin aynı...

Buna göre, benim buradan gitmem, artık bir gün ve saat meselesi.. Bilmem aldanıyor muyum? Olaylar gösterecek elbet.

21 Sonteşrin

Tahrirat Kâtibi Yetim, bugün Asliye Ceza Mahkemesinde beraet etti. Ben ceza verilmesini istemiştim. Yargıç, ummadığım bir kendine güveniş havası içinde, hem de kararı kendisi okuyarak, Yetim efendiyi temize çıkardı. Açık deliller karşısında, bu hükmün bozulacağına şüphem yok. Ama Yetim, mahkemeden çıkarken, âdeta eğlenerek, gözlerimin içine bakıyordu.

Bu karar yakında bozuk olarak temyizden döner. Temyiz lâyihamı esaslı sebeplere dayadım. Hoş, buna lüzum bile yoktu..

29 Sonteşrin

Benim defter takvim yaprağına dönecek galiba: Yargıç yardımcısı Atalay Berkan, Vekâlet Zatişleri Şube Müdürlüğüne tayin edildi.

3 İlkkânun

Dün Zekeriya ile Gülsüm'ün nikâhları kıyıldı. Aksi gibi hat boyunda tel kırılmış. Zavallı Zekeriya, ikindiye doğru, takım taklavatını toplayıp yola çıktı. Üç günden evvel dönemezmiş.. Fırtına, kıyamet gidiyor dışarda.

Akşam erkenden evdeyim. Gülsüm'ün mutfaktan tıkırtıları geliyor. Birkaç günden beri Tolstoy'un "Harb ve Sulh"ünü okuyorum.

Kapı usulcacık açıldı. Elinde bir tepsi ile Gülsüm girdi içeriye...

Bir küçük şişe konyak, kahve şekeri.. Başımı kaldırdım: Tutuşmuş sanki göz bebeklerinin içi... Par par yanıyor.. O başı önüne eğik, o kısık sesli Gülsüm, yok artık dünyada.. İşini bilen, becerikli, cesur Gülsüm geldi yerine...

İlk kadehin ilk üç yudumunu mideme yollar yollamaz beynim döndü. Şaşırmışım... Belli etmemek istiyorum...

Tekrar dolduruyor kadehi... Bu sefer birden yutuyorum. Tombul elleri şişeyi kavramış. O kadar iri ki bu eller, zavallı şişeciğim biraz boynu, azıcık da dibi görünüyor. Hiç konuşmuyoruz. İkinci şişeyi getiriyor. Oturuyor karşıma... Bir müddet dalıyor... Sonra yazmasının ucunu gözlerine götürüyor. Dolgun göğsü, inip kalkıyor.

— Ne oluyorsun Gülsüm?

Omuzlarını oynatıyor:

— Hiiiç! diyor...

— Nasıl hiç? Niye ağlıyorsun öyleyse? Bugün nikâhın kıyıldı. İnsan ağlar mı?

— Ağlar ya.. Asıl ben ağlıyacağım. Ben ağlamıyayım da kimler ağlasın. benim aslan beyim. Benim bir tanecik beyim.. Kurbanın olayım senin.

Üstüme atılıyor. Kuvvetli kollariyle yıkıyor beni sedire.. Etli dudaklar bir kat daha kabarmış sanki. Alev alev yanıyor.

Gece yarısından çok sonraya kadar oturduk, dertleştik. Şöyle bir şeyler söyledi:

— Her kadının bir erkeği olurmuş. Onu bulursa ne âlâ... Bulamazsa, yirmi tane koca ile evlense, yıldızı barışmazmış. Kanı kaynamazmış. Benim erkeğim sensin..

Ama nideyim, sen beni almazsın. Yanında hizmetçi olarak kalmağa da razı gelsem, gene almazsın sen beni.. Yarın gideceksin buradan.. Ser sefil olmak bir şey değil.. Ortaya düşmek var.. Bu zavallı adamın da bende çoktan gözü var.. Biliyorum. Bir şey söylesem darılır mısın?

— Yooo...

— Seni sevmesi, sana yanaşması, benim yüzümden...

— İnanmam buna..

— Sen beni dinle... kendisi eline geçiremeyince, efendiden bir adamın koynunda kalmamı istedi. Bütün yaptıkları bu yüzden.. Ne ki düşündüyse, becerdi ne.. O ne Kürttür o...

— Ben böyle tanımıyorum Zekeriya'yı...

— Sen gene bildiğin gibi tanı.. Benim gönlüm sendeydi. Ölünceye dek de sende kalacak. Canımı köpeklere atar da, gene teslim olmazdım ona.. Ama baktım, karanlığa doğru gidiyorum. Parmak gibi kalacağım ortada.. O sıra karar verdim...

— Zekeriya iyi adamdır. İyi bakar sana..

— Bakmasına bakar.. Ama..

Avucunu sol göğsüne bastırdı. Gözlerini kapadı:

— Bura ekmekle doymuyor.. Bura seni işitiyor, seni... Aslanım, sen istiyor.

Sabahın ilk ışıkları camlara vurmuştu. On şişe konyak içmiştik belki.. Eskiden alışıkmış. Benim yanımda ne rakı, ne de konyak, tek yudum içki içmediğini yemin ederek söyledi.

— İşte ilk defa... diyordu..

Hazırlıklıymış gündüzden. Hattın kırıldığını dünden haber almış.. Telgraf müdürüne yalvarmış:

— Yarın nikâhımız var. Kuzum, yalvarırım. Yarın gönder vazifeye.. demiş.

Dışarda fırtına dinmişti. Ilık bir güneş dizlerime, enseme vuruyordu. Yanıma yastık getirdi. Başımı dayadım. Sızmışım.

Gözümü açtığım zaman akşam ezanı okunuyordu.

14 İlkkânun

Dün gene vilâyette, duruşmadaydım. Savunma için iki gün, iki gece hazırlanmıştım. Elimde elli sayfalık bir tomar vardı. Savcı esas hakkındaki mütelâa ını söyledi, beraetimi istedi.

Reis bana dönerek:

— Hazır mısınız? dedi.

— Hazırım efendim.

— Nedir o elindeki kâğıt tomarı?

— Savunmam, beyefendi...

— Ne diyorsun Allahını seversen? Bundan başka işimiz yok mu sanıyorsun yoksa.. Bak şuraya, kâtibin önüne bak.. Daha yirmi tane dosya var.. Kısa kes kısa.. Beratini istiyorsun, değil mi?

— Fakat, beyefendi?

— Yaz oğlum kâtip, sanık müdafaasını yaptı. Netice itibariyle, uydurma delillere dayatılmış, vekâletçe de iyice incelenmemiş olan suçlardan beraatimi isterim, dedi..

— Ama Reis bey...

İki tarafındaki üyelerin kulağına bir şeyler söyledi. Onlar da başlarını salladılar. Sonra bana döndü:

— Beraatine karar verdik! dedi.

Buraya, gene boşu boşuna, bir takım lâflar katmak isteği var içimde. Lâf.. Bütün gücümüz buna yetiyor. Lâf... Tesellimiz de bu, başarımız da bu, zaferimiz de bu... Lâf! Büyük büyük işlere girişiyoruz. Katı bir taban üstünde, canımız dişlerimizde, yürüyoruz. Önümüze engeller çıkıyor, yıkıp parçalıyoruz. Gene ileri.. Yeryüzünde insanca yaşamak istiyoruz. Ama yalnız kendimiz değil. Bizimle aynı vatan üstünde yaşıyan, bizimle aynı kadere bağlı olan kalabalıkları da rahat, mutlu bir hayata kavuşturmak niyetindeyiz. Bunu istemiyenler var mı acaba? Hiç sanmam.. Yanımızdaki komşu rahat soluk alıyorsa çatısının altında, bu beni, ancak mesut eder. Başka türlü düşünen var mı acaba? Toprağımıza saldıran düşmana karşı, nasıl hep birlikte, hep aynı şeyi kurarak, hep aynı gaye ile saldırarak, birbirimizin mutluluğu için de, aynı şeyleri düşündüğümüz, kurduğumuz muhakkak.. Peki, niçin böyle oluyor ya? Neden cephe gerisinden birbirimize düşüyoruz? Yoksa bana mı öyle geliyor? Benim gözlerim mi böyle görüyor?

Yaylı, Yeşilkaya'ya doğru ağır ağır ilerliyor. Genç bir köylü çocuğu, arabacı.. Beni kasabaya ilk getiren Kerim ağa hastalanmış. Bu çocuğu almış yanına. Soruyorum:

— Çok kötü beyim, diyor, nefes darlığı var. Yolcu diyorlar komşular...

Vah biçare... Ne de içli adamdı. Dilinin yarım,

gücünden, yarım başarısından, nasıl da sıkılıyordu. İçi doluydu, besbelli.. Bir türlü dile gelip anlatamıyordu. Kebapçı Ejder efendi ile Sarraftan medet umuyordu.

Dilsiz kalabalıklar.. Mutsuz çaresiz kalabalıklar.. Ben sizin için çalışmağa hazırım. Gerekirse hayatımı da fedaya hazırım. Hiç bir şeyden yılmıyacağım. Sonuna kadar savaşacağım. Benim kuşağımdan olanlar içinde, rahatına düşkün, çıkarlarının ve hırslarının esiri, dar kafalılar, beyinsizler bulunabilir. Ama bu millete bağlı olduğunu bilenler de var. Hem de pek çok. Varsın ötekiler keyiflerine baksınlar, biz burralarda, soluğumuz tükeninciye kadar çalışacağız.

Aklımda bir şey vardı. Beraat kararının sevinciyle unuttum. Mahkeme dosyasını iyice incelemek istiyordum. Orada, kaza halkının, ileri gelenlerinin hakkımdaki görüşleri yazılıymış. Abdülkadir bey toplamış bunları.. Öyle merak ediyorum ki? Acaba ne dediler benim için? Bir çok gerçeklerle yüz yüze geleceğimi sanıyorum. Belki bu defter için faydalı bir kaç yaprak da çıkmış olacak. Ama artık dönmek imkânı yok. Bakalım, ilerde bir fırsat bulursam şehre kadar uzanır, okurum...

Şimdi kendime yeniden bir plân çizmeliyim. Yeni kuvvetlerle, taze bir heves ve bilenmiş bir güçle, vazifeme girişmeliyim. Yılmadığımı göstermeliyim. bunlara... Gözümü budaktan sakınmamalıyım..

Mademki düz ve temiz bir yolda yürüyorum, sendelememeliyim... Yılmamalıyım.. "Doğruların yardımcısı Hazreti Millet..."

29 Sonteşrin

Atilâ dün İstanbul'dan döndü. Turp gibi olmuş maşallah.. Geldi bizi ziyaret etti. İstanbul'da bir ya-

tılı okula girmeğe çalışmış. Çok uğraşmışlar. Ama olmamış.

Şehirlilerin şartlarına göre düzenlenen usullere bir türlü uyamamışlar. Kimi okul filânca tarihte imtihan açılıyor, gelip ona girmen lâzım, demiş. Kimi okul çeşitli belgeler istemiş. Polisten kâğıt, muhtardan kâğıt, devlet dairesinden kâğıt... Akıllı ve istekli bir çocuk olduğuna, inandıramamış kimseyi.. Okumağa yetişmeğe lâyık olduğuna dair, hiç bir belge çıkaramamış. Tekrar oralara gitmek, imtihanlara girmek, uzun iş... Hemen hemen imkânsız Atilâ için.. Ona inanmıyorlar, kâğıtlara inanıyorlar. Kâğıtları tam olarak düzüp dosyayı dolduran alınıyor okullara... Bundan ötürü çoğu "kâğıt adam" olarak yetişiyor...

— Gayri buralarda bir iş tutmalı.. diyordu, boynunu bükerek..

Acıdım Atilâ'ya.. Çok acıdım. Anadolu çocuğuna, Anadolu çocuğu gibi bakmadıkça, çare bulunmaz bu işlere.. Şehirli gözüyle bakıyoruz onlara.. Her şeylerine şehirli gözüyle kıymet biçiyoruz. Aramızdaki uçurum bu yüzden kapanmıyor. Onlar ayrı yakada, biz ayrı yakada yaşıyoruz. Düşüncelerimiz, arşınlarımız, dünyayı görüş biçimlerimiz apayrı oysaki.. Sütü arşınla, basmayı kilo ile ölçmekten farksız.. Bence şehirli - taşralı çaprazı ortadan kalkmadıkça gerçek kurtuluş yolu bulunamıyacak. Giremiyeceğiz onların içine... Kaynaşamıyacağız, sevişemiyeceğiz.. Meselenin bütün sırrı burada...

1 Ilkkânun

Kalenin arka taraflarında bir yerde, herifin biri, çocukları sakat edip dilenci yetiştiriyormuş. Kasabahın o keçesi, ayrı bir bölge sayılıyor. Bakan, e-

den yok... Ben bile gitmadim doğrusu.. Bu meseleyi de kulaktan kulağa işittim. Akım yatmadı. Daha doğrusu aklım durdu. Kaymakama açtım. Pek istek göstermedi.

— Şayet doğru ise, büyük bir suç merkezi harıl harıl işliyor demektir, dedim, buna el koymak vazifemiz...

— İyi ama savcı bey, çabucak her şeyin düzelmesini sağlıyamayız ki? Alışılmış, kanıksanmış âdetlere karşı cepheden hücuma geçersek, şiraze bozulur, memleketin huzuru kaçar. Benim bildiğime göre bu mesele, dinî bir inanışa bağlanıyor.

— Dinî inanış mı? Ne demek?

— Çile geleneğine, Allah uğrunda acı çekme, zahmet çekme, işkenceye dayanma geleneğine bağlanıyor. Oruçların, itikâfların, nefsi zora çekmenin bir şekliymiş bu da.. Tehlikeli bir mevzu..

— Ne olursa olsun, beni gıdıp el koyacağım bu işe...

— Yapmasanız iyi olur derim.

— Benim aklım, vicdanım da, yapsam iyi olur, diyor.

— Siz bilirsiniz. Size çok rica ettim, haddim olmıyarak nasihatte bulundum. Tecrübemin bana öğrettiklerinden sizi de faydalandırmağa çalıştım. Dinlemediniz çoğunu... Başınıza bin türlü işler açıldı. Vazgeçin savcı bey.. Vazgeçin...

Cevap vermeden yanından ayrıldım. Başkâtip de sorgu yargıcı alarak, kale ardı mahallesinin yolunu tuttum.

Yolları bilmiyorduk. Tepeye kadar, bütün insanların gözlerini üstümüze çektik. Ama dik aşağı vurunca, bakan bile olmadı bize.. Sokaklardaki çocukların gözleri yarıkapalı idi. Trahom sarmıştı hepsini.. Çamurların içinde debeleniyorlardı. Vakit vakit, yarım bir şeker sandığından yapılmış kapılardan i-

çeri bakıyorduk. İplere paçavralar asılmıştı. Soğuk vardı ama, hepsi yarı çıplaktı. Tabiatın zulmüne karşı derileriyle mücadele ediyorlardı. Bu deri köseleleşmişti artık.. Küçücük kız çocuklarının yanakları, enseleri, sırtları kabuk bağlamıştı âdeta.. Ferih dedenin adını biliyorduk. Sokak ve kapı numarasını da yazmıştık gûya.. Saatlerce dolaştık orada, burada.. Türküler işitiliyordu içerlek odalardan.. Gülen, şakalaşan genç kızlara rastlıyorduk. Bunlar azbuçuk bizimle ilgileniyorlardı. Nihayet Ferih dedenin evini bulduk. Kapının önündeydi kendisi. Beline kadar kırçıl sakalı, ayağında kırmızı yemenileri, beyazı irin gibi alt kapağının içine akmış gözleri ile bu adam, ilk bakışta, insana ürküntü veriyordu. Yanında bir kaç kadın... Onlar da yalınayak, çırılçıplak... Şüphe ile baktılar yüzümüze.. Mutlaka haberleri olmuş meseleden..

— Buyurun, girin.. dedi, Ferih dede.. Yarı bataklık haline gelmiş bir bahçeyi aştık, karanlık bir dam altına girdik. Dayanılmaz bir koku vardı burada... Sıra ile üç kapı görülüyordu. Birer birer açtı kapıları... Gözleri karanlıktan yarı görmez olmuş bir sürü çocuk, ellerinde birer pejmürde kitap, baka kaldılar yüzümüze... Tepedeki delikten giren ışığa alışmağa çalıştık. Bu kitaplarda Arap harfleriyle anlaşılmaz satırlar diziliydi.

— Nedir okudukları? dedim.

— Duaları belletiyorum, efendi...

Çocukları ayağa kaldırdım. Biri topaldı. Soydum, kalçasından bir kemik fırlamıtı. Yara bere izi yoktu. Bir başkasının eli arkaya büküktü. Bu el, parmakları açık vaziyette katılaşmış, donmuştu. Bir deri, bir kemikten ibaretti. Öteki odalarda da böyle sakat çocuklara rastladık. Ama hepsi aslından sakatmış gibiydi. Bir tanesinin dizinde kirli bir paçavra sarılıydı. Kanları üstüne çıkmıştı. Öyle yapışmıştı ki, açamadık. Göremedik yarasını.. Ferih dede:

— Sokakta düşmüş, yaralanmış. Anası ilâç koymuş, dedi.

— Peki, bu bez parçası nasıl çıkarılacak?

— On beş günde bir koparılır, atılır beyim..

— Ne hale gelir o yara?

— Pis kabuklar çıkar. Tekrar ilâç konur, sarılır. Gide gide iyileşir...

—Ne ilâç koyuyor anası?

— İyi bilmiyon ya.. Herhal solucan ezmesi ile nanedir. Çok iyi gelir sıyrıklara, berelere.

Kapının önünde Ferih dedenin yüzüne baktım:

— Başka marifetlerin de varmış senin...

— Ne gibi, bey?

— Çocuklara eziyet edermişsin. Kolunu kanadını kırarmışsın.

— Estağfürullah beyim.. Haltetmiş onu size söyliyen..

— Nedir bu kadar sakatlık, bu çocuklarda öyleyse?

— Yaradan Tanrının işi beyim.. Ne denir ki? Kudretten beyim.

— Demek kudretten...

— Ya beyim.. Süphane menbikudretihi.. Amin.. Amin...

Bütün bildiğinin bundan ibaret olduğu besbelliydi. Ama elden ne gelirdi? Döndük.

19 Ükkânun

Üç gündür istatistiklerle uğraşıyoruz. Sağlık istatistiği, cürüm istatistiği, nüfus istatistiği... Herkes birbirine soruyor. Cetvelleri yanlış doldurmamak için çabalayıp duruyoruz. İlk heves bu. Doktoru olmıyan yerden, hangi hastalıkların, ne nisbette ölüme sebebiyet verdiği soruluyor. Ne gibi usullerle mücadele edildiği soruluyor. Maarif memuru bir yanda, nü-

fus memuru bir yanda bekliyor. Hep benden medet umuyorlar.

— Siz bilirsiniz. Okumuşsunuzdur.. diyorlar..

Hele evlenmelere dair olan sorular pek komik. Yılda kaç nikâh kıyılıyor, kaçından kaç çocuk dünyaya geliyor? Evlenme sayısını bulmak için, keramet sahibi olmak gerek. Nikâh dairesindeki kayıtlara bakacak olursak, üç beş kasabalının adından başka şeye rastlamayız. Geri tarafı, bütün arka mahalleler, baştan aşağı bütün köyler, hoca nikâhı ile evleniyorlar.. Çocukların yüzde doksanı nüfusa kaydolunmuyor. Lüzum da yok buna.. Okula gidecekleri sıra başları dara geliyor. Başlıyorlar koşuşmağa... Ama okula gidecek olanlar kaç tane? Devede kulak.

Çaresiz kalıyoruz. Hepsini başımdan atıyorum:

— Ne haliniz varsa görün, diyorum, benim başımda adliye istatistikleri var. Onun içinden çıkabilirsem, ne âlâ...

Bunlar, şehirli kafasına göre kasaba ve köy meselesini çözmeğe çalışanların marifetleri..

İş arasında yüzbaşı telâşlı telâşlı geldi. Hiç görmemiştim bu halini.. Aslını ararsanız, bu adam da çaresiz... Halk yığınları ile daimî temas halinde yaşamak, vazife görmek ne demek? Bunu uzaktan kolay sanırlar.. Oysaki, dünyanın en çetin işi.

Etekleri tutuşmuş. Ali ağa, en ileri gelen adamı Âdem efendiyi, Çitili mahallesindeki evinin mahzenine hapsetmiş. Adamın karısı şikâyetçi olmuş:

— Öldürecek açlıktan kocamı.. Kurtarın... diye, yalvarmış. Bu çeşit cezanın sonu ölüm. Herifin kabahatini kimse bilmiyor tabiî..

Yerimden fırladım:

— İki jandarma al, yürü yüzbaşım, dedim.

— Aman beyefendi, iki jandarma ile ne olur ki?

— Sen dediğimi yap. Arkamızda koskoca hükûmet var. Parmağını kaldıranın hakkından geliriz. Çabuk ama..

Bu çeşit olayları "suçüstü" saymıyan meslektaşlar bulunabilir. Bal gibi suçüstü vakasıdır. Hele ölümle bitmesi mümkün olduktan sonra..

Mahzen dedikleri yer, toprak hizasından belki yirmi basamak aşağıda. Kapıyı ihtiyar bir kadın açtı. Yargıçtan arama müsaadesi de aldım, her ihtimale karşı.. Karanlık bir koridorun dibinden iniltiler geliyor. Demir bir kapı. Gıcırtılarla açılıyor. Yüzbaşı bağırıyor:

— Âdem efendi!.. Âdem efendi!..

Herifi duvara çakılı bir zincire bağlamışlar.. Elimdeki elektrik fenerini yüzüne tutunca korktum. Yer balçık çamur.. Sakalı, bıyığı birbirine karışmış. Gözlerini bir türlü açamıyor. Neden sonra seçebildi bizi.. Jandarmanın birini Demirci Abuzar ustaya yolladık. Bin zorlukla kırdı bukağıyı.. Nasıl da perçinlemiş. Ama Âdem efendi yerinden ayrılmak istemiyor.

— Kalk, dedim, korkma kimseden..

Gözlerini kaldırıp bir bakış baktı yüzüme.. Ürktüm.. Mezarı açılan biri baksaydı, ancak bu kadar sarsılabilirdim. Mırıldandı:

— Öldürür beni bu adam.. dedi.

— Bir şey yapamaz.. Yürü Âdem efendi.. Ben arkandayım.. Yüzbaşı bey arkanda.. Hükûmet arkanda senin.. Kılına bile dokunamaz..

— Etmeyin beyim, dokunmayın bana.. Vallah çoluk çocuğumu öksüz korsunuz..

— Burada kalırsan olacağı gene o, değil mi?

— Yok beyim.. Belki bağışlar suçumu.. Çok sever beni..

Topal topal yürürken anlatıyordu:

— Halbuysa hiç kabahatim yok.. Haberim bile yok.. Fitnat hanım, şehirden sakız getirtmiş. Ben de bir kaç gün evvel şehire gittiydim.. Söylememiş o da kimin getirdiğini.. Her hal sen getirdin, benim karılarıma yanaşmak istiyorsun diye, verdi sopayı..

Verdi sopayı.. Kimde can var be beyim, onun karısına bakacak? Biz aklımızı mı yuttuk ki? Sağ olsun, gözü döndü mü, acımaz gayri insana... Allah yarattı demez...

Yanımızda yarı yabani kılıklı Âdem efendiyi gören çarşı halkı, dükkânların önüne çıkmış, bizi seyrediyordu. Adam utanıyordu. Evvelâ berbere soktuk. Sonra aşçı dükkânına girdi.. Tencerelerdeki kalıntıları sömürdü sanki.. Millet seyrediyordu.

Daireye geldim, bir tezkere ile Ali ağanın mevcutlu olarak memuriyetime getirilmesini istedim. Taranmış bütün kasaba.. Yok Ali ağa.. Köyüne atlı jandarma çıkarılmış.. Günlerce bekledik, bulunamadı. Dâva açtım, tevkif kararı aldım sorgu yargıcından. Kasabadaki bütün evlerin aranması için de, ruhsat verdi yargıç..

Yok herif, ortada... Yok.. Yok... Ama elbet bulunacak ve kanunun pençesine teslim edilecek. Âdem, efendinin kapısında bir nöbetçi bekliyor.. Zavallı adam günlerce kendine gelemedi. Karısı hükûmet konağiyle evi arasında mekik dokuyor...

— Öldürecek bizi... Öldürür bizi.. diye çırpınıyor. Lâf kar etmiyor..

Bu kadına ve bütün Yeşilkaya halkına karşı, devletin kudretini göstermeğe karar verdim. Şu parmaklıkların arkasına sokacağım onu.. Ne olursa olsun. Burada kanunun hâkim olduğunu görmeli herkes...

Derken ikinci mesele patlak verdi. Şimendifer inşaatı şantiyesinde kimyager Rosenberger, elinde bir deste kâğıtla, geldi daireye.. Yanında tercümanı. Ali ağanın, karısına yazdığı mektuplarmış bunlar... Günlerce oyalandım bu kâğıtlarla.. İlk evvel, kendi el yazısiyle bir dilekçe yazdırdım adama... Sonra:

— Gerekli muameleyi yapacağım, dedim, müsterih olunuz..

— Ama benim karı?

— Hiç korkmasın.. Zaten Ali ağayı arıyor hükûmet.. Başka bir suçundan ötürü.. Yakında tutulacaktır. Duruşma için size celpname yollarız.

Tercümanla ikimiz, güç hâl ile kandırabildik kimyageri... Zavallının eli ayağı titriyordu. Parmaklarını halka şeklinde birleştirerek:

— Boğacak ben onu.. Böyle boğacak... diye haykırıyordu.

Mektuplar görülecek şeyler.. Baştan, o saz şairi ağziyle, aşkını dökmeğe başlamış. Sonra ses çıkmayınca, servetinden, kudretinden söz açan satırlar döktürmüş. Her bir mektup beş, altı, sekiz sayfa.. Kokulu, pembe renkli kâğıtlara yazılmış. Sabahları şantiye civarında, çok yakın bir yerde bulunurmuş mektuplar.. Tarihler yeniye doğru geldikçe, tehdit havası bürüyor satırları... Kaçırırım, yakarım, yıkarım, diyor... Baştan aldırmamışlar zaten.. İşçilerin arasında yabancı adamların dolaşmağa başladığını görünce ürkmüşler.. Başmühendis şikâyete karar vermiş.. Madamı da kontrol altında tutmanın yolu yok... Başını alıp geziyor, dağ taş.. Aldırmıyormuş hiç... İçlerinde korkuya düşmiyen, bir o kalmış.. Kocasının dediğine göre:

— Ne var canım? diyormuş, gideyim, görüşeyim kendisiyle.. Ben seni sevmiyorum. Ne istiyorsun benden? Zorla olur mu bu işler?

Başka türlü düşünüyorlar.. Kafaları başka türlü işliyor. Bünyemizin yapısı aynı.. Dimağlarımızın tartısı, biçimi aynı.. Gövdelerimizin çalışış tarzı, organlarımızın fonksiyonu aynı... Ama düşünüş tarzımız bambaşka...

Arada, bizim şehirli kafamızla köylü kafası arasındaki kadar fark var. Bu farkı anlamak lâzım. Ölçmek lâzım..

10 Şubat

Ali ağa tutulamadı. Sağda solda köyünde oldu-

ğu, hattâ kasabaya geldiği söylendi, durdu. Ama jandarmalar nereye varsalar, boş buldular.. Çeşitli ihbarlar yapıldı. Jandarma telefonuyla haberler aldık.. Hepsi boşuna.. Belki eğleniyorlardı bizimle.. Kaymakam bile sinirlendi bu işe.. Çeşitli çarelere başvurdu. Doğrusu, bu başvurmaların içten geldiğine hiç bir zaman inanamadım. Ama yanımda yüzbaşıya şiddetli emirler verdiğini gördüm.

— Hükûmetin şerefi mevzuubahis, diyordu, muhakkak bulunmalı ve kanunun pençesine teslim edilmelidir!..

Kanunun pençesi, aylardan beri, boşlukta dolanıyor, her yere atılıyor, saldırıyor, ama boşuna..

Davud'un ağırceza mahkemesinde ölüm cezası giydiği anlaşıldı. Dosya temyize gönderilmiş..

18 Mart

Hemen herkesin beklediği iş oldu, nihayet..

Bu sabah erkenden kalktım. Eşyalarımı bavuluma yerleştirdim. Gülsüm'le Zekeriya uyandırdılar beni.. Etrafıma bakınıyorum. Bütün kap - kacağı onlara hediye ettim. Yerdeki eski halıyı, sobayı, boruları... Mangalı, bu gibi şeyleri.. Hiçbirini gözleri görmüyor. Acaba içleri ne düşünüyor? Gülsüm'e karşı kırıklığımı bir türlü silemedim yüreğimden.. Şimdi dışarda, kendini harab edercesine ağlıyor. Zekeriya da çalıların önüne çömelmiş, gözlerini yere dikmiş, düşünüyor.. Defterimi dizime dayadım, son satırları yazıyorum. Sanki İstanbul'da yazsam ne olur? Ama burada sayfaları mühürlemek, kalın cildi örtmek istiyorum.

Dün, akşama doğru, kaymakam beyin sesi geldi. Gene kalın bir dosyanın kâğıtları arasına gömülmüştüm. Kapıya çıktım, eliyle işaret ediyor:

— Biraz teşrif eder misiniz?

Yüzü karışık. Bütün memurlar gitmiş. O da çalışıyormuş herhalde.. Önünde açılmış bir sarı zarf var. Üstünde Valiliğin kaşesi.. Küçük bir tezkere alıyor eline.. Yüzüme bakmıyor.. Sesi dolu dolu..

— Size acı bir haber vereceğimden dolayı müteessirim, savcı bey, diyor. Ama vazife.. Çaresiz yerine getirmek lâzım. Buyurunuz, okuyunuz şunu.. Lûtfen altına da, tebellûğ etim deyiniz..

İçimde bir tel kopuyor. Kâğıdı almak için kolum kalkmıyor. Sanki kötürüm olmuşum.. Dört satırlık yazıyı, gözlerim buğulanarak okuyorum:

"Yargıçlık şerefini ihlâl eden hareketlerinden dolayı Yeşilkaya C. Savcısı filân oğlu filâncanın yargıçlıktan çıkarılmasına vekâlet inzibat kurulunca karar verilmiştir. Kendisine tebliği ile işten ayrıldığı tarihin bildirilmesi.."

Kâğıt birkaç dakika elimde durmuş. Öyle anlıyorum. Kayamkam:

— Lûtfen: der demez ayıldım. Bu kelime, sanki yeni baştan can verdi bana. Sertçe uzandım, masasının üstündeki kalemi aldım, hokkaya batırdım, istediği kelimeleri altına yazarak imzamı attım.

Derhal ayaklandım. Elimi uzattım:

— Allahaısmarladık, kaymakam bey, dedim, vazifemin ifasında bana gösterdiğiniz yardımlardan dolayı minnettarım.

Kekeliyor:

— Yapamadık ki.. Yardım edemedik ki..

Arkamdan yetişmek istiyor, koşuyor.. Hızlı hızlı odama geliyorum. Bütün arkadaşlar birikmiş oraya... Benden evvel haber almışlar. Halbuki hükûmet konağı bomboş görünüyordu. Görünmemek istemişler herhalde...

Başkâtip ağlıyor. Zabıt Kâtiplerinin gözleri yerde.. Yargıç Veli bey, boynuma sarılıyor:

— İki gözümün nuru evlâdım.. Korkma.. Yılma

sen.. Zaten gözü pek bir delikanlısın.. Nerede olsa iş bulursun kendine..

Mübaşir Kâzım efendiye dönüyorum:

— Arabacının evine kadar gıdiver.. Yarın erkenden hazır olsun..

— Başüstüne efendim..

Mutlaka lâzımmış gibi elini uzatıyor o da..

Koşarak merdivenleri iniyorum. Hükümlüler hep parmaklığa üşüşmüşler.. Bir bir ellerini sıkıyorum onların da...

Çarşı boyu, ana baba günü.. Hepsinin başları öne eğik. Oysaki gidişimden pek çoğunun sevinmesi lâzım. Avukat Hüseyin bey ilerliyor:

— Herkes teessür içinde, diyor, olmamalıydı bu iş... Olmamalıydı.. Ne kadar üzüldüğümüzü anlatamam, muhterem beyim..

Evime kapanıyorum. Sabaha kadar kitap okuyorum. Bu kitaba çok oldu başlıyalı.. Bir türlü bitiremedim. Yarısından fazlasını eritiverdim gece.. Dostoyevski'nin en güzel eseri: "Ölüler Evinin Hâtıraları"..

Oda kapısı açıldı: Ejder efendi ile sarraf.. Üstüme atılıyorlar.. Sarılıp koklaşıyoruz. Hiç konuşamıyorlar. Yalnız sarraf:

— Arabacı bekliyor kapıda.. diyebiliyor.. Sonra tahta sedir üstündeki deftere bakıyor:

— Ne bu Allah aşkına?

— Hikâye, diyorum.

— Hikâye mi? Hikâyeci mi olacaksın bundan kelli?

— Niyetim öyle...

Arabacı Kerim ağa sokak kapısını yumrukluyor:

— Hadi bey, diye bağırıyor. Sonra çok geç kalacağız...

3.9.1954

SON